

KIVINOKKA

HERTTONIEMI JA KULOSAARI

ASEMAKAAVAN JA ASEMAKAAVAN MUUTOKSEN SELOSTUS

Asemakaavan selostus

Päivätty 8.6.2021
Diaarinumero HEL 2017-002742
Hankennumero 5365_1
Asemakaavakartta nro 12624

Kaavaselostuksessa esitetään kaavaratkaisun keskeinen sisältö ja suunnittelun vaiheet. Selostusta täydennetään kaavaprosessin edetessä.

Asemakaava koskee:

42. kaupunginosan (Kulosaari)
virkistys-, kesämaja-, matkailu-, leirintä-, palstaviljely-, luonnon-
suojaus-, Natura-, vesi-, venesatama-, liikenne- ja katualueita ja
43. kaupunginosan (Herttoniemi)
kortteleita 43291–43293 sekä
virkistys-, leirintä-, palstaviljely-, luonnon-
suojaus-, vesi-, venesatama-, liikenne- ja katualueita.

Asemakaavan muutos koskee:

42. kaupunginosan (Kulosaari)
siirtolapuutarha-alueita sekä
kaupunginosan rajaa ja
43. kaupunginosan (Herttoniemi) katu- ja erityisalueita sekä
kaupunginosan rajaa

Kaavan nimi:

Kivinokka

Laatija:

Helsingin kaupungin asemakaavoituspalvelu / kaupunkitila- ja
maisemasuunnittelupalvelu, alueellisen suunnittelun yksikkö

Vireilletulosta ilmoittaminen: 20.11.2019

Kaupunkiympäristölautakunta: 22.6.2021

Asemakaavoituspalvelu: muutettu 30.9.2021

Nähtävilläolo (MRL 65 §): 30.9.–29.10.2021

Kaupunkiympäristölautakunta: muutettu 13.9.2022

Hyväksyminen: kaupunginvaltuusto

Voimaantulo:

Alueen sijainti:

Alue käsittää Kulosaaren ja Herttoniemen väliin jäävän Kivinokan niemen ja vesialueita Vanhankaupungin selällä. Aluetta ympäröivät lounaasta itään vesialueet, pohjoisen puolella niemeä rajaa Natura-alue, kaakossa Herttoniemen siirtolapuutarha ja eteläpuolella on Itäväylä ja metrorata.

Kuva 1. Suunnittelualan sijainti.

Alueen läntinen osa kuuluu tällä hetkellä Kulosaaren kaupunginosaan. Tämän asemakaavan yhteydessä rajoja muutetaan niin, että Kivinokka siirtyy kokonaan Herttoniemen kaupunginosaan.

Yhteyshenkilöt kaavan valmistelussa

Helsingin kaupunkiympäristön toimiala

Asemakaavoitus:

Johanna Himberg, maisema-arkkitehti

Maija Lounamaa, maisema-arkkitehti

Anri Linden, yksikönpäällikkö

Leena Holmila, arkkitehti

Kaavapiirtäminen:

Mirva Liukas, suunnitteluavustaja

Matti Päivänsalo, suunnitteluavustaja

Liikenne- ja katusuunnittelu:

Markus Ahtiainen, liikenneinsinööri

Jari Hurskainen, projektipäällikkö

Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu:

Johanna Himberg, maisema-arkkitehti

Milja Halmkrona, maisema-arkkitehti

Maria Hyövälti, maisema-arkkitehti

Tuuli Ylikotila, luontoasiantuntija

Satu Tegel, suunnitteluasiantuntija

Antti Siuruainen, metsäsuunnittelija

Rakennussuojelu: Sakari Mentu, arkkitehti

Teknistaloudelliset asiat: Kaarina Laakso, tiimipäällikkö

Yleiskaavoitus:

Satu Tarula, yleiskaavasuunnittelija

Tapani Rauramo, arkkitehti

Raisa Kiljunen-Siirola, maisema-arkkitehti

Maaomaisuuden kehittäminen ja tontit:

Maria Mannisto, tonttiasiamies

Ulla-Maija Vainikka, kiinteistöasiamies

Vuorovaikutus: Anu Hämäläinen, vuorovaikutussuunnittelija

Rakennukset ja yleiset alueet:

Rakennetun omaisuuden hallinta:

Yritystilat-yksikkö:

Ritva Autio, myyntineuvottelija

Susanne Leppänen, tiimipäällikkö

Kunnossapito:

Olli Markkanen, yksikön päällikkö

Vesa Koskikallio, metsävastaava

Päivi Apajalahti, puistovastaava
Tea Karjalainen, projektipäällikkö

Palvelut ja luvat:

Rakennusvalvontapalvelut:
Pia-Liisa Orrenmaa, maisema-arkkitehti
Valtteri Suontausta, arkkitehti

Ympäristöpalvelut:
Raimo Pakarinen, ympäristötarkastaja
Hanna Seitapuro, ympäristösuunnittelija

Kaupunkimittauspalvelut:
Timo Myyryläinen, suunnitelmarekisterin hoitaja

Kaupunkiympäristön asukas- ja yrityspalvelut:
Tommy Tienhaara, tarkastaja

Pelastuslaitos: Esko Rantanen, johtava palotarkastaja

Muut Helsingin kaupungin toimialat

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala:

Kaupungin museo:
Johanna Björkman, tutkija
Sanna Granbacka, tutkija
Hallinto- ja tukipalvelut: Hannu Airola, projektipäällikkö

Keskushallinto:

Kaupunginkanslia: Suvi Tuiskunen, yritysluotsi
Stara: Pepita Palonen, kartanovastaava

Muut viranomaistahot

Helen Sähköverkko Oy:
Risto Seppänen, yleissuunnitteluasiantuntija
Uudenmaan ELY-keskus: Tuomas Autere, ylitarkastaja

Hankesuunnittelu

Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy

Sisällysluettelo

Liitteet	6
Tiivistelmä	8
Asemakaavan kuvaus	9
Tavoitteet	9
Mitoitus	10
Alueiden käyttötarkoitus ja korttelialueet	10
Liikenne	18
Palvelut	20
Esteettömyys	26
Luonnonympäristö	27
Ekologinen kestävyys	29
Suojelukohteet	30
Yhdyskuntatekninen huolto	34
Maaperän rakennettavuus, pohjarakentaminen ja pilaantuneisuuden kunnostaminen	35
Ympäristöhäiriöt	35
Pelastusturvallisuus / Rakennetekniikka	38
Nimistö	38
Vaikutukset	38
Toteutus	42
Suunnittelun lähtökohdat	42
Suunnittelu- ja käsittelyvaiheet	44

Liitteet

1 Seurantalomake

2 Osallistumis- ja arviointisuunnitelma

3 Kuvat ja kartat

- Sijaintikartta
- Ilmakuva
- Asemakaavakartta (A4-koossa)
- Asemakaavamerkinnot ja -määräykset (A4-koossa)
- Havainnekuva
- Ote Helsingin yleiskaavasta 2016
- Ote ajantasa-asemakaavasta
- Arvokkaat luontokohteet
- Asemakaavalla suojeltavat rakennukset-kuvaliite

4. Selvitykset

- Kulosaaren kartanon matkailullisia mahdollisuuksia (WSP Finland Oy, 13.4.2022)
- Kivinokan luontoselvitys 2021 (Luontotieto Keiron Oy 28.12.2021)
- Kivinokka Ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet (Kaupunkiympäristön julkaisu 2021:5)
- Kulosaaren kartano Ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet (Kaupunkiympäristön julkaisu 2019:31)

5 Viitteesuunnitelmat

- Kivinokan yleissuunnitelma (Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, 10.2.2021)

Luettelo muusta kaavaa koskevasta materiaalista

- Vuorovaikutusraportti
- Natura-arvion tarveharkinta (Luontotieto Keiron Oy, 2.5.2022)
- Vanhankaupunginlahden ympäristön virkistys selvitys – Natura-arvioinnin tarveharkinta (Ramboll Finland Oy 28.1.2022)
- Itäbaana, katu- ja puistosuunnitelmien koostepiirustus (7.5.2021).
- Naurissalmen kaislikkoalueen luontolausunto (Luontotieto Keiron Oy 22.12.2021)
- Rastilan leirintäalueen yritys- ja matkailuvaikutusten arviointi. Loppuraportti (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy, 16.4.2020)
- Aluekortit, Herttoniemen aluesuunnitelma 2020–2029 (Sitowise Oy 2019)
- Helsingin merellinen strategia 2030 (Helsingin kaupunginkanslia elinkeino-osasto 2019)
- Helsingin merellinen strategia ja toimintaohjelma, karttaote (Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosasto, 2019)

- Arvoympäristökohdekortti kartanopuistojen inventointi, Kulosaaren kartanopuisto (Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy.31.5.2017)
- Diplomityö Kivinokka a cultural landscape in transition (Inka Lappalainen 2017)
- Rastilapponnet yleiskaavan käsittely yhteenveto. Yleiskaavan käsittelyn yhteydessä tehdyt Kivinokan suunnitteluun vaikuttavat toivomusponnet 13 ja 24, kaupungin valtuuston pöytäkirja 18/2016 ja kaupungin kanslian lausuntopyyntö toivomusponnista kaupungin hallitukselle 1.3.2017 mennessä: Kaupunkisuunnittelulautakunnan lausunnon käsittelyt 14.2.2017 ja 28.2.2017. Kaupunginhallituksen päätökset KH 37/2017 Diaarinumero HEL 2016-012151 ja KH 44/2017 Diaarinumero HEL 2016-012104
- Leirintäalueen sijaintipaikkaselvitys, Vaihtoehtoinen sijaintipaikka Rastilan leirintäalueelle (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, yleissuunnitteluosasto 2016)
- Veneiden talvisäilytys Helsingissä, liikuntaviraston julkaisuja SARJA B33 2016 (Helsingin kaupunki/ FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy, 2016)
- Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma, luonnos (Esa Lammi Ympäristösuunnittelu Enviro Oy, 4.12.2015)
- Helsingin luonnonsuojeluohjelma ja metsäverkosto 2015–2024 (Helsingin kaupungin ympäristökeskus / Sito Oy, Ympäristötutkimus Enviro 2015)
- Meri-Helsinki yleiskaavassa. Rannikko, saaristo, meri ja satamatoiminnot (Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014:15)
- Meri-Helsinki yleiskaavassa (Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2013:18)
- Kivinokan osayleiskaava, suunnitteluohjelma (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2014)
- Kivinokka kaikille, järjestöjen vaihtoehtosuunnitelma (2014)
- Vihreä ja merellinen Helsinki 2050 - VISTRA osa I: lähtökohdat ja visio (Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä 2013:4)
- Kivinokan rakennettu ympäristö (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 30.8.2012)
- Kivinokan kesämajat, rakentamistapaohjeet (Helsingin kaupunki rakennusvirasto 2/1988)
- JHL:n kesämajojen rakennusohje (29.4.2013)

Tiivistelmä

Asemakaava ja asemakaavan muutos (kaavaratkaisu) koskee Kivinokan aluetta, joka käsittää Kulosaaren ja Herttoniemen väliin jäävän Kivinokan niemen ja vesialueita Vanhankaupungin selällä. Kaavaratkaisu mahdollistaa, että Kivinokka säilyy sekä merkittävänä luontokohteena että monipuolisena virkistysalueena, jossa perinteinen kesämajatoiminta ja veneily jatkuvat ja yleisen virkistyskäytön edellytykset paranevat. Kivinokasta voi kehittyä uusi merellisen virkistys- ja matkailun kohde. Kaavaratkaisu on tehty, koska kaava-alue on Kivinokan osalta ollut asemakaavoittamaton.

Kaavaratkaisussa ratkaistaan erityisesti se, että Kulosaaren kartanomiljööstä muodostuu entistä vetovoimaisempi kohde, joka palvelee sekä matkailua että paikallisia asukkaita. Alueelle on suunniteltu majoitus-, liike- ja palvelutiloja ja telttailua sekä virkistys- ja viljelytoimintaa. Uutta toimitilakerrosalaa on 180 m² ja uutta majoitustilakerrosalaa 1 740 m².

Kaavaratkaisun liikenne- ja reittijärjestelyissä on otettu huomioon Kivinokassa esiin nousseet jalankulun, pyöräilyn ja autoilun yhteensovittamiseen liittyvät tarpeet siinä määrin kuin niitä on liikenteen ja reittien suunnittelulla mahdollista ohjata. Kaavaan on lisätty varaukset vireillä olevia Itäbaanan suunnitelmia ja katualueen muutoksia varten.

Kaavaratkaisun toteuttaminen vaikuttaa erityisesti siten, että alueen tullessa asemakaavoituksen piiriin hankkeet ja investointi lähivirkistysalueiden sekä merellisen virkistys- ja matkailun palveluiden kehittämiseen mahdollistuvat.

Helsingin kaupunki omistaa koko alueen. Kaavaratkaisu on tehty kaupungin aloitteesta.

Kaavaehdotus on ollut julkisesti nähtävillä. Kaavaehdotuksesta tehtiin 12 muistutusta. Nähtävilläoloajan ulkopuolella saapui 6 kirjettä ja 10 palautejärjestelmään tullutta viestiä. Muistutuksissa ja kirjeissä esitetyt huomautukset kohdistuivat

- kesämaja-alueisiin ja kesämajojen siirtoja koskevaan lautakunnan päätökseen
- jk-merkintää koskevaan lautakunnan päätökseen
- ulkoilureitteihin, pyörä- ja rantareittiin
- pyöräilyyn rantareitillä
- autoliikenteeseen ja pysäköintiin
- luontoarvoihin
- palveluihin ja toimintoihin
- uimarannan laajentamiseen ja uimalaituriin
- Kulosaaren kartanon toiminnan kehittämiseen
- kartanon viereiseen palstaviljelyalueeseen
- Rastilan leirintäalueen säilyttämiseen

- rakennussuojeluun

Kaavaehdotuksesta saatiin viranomaisten lausuntoja sen ollessa julkisesti nähtävillä. Lausunnot kohdistuivat

- vesikäymälöiden rakentamiseen ja jätevesien käsittelyyn
- ruoppausten ja täyttöjen suorittamiseen sekä öljyvahinkojen torjuntaan
- meluntorjuntaan
- rakennussuojelumerkintään
- Kartanoaluekokonaisuuden kulttuurihistoriallisen arvoon ja matkailurakennuksen rakennusalan kokoon

Kaavaehdotukseen tehtiin muutoksia, jotka on esitetty yksityiskohtaisesti kaavaselostuksen viimeisessä luvussa.

Asemakaavan kuvaus

Tavoitteet

Kaavaratkaisun tavoitteena on alueen luontoarvojen, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljöön ja perinteisen kesämajatoiminnan säilyminen sekä yleisen virkistyskäytön ja merellisen virkistuksen ja matkailun kehittäminen alueella.

Kaavaratkaisu edesauttaa kaupungin liikkuva ja terveellinen kaupunki kaikille ja elävät ja omaleimaiset ja turvalliset kaupunginosat -strategioiden tavoitteiden toteutumista siten, että aluetta kehitetään liikkumiseen ja arkiaktiivisuuteen kannustavaksi, alueella vaalitaan arvokasta luontoa ja luonnon monimuotoisuutta lisätään, viheralueiden ekologista laatua, saavutettavuutta ja terveysvaikutuksia turvataan, luonnonsuojeluohjelmaa toteutetaan ja metsäverkostoa vahvistetaan.

Luonnonsuojelulain nojalla suojeltu Kivinokan vanha metsä kaavoitetaan suojelualueeksi. Kesämaja-alueiden rajaukset määritellään, samoin kuin kartanomiljö, jonka säilytettävälle rakennuksille tulee suojelumerkinnot.

Metsäverkoston vahvistamiseksi lähivirkistysalueille ja kesämaja-alueille laaditaan hoito- ja kehittämissuunnitelma, jossa on ohjeet luonnonhoidolle. Tavoitteena on hoitaa ja uudistaa metsäalueita siten, että niiden metsäinen luonne säilyy.

Kaavaratkaisu toteuttaa kaupungin kärkihankkeisiin kuuluvan merellisen strategian tavoitteita siten, että merellisiä virkistysmahdollisuuksia edistetään, matkailupalveluja kehitetään ja kaupungin yleistä vetovoimaa vahvistetaan osoittamalla tilavaraukset vesiliikenne- ja yleisille venelaitureille ja satamalle. Leirintämökeille ja telttailulle osoitetaan aluevaraukset. Sisäsaaristovyöhykkeeseen kuuluvan Kivinokan palvelujen, kulttuuritoiminnan ja tapahtumien

kehittämiseksi kaavassa on varattu alueet kesäteatterille, monitoimikäyttöön tarkoitetuille nurmikentille ja uimarannalle, jossa myös voi järjestää tapahtumia. Saavutettavuutta, pysäköintiä ja kulkuyhteyksiä alueella on parannettu.

Yleinen virkistyskäyttö turvataan selkiyttämällä kesämaja-alueiden rajautumista lähivirkistysalueilla sekä yleiselle jalankululle tarkoitettua käytävä- ja polkuverkostoa.

Kivinokasta tulee houkutteleva virkistys-, luonto- ja matkailukohde.

Kaavaratkaisu edesauttaa kaupungin strategisten tavoitteiden toteutumista parantamalla merellisen virkistys- ja matkailun edellytyksiä kaupungissa. Kaavaratkaisu turvaa myös alueen luonto- ja kulttuuriarvot. Kaavaratkaisu on Helsingin yleiskaavan 2016 mukainen.

Mitoitus

Suunnittelualueen pinta-ala on noin 143,1 ha, josta maa-alueita noin 91 ha. Uusien asemakaavoitettujen viheralueiden ja suojelualueiden pinta-ala lisäys on noin 80,5 ha. Asemakaavoitetun viheralueen (EV) määrä vähenee 0,26 ha.

Kaavaratkaisun myötä alueen kerrosala kasvaa 2 490 k-m²:llä:

- liike-, toimisto, työ-, ja palvelutilat	180 k-m ²
- majoitustilat	1300 k-m ²
- huoltorakennukset ja vajat (sis. kasvihuone)	690 k-m ²
- saunat	320 k-m ²

Alueiden käyttötarkoitus ja korttelialueet

Alueen lähtökohdat ja nykytilanne

Kivinokka on osa seudullisesti merkittävistä virkistys- ja luonnonsuojelualueiden vyöhykkeistä, Helsinki-puiston ja Viikki-Kivikon ”vihersormista”. Suunnittelualue on laaja vilkkaassa ulkoilu- ja virkistyskäytössä oleva luonto- ja kulttuurimaisemakokonaisuus. Alueen käyttäjät arvostavat Kivinokan luontoa ja luonnonmukaisia rantoja. Kivinokka kaavoitetaan virkistys- ja viheralueeksi ja merellisen virkistys- ja matkailun alueeksi, jolla on kulttuurihistoriallisia, maisemallisia ja luontoarvoja. Alueen lisääntyvään virkistyskäyttöön varaudutaan mahdollistamalla uusien, alueelle sopivien palvelujen ja virkistystoimintojen sijoittuminen niemen lounaisrannalle ja suunnitteleamalla alueelle kattavan kävely- ja pyöräilyverkoston.

Kulosaaren kartanomiljö muodostaa Kivinokan kulttuurimaisen ytimen, jota ympäröivät puistot ovat kulttuurihistoriallisesti ja puistohistoriallisesti arvokkaita.

Kivinokan kesämaja-alueet muodostavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ainutlaatuisen esimerkin oman aikakautensa lomaviihdealueista. Yli 80 vuotta jatkunut kesämajatoiminta voi jatkua edelleen nykyisessä laajuudessaan.

Kivinokka on merkittävä ulkoilu- ja virkistysalue ja jonka yleistä virkistyskäyttöä on tarkoitus vahvistaa osoittamalla laajoja alueita lähivirkistysalueiksi (VL). Erityisesti rantojen saaminen yleiseen virkistyskäyttöön on tärkeää, sillä aktiiviseen virkistyskäyttöön soveltuvat rannat muodostavat vain pienen osan Kivinokan pitkästä rantaviivasta.

Alueella saa liikkua ja ulkoilla vapaasti, eikä käytäviä tai polkuja ole osoitettu vain kesämajayhdistysten jäsenille. Metsäisenä säilytettävä kesämaja-alue on jo pitkään ollut kauttaaltaan jonkin asteisen kulutuksen alainen. Lisäksi alueen luonnonmukaisuuden tavoitetta on heikentänyt aikojen saatossa majojen läheisyyteen istutetut perennat ja koristepensaat. Alueen hoito on pääosin ollut turvallisuusperusteista vaarallisten ja huonokuntoisten puiden poistoa mökkien ja reittien ympäriltä. Hoidossa tärkeintä on turvallisuusperusteiden lisäksi metsän uusiutumisesta huolehtiminen ja säilyminen havupuuvaltaisena metsänä. Koristekasvien kasvattaminen kesämaja-alueella on kielletty.

Suojelumerkinnällä (VL/s) halutaan korostaa luonnonarvoiltaan erityisen tärkeiden lähivirkistysalueiden merkitystä.

Helsingin yleiskaavassa 2016 Kivinokan eteläinen osa, jolla Kulosaaren kartano ja satama sijaitsevat on merkitty merellisen virkistysalueeksi ja matkailun alueeksi. Yleiskaavan valmistelun yhteydessä nousi esille tarve löytää Rastilan leirintäalueelle korvaava paikka. Laadituissa selvityksissä Kivinokka todettiin mahdolliseksi korvauksiksi leirintämökkien ja telttailun osalta.

Puisto (VP/s)

Puisto, joka on kaupunkikuvallisesti, maisemallisesti, kulttuurihistoriallisesti tai puistohistoriallisesti arvokas.

Alun perin puistomainen ja yleisilmeeltään avoimena hoidettu kartanon ympäristö on keskeisiä osia lukuun ottamatta kasvamassa umpeen. Kartanoa ympäröivällä puistoalueella vesaikkoja poistetaan tarvittaessa ja aluskasvillisuutta hoidetaan. Alueella olevia vanhoja puistopuita suojellaan ja tarvittaessa uusitaan. Tärkeimpiä näkymiä palautetaan ja kapeiden näkymäsektoreiden avaaminen rantaan aluskasvillisuutta karsimalla on sallittua. Kartanopuis-

ton itäpuolinen nykyinen palstaviljelyalue on merkitty kulttuurihistoriallisesti merkittävän kartanopuiston avoimena säilytettäväksi alueenosaksi (s-2). Palstaviljelyalueelle on osoitettu uusia käyttötarkoituksia (RP-1 ja RL) ja eteläisimpään osaan on sijoitettu noin 2 700 m²:n viljelyalue, joka on varattu palstaviljelyyn, yhteisöpeloksi tai maisemapeloksi. Viljelyalue tulee kyntää vuosittain. Palstaviljelykäytössä se voisi yhdessä pohjoisempana sijaitsevalle RP-alueelle osoitetun laajennuksen kanssa korvata noin puolet alueelta poistuvista palstoista.

Puiston kulttuurihistoriallisesti merkittävän kartanopuiston (s-1) vanhat puistosommitelmat, polkuverkostot ja rakennelmat tulee palauttaa soveltuvin osin. Kartanopuiston puukujanteet ja tyyppilistä kasvilajistoa säilytetään ja palautetaan. Kunnostamista varten laaditaan ympäristöhistorialliseen selvitykseen ja kasvillisuus-kartoitukseen perustuva hoito- ja kehittämissuunnitelma.

Lähivirkistysalue (VL)

Virkistyspalveluiden määrä ja laatu lisääntyvät. Uutta asemakaavoitettua lähivirkistysaluetta tulee noin 30 hehtaaria ja ulkoilureittejä noin 2,2 km. Lähivirkistysalueille on osoitettu paikkoja grillipaikoille ja leikki- ja kuntoilupajoille sekä käynti- ja uimalaitureille. Kivinokan aukion läheisyyteen on varattu paikat kuivakäymälälle ja jäteastioille.

Lähivirkistysalueille osoitetut yleiset laiturit toteutetaan nykyistä ympäristöä mukaillen ja kesämajoja hienovaraisesti huomioiden.

Kivinokassa laajin metsäalue on kesämaja-alue. Kaavassa on määritelty edellytykset toiminnan jatkumiselle perinteitä ja luonnonarvoja kunnioittaen. Alueen luontainen kasvillisuus ja 'mökkejä metsässä' -luonne tulee säilyttää. Kesämajoille osoitetut alueen osat (r-1) muodostavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden, jolla sijaitsee kesäkäyttöön tarkoitettuja, tyyppi- ja rakennuspiirustuksiin perustuvia kesämajoja sekä yhdistysten käytössä olevia sauna- ja huoltorakennuksia ja kerhotiloja. Kesämajojen rakennusalat on merkitty kaavaan. Kesämajojen vapaaehtoinen siirtäminen mahdollistetaan joissakin tapauksissa osoittamalla ylimääräisiä rakennusaloja (x). Rakennusalat ovat ohjeellisia ja niiden soveltuvuus tulee tarkistaa maastossa.

Majojen koko, muoto ja kattomuoto, sijoittelu ja julkisivumateriaalit on määritelty kaavamääräyksissä. Majojen enimmäispinta-alaa korotetaan 2 m², jolloin majan sallittu pinta-ala sisältäen kuistin on 14 m² ja yhteenlaskettu kokonaisala 16 m² sisältäen varaston 2 m². On perusteltua noudattaa yhtenäisiä periaatteita Vanhankaupungin selällä sijaitsevan Lammassaaren kanssa ja samalla vaalia Hilding Ekelundin tyyppimaja perinteen muodostamaa kokonaisuutta. Korotus on linjassa myös vastaavien Lauttasaaren

kesämaja-alueiden kaavamääräysten kanssa. Majojen koon mallista korotusta perustellaan lisäksi niiden suurella määrällä. Kesämajoja on yhteensä 608 ja niiden lukumäärää ei lisätä.

Asemakaava mahdollistaa kesäteatteritoiminnan jatkumisen Kivinkassa. Kaavatyön aikana selvitettiin Taivallahden kesäteatterin siirtoa Kivinkaan ja todettiin paikan soveltuvan kesäteatterikäyttöön. Kesäteatterille on osoitettu oma alueensa (ke) VL-alueelle paikasta, jossa on aiemminkin ollut pienimuotoista kesäteatteritoimintaa. Alueelle on tehty vuokrasopimus uuden toimijan kanssa ja sopimuksessa sallitaan 300 paikkaisen katsomon ja näyttämön rakentaminen kesäteatteritoimintaa varten.

VL- ja VL/s-alueilla sijaitsevien toimitilarakennusten pihapiiri ja mahdollisen vuokra-alueen raja-alue on määritelty pihapiiri -merkinällä (pip). Kärjen tuntumassa pitkään toimineen kahvikioskin, entisen Elannon kesämyymälän viereen on lisätty paikka uudelle kioskille. Alue muodostaa kokonaisuuden, jossa perinteinen myymälä- ja kahvikioskitoiminta voi jatkua uuden kioskin muodossa. Toimijalla on mahdollisuus pitää käyntilaituria asiakkaille. Sataman pohjoispuolella sijaitseva Gunnarstorpin huvilan piha-alueelle on osoitettu rakennusala uudelle yleiselle saunalle. Vanhaa huvilaa voi käyttää saunan toimintaan tai merellisen virkistykseen liittyviin palveluihin. Kokonaisuuteen liittyy myös mahdollisuus käyntilaituriin asiakkaille.

Lähivirkistysalue (VL/s)

Lähivirkistysalue. Alue on maisemallisesti arvokas ja alueella on luontoarvoja.

Alueet on tarkoitettu jättää luonnonmukaisiksi rantametsiksi ja ruovikoiksi ja eikä alueille ole osoitettu toiminnallisia virkistyspalveluita. Kaavaan on merkitty viljelypalsta-alueen eteläpuoleiselle ruovikkorannalle mahdollinen pitkospuiden paikka luontokokemuksista lisääväksi yhteydeksi Kivinkon reittiverkostoa täydentämään. Arvokkaat kasvillisuuskohteet ja uhanalaiset- ja silmälläpidettävät luontotyypit on merkitty kaavaan (sl-1 ja sl-2).

Uimaranta-alue (VV)

Uimaranta on valvottoman ja sen ylläpidosta vastaa kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala.

Kaavassa ranta-aluetta on hieman laajennettu ja alueelle on varattu paikat uimalaiturille ja kuivakäymälälle. Uimaranta on valvottoman ja pinta-alaltaan pienialainen ja tavoitteena on säilyttää toiminta pienimuotoisena. Alueelle ei ole osoitettu rakennusala elintarvikemyynnille tai kaupallisten palvelujen kehittämiseksi. Uimarantaan johtava tie on vain huolto- ja pelastusajoa varten, joten uimarannalle ei ole osoitettu pysäköintipaikkoja. Pääulkoilureitti

on kaavassa merkitty kulkemaan uimarannan sivuitse. Reittiä ja uimarannan kunnostusta suunnitellessa tulee ottaa huomioon pyöräilyyn liittyvät turvallisuusseikat.

Matkailua palvelevien rakennusten korttelialue (RM)

Kulosaaren kartanon lähiympäristö on merkitty matkailua palvelevien rakennusten korttelialueiksi. Kokonaisuus koostuu kartanomiljööön vanhoista, suojeltavista rakennuksista ja kahdesta uudesta majoitusrakennuksesta. Alueen pohjoisosaan ja itäreunaan on osoitettu paikat 22 leirintämökille, jotka on tarkoitettu matkailijoiden vuokrattaviksi majoitustiloiksi kartanoalueen matkailutoimintaa tukemaan. Leirintämökit voivat osaltaan korvata Rastilan leirintäalueen toimintoja. Mökkejä on vastaava määrä kuin Rastilassa, mutta kooltaan ja varustetasoltaan ne ovat kuitenkin pienempiä. Leirintämökit ovat verkosta irti olevia pieniä yhdenhuoneen ekologisia majoja, jolloin ne eivät vaadi puiden kaatoa ja suuria maatöitä tai kunnallistekniseen verkostoon liittämistä. Kulkuyhteydet mökeille tehdään polkumaisina, pysäköintiä mökkien viereen ei sallita.

RM-korttelit muodostavat yhdessä ympäröivien puistojen kanssa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljööön. Kaiken uudisrakentamisen tulee sopia mittakaavaltaan ja rakennustyyliltään kulttuurihistorialliseen arvokkaaseen kartanoympäristöön. Kartanon pohjoispuolelle sijoittuvan uudisrakennuksen katto tulee suunnitella siten, ettei se näkyvyydeltään ylitä kartanorakennuksen katon korkeutta. Rakennusten tulee olla puurakennuksia ja julkisivujen puuverhottuja. Rakennuksille ei saa rajata pihapiirejä eikä niitä saa aidata. Autopaikkoja saa rakentaa vain kaavassa rakennusten yhteyteen osoitetulle alueelle sekä erilliselle LPA-alueelle.

Helsingin kaupunki omistaa Kulosaaren kartanon rakennukset ja ne on vuokrattu (tilanne toukokuu 2022). Rakennukset on vuonna 1954 rakennettua saunaa lukuun ottamatta asemakaavalla suojeltu. Aluetta ei saa sulkea yleiseltä virkistyskäytöltä, alueen läpi kulkee ulkoilureitti.

Leirintäalue (RL)

Leirintäalue. Alueelle saa sijoittaa enintään 80 telttapaikkaa sekä telttailua palvelevan huoltorakennuksen ja pysäköintialueen. Pääkäyttötarkoituksen lisäksi alueelle saa sijoittaa palstaviljelyä, yhteisöviljelyä tai maisemapellon.

Kartanon vieressä sijaitsevalle viljelypalsta-alueelle sijoitettu leirintäalue voi korvata osaltaan Rastilan leirintäalueen telttailua. Telttakenttä on pinta-alaltaan noin puolet pienempi kuin Rastilassa, mutta sinne lasketaan mahtuvan sama määrä telttapaikkoja koska kentälle ei saa pysäköidä autoja. Autopaikkoja telttailijoiden käyttöön on sijoitettu erilliselle pysäköintialueelle telttakentän viereen.

Leirintäalueen kaavamerkintä mahdollistaa myös viljelykäytön jatkumisen alueella.

Kaupunkiympäristölautakunta esitti päätöksessään 22.6.2021 harjittavaksi selvityksen teettämistä koskien Kulosaaren kartanon matkailua palvelevaa toimintaa ja telttailua osana palvelukokonaisuutta.

Lautakunnan päätöksen perusteella laadittiin Kulosaaren kartanon matkailullinen konseptiselvitys, jonka mukaan Kulosaaren kartanon ja erityyppisten majoitusmahdollisuuksien sekä niihin liittyvien puisto-, viljely- ja satama-alueiden arvioidaan muodostavan kokonaisuuden, joka tarjoaa monipuolisia kehittämismahdollisuuksia useiden nykyään arvioinneissa käytettyjen matkailutrendien osalta.

Telttailualue on mahdollista liittää kartanoalueen matkailua palvelevien toimintojen kokonaisuuteen lisäämään ja monipuolistamaan majoitusvaihtoehtoja. Toisaalta telttailu itsenäisenäkin toimintona hyötyisi omaa aluettaan monipuolisemmista matkailupalveluista.

Palstaviljelyalue (RP)

Kesämaja-alueen vieressä sijaitseva palstaviljelyalue on vuokrattu Kivinokkalaiset ry:lle. Kaava mahdollistaa palstaviljelyalueen laajentamisen noin 1 500 m²:llä ja palstamäärän lisäämisen niin että osa kartanon vierestä poistuvan palstaviljelyalueen palstoista voidaan sijoittaa korvaavalle paikalle. Alueen läpi kulkee vain jalkakululle sallittu ulkoilureitti (jk). Reitti on osa pääulkoiluverkostoa. Nykyisellään polkumaisen kulkuyhteyden sopeuttaminen lisääntyvään käyttöön ja turvallisuusseikat tulee ottaa huomioon palstaviljelyalueen kunnostussuunnitelmassa.

Siirtolapuutarha-alue (RP/s)

Siirtolapuutarha-alue, jolla ympäristö säilytetään. Alueella olevien rakennusten, puutarhamökkien, piha-alueiden ja puutarhapalstojen kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta arvokkaat ominaispiirteet tulee säilyttää.

Herttoniemen siirtolapuutarhan läntinen kulma kuuluu Kulosaaren kaupunginosaan. Tämän asemakaavan yhteydessä kaupunginosien rajaa muutetaan niin, että Kivinokka siirtyy kokonaan Herttoniemen kaupunginosaan ja samalla pieni kulmaus siirtolapuutarhasta siirtyy Herttoniemen puolelle. Asemakaavanmuutos ei aiheuta muutoksia siirtolapuutarha-alueelle.

Palstaviljelyalue (RP-1)

Palstaviljelyalue. Alueelle saa sijoittaa kaupunki- tai yhteisöviljelyyn tarkoitettun hyötypuutarhan sekä viljelyä palvelevan kasvihuoneen, huolto- ja palvelutiloja ja pysäköintialueen.

Kasvihuoneen tulee olla tyyliltään kartanomiljööseen sopiva lasinen kasvihuone. Huoneen kerrosalasta saa käyttää 25 % huolto- ja palvelutilaksi, jossa voi toimia esimerkiksi puutarhatuotteiden myyntitila.

Venesatama (LV)

Venesatama. Alueelle saa sijoittaa satamatoiminnan edellyttämiä rakenteita, täyttöjä, kaivantoja ja rakennuksia. Aluetta saa käyttää veneiden talvisäilytykseen.

Alueen kahden pienvenesataman toiminnan jatkuminen mahdollistetaan. Eteläisempi Naurissalmen venesatama säilyy ennallaan, muutama pysäköintipaikka on merkitty kaavaan sekä soutuveneiden säilytyspaikka maissa. Kartanon venekerhon sataman aluetta muutetaan siten että kartanon edustalla oleva alue poistuu pienvenekäytöstä. Pienentyvä pinta-ala ja poistuvat venepaikat korvataan lisätäytöllä ja uudella laiturilla. Uusi täyttöalue mahdollistaa talvisäilytyskentän rakentamisen hieman pohjoisemmaksi pois kartanon päänäkömäsektorin edestä. Venesataman uudelle täyttöalueelle on osoitettu myös säilytyspaikkoja soutuveneille, jota varten osa viereisestä ruovikkoalueesta ruopataan.

Venesatama (LV-1)

Venesatama. Yleiseen virkistyskäyttöön ja vesibussiliikenteelle tarkoitettu satama-alue. Alueelle saa rakentaa virkistystä ja matkailua palvelevia palvelu- ja huoltorakennuksia.

Sataman keskeinen osa varataan yleiseen virkistyskäyttöön ja vierasvenepaikoille ja -laiturille. Satamaan sallitaan laituritilaa myös vuorovene- tai vesibussiliikenteelle. Satamaan on osoitettu rakennusala, johon voi rakentaa satamaa ja virkistystä palvelevan rakennuksen. Uutena toimintana asemakaavaan on osoitettu paikka vesiurheilutoiminnoille ja kanoottivuokraamolle (vut). Kanoottivuokraustoiminta alkoi satamassa vanhan uimahuoneen viressä kesällä 2022.

Yleinen pysäköintialue (LP)

Kaavaan sisältyvien yleisten pysäköintipaikkojen määrä on yhteensä 170 autopaikkaa ja lisäksi viisi paikkaa liikuntaesteisille. Yleisten pysäköintipaikkojen määrä kasvaa noin 80–85 paikalla.

Kivinokkaan on lisätty yksi uusi pysäköintialue sisäänajon läheisyyteen. Lisäksi Itäbaanasuunnitelmassa on Kipparlahden silmukan katualueen laajennusosaan sijoitettu yksi uusi pysäköintialue. Kivinokan aukion viereinen vanha pysäköintialue säilyy ja sen pysäköintipaikkamäärää on mahdollista lisätä aluetta hieman laajentamalla ja paikkoja paremmin jäsentämällä. Kartanon viereinen pysäköintipaikka siirretään sataman yhteyteen. Nykyinen pysäköintikenttä muutetaan puistoksi ja Kulosaaren kartanon tien huoltoajolle sallituksi jatkeeksi vanhaa puukujannetta täydentävine puuriveineen.

Autopaikkojen korttelialue (LPA)

Uusi Kivinokantien varteen sijoitettu pysäköintialue on osoitettu Matkailua palvelevan korttelin 43291 käyttöön.

Luonnonsuojelualue (SL)

Jo suojellun Kivinokan vanhan metsän suojelu vahvistetaan asemakaavalla. Kaavaan ei ole laitettu kaavamerkintöjä suojelualueen palveluista tai reiteistä. Alueeseen kohdistuvat toimenpiteet määritellään ympäristöpalveluiden laatimassa hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Natura 2000 -verkostoon kuuluva osa (SL-nat)

Natura-alue Vanhankaupunginlahden Lintuveden ja saman vesialueen käsittävän Viikki-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueen asemakaavan vesialueella sijaitsevat osat vahvistetaan asemakaavalla.

Natura 2000 -alueiden rajaus on valtioneuvoston päätöksen maastokarttatarkkuudella (1:20 000) hyvin karkea ja eroaa luonnonsuojelualueen rajauksesta ja kunnan pohjakartasta.

Suojaviheralue (EV)

Suojaviheralue pienenee 0,27 ha Itäbaanan suunnitelmaan liittyvien katujärjestelmien ja uuden pysäköintialueen takia. Suojaviheralueelle on lisäksi osoitettu polkupyöräilylle varattu alueen osa Itäbaanaa varten.

Vesialue (W)

Noin 36 % (52 ha) asemakaava-alueesta on Vanhankaupungin selän vesialuetta.

Vanhankaupungin selkää koskee luonnonsuojelualueita lukuun ottamatta liikenne- ja viestintäviraston vesiliikenteen pysyvät kielot ja rajoitukset. Nopeusrajoitus 10 km/h. Aallokon muodostami-

nen kielletty. Vesiskootterilla ja muilla vastaavilla vesikulkuneuvoilla ajo kielletty. Kielto ei koske väyliä, eikä niiltä satamiin tai satamista väylille ajoa.

Luonnonsuojelualueella on avovesi- ja ruovikkoalueella liikkuminen kielletty sulan veden aikana. Muualla alueella saa liikkua ulkoiluteitä, luontopolkuja ja polkuja pitkin. Saunalahden alueella suojelumääräykset kieltävät liikkumisen 1.3.–30.11. välisenä aikana. Liikkuminen veneellä, moottorikäyttöisillä laitteilla ja ajoneuvoilla on kielletty ympäri vuoden. Myös kalastus on kielletty suojelualueella.

Liikenne

Lähtökohdat

Kivinokan alueella kaikki sallittu liikenne kulkee sekaliikenteenä. Kivinokalle rakennetut kulkuyhteydet ovat muodostuneet vanhojen tilusteiden pohjalle ja niitä on täydennetty tarvittavilla kevytrakenteisillä yhteyksillä alueen tarpeisiin. Pintarakenteeltaan kulkuyhteydet ovat sorapintaisia eikä varsinaisia liikenne- ja katualueille tavanomaisia rakenteita mm. liikenteen jäsentämiseksi ole tehty. Liikenteen järjestelyt sopivat alueen muihin arvoihin varsin hyvin vaikka mm. ajoittaisia kohtaamisongelmia ilmenee.

Jalankulku ja pyöräliikenne

Kipparlahden silmukalla on pyöräliikenteelle varattu jalankulusta eroteltu kaksisuuntainen pyörätie. Kivinokan alueella pyöräilylle ei ole omia kaistoja eikä pyöräteitä. Liian kovavauhtinen pyöräliikenne jalankulkijoiden seassa koetaan ulkoilureiteillä haitalliseksi ja samoin kapeille poluille ja maastoon suuntautuva pyöräily.

Kivinokka on hyvin saavutettavissa julkisella liikenteellä. Linja-autolla pääsee Kipparlahden silmukan pysäkille, noin 350 metrin päähän kartanoalueesta ja noin kilometrin päähän uimarannalta. Lähimmät metroasemat sijaitsevat Kulosaassa (noin 800 metriä) ja Herttoniemessä (noin 850 metriä).

Autoliikenne ja pysäköinti

Kipparlahden silmukan liikennemäärä on nykyisin arviolta noin 1 300 ajoneuvoa vuorokaudessa. Kivinokan alueella ajoneuvoliikenteen määrää ei ole mitattu, mutta autoilun määrä koetaan ilman jalkakäytäviä olevilla teillä ajoittain haitalliseksi erityisesti vilkkaimpina kesäkuukausina. Autotiet ja huoltoajolle sallitut tiet on osoitettu liikennemerkkein, mutta tarpeetonta ajoa tapahtuu myös sallittujen teiden ulkopuolella.

Pysäköintialueita on kaksi, kartanolla on pienempi paikka (noin 20 autoa) ja toinen isompi pysäköintialue (noin 65–70 autoa) sijaitsee kesämaja-alueelle saavuttaessa. Pysäköintipaikkojen määrä on

riittämätön ja ongelmia on vilkkaimpina aikoina ja erityisesti tapahtumien yhteydessä, jolloin autoja pysäköidään kapeiden teiden varsille ja kaikkialle maastoon. Villi pysäköinti vaikeuttaa pelastusajoa ja aiheuttaa vahinkoa viheralueilla.

Kaavaratkaisu

Kaava-alueen pääsääntöinen liikkumismuoto tulee olemaan jalankulku. Alueen ulkoilureitistöä on selkiytetty ja kaavaan on merkitty niemeä kiertävä pääulkoilureitti, joka liittyy merellisen Helsingin strategian mukaisesti osaksi Vanhankaupungin lahden rantareittiä. Autoliikenteeltä erotettu selkeä reitistö parantaa liikenneturvallisuuksi. Kesämaja-alueen läpi kulkevalla linjauksella on voitu kiertää luonnonsuojelualue, jonne reittiä ei voi suojelullisista syistä vetää ja mahdollistettu yhteydet Vanhankaupunginlahdelle ja Herttoniemen suuntaan.

Yleiselle jalankululle ja polkupyöräilylle varattu pääreitti (pp) kulkee enimmäkseen olevia reittejä pitkin sellaisenaan tai paikoittelun parantana. JHL:n kesämaja-alueen läpi kulkeva uusi reitti-osa on linjattu luonnonsuojelualueen suojavyöhykkeen ulkopuolelle. Ainoastaan kaavassa Ponnistuksenpoluksi nimetyt olevan tien osalla reitti kulkee luonnonsuojelualueen vierellä. Luonnonsuojelualueen läheisyys tulee huomioida tien hoidossa ja mahdollisessa kunnostamisessa sekä Kivinokan vanhan metsän hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Läntiselle lähivirkistysalueelle on osoitettu yleiselle jalankululle varattua reittiä (jk) kulkemaan paltaviljelyalueen läpi ja edelleen uimarannan takaa, jatkuen ulkoilupolkuna (ul) uimarannalta eteenpäin ja kapeana polkuna (pl) nokkaan asti. Uusien reittien paikat on kartoitettu ja linjaukset tutkittu maastossa.

Pyöräily on sallittua vain pääreiteillä (yleiselle jalankululle ja polkupyöräilylle varattu alueen osa), Itäbaanalla (polkupyöräilylle varattu alueen osa), sekä ajoteilla. Pyöräilyn ohjaamista vain sallituille reiteille ohjataan liikennemerkkeillä. Itäbaanan ja siihen liittyvien katujärjestelyiden toteuttaminen parantaa Kivinokan saavutettavuutta pyöräillen merkittävästi. Baanan yhteyteen toteutetaan myös jalkakäytävä, joka parantaa jalankulun yhteyttä Herttoniemen keskuksesta. Kaavaan on lisäksi osoitettu pyöräpysäköimispaikka sataman pysäköintipaikan viereen.

Alueen sisäinen autoliikenne on rajattu kahdelle tielle Kulosaaren kartanon tie ja Kivinokantie. Kulosaaren kartanon tie jatkuu sataman jälkeen huolto- ja pelastusajolle sallittuna tienä kartanolle ja siitä eteenpäin sataman pohjoispuolella sijaitsevalle Gunnarstorpin huvilalle. Kivinokantie päättyy katuna Kivinokan aukiolle jatkuen edelleen vain huolto- ja pelastusajolle sallittuina yhteyksinä luoteiskärkeen ja aukiolta haarautuvana Ponnistuksenpolkuna

pohjoiseen. Kaavassa on osoitettu paikat puomeille, joilla asiointia ajaa vain huoltoajolle sallituilla teillä ja ulkoilureiteillä voidaan rajoittaa.

Alueen riittämätön pysäköintipaikkamäärä ja uusien toimintojen lisääminen luo tarvetta myös uusille pysäköintipaikoille. Kivinokassa ei ole sopivia paikkoja todellisen tarpeen mukaiseen pysäköintipaikkojen määrään, jolla maastoon pysäköinti vältettäisiin. Toisaalta halutaan edistää pyöräilyn ja jalankulun valitsemista alueelle saapumiseen autoilun sijaan. Kompromissiratkaisua on haettu olevia pysäköintialueita parantamalla ja mahdollistamalla tilapäistä pysäköintiä tapahtumien yhteydessä. Uusia pysäköintipaikkoja on lisätty maltillisesti ja vain paikkoihin, joissa niiden on katsottu aiheuttavan mahdollisimman vähäistä maisema- ja luontohaittaa. Olevaa isoa pysäköintialuetta laajennetaan ja jäsennetään uudelleen niin että alueelle mahtuu 100 autopaikkaa sekä aluetta palvelevaa huoltoa, kuten jätehuoltoa. Kartanon viereinen pysäköintialue siirretään sataman reunaan. Autopaikkamäärä säilyy 20:na. Lisäksi kaavaan on osoitettu yksi uusi pysäköintialue sisäänajon viereen 32 autolle ja Itäbaanan suunnitelmaan sisältyy toinen uusi pysäköintialue katualueen viereen 18 autolle. Veneiden talvisäilytyskenttää saa käyttää tilapäiseen pysäköintiin kesäisin ja Kivinokan aukion vieressä olevaa pallonurmea tapahtumien aikana. Asemakaavan toteutuksen myötä pysäköinti-, katu- ja puistoalueet tulevat virallisiksi ja pysäköinninvalvonnan piiriin mikä osaltaan helpottaa väärin pysäköityjen autojen valvontaa.

Ponnistuksenpolku on kaavassa pp/h-merkinnällä osoitettu luontopolun esteettömän käytön mahdollistavaksi ajoyhteydeksi. Kaavaan on lisätty Kivinokan aukion viereen uusi pysäköintialue liikuntaesteisille.

Alueen uudistukset eivät vaikuta Kipparlahden silmukan liikennemääriin merkittävästi. Kivinokan alueella autoliikenne lisääntyy jonkin verran, mutta uudet pysäköinti- ja ulkoilureittijärjestelyt parantavat tilannetta. Erillistä liikennesuunnitelmaa ei ole tarpeen laatia. Kivinokan alueella on tarpeen tehdä parannuksia kulkuyhteyksien rakenteisiin. Parannukset toteutetaan siten, että ne sopivat yhteen jatkossakin alueen muiden arvojen kanssa tarkasti yksityiskohtaisesti ympäristöön sovittaen. Liikenteen rakenteellista erottelua vältetään. Itäbaanaa varten laadittu suunnitelmaluonnos on oheismateriaalina.

Palvelut

Lähtökohdat

Kivinokan asemakaavoittamaton niemi on opaskartassa nimellä Kivinokan ulkoilupuisto. Ulkoilupuiston toimintoja ja palveluita sijaitsee kaupungin hallinnoimilla ja eri toimijoille vuokratuilla alueilla.

Nykyiset palvelut ja toimijat alueella:

Uimaranta on valvomaton uimapaikka, jonka varusteluna on kaksi pukukoppia. Asemakaavoittamatonta uimarantaa hoitaa Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala.

Venesatamat:

Kartanon Venekerho ry toimii Kulosaaren kartanon lounaispuolellasijaitsevassa venesatamassa, samalla vuokra-alueella Kulosaaren kartanon kanssa. Venekerholla on 150 venepaikkaa kolmessa laiturissa ja rantamuuriin kiinnittyviä poijupaikkoja sekä käytössään noin 0,5 ha:n maa-alue, joka osittain toimii myös veneiden talvisäilytyspaikkana.

Naurissalmen venesatamaan kuuluu 100:n venepaikan laituri ja pieni maa-alue.

Sataman vesialueita hallinnoi kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala.

Kesämaja-alueet ja viljelypalstat:

Kesämaja-alueita hallinnoivat omilla vuokra-alueillaan yhdistykset, jotka hoitavat yksittäisten kesämajapaikkojen vuokraamisen yhdistyksen jäsenille. Kesämajat ovat yksittäisten vuokralaisten omaisuutta. Kesämajojen käyttö ja rakentaminen määritellään vuokrasopimuksella ja rakennustapaohjeilla.

Kivinokkalaiset ry:n kesämaja-alue niemen länsiosassa on alueen suurin, 380 kpl kesämajoja ja 7 käymälää. Vuokra-alueena myös kartanon pohjoispuoleinen palstaviljelyalue sekä venesatama pohjoisessa lahdessa. Uimarannan vieressä sijaitsee yhdistykselle kuuluvat tanssilava ja studiomökki. Pysäköintialueen luona sijaitsevaa vartiotupaa käytetään toimistona ja työkaluvarastona. Yhdistys järjestää julkisia tapahtumia Kivinokan alueella.

Kivinokkalaiset ry:tä edustaa Saaritoimikunta, joka toimii yhdistyksen hallituksena. Kesämajoja voivat ostaa helsinkiläiset asukkaat.

Helsingin yhteisjärjestö JHL ry:llä on 180 majan kesämaja-alue helsinkiläisille jäsenilleen niemen keskiosassa. Alueella on huoltorakennus, lentopallokenttä, pallokenttä ja pieni leikkipaikka. Yhdistyksen vuokra-alueena on ollut myös kartanon itäpuolinen viljelypalsta-alue, joka on ollut kesämaja-asukkaiden käytössä. Alue avattiin muille kaupunkilaisille kesällä 2020 ja käyttöön otettujen palstojen määrä nousi noin sataan. Vuokrasopimus on uusittu 15.9.2021 koskemaan koko n. 1,5 hehtaarin avoimena säilytettäväksi merkittyä aluetta mahdollistaen eteläosan muokkaamattoman alueen viljelykäyttöön otton. Sopimus on voimassa toistaiseksi.

JHL on Suomen suurin hyvinvointialojen ammattiliitto, Helsingin yhteisjärjestö JHL ry on yksi ammattiliiton yhdistyksistä, jonka jäsenenä on Helsingin kaupungin työntekijöitä.

Helsingin Ponnistus ry:n kesämaja-alue niemen pohjoiskärjessä on pienin. Alueella sijaitsee 48 kesämajaa, kerhotila Pirtti, seuran sauna ja nurmipintainen pallokenttä. Helsingin Ponnistus on vuodesta 1887 alkaen toiminut, Suomen toiseksi vanhin urheiluseura, jonka päälajina on jalkapallo. Alueen kesämajat on tarkoitettu Ponnistuksen jäsenille.

Kulosaaren kartano:

Helsingin yhteisjärjestö JHL ry vuokraa Kulosaaren kartanon aluetta, kartanoa ja siihen liittyviä rakennuksia Helsingin kaupungilta. Yhdistyksen hallinnassa olevia tiloja vuokrataan yhdistyksen jäsenille ja yleisölle mm. juhlatilaisuuksia ja tapahtumia varten. Vuokra-alueella toimii myös Kartanon venekerho ry, jolle JHL on vuokrannut venesataman maa-alueet.

Kartanon vuokra-alue on ollut JLH:n ylläpidossa, mutta Kartanon alueella olevien puiden ylläpito ja hoitovastuu oli siirretty Helsingin kaupungille. Vuokrasopimus uusittiin 1.1.2021 ja on voimassa toistaiseksi. Uusitun sopimuksen yhteydessä vuokra-alue määriteltiin uudelleen asemakaavan rakennusten piha-alueerajausten mukaisesti.

'Maijan kahvilaksi' kutsuttu Elannon vanha kesämyymälä sijaitsee länsirannalla, lähellä niemen kärkeä. Se on ollut vuokrattuna yksityishenkilölle pienimuotoista kahvikioskitoimintaa varten. Vuokrasopimus päättyi 31.12.2020. Uutta vuokrasopimusta ei ole tehty.

Huvilarakennus ja sauna kartanon länsipuolella ranta-alueella on vuokrattu yksityiselle vuokraajalle.

Kesäteatteri sijaitsee kesämaja-alueiden käytössä olevan pysäköintialueen eteläpuolella. Alueella aiemmin ollut pienimuotoinen kesäteatteritoiminta on lakannut v. 2014. Vuokrasopimus uudelle kesäteatterille on tehty 19.10.2021. Taivallahdesta siirretty kesäteatteri aloitti toiminnan Kivinokassa kesällä 2021.

Lisäksi Kivinokan yhdistykset ja ulkopuoliset toimijat järjestävät tapahtumia Kivinokan alueella.

Kaavaratkaisu

Uimaranta:

Uimarannan hiekkaranta-alue on hieman laajennettu ja alueelle on varattu paikat uimalaiturille ja kuivakäymälälle. Uimaranta on valvoton ja pinta-alaltaan pienialainen ja tavoitteena on säilyt-

tää toiminta pienimuotoisena. Alueelle ei ole osoitettu rakennus- alaa elintarvikemyynnille tai kaupallisten palvelujen kehittämiseksi eikä pysäköintipaikkoja.

Uimarannalle osoitettu yleinen uimalaituri toteutetaan nykyistä ympäristöä mukaillen ja kesämajoja hienovaraisesti huomioiden.

Venesatamat:

Kaavaratkaisussa alueen kahden pienvenesataman toiminnan jatkuminen mahdollistetaan. Kartanon venekerhon venesatama säilyy. Sataman aluetta muutetaan siten että kartanon edustalla oleva alue poistuu pienvenekäytöstä. Poistuva pinta-ala ja venepaikat korvataan lisätäytöllä ja uudella laiturilla. Uusi täyttöalue mahdollistaa myös uuden talvisäilytyskentän rakentamisen.

Eteläisempi Naurissalmen venesatama säilyy. Venesatamiin osoitetaan lisäksi säilytyspaikkoja soutuveneille.

Sataman keskeinen osa varataan yleiseen virkistyskäyttöön ja vierasvenepaikoille ja -laiturille. Satamaan sallitaan laituritilaa myös vuorovene- tai vesibussiliikenteelle. Satamaan on osoitettu rakennusala, johon voi rakentaa satamaa ja virkistystä palvelevan rakennuksen.

Kesämaja-alueet ja viljelypalstat:

Kesämajatoiminta säilyy. Alueet, joilla kesämajoja saa olla, on määriteltävä kaavassa r-1-alueen osan merkinnällä. r-1-alueet ovat myös osa lähivirkistysaluetta ja alueilla saa liikkua ja ulkoilla vapaasti. Kesämajalaisten rauhaa turvataan reittiverkostoa parantamalla ja siten ohjaamalla kulkua pääreiteille.

Majojen lukumäärää ei muuteta eikä niiden lisäämistä sallita. Mökkien vuokrasopimukset kohdistetaan asemakaavaan merkityille rakennusaloille. Kesämajat on numeroitava ja niiden sijainnista on pidettävä karttaa.

Kaupunkiympäristölautakunnan päätöksen mukaisesti Kivinokan kesämaja-alueella majojen siirtoja ei määrätä asemakaavassa. Muilta kesämaja-alueilta saadun kokemuksen perusteella on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi määritellä kaavaan valmiit periaatteet millä perusteilla majoja saa siirtää ja merkitty korvaavia rakennusaloja mökkien mahdollisia siirtoja varten. Se helpottaa oleellisesti yhdistysten ja viranomaisten työtä korvaavien paikkojen selvittämisessä. Perusteena mahdollisille majojen siirroille ovat tulvariskialueelta pois siirtäminen ja/tai yleisen virkistyskäytön parantaminen. Virkistyskäytön lisääminen on tavoitteena läntisellä ranta-alueella, toisaalta lisääntynyt virkistyskäyttö saattaa aiheuttaa tarvetta hakeutua rauhallisempaan paikkaan. Kaavaan on merkitty kaikki olevien kesämajojen rakennusalat ja lisäksi x-

kirjaimella merkittyjä, ohjeellisia rakennusaloja, joille saa tarvittaessa siirtää VL-alueilla olevia kesämajoja. o-kirjaimella on merkitty rakennusalat, jotka sijaitsevat tulvarajan alapuolella tai alueella, jossa tavoitteena on kehittää yleistä virkistyskäyttöä. Nämä rakennusalat poistetaan käytöstä, jos kesämaja siirretään toiseen paikkaan. Siirrot ovat vapaaehtoisia.

Kesämaja-alueen vieressä sijaitseva palstaviljelyalue on vuokrattu Kivinokkalaiset ry:lle. Kaava mahdollistaa palstaviljelyalueen laajentamisen noin 1 500 m²:llä ja palstamäärän lisäämisen niin, että osa kartanon vierestä poistuvan palstaviljelyalueen palstoista voidaan sijoittaa korvaavalle paikalle.

Kartanon viereen on osoitettu uusi palstaviljelyalue, johon saa sijoittaa kaupunki- tai yhteisöviljelyyn tarkoitetun hyötynuutarhan sekä viljelyä palvelevan kasvihuoneen, huolto- ja palvelutiloja ja pysäköintialueen. Kasvihuoneen kerrosalasta saa käyttää 25 % huolto- ja palvelutilaksi, jossa voi toimia esimerkiksi puutarhatuotteiden myyntitila.

Kartanon viereisen avoimena säilytettävän alueen eteläisimpään osaan on sijoitettu noin 2 700 m²:n viljelyalue, joka on varattu palstaviljelyyn, yhteisöpelloksi tai maisemapelloksi. Viljelyalue tulee kyntää vuosittain. Palstaviljelykäytössä se voisi yhdessä RP-alueelle tulevan laajennuksen kanssa korvata noin puolet alueelta poistuvista viljelypalstoista.

Kulosaaren kartano:

Kaavassa Kulosaaren kartanon alue on merkitty matkailua palvelevien rakennusten korttelialueeksi.

Kaavaratkaisussa varaudutaan tulevaisuudessa mahdollistamaan yleiskaavan asettaman tavoitteen toteuttaminen merellisen matkailun kehittämisestä Kivinokassa. Kokonaisuus koostuu kartanomiljöön vanhoista rakennuksista ja kahdesta uudesta majoitusrakennuksesta. Alueen pohjoisosaan ja itäreunaan on osoitettu paikat 22 leirintämökille, jotka on tarkoitettu matkailijoiden vuokrattaviksi majoitustiloiksi kartanoalueen matkailutoimintaa tukemaan.

Kaupunkiympäristölautakunta esitti päätöksessään 22.6.2021 harkittavaksi selvityksen teettämistä koskien Kulosaaren kartanon matkailua palvelevaa toimintaa ja telttailua osana palvelukokonaisuutta.

Lautakunnan päätöksen perusteella laadittiin Kulosaaren kartanon matkailullinen konseptiselvitys, jossa arvioitiin mm. alueen potentiaalia, profilointia, kohdemarkkinoita, mahdollisia toimijoita toimintoja ja niiden synergiahyötyjä sekä ympärivuotisuuden ja pi-

dempien viipymien vaikutuksia alueen matkailutuloon ja työllisyyteen. Kulosaaren kartano ja erityyppiset majoitusmahdollisuudet sekä niihin liittyvät puisto-, viljely- ja satama-alueet muodostavat kokonaisuuden, joka tarjoaa monipuolisia kehittämismahdollisuuksia useiden nykyään arvioinneissa käytettyjen matkailutrendien osalta. Lisäksi lähialueilta löytyy paljon Kulosaaren kartanolle kaavan mahdollistamia uusia toimintoja tukevia yhteyksiä, palveluita ja kaupunkirakennetta ja toisaalta tilaa sekä kysyntää esitetyn kaltaiselle matkailualueelle.

Tunnistettujen profiilien ytimessä ovat merellisyys ja kaupunki- luonto, kestävyys, suomalainen perinteisyys sekä aitous, rouheus ja yhteisöllisyys. Hidas elämäntyyli, lähimatkailu, työn ja vapaa- ajan yhdistäminen sekä osallistuva elämyksellisyys kuvaavat myös hyvin alueen ydintä ja mahdollisuuksia.

Mahdollisiksi kohderyhmiksi tunnistettiin kotimaan matkailijat PK- seudulta ja kauempaakin ja myös kansainvälisiä matkailijoita esim. Ruotsista, Virosta, Saksasta ja Iso-Britanniasta, joita mm. kohteen persoonallisuus, omintakeisuus ja aitous saattavat kiinnostaa.

Mahdollisten toimintojen vaikutuksia on arvioitu taloudellisesta näkökulmasta. Palveluiden kehittäminen vaatii investointeja ja osa tulovirrasta painottuu kesään. Muilta osin vaikutukset ovat myönteisiä. Uusien toimintojen vaikutukset luontoon, kulttuuriin ja maisemaan sekä sosiaaliseen kestävyYTEEN ovat myös pääosin myönteisiä. Miinuspuolelle kirjattuja maaston kulumisen, roskaantumisen, lisääntyvän huoltoajan, liiallisten kävijämäärien ja häiriökäyttäytymisen riskejä voidaan minimoida huolellisella suunnittelulla.

Kartanon alueen kaavoittaminen merelliselle virkistykselle ja matkailulle mahdollistaa ympärivuotisuutta ja profiilia tukevia aktiviteettimahdollisuuksia, synergiahyötyä tuovia monipuolisia majoitusmahdollisuuksia sekä ravintola- ja kahvilapalveluita merellisessä kartanomiljöössä. Erilaisten toimintojen osalta mahdollisuuksia arvioidaan olevan useammillekin eri toimijoille.

'Maijan kahvikioski':

Kärjen tuntumassa pitkään toimineen kahvikioskin, entisen Elanon kesämyymälän viereen on lisätty paikka uudelle kioskille. Alue muodostaa kokonaisuuden, jossa perinteinen myymälä- ja kahvikioskitoiminta voi jatkua uuden kioskin muodossa. Vanha kesämyymälä on merkitty suojeltavaksi rakennukseksi ja se on tarkoitus kunnostaa oleskelutilaksi kioskin asiakkaille. Toimijalla on mahdollisuus pitää käyntilaituria asiakkaille.

Huvilarakennus ja sauna:

Sataman pohjoispuolella sijaitseva Gunnarstorpin huvilan piha-alueelle on osoitettu rakennusala uudelle yleiselle saunalle. Rakennusosalalla sijaitsee pieni sauna, jonka voi purkaa tai kunnostaa ja käyttää loput rakennusoikeudesta toiselle saunalle viereen. Vanhaa huvilaa voi käyttää saunan toimintaan tai merellisen virkistykseen liittyviin palveluihin. Kokonaisuuteen liittyy myös mahdollisuus uima- ja käyntilaituriin asiakkaille.

Kesäteatteri:

Asemakaava mahdollistaa kesäteatteritoiminnan jatkumisen Kivinkassa.

Kanoottivuokraamo:

Uutena toimintana asemakaavaan on osoitettu paikka vesiturheilutoiminnoille ja kanoottivuokraamolle. Kanoottivuokraustoiminnan on tarkoitus alkaa satamassa vanhan uimahuoneen vieressä kesällä 2021.

Asemakaava mahdollistaa edelleen Kivinkassa toimivien yhdistysten ja ulkopuolisten toimijoiden järjestämät tapahtumat Kivinkokan alueella. Isompien tapahtumien järjestelyitä on helpotettu varaamalla mahdollisuus tilapäiseen pysäköintiin osalla pysäköintialueen viereistä pallokenttää.

Esteettömyys

Asemakaava-alue on esteettömyyden kannalta normaalia aluetta.

Lähtökohdat

Luonnonsuojelualueella on esteetön luontopolku ja lintujentarkkailulava, joihin on järjestetty ajoyhteys ja pysäköintipaikka liikuntaesteisille.

Alueella pääsee autolla kahdelle yleiselle pysäköintipaikalle asti. Pysäköintialueilla ei ole erikseen liikuntaesteisille osoitettuja pysäköintipaikkoja. Kivinkokan kärkeen ja pohjoiseen johtavat huoltoliikenteelle osoitetut ajotiet on ajoittain suljettu puomein, mikä vaikeuttaa esteetöntä liikkumista mm. luontopolulle, uimarannalle ja kärjen kohteisiin.

Kesämaja-alueilla on runsaasti reittejä ja polustoa, joka ei ole esteetöntä.

Kaavaratkaisu

Yleisten alueiden pääkulkureitit voidaan pääosin toteuttaa esteetömmästä. Uudet reitit toteutetaan maaston mukaisesti leikkausta ja

täyttöä välttämällä. Myöskään olevien reittien tasauksiin ei esitetä muutoksia, joten joissain kohdin esteettömyyden edellyttämä pituuskaltevuus voi ylittyä.

Maaston muodoista, säilytettävistä luontoarvoista ja osittain käytötarkoituksestakin johtuen alueelle tulee edelleen jäämään merkittävä määrä reittejä ja polkuja, jotka eivät täytä esteettömyyden kriteerejä.

Kivinokan vanhan metsän suojelualueella sijaitsevalle esteettömälle luontopolulle on ajoyhteys Rajatietä pitkin. Kaavassa tie on saanut nimen Ponnistuksenpolku. Luontopolun lähtöpisteessä on saattoliikenteen kääntöpaikka ja muutama esteetön pysäköinti- paikka. Rajatie ei ole virallinen tie ja se on jyrkkä, kivituhkapintainen ja epätasainen. Kivinokantien huoltoajolle sallitun jatkeen ja Ponnistuksenpolun alussa on lukittavat, koodilla ohjattavat puomit. Puomeja pidetään kiinni ns. kesärauhan aikana juhannusviikon maanantaista elokuun toisen viikon loppuun. Porttia pidetään auki kesämaja-asukkaiden viikon huoltopäivänä, joka on torstai. Muu tarpeellinen huoltoajo on aina sallittua.

Puomien vaikutusta esteettömyyteen pyritään parantamaan sähkötoimisilla puomeilla, jolloin puomien toimintaa voidaan ohjata tarpeen mukaan. Puomien ulkopuolelle, Kivinokanaukion viereen on osoitettu uusi liikuntaesteisille varattu pysäköintialue.

Luonnonympäristö

Lähtökohdat

Virkistys- ja kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi Kivinokassa on merkittäviä luontoarvoja. Kivinokan luonnonympäristö on monipuolinen ja alueella on useita arvokkaita luontotyyppisiä. Vaihteleva ja pienipiirteinen ympäristö tarjoaa monille lajeille suotuisia elinympäristöjä. Kivinokka on Helsingin parhaita lepakoalueita, vanhat metsät ja puut sekä kesämajat tarjoavat mm. lepakoille suojaisia piilo- ja lisääntymispaikkoja. Kivinokan viljelyalueet ja niityt ovat pölyttäjien kannalta tärkeä osa niittyverkostoa ja kartano-alue ja Kivinokkaan rajautuvat merialueet ovat merkittäviä lintu-alueita.

Kivinokka on säilyttänyt metsäisen yleisilmeensä. Kivinokan maisemassa vuorottelevat metsäiset selänteet, lakialueiden kalliometsät sekä selänteiden eteläpuolisten laaksoalueiden alavat lehtipuuvaltaiset ja avoimet alueet. Avoimena säilyneet laaksoalueet mahdollistavat pitkiä näkymiä muuten metsäisessä Kivinokassa. Kivinokan avoimet maisematilat (viljelyalueet, nurmet, niityt) ovat säilyneet avoimina 1600–1700-luvulta saakka.

Kulosaaren kartanoalue erottuu maisemassa puoliavoimena ja avoimena puistomaisena ympäristönä. Kivinokan rannat ovat kalliiorantoja, hiekkarantoja tai pehmeitä ruovikkorantoja. Etenkin pohjoisranta hallitsee laajat ruovikot.

Kulosaaren kartanon pohjoispuoliset, alun perin niittyinä olleet alueet ovat säilyneet avoimena ja ovat nykyään pelinurmina tai viljelypalstakäytössä. Niittyinä säilyneet alueet ovat pienialaisia ja vaarassa kasvaa umpeen. Säilyneiden niittyjen läheiset viljelypalstat ja niillä kasvava kukkiva ruohovartinen kasvillisuus ovat osa paikallista niittyverkostoa.

Kartanon alun perin avoimena rantaniittynä tai -peltona olleet alavat ranta-alueet kasvavat nykyään tiheästi eri-ikäistä tervaleppää, vaahteraa ja koivua. 1960-luvun jälkeen kartanolle johtavan tien rannan puoleisille alueille on muodostunut silmällä pidettäväksi luontotyyppiä määritellyt vaahteralehdot. Pysäköintialueen läheisyyteen on muodostunut pienialainen, uhanalaiseksi luontotyyppiä määritelty tervaleppäluhta. Luhdan reunoilla ja pysäköintipaikan eteläpuolella on laajoja jättipalsamikasvustoja.

Kivinokan suojelemattomat metsät ovat monimuotoisia ja puuston koko, ikä ja lajisto on vaihtelevaa. Alueella esiintyy sekä kallioisia mäntymetsiä että kuusivaltaisia vanhoja metsiä, mutta suurin osa on hoidettua sekametsää. Kivinokan koillisosan vanha metsä on luonnonsuojelualuetta, jossa on rikas kääpä- ja orvakka- sekä orakaslajisto. Alue on säilynyt metsäisenä 1600-luvulta asti.

Pohjoisrannalla sijaitsee huomattavan arvokkaaksi määritelty kasvillisuudeltaan ja kasvistoltaan arvokas luontokohde (arvoluokka II). Kohteessa on lähes luonnontilaista tervaleppä-tuomilehtoa ja sen lehtokasvilajisto on varsin runsaslukuinen. Kivinokan uhanalaisista ja silmälläpidettävistä luontotyypeistä suojelualan ulkopuolelle sijoittuu pohjoisrannan silmälläpidettävä saniaisvaltainen lehtoalue, länsirannan erittäin uhanalainen tervaleppäluhta ja Naurissalmen rannan silmälläpidettävät vaahteralehdot sekä kesämaja-alueella ja Kivinokan vanhaan metsään liittyvät uhanalaiset ruohokorvet. Suojelualueelta osittain Ponnistuksen alueelle ulottuva lehto on luokiteltu silmällä pidettäväksi.

Runsaslukuisista ja tiiviisti rakennetuista kesämajoista huolimatta kesämajojen metsäalueet ovat säilyneet metsäisinä ja alueilla on edelleen myös rakentamattomia metsälaikkuja. Ne sijoittuvat usein rakentamisen kannalta epäsuotuisille alueille, alaville ja soisille paikoille.

Kivinokan mäntyvaltaiset metsät ovat kasvamassa umpeen lehti-puuston takia kuten myös aiemmin avoimet ranta-alueet sekä selänteiden kallioalueet. Näkymät rantaviivan läheisyydessä kulkevilta reiteiltä merelle ovat osin sulkeutuneet tai sulkeutumassa.

Kaavaratkaisu

Kaavan lähtökohtana on noudattaa Helsingin luonnonsuojeluohjelman ja metsäverkoston säilymisen ja kehittämien tavoitteita ja säilyttää alueen luontoarvot ja mahdollistaa niiden hoito ja ylläpito. Kaavamääräyksissä on korostettu olevien luontoarvojen säilyttämistä. Uudet toiminnot ja rakenteet on sijoitettava puustoa ja maastoa säästäen, kaikessa rakentamisessa on linnustolle ja lepakoille aiheutuvat haitat minimoitava, teknisissä töissä ja maarakentamisessa on käytettävä ympäristöä säästäviä tekniikoita. Uudet polut on rakennettava maastoon sovittaen, pengerryksiä ja maaston muotoilua välttäen. Luonnonrannat säilytetään luonnonmukaisina, rantaviivaa ei saa lähivirkistys- ja suojelualueilla muuttaa eikä ruopata.

Kivinokan suojelemattomat metsät sijoittuvat kaavassa pääosin lähivirkistysalueille (VL). Kaavamääräyksen mukaan kaikkien lähivirkistysalueiden puustoa hoidetaan elinvoimaisena siten, että sen maisemallinen merkitys säilyy ja rantaviivan muuttaminen, rannan ruoppaaminen ja muiden kuin kaavaan merkittyjen laiturien rakentaminen on kielletty. Kesämajojen alueilla (r-1) kaavamääräyksillä ja myös rakentamistapaohjeella ja vuokrasopimuksilla ohjataan tarkasti alueiden käyttöä; majojen maastoon sovittaminen tulee tapahtua ilman pengerrystä ja maaston leikkauksia. Kesämajojen lähiympäristön maaperä ja kasvillisuus tulee säilyttää luonnonmukaisena.

Ekologinen kestävyys

Lähtökohdat

Tavoite 1. Viherpinta-alan monimuotoisuuden vahvistaminen, viher- ja siniverkostojen jatkuvuus, viheralueiden saavutettavuus, viihtyisyys, terveysvaikutukset, autoriippuvuuden vähentäminen:

Kivinokan laaja viheralue sijaitsee keskeisesti kaupunkialueella. Se on julkisen liikenteen piirissä ja laajan käyttäjämäärän helposti saavutettavissa pyöräillen ja kävellen. Alue tarjoaa nykyisen käytön lisäksi huomattavasti enemmän mahdollisuuksia monipuolisen virkistykseen ja merellisten toimintojen ja matkailun kehittämiseen.

Tavoite 2. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen:

Kaava-alueella on tulvarajan alla olevia rakennuksia ja rakenteita.

Tavoite 3. Monimuotoisuuden edellytysten parantaminen:

Kivinokan vanha metsä on luonnonsuojelulain perusteella suojeltu ja Vanhankaupunginlahden lintuvesi on Natura 2000 -aluetta. Kivinokan metsät ja metsiköt ovat osa metsä- ja puustoista verkostoa. Kesämaja-alueet sijoittuvat metsäisen verkoston alueille. Kulosaaren kartanon ympäristön puusto on kulttuurivaikutteista

puistometsää ja puistoa. Naurissalmen rantametsät sisältävät uhanalaisia tai silmälläpidettäviä luontotyypppejä.

Kaavaratkaisu

Tavoite 1. Kaavassa on määritelty lähivirkistysalueet, jotka mahdollistavat nykyistä huomattavasti suuremman määrän ilman autoa saavutettavalle virkistykselle luonnossa ja matkailulle merellisessä ympäristössä.

Tavoite 2. Osalle tulvarajan alapuolelle jäävistä kesämajoista on osoitettu mahdollisuus korvaaviin paikkoihin.

Tavoite 3. Kivinokan vanha metsä ja kaava-alueelle sijoittuva osa Natura-aluetta on merkitty luonnonsuojelualueeksi. Kesämaja-alueiden puuston- ja luonnonhoidosta on määräykset asemakaavassa. Kesämajojen rakennusalat ja enimmäismäärä on määritelty siten, että majojen määrää ei lisätä nykyisestä, jolloin alueiden metsäinen luonne on mahdollista säilyttää. Kartanoympäristön säilyminen turvataan. Kulosaaren kartanoalueen sisältämiä luonnon monimuotoisuusarvoja on huomioitu suunnittelussa. Asemakaavassa kartanopuisto ja kartanon säilynyt kulttuuriympäristö on osoitettu kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi puistoksi. Nykyään viljelypalsta käytössä olevaan kartanon entiseen hyötynuutarhaan on osoitettu uutta käyttöä, joka mahdollistaa alueen säilymisen avoimena ja edelleen osittain viljelykäytössä.

Suojelukohteet

Lähtökohdat

Kivinokka on helsinkiläisen luonnon ydinaluetta, jossa on suuri määrä erilaisia luonnonsuojelu- ja luontokohteita.

Kaava-alueella olevat voimakkaan suojelun kohteet ovat Natura-alue Vanhankaupunginlahden Lintuvesi ja kaava-alueella saman vesialueen käsittävä Viikki-Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualue sekä Kivinokan vanha metsä.

Natura-alue Vanhankaupunginlahden lintuvesi kuuluu EU:n komission päätöksellä Natura -verkostoon. Suojelupäätös on tehty 25.7.2005. Suojelualueen pinta-ala on 316 ha. Kaava-alueella on suojelualueen eteläisimmän osan vesialuetta noin 30 ha.

Luonnonsuojelualue Viikki-Vanhankaupunginlahti

Ensimmäinen rauhoitusasetus on tehty 13.11.1959. Rauhoituspäätös Saunalahden liittämisestä suojelualueeseen on tehty 22.12.2005.

Suojelualueen pinta-ala on 305,55 ha. Kaava-alueella on suojelualueen eteläisimmän osan vesialuetta noin 30 ha.

Kivinokan vanha metsä on suojeltu luonnonsuojelulain nojalla 29.12.2017. Suojelualan perusteluna on alueen rauhoittaminen osana Suomen itsenäisyyden juhluvuoden kampanjaa ”Luontolajani satavuotiaalle”. Alueen suojelu on tarpeen luonnon monimuotoisuuden ja kauneuden säilyttämiseksi. Päätöksellä turvataan alueella sijaitsevien luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelutason säilyttäminen. Alue täyttää luonnonsuojelulain 10.2 §:n mukaiset luonnonsuojelualan perustamisedellytykset. Suojelualan pinta-ala on 12,5 ha.

Arvokkaat luontokohteet

Kaava-alueella on viisi arvokasta linnustollisesti arvokasta kohdetta:

- Naurissalmen itäranta, III luokka
- Kulosaaren kartano, II luokka
- Kivinokan ulkoilupuisto, III luokka
- Kivinokan vanhan metsän alue, I luokka
- Saunalahden-Fastholman ruovikko, I luokka

Kaava-alueella on kolme arvokasta kasvillisuus ja kasvistokohdetta:

- Kivinokan pohjoisranta, arvoluokka II
- Kivinokan koillisosan lehtoalue, arvoluokka II
- Kivinokan neva, arvoluokka II

Kaava-alueelle ulottuu osittain kaksi tärkeää lintukohdetta:

- Kivinokka-Fastholma, arvoluokka 1.
- Vanhankaupunginlahden Natura-alue, arvoluokka 1.

Kaava-alueella on koko alueen kattavat kaksi lepakkoaluetta:

- Kivinokka, arvoluokka 1.
- Kivinokan itäosa, arvoluokka II.

Kaava-alueella on yksi arvokas geologinen kohde;

- Hiidenkirnut, Kivinokka, suojeluarvo b maakunnallinen, maisema-arvo a merkittävä, geologinen arvo 1 suuri.

Kaava-alueella on yksi kääpäkohde:

- Kivinokan vanha metsä, arvoluokka 1. Aluerajaus on vanhan metsän luonnonsuojelualan rajausta laajempi ulottuen Ponnistuksen kesämaja-alueen ylitse pohjoisen lahden puoliväliin.

Kaava-alueella on yksi metsäkohde:

- Herttoniemi, Kivinokka, Metso kriteeriluokan kuvioita I–III, joista I-luokka on yleisin. Alueen rajaus kattaa kaava-alueella Vanhan metsän suojelualan.

Kansainvälisesti tärkeistä lintualueista IBA- ja Suomen tärkeistä FINIBA-alueista kaava-alueella on yksi kohde, joka kattaa koko pohjoispuolisen vesialueen ja Saunalahden sekä Vanhan metsän suojelualan.

Kaava-alueella on 11 uhanalaista tai silmälläpidettävää luontotyyppiä:

- Kivinokka lehto 1, tyyppi vaahteralehto, silmälläpidettävä
- Kivinokan lehto 2, tyyppi tervaleppäluhta, erittäin uhanalainen
- Kivinokka lehto 3, tyyppi kostea keskiravinteinen lehto, silmälläpidettävä
- Kivinokan lehto 4, tyyppi kostea keskiravinteinen lehto, silmälläpidettävä
- Kivinokan lehto 5, tyyppi tuore keskiravinteinen lehto, vaarantunut
- Kivinokan lehto 6, tyyppi tuore keskiravinteinen lehto, vaarantunut
- Kivinokan lehto 7, tyyppi tuore keskiravinteinen lehto, vaarantunut
- Kivinokan suo 1, tyyppi ruohokorpi, erittäin uhanalainen
- Kivinokan korpi 1, tyyppi ruohokorpi, erittäin uhanalainen
- Kivinokan neva, tyyppi saraneva, vaarantunut
- Kivinokan vaahterametsä, tyyppi vaahteralehto, silmälläpidettävä

Ekologiset yhteydet

Vanhankaupunginlahdella yhdistyy kaksi Helsingin vihersormea, ja Kivinokka on niiden molempien eteläinen päätepiste. Toinen vihersormi ulottuu Kivinokasta Herttoniemen länsiosan ja Hallainvuoren kautta Kivikkoon ja edelleen Vantaalle ja toinen Vanhankaupunginlahden rantametsiä myöten Vantaanjoen suulle ja jokikäytävää pitkin edelleen Helsingin pohjoisosiin ja joenvarren pohjoisempiin kuntiin. Kivinokalla on yhdessä muun Vanhankaupunginlahden kanssa tärkeä merkitys vihersormien yhdistäjänä ja ekologisten yhteyksien päätealueena.

Kaavaratkaisu

Kaavassa on noudatettu Helsingin luonnonsuojeluohjelman ja metsäverkoston säilymisen ja kehittämisen tavoitteita. Jo suojeltu Kivinokan vanha metsä vahvistetaan luonnonsuojelualue merkinnällä (SL) ja suojelualueella olevat arvokkaat luontokohteet ja uhanalaiset ja silmälläpidettävät kohteet säilyvät Kivinokan vanhan metsän hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti. Suojelualueen ulkopuolinen arvokas luontokohde merkitään kaavaan alueenosaksi, jolla on luonnonsuojelullista arvoa (sl). Uhanalaiset ja silmälläpidettävät kohteet merkitään kaavaan alueenosaksi, jolla on uhanalainen (sl-1) tai silmälläpidettävä luontotyyppi (sl-2).

Kaavassa on esitetty pieniä muutoksia luontotyyppien rajauksiin ja yhden luontotyypin alueelle on sijoitettu aluerajausta vähäisessä määrin leikkaavaa uutta toimintaa. Kahden uhanalaisen tai silmälläpidettävän kohteen aluerajausta on kaavassa tarkennettu todellista tilannetta vastaavaksi. Länsirannan erittäin uhanalainen

tervaleppäluhta ulottuu luontotyyppin rajauksessa viereiselle pysäköintialueelle. Rajausta on siirretty olevan luhta-alueen reunaan. Naurissalmen rannan silmälläpidettävien vaahteralehtojen rajaukset on myös hieman suurpiirteisesti määritelty ulottuessaan mm. vesialueelle tai tien pengertäluiskaan ja vanhan uimahuoneen taakse, joilla ei luontotyyppin mukaista kasvillisuutta ole. Lisäksi alueille kohdistuu käyttötärpeita, jotka vaikuttavat alueiden rajauksiin. Kipparlahden silmukan katualuetta joudutaan hieman levenyttämään baanasuunnitelman mukaisesti, Kartanolle johtava uusi katu Kulosaaren kartanon tiealue levenee rannan puolelle nykyisestäään viisi metriä, jolloin luontotyyppialuetta joudutaan kaventamaan n. kahdesta neljään metriä kohdasta riippuen. Syynä on liikenneturvallisuuden parantaminen. Ranta-alueelle lähelle Kipparlahden silmukkaa on sijoitettu uusi pysäköintialue. Se sijoittuu pääosin kohtaan, jossa on aiemmin ollut avointa kenttää, mutta luontotyyppirajauksesta joudutaan leikkaamaan työvaroinen n. 300 m². Paikalla tehdyn arvion mukaan vaikutus vaahteralehdon säilymiseen on vähäinen. Sataman viereen, olevan uimahuoneen taakse sijoittuva kanoottivuokraamon alue leikkaa myös n. 160 m²:n palan luontotyyppirajauksesta, mutta sen ei katsota paikalla tehdyn arvion mukaan vaarantavan vaahteralehdon säilymistä.

Tarkistettua ehdotusta varten laadittiin luontoselvitys. Lisäksi selvitetiin, onko Natura vaikutusten arviointiin tarvetta. Luontoselvitys täydentää osaltaan Helsingin luontotietojärjestelmän tietoja. Selvityksessä kartoitettiin ja luetteloidtiin mm. alueella havaitut putkilokasvit. Myös vieraslajit ja niiden levinneisyys kartoitettiin. Eläinlajeista kartoitettiin viitasammakko. Tietoja hyödynnetään rakennus-, hoito- ja kehittämissuunnitelmissa.

Lain kriteerit täyttäviä, suojeltuja luontotyyppijä on yksi. Sataman itäpuolella sijaitseva, silmällä pidettävä luontotyyppi (sl-2) vaahteralehto on luonnonsuojelulain 29§:n tarkoittama suojeltu luontotyyppi, mutta suojelu astuu voimaan vasta Uudenmaan ELY-keskuksen päätöksellä. Nämä kriteerit täyttäviä vaahterkaa kasvavia metsiköitä on Helsingissä lukuisia, eikä niille haeta lain mahdollistamaa rajauspäättöstä ilman merkittäviä lisäluontoarvoja. Kaavassa se on merkitty alueeksi, jolla on luonnonsuojelullisia arvoja (VL/s).

Viitasammakkohavainto tehtiin pohjoisrannalla ruovikkoisesta lahdesta. Kaavassa se on merkitty alueeksi, jolla on luonnonsuojelullisia arvoja (VL/s ja sl). Alueella sijaitsee myös silmälläpidettävä luontotyyppi (sl-2). Metsäkaurista ei systemaattisesti kartoitettu, mutta niistä tehtiin useita havaintoja eri puolilta.

Johtopäätöksenä todetaan Kivinokan olevan vehmas luontokeidas rakennetussa kaupunkiympäristössä sisältäen useita erilaisia luontoarvoja. Näitä arvoja ovat mm. uhanalaiset luontotyypit, jalopuut ja lehdot, lahoppuusto ja Helsingin luontotietojärjestelmässä olevat lajien kannalta arvokkaat kohteet. Leimallista alueelle on

kulttuurivaikutus. Pitkäaikainen virkistyskäyttö on johtanut siihen, että Kivinokassa ei ole luontokohtetta johon ihmisvaikutus ei ulottuisi joko kasvillisuuden hoidon, kulumisen tai häiriön muodossa. Tästä syystä ehdotonta luontokohteiden huomioimista ei voi esittää muutoin kuin lain suojelemien kohteiden osalta. Lain suojelemat luontokohteet tulee huomioida niin että niiden elinvoimalle ja säilymiselle on edellytyksiä. Lisäksi muita luontoarvoja suositellaan huomioitavaksi sekä suunnittelussa että hoidossa,

Tarve Natura-vaikutusten arvioinnille selvitettiin. Vanhankaupunginlahden Natura-alueesta on aiemmin tehty laajempaa aluetta koskeva Natura-arvioinnin tarveharkinta (Ramboll Finland Oy 28.1.2022). Siinä mainittiin Kivinokan asemakaava, mutta tarkastelu käsittelee laajempaa kokonaisuutta. Kivinokan asemakaavan vaikutuksen tarkempi arviointi katsottiin kuitenkin tarpeelliseksi.

Kivinokan Natura-arvojen tarveharkinta -selvityksessä (Luontotieto Keiron Oy, 2.5.2022) mahdolliset vaikutukset ja niiden merkittävyys on arvioitu vaikutuksina eheyteen ja yhteisvaikutuksina koko Natura-alueella. Mahdolliset haitallisten vaikutusten lieventämismahdollisuudet on selvitetty.

Johtopäätöksenä todetaan, että Kivinokan asemakaava on luonteeltaan nykyistä käyttöä säilyttävä, mutta se mahdollistaa myös ulkoilijoiden määrän lisäyksen ravintola-, majoitus ja palvelutason nostolla. Alueen houkuttelevuus nousee, mutta käyttö keskitetään Kulosaaren kartanon ja sen lähellä olevan venesataman ympäristöön. Kaavan toteutumisesta ei arvioida olevan suoria kielteisiä vaikutuksia Vanhankaupunginlahden Naturalla suojeltuihin arvoihin. Välillisiä vaikutuksia on mahdollista lieventää käytännön toimenpiteillä, joita ei voi säädellä asemakaavan avulla. Välilliset vaikutukset arvioidaan lieviksi ja määrältään vähäisiksi. Tästä syystä Kivinokan asemakaavasta ei ole tarpeellista tehdä varsinaista Natura-arviota.

Yhdyskuntatekninen huolto

Lähtökohdat

Kaava-alue on yhdyskuntateknisen huollon verkoston piirissä.
/Kaava-alue on nykyiseen verkostoon liitettävissä.

Kaavaratkaisu

Kaava-alueelle osoitetut RM, RP-1, RL, LV ja LV-1 -alueiden uudet toiminnot ovat kunnallisteniikan piirissä tai liitettävissä siihen. Kesämaja- ja viljelypalsta- sekä lähivirkistysalueilla on käytössä ns. kesävesijärjestelmä ja jätevesihuolto perustuu kuiva- tai kemiallisiin käymälöihin.

Maaperän rakennettavuus, pohjarakentaminen ja pilaantuneisuuden kunnostaminen

Lähtökohdat

Asemakaavan muutosalue on pääosin kalliota ja kitkamaata.

Alueelta ei tiedossa merkittävää toimintaa, josta olisi aiheutta epäillä aiheutuneen maaperän pilaantumista. Alue on ollut käytössä pitkään ja on mahdollista, että aiempien vuosikymmenten aikana esimerkiksi jätteitä on voitu jättää alueen maaperään.

Kaavaratkaisu

Kaavassa esitetyt uudet rakennukset sijoittuvat alueille, joilla ne ovat perustettavissa tavanomaisin menetelmin.

Venesataman alueella mahdollisen vesirakentamisen edellyttää sedimenttien haitta-aineiden tutkimista, mikäli laitureiden tai rannan rakenteiden toteuttaminen edellyttää ruoppausta. Asemakaavassa on annettu sedimenttien tutkimista ja ruoppausta koskevat kaavamääräykset.

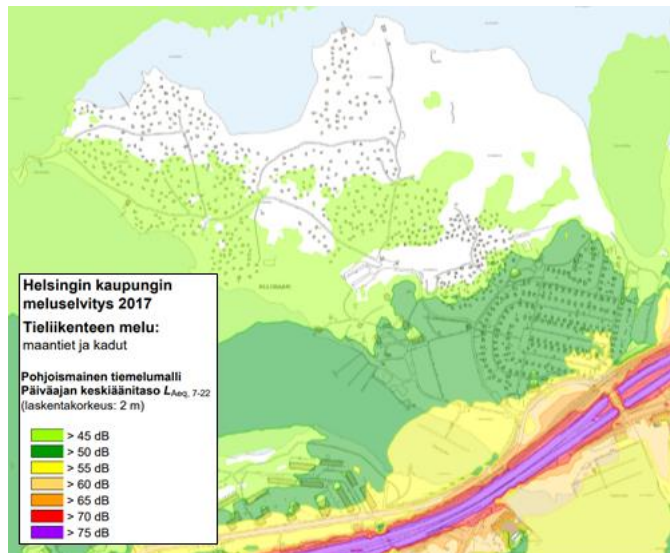
Venesataman mahdollisten uusien rakenteiden suunnittelussa ja toteutuksessa on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, etteivät ne aiheuta merkittävää haittaa veden virtaukselle viereisessä salmessa. Veden samentumista ja samentumisen leviämistä mahdollisen ruoppauksen yhteydessä rajoitetaan esimerkiksi silttiverhoilla.

Ympäristöhäiriöt

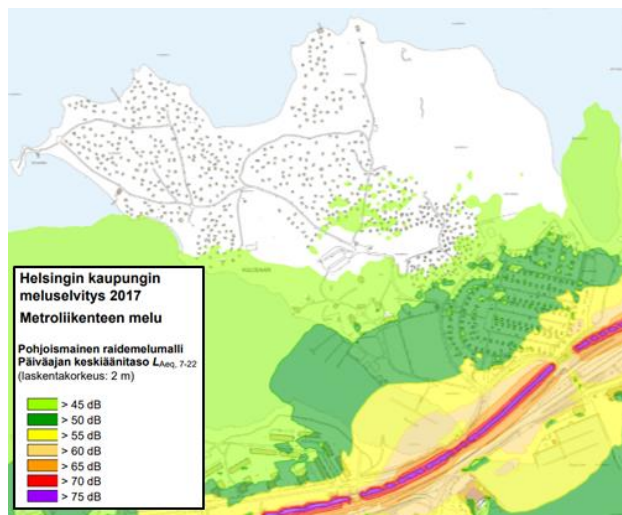
Lähtökohdat

Kaava-alue rajautuu eteläreunastaan metrorataan ja Itäväylään. Alueen liikennemelutilannetta on arvioitu Helsingin kaupungin meluselvityksen 2017 perusteella. Tie- ja metroliikenteen päivä- ja yöajan keskiäänitasot kaava-alueella on esitetty alla kuvissa 1–4. Selvitys edustaa ns. nykytilannetta eli selvitysajankohdan melutilannetta.

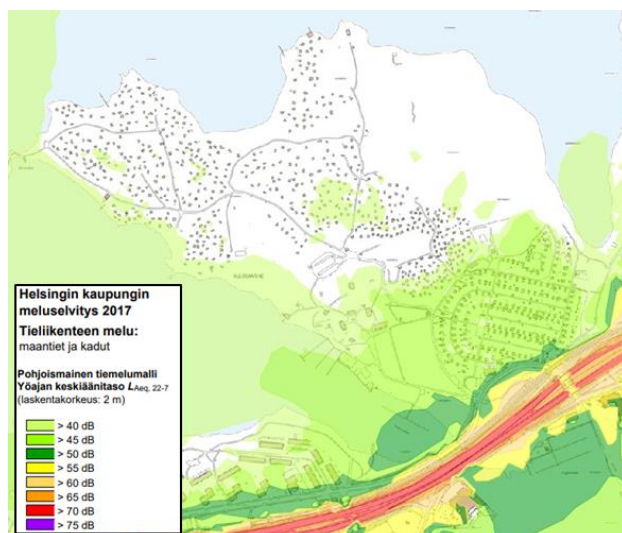
Tie- ja metroliikenteen päiväajan 50 - 55 dB:n ja 45 - 50 dB:n melualueet ulottuvat laajalti Kivinokan eteläisiin ja läntisiin osiin. Kesämaja-alueilla vaikutus on vähäisempi ja vanhan metsän alueelle ei 45 - 50 dB:n melutaso enää ulotu (kuvat 1 ja 2).

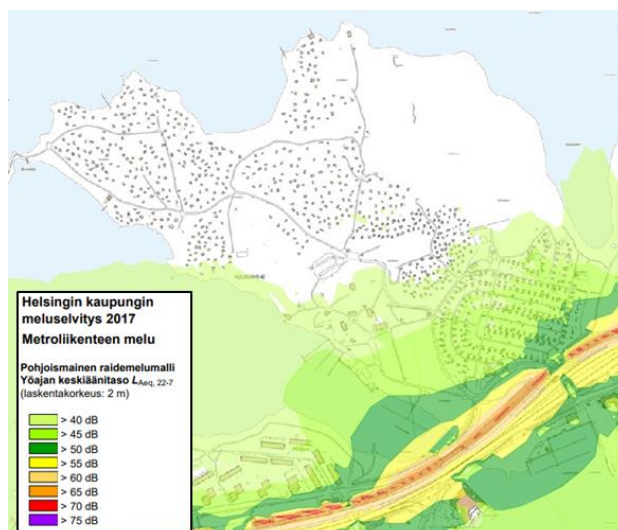
Kuva 1. Tieliikenteen päiväajan keskiäänitaso

Kuva 2. Metroliikenteen päiväajan keskiäänitaso

Kuva 3. Tieliikenteen yöajan keskiäänitaso

Kuva 4. Metroliikenteen yöajan keskiäänitaso

Ohjearvot ulkona

Asumiseen käytettävillä alueilla, virkestysalueilla taajamissa ja taajamien välittömässä läheisyydessä sekä hoito- tai oppilaitoksia palvelevilla alueilla on ohjeena, että melutaso ei saa ylittää ulkona melun A-painotetun ekvivalenttitason (L_{Aeq}) päiväohjearvoa (klo 7–22) 55 dB eikä yöohjearvoa (klo 22–7) 50 dB. Uusilla alueilla on melutason yöohjearvo kuitenkin 45 dB.

Loma-asumiseen käytettävillä alueilla, leirintäalueilla, taajamien ulkopuolella olevilla virkestysalueilla ja luonnonsuojelualueilla on ohjeena, että melutaso ei saa ylittää päiväohjearvoa 45 dB eikä yöohjearvoa 40 dB. Loma-asumiseen käytettävillä alueilla taajamassa voidaan kuitenkin soveltaa 1 momentissa mainittuja ohjearvoja (päiväohjearvo 55 dB, yöohjearvo 50 dB). Yöohjearvoa ei sovelleta sellaisilla luonnonsuojelualueilla, joita ei yleisesti käytetä oleskeluun tai luonnon havainnointiin yöllä.

Kaavaratkaisu

Kaava-alueella ohjearvot ylittäville alueille ei ole osoitettu uusia virkistystoimintoja. Telttailualueella (RL) ja palstaviljelyalueella (RP-1) tieliikenteen ja metron päiväarvot (50–55 dB) ylittävät ohjeena olevan 45 dB ja yöohjearvot (45–50 dB) ohjeena olevan 40 dB. Lisäksi osalla matkailua palvelevien rakennusten korttelialueella (RM) tieliikenteen päiväarvot (50–55 dB) ylittävät ohjeena olevan 45 dB ja yöohjearvot (45–50 dB) ohjeena olevan 40 dB. Loma-asumiseen käytettävillä alueilla taajamassa voidaan kuitenkin soveltaa 55 dB:n päiväohjearvoa ja yöohjearvoa 50 dB.

Pelastusturvallisuus / Rakennetekniikka

Lähtökohdat

Kivinokan rakennuskanta on matalaa, enintään kaksikerroksista, joten pelastusreiteiksi riittää normaali paloauton vaatima leveys. Kesämaja alueiden pelastusturvallisuus perustuu kahteen päähuoltoreittiin, joilta käsin sammutus tapahtuu tai ambulanssi ope-roi.

Kaavaratkaisu

Huolto- ja pelastusajolle varatut ajoyhteydet on merkitty asema-kaavaan. Ajoyhteyksiä rajoittavien puomien toiminta on hyväksytettävä pelastuslaitoksella.

Nimistö

Asemakaavoittamattomalla alueella ei ole ollut virallista nimistöä. Nimistötoimikunta päätti kokouksessaan 11.11.2020 esittää alueelle seuraavia uusia nimiä perusteluineen:

Kivinokanaukio – Stenuddsplatsen (aukio)
Perustelu: Liitynnäinen, Kivinokan ja Kivinokantien mukaan.

Kivinokantie – Stenuddsvägen (katu, pelastus- ja huoltoyhteys)
Perustelu: Liitynnäinen, Kivinokan mukaan.

Kulosaaren kartanon tie – Brändö gårds väg (katu)
Perustelu: Liitynnäinen, Kulosaaren kartanon mukaan.

Naurissalmenlaituri – Rovholmssundsbyggnaden (venesatama)
Perustelu: Liitynnäinen, Naurissalmen mukaan.

Ponnistuksenpolku – Ponnistusstigen (huolto- ja pelastusyhteys)
Perustelu: Muistonimi, urheiluseura Helsingin Ponnistus ry:n mukaan. Vuonna 1887 perustettu Helsingin Ponnistus on Suomen toiseksi vanhin edelleen toimiva urheiluseura, ja se on hallinnoinut kesämaja-alueitaan Kivinokassa vuodesta 1933 lähtien.

Vaikutukset

Yhteenveto laadituista selvityksistä

Asemakaavaa varten laaditut selvitykset:

- Kivinokka Ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämissperiaatteet (Kaupunkiympäristön julkaisuja 2021:5)
- Kulosaaren kartano Ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämissperiaatteet (Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:31)

- Kivinokan luontoselvitys 2021 (Luontotieto Keiron Oy 28.12.2021)
- Kulosaaren kartanon matkailullisia mahdollisuuksia (WSP Finland Oy, 13.4.2022)
- Natura-arvion tarveharkinta (Luontotieto Keiron Oy, 2.5.2022)

Luontoselvitys ja Natura-vaikutusten arvioinnin tarve on selvitetty tarkistettua ehdotusta varten. Tulokset on kirjattu Suojelukohteet -kappaleeseen.

Asemakaavalla suojeltavat rakennukset määriteltiin yhteistyössä kaupungin asiantuntijoiden kanssa. Kivinokan ja Kulosaaren kartanon rakentumisen historia on huolellisesti käyty läpi ympäristöhistoriallisissa selvityksissä, joten rakennushistoriallista selvitystä ei pidetty tarpeellisena tässä vaiheessa. Asemakaavan toteuttamisvaiheen suunnittelua varten voidaan laatia erillisiä selvityksiä tarpeen mukaan. Suojeltavat rakennukset on esitetty liitteenä olevassa luettelossa.

Aiemmat aluetta koskevat selvitykset:

- Rastilan leirintäalueen yritys- ja matkailuvaikutusten arviointi. Loppuraportti (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy, 16.4.2020)
- Leirintäalueen sijaintipaikkaselvitys, Vaihtoehtoinen sijaintipaikka Rastilan leirintäalueelle (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, yleissuunnitteluosasto 2016)

Yhdyskuntataloudelliset vaikutukset

Kivinokan lähivirkistysalueiden uudet toiminnot voidaan toteuttaa vaiheittain. Kaupungin visiona on saada alueelle yritystoimintaa tarjoamaan matkailu- ja virkistyspalveluja. Jos palveluja syntyy alueelle, toteuttavat yritykset omaan toimintaansa liittyvän rakentamisen. Kivinokan lähivirkistys- ja puistoalueille laaditaan hoito- ja kehittämissuunnitelma, jossa toteuttamisen vaiheet kuvataan.

Kaavaratkaisun toteuttamisesta aiheutuu kaupungille kustannuksia ilman arvonlisäveroa seuraavasti:

Kaupunkiympäristön toimiala

Alueen sisäisten katujen ja huoltoajoyhteyksien kunnostus ja rakentaminen	715 900 €
Pysäköintialueiden kunnostus ja rakentaminen	416 570 €
Ulkoilureittien rakentaminen	385 560 €
Lähivirkistysalueiden palveluiden rakentaminen	715 240 €
Puistojen ja viheralueiden kunnostus	573 020 €
Viljelypalsta-alueen laajennus/ kunnostus	214 533 €

Valaistus	561 420 €
<u>Tilaaajatehtävät</u>	<u>1 217 600 €</u>
Yhteensä	4 794 840 €

Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala

Uimarannan palvelut ja kunnostus	151 370 €
Venesataman (LV) laajennus ja kunnostus	440 560 €
Yleinen satama (LV-1) kunnostus	210 110 €
<u>Tilaaajatehtävät</u>	<u>274 300 €</u>
Yhteensä	1 076 340 €

Katujen rakentaminen ei sisällä baanasuunnitelmasta johtuvia muutoksia metroradan viereisellä EV-alueella ja Kipparlahden silmukan katualueella. Itäbaanasuunnitelmaan liittyvät katu- ja pyöräteiden sekä pysäköintialueen rakentaminen toteutetaan Itäbaanahankkeen yhteydessä.

Vaikutukset luontoon, maisemaan ja virkistykseen

Kaavaratkaisu on säilyttävä. Maisemakuva säilyy lähes ennallaan ja viher- ja virkistysalueille osoitetaan vain pienialaisia lisäyksiä toimintaan. Olevat luonto- ja luonnonsuojelualueet säilyvät.

Vaikutukset liikenteen ja teknisen huollon järjestämiseen

Alueelle ei ole kaavoitettu uusia ajoteitä vaan kaikki yhteydet ovat jo olemassa. Uusia toimintoja ja palveluita suunniteltaessa on otettu huomioon niiden vaikutus liikennemääriin ja pysäköinnin tarpeeseen. Kaavaratkaisun sisältämät uudet palvelut ja toiminnot lisäävät liikennettä ja pysäköintitarvetta vain kohtuullisessa määrin. Kaavassa esitetyt liikenne- ja reittijärjestelyt lieventävät liikenteestä aiheutuvia haittoja ja parantavat jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden liikenneturvallisuutta.

Kaavalla ei ole merkittävää vaikutusta teknisten huollon palvelujen tuottamiselle alueelle.

Vaikutukset kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön

Kaupunkikuvalliset muutokset ovat vähäisiä, Kivinokkaan vastarannoilta ja Itäväylältä avautuvat maisemat säilyvät lähes muuttumattomina. Merkittävimmät kaupunkikuvaan ja maisemaan vaikuttavat muutokset tapahtuvat Kipparlahden silmukan katualueella ja suojaviheralueella Itäbaanan rakentamisen myötä.

Kulttuuriperinnön säilyttämisessä kaavaratkaisun vaikutus on merkittävä. Kaavaratkaisulla turvataan kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kartanopuiston ja arvokkaan rakennuskannan sekä perinteisen kesämajatoiminnan säilyminen ja kehitys.

Vaikutukset ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen

Laajan viheralueen ja sen sisältämän puuston säilyttäminen ja uudistumisesta huolehtiminen on ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta hyödyllistä. Kaiken uudisrakentamisen tulee olla puuverhotuja puurakennuksia. Puumateriaalin käyttö pienentää rakennusaikaista hiilijalanjälkeä.

Vaikutukset ihmisten elinoloihin ja elinympäristöön

Kaavaratkaisulla on myönteisiä vaikutuksia ihmisten elinoloihin ja ympäristöön. Laajan ja helposti saavutettavan luontoalueen yleisen virkistyskäytön parantaminen ja turvaaminen lisäävät ihmisten ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksia lähiympäristön asukkaille ja myös seudullisesti.

Kaavaratkaisu mahdollistaa kaava-alueelle uusia palveluita ja virkistystoimintoja sekä monipuolistaa käyttöä nykyisestä. Kaavaratkaisu mahdollistaa kartanoalueelle esimerkiksi yhteisö- ja kaupunkiviljelyä. Kartanomiljööseen kuuluvan huvilan pihapiiriin osoitettu rantasauna tarjoaa mahdollisuuden saunoa meren äärellä. Se on monen helsinkiläisen toive ja vastaa kyselyissä nousseisiin toiveisiin.

Kaava-alueelle sijoitettu päävirkistysreitti on osa Helsingin merellisen strategian mukaista Vanhankaupungin selkää kiertävää rantareittiä.

Elinkeino-, työllisyys- ja talousvaikutukset

Elinkeinojen-, työllisyyden ja talousvaikutusten osalta ei ole merkittävää vaikutusta. Kaava mahdollistaa pienimuotoista yritystoimintaa ja kartanoalueen kehittämisen matkailua ja majoitustoimintaa palvelevana kohteena.

Kivinokassa pitkään toimineen kahvikioskin, entisen Elannon keksämyymälän viereen on lisätty rakennusala uudelle kioskille. Vanha rakennus on merkitty suojeltavaksi rakennukseksi (sr-2) ja se on tarkoitus kunnostaa oleskelutilaksi kioskin asiakkaille. Alue muodostaa kokonaisuuden, jossa perinteinen myymälä- ja kahvikioskitoiminta voi jatkua uuden kioskin muodossa. Toimijalla on mahdollisuus pitää käyntilaituria asiakkaille. Näin on vastattu vuorovaikutuspalauteessa esitettyihin lukuisiin toiveisiin 'Maijan kahvilan' toiminnan jatkumisesta ja haluttu myös säilyttää pienimuotoinen yritystoiminta sekä merkittävä vetovoimakohde Kivinokan kärkeen suuntaaville ulkoilijoille.

Rakennetun omaisuuden hallinnassa toimitilojen vuokraamisesta vastaavan yritystilat-yksikön kanssa käydyissä keskusteluissa on tuotu esiin epäily lyhyen kausikioskitoiminnan kannattavuudesta syrjäisellä paikalla ja vahva kanta että sellaisen uuden toimijan

löytäminen, joka olisi valmis kunnostamaan vanhan rakennuksen ja investoimaan uuden kioskin rakentamiseen on erittäin vaikeaa. Edellytyksenä kioskitoiminnan kannattavuudelle nähdään myös, ettei alueelle synny kilpailuasetelmaa, jossa esimerkiksi uimarannalle tulisi kioski- tai kahvilatoimintaa, joka veisi osan asiakkaista. Huoli on aiheellinen, sillä uimarannan viereen ollaan väliaikaisella vuokrasopimuksella avaamassa pop-up-kioski kesällä 2021, vuokrasopimus päättyy vuoden 2022 lopussa. Asemakaavassa uimarannalle ei ole esitetty mahdollisuutta liiketoiminnalle.

Toteutus

Kivinokan lähivirkistysalueita ja kartanopuistoja kehitetään vaiheittain. Kehittämisen tueksi laaditaan hoito- ja kehittämissuunnitelma, jossa toteutuksen vaiheet kuvataan.

Metsiä ja ranta-alueita hoidetaan luonnonmukaisina ja niin että niiden elinvoimaisuus ja uudistuminen turvataan.

Kulosaaren kartanoa sekä kartanon ja sataman ympäristöä kehitetään osana matkailua ja virkistystoimintaa yhdessä yritysten kanssa. Virkistystoimintaa tukevia palveluita varten voidaan toteuttaa uudisrakennuksia yritysten tai yhdistysten toimintaa varten, mikä edellyttää rahoitusta yrityksiltä ja yhdistyksiltä.

Suunnittelun lähtökohdat

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Kaavaratkaisu vastaa valtakunnallisiin tavoitteisiin (valtioneuvoston päätös 14.12.2017). Näistä kaavaratkaisun valmistelussa on erityisesti painotettu seuraavia:

- huolehditaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta
- edistetään luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden alueiden ja ekologisten yhteyksien säilymistä
- huolehditaan virkistyskäyttöön soveltuvien alueiden riittävästä sekä viheralueverkoston jatkuvuudesta

Tavoitteiden huomioon ottamista selostetaan tarkemmin kohdassa ”Asemakaavan kuvaus”.

Kaavaratkaisu ei ole ristiriidassa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kanssa.

Yleiskaava

Helsingin yleiskaavan 2016 mukaan alue on virkistys- ja viheraluetta ja merellisen virkistys- ja matkailun aluetta.

Yleiskaavan käsittelyn yhteydessä tehtiin Kivinokan suunnitteluun vaikuttavat toivomusponnet koskien uuden yleiskaavan toteuttamiseen liittyvän korvaavan paikan osoittamista Rastilan leirintäalueelle. Valtuustoponsien sekä vaihtoehtoisista sijoituspaikoista tehdyn selvityksen sekä pohjalta kaavatyön yhteydessä tutkitaan leirintämökki- ja telttaleirintäaluetointojen sijoittamista Kivinokkaan.

Nyt laadittu kaavaratkaisu on Helsingin yleiskaavan 2016 mukainen.

Helsingin maanalaisen yleiskaavan nro 12704 (tullut voimaan 19.8.2021) mukaan alue on esikaupungin pintakallioaluetta. Maanalaisessa yleiskaavassa on huoltotunnelin tilavaraus: Suunnitellut maanalaiset tilat ja teknisen huollon tunnelit. Nyt laadittu kaavaratkaisu on maanalaisen yleiskaavan mukainen.

Asemakaavat

Kivinokan alueella on voimassa asemakaava nro 10400 (tullut voimaan 20.4.2007). Kaavan mukaan alue on osoitettu siirtolapuutarha-alueeksi (RP/s). Kortteli 43001 on osoitettu asuinrakennusten korttelialueeksi (A) ja alueen itäreunassa on lähivirkistysalueet (VL ja VL/s), eteläosassa suojaviheralue (EV) ja katualuetta. Muilta osin alueella ei ole asemakaavaa.

Asemakaavan muutos koskee suojaviheraluetta (EV) ja katualuetta. Asemakaava-alue sisältää pienen kulman siirtolapuutarhaaluetta (RP/s) kaupunginosarajojen muutoksen takia. Alueeseen ei kohdistu muutoksia.

Rakennusjärjestys

Helsingin kaupungin rakennusjärjestys on hyväksytty 22.9.2010.

Muut suunnitelmat ja päätökset

Kivinokan alueelle valmisteltiin osayleiskaavaa vuosina 2013–2014. Huhtikuussa 2014 kaupunkisuunnittelulautakunta päätti palauttaa Kivinokan osayleiskaavan jatkosuunnitteluun, joka pohjautuu kesämaja- ja virkistyskäyttöön ja sen laajentamiseen. Asumista tulisi jatkossa kohdentaa Itäväylän ympäristöön taloudellisesti kestäväällä tavalla. (kaupunkisuunnittelulautakunta 29.4.2014)

Pohjakartta

Helsingin kaupungin kaupunkimittaushuolto on laatinut pohjakartan.

Maanomistus

Helsingin kaupunki omistaa alueen. Kaava-alueen rakennukset on vuokrattu eri toimijoille.

Muut lähtökohdat

Selvitys alueen oloista, rakennuskannasta ja muista ympäristöominaisuuksista on kuvattu kaavaselostuksen kohdassa "Asemakaavan kuvaus" kunkin aiheen kohdalla.

Suunnittelu- ja käsittelyvaiheet

Vireilletulo

Kaavoitus on tullut vireille vuonna 2019 kaupungin aloitteesta.

Viranomaisyhteistyö

Kaavaratkaisun valmistelun yhteydessä on tehty yhteistyötä kaupunkiympäristön toimialan eri tahojen lisäksi seuraavien viranomaistahojen kanssa:

- Helen Sähköverkko Oy
- Uudenmaan ELY-keskus
- Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Osallistumis- ja arviointisuunnitelman nähtävilläolo

Osallistuminen ja vuorovaikutus on järjestetty liitteenä olevan osallistumis- ja arviointisuunnitelman (OAS) mukaisesti.

Vireilletulosta ja OAS:n sekä valmisteluaineiston nähtävilläolosta on ilmoitettu osallisille kirjeillä ja verkkosivuilla www.hel.fi/kaupunkiymparisto/fi sekä lehti-ilmoituksella Helsingin uutiset lehdessä.

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma sekä valmisteluaineistoa oli nähtävillä 29.11.-20.12.2019 seuraavissa paikoissa:

- Kaupunkiympäristön asiakaspalvelussa, Sörnäistenkatu 1
- Herttoniemen kirjastossa, Kettutie 8C, 00800 Helsinki.
- verkkosivuilla www.hel.fi/suunnitelmat.

Asukastilaisuus pidettiin 9.12.2019 Kulosaaren yhteiskoululla Stålberginkuja 1, 00570 Helsinki.

Yhteenveto viranomaisten kannanotoista

Viranomaisten kannanotot osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta sekä valmisteluaineistosta kohdistuivat pyyntöön maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen viranomaisneuvottelun pitämisestä, sekä Helsingin kaupunginmuseon osallistamisesta asemakaavatyöhön. HSY:n kannanotossa todettiin, ettei osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan ollut huomautettavaa.

Museovirasto ilmoitti kaupunginmuseon antavan asiasta lausunnon. Kaupunginmuseon lausunnossa kiinnitetään huomiota alueen maisemallisiin, kulttuurihistoriallisiin ja rakennustaiteellisiin arvoihin, jotka tulee ottaa huomioon asemakaavatyössä.

Kannanotossa esitetyt asiat on otettu huomioon kaavatyössä siten, että asemakaavan valmistelun aikana järjestettiin ELY-keskuksen kannanotossaan pyytämä MRL:n mukainen viranomaisneuvottelu sekä tehtiin yhteistyötä Helsingin kaupunginmuseon kanssa. Lausunnossa esitetyt asiat on otettu huomioon kaavaratkaisussa siten, että Kivinokan käyttö virkistykseen ja kesämajatoimintaan jatkuu ja kesämaja-alueiden säilymistä perinteen mukaisessa käytössä ohjataan kaavamääräyksin. Kaavaratkaisun ja yleissuunnitelman pohjaksi on laadittu ympäristöhistorialliset selvitykset ja kartanomiljööseen kuuluvat puistot on merkitty kaupunkikuvallisesti, maisemallisesti, kulttuurihistoriallisesti tai puistohistoriallisesti arvokkaiksi. Kulosaaren kartanon päärakennus ja muut kartanoon kuuluneet rakennukset sekä kesämajaperinteeseen liittyvät Elannon vanha kesämyymälä, Ponnistuksen kerhotalo ja yksi alkuperäisistä tyyppikäymälöistä suojellaan asemakaavalla.

Kannanotot osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta sekä valmisteluaineistosta saatiin seuraavilta asiantuntijaviranomaisilta:

- Helsingin seudun ympäristöpalvelut (HSY) vesihuolto
- Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus)
- kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala / kaupunginmuseo

Vastineet kannanottoihin on esitetty vuorovaikutusraportissa.

Yhteenveto mielipiteistä

Mielipiteet osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta sekä valmisteluaineistosta kohdistuivat pääasiassa osin luontoarvojen, ns. Kivinokan tunnelman sekä olevien toimintojen säilymiseen. Tarpeettoman liikenteen, hallitsemattoman pyöräilyn sekä pysäköintipaikkojen riittämättömyyden aiheuttamat haitat nousivat myös esille.

Merkittävimmät kehittämistoiveet liittyivät vesibussiliikenteeseen, uusiin saunoihin sekä virkistys- ja kulttuuripalveluihin yleisesti. Yksittäisiä toiveita oli mm. Maijan kahvilaksi kutsutun kahvikioskin säilyminen, kahvilat ja ravintolat yleensä, uimarannan parantaminen, grillauspaikat, ekokäymälät, rantareitti, pitkospuut jne.

Asemakaavan laatimista ylipäätään pidettiin tärkeänä ja sen säilyttävää luonnetta yleisellä tasolla onnistuneena. Vastakkaisiakin näkemyksiä oli. Pieni vähemmistö vastusti kaikenlaista kehittämistä ja muutosta. Merkittävin vastustuksen aihe oli kesämajojen siirtäminen pois rantavyöhykkeeltä.

Mielipiteet on otettu huomioon kaavoitustyössä siten, että kaava on luontoarvojen suhteen hyvin säilyttävä, valtaosa nykyisistä suojele-, metsä- ja puistoalueista säilyy ja niiden hoito ja uudistuminen mahdollistetaan. Myös olevista toiminnoista suurimman osan säilyminen ja/ tai kehittäminen mahdollistetaan.

Palautteessa saatuihin toiveisiin uusista toiminnoista ja palveluista on vastattu lisäämällä maltillinen määrä uusia toimintoja ja palveluita, joiden ei katsota tuottavan siinä määrin lisää liikennettä, huoltoajoa tai pysäköintitarvetta, että jalankulun turvallisuus ja säilyminen vehreänä luontoalueena vaarantuisi. Uusille yksityisille palveluille on osoitettu omat pysäköintialueet.

Kirjallisia mielipiteitä saapui 25 kpl. OAS-vaiheen ulkopuolella saatiin lisäksi kaksi kirjettä.

Luonnosaineiston nähtävilläolo

Luonnosainestoa laitettiin nähtäville liitteenä olevien osallisille lähetetyn kirjeen ja mediaviestinnän verkkouutisena julkaistun tiedotuskirjeen mukaisesti.

OAS-vaiheessa saadun palautteen johdosta luonnosaineistoa päätettiin laittaa nähtäville ja Kivinkan kävijöille ja käyttäjille varattiin mahdollisuus esittää ajatuksia ja mielipiteitä suunnittelun etenemisestä. Esillä oli OAS-vaiheen viitesuunnitelmaa tarkempi havainnekuva luonnos.

Aineisto oli esillä 5.10.–2.11.2020 seuraavissa paikoissa:

- verkkosivuilla www.hel.fi/suunnitelmat.
- Kerrokantasi-kyselyssä 5.10.–2.11.2020 kerrokantasi.hel.fi.

Luonnosaineistoa koskeva maastokävely pidettiin 22.10.2020. Taapahtuma rajattiin koronatilanteen takia 30 henkilölle. Lisätietoa tapahtumasta sai verkkosivulta www.hel.fi/asukastilaisuudet.

Luonnosaineistoa ei käsitelty kaupunkiympäristölautakunnassa, saatu palaute huomioitiin kaavaehdotusta tehdessä.

Yhteenveto viranomaisten kannanotoista

Luonnosaineiston nähtävilläolosta ei pyydetty viranomaisilta kannanottoja.

Yhteenveto mielipiteistä

Luonnosaineiston nähtävilläolon yhteydessä saadut mielipiteet kohdistuivat pääosin samoihin asioihin kuin OAS-vaiheen palautteissa. Painopiste siirtyi kuitenkin visioinnista entistä konkreettimpään ja vastustusta aiheuttaviin seikkoihin. Kesämajojen siirtoa pois rantavyöhykkeeltä vastustettiin edelleen eniten. Kesämajojen siirtämiseen liittyy myös esiin noussut läntiselle rannalle suunnitellun uuden rantareitin vastustaminen. Ylimääräisen nähtävilläolon myötä nousi kartanon viereisen viljelypalsta-alueen käyttötarkoituksen muutosten voimakas vastustaminen. OAS-vaiheen jälkeen viljelypalsta-alue oli kesällä 2020 avattu yleiseen vuokraukseen ja alueelle oli tullut suuri määrä uusia viljelijöitä, jotka eivät tieneet tekeillä olevista suunnitelmista. Uusien pysäköintialueiden yleinen vastustaminen kohdistuu myös suurelta osin viljelypalsta-alueen tilalle tulevien uusien toimintojen tarvitsemiin pysäköintipaikkoihin.

Mielipiteet on otettu huomioon kaavoitustyössä siten, että sekä kesämajojen siirtoja koskevien että viljelypalstalaisia edustavien tahojen kanssa on käyty vielä erillisiä keskusteluja ja käyttäjien näkemyksiä on erikseen kuultu, kaavaratkaisujen perusteluista on heille selvitetty. Sen sijaan kaavaratkaisua ei ollut perusteita muuttaa. Sekä kesämajalaisilla että viljelypalstalaisilla on voimassa olevat vuokrasopimukset ja kaavan mukaiset toimenpiteet laitetaan täytäntöön aikanaan sitten kun asemakaavaa aletaan toteuttamaan.

Kirjallisia mielipiteitä saapui 44 kpl.

Kerro kantasi -kyselyn sekä maastokävelyn palaute on koostettu yhteen yllä olevissa palautteissa.

Kaupunkiympäristölautakunnan käsittely

Kaupunkiympäristölautakunta päätti 22.6.2021 asettaa 8.6.2021 päivätyn asemakaava- ja asemakaavan muutosehdotuksen nro 12624 julkisesti nähtäville 30 päiväksi maankäyttö- ja rakennusasetuksen 27 §:n mukaisesti. Asemakaava koskee Helsingin kaupungin 42. kaupunginosan (Kulosaari) virkistys-, kesämaja-, matkailu-, leirintä-, palstaviljely-, siirtolapuutarha-, luonnonsuojelu-, Natura-, vesi-, venesatama-, liikenne- ja katualueita ja 43. kaupunginosan (Herttoniemi) kortteleita 43291–43293 ja virkistys-, leirintä-, palstaviljely-, luonnonsuojelu-, vesi-, venesatama-, liikenne- ja katualueita. Asemakaavan muutos koskee 42. kaupunginosan (Kulosaari) siirtolapuutarha-alueita sekä kaupunginosan

rajaa ja 43. kaupunginosan (Herttoniemi) katu- ja erityisalueita sekä kaupunginosan rajaa.

Kaupunkiympäristölautakunta päätti lisäksi, että

- muutetaan LP-alueelta "Kentän" kautta uimarannalle suuntautuva merkintä pp (Yleiselle jalankululle ja polkupyöräilylle varattu alueen osa, sijainti ohjeellinen) merkinnäksi jk (Yleiselle jalankululle varattu alueen osa, sijainti ohjeellinen). Polku tulee toteuttaa maastoon sovittaen enintään 1,5 metriä leveänä polkuna pengerryksiä ja maaston muotoilua välttämällä.
- VL1 alueen rajaa uimarannan länsipuolella, muutetaan niin, että kaikki nykyisen polun eteläpuolella olevat mökit jäävät VL1 alueen sisälle.
- Kaavamerkinnot täsmennetään niin, että kaava ei edellytä mökkien siirtoja.

Lisäksi Kulosaaren kartanon osalta lautakunta pitää tärkeänä, että se avautuu toiminnallisesti sekä matkailun että kaupunkilaisten käyttöön. Lautakunta esittää harkittavaksi, että viljelypalstat säilyvät mahdollisimman laajasti ja mahdollisimman suurelle joukolle. Telttailualueella lautakunta ei pidä välttämättömänä, mutta lautakunta esittää, että nähtävillä olon aikana kartoitetaan mahdollisia toimijoita Kartanon toimintaan ja samalla sitä, minkälaisia lisätoimintoja kartano tuekseen tarvitsisi. Kaava viimeistellään tämän informaation pohjalta.

Asemakaavakartta ja -selostus on muutettu ennen kaavaehdotuksen nähtäville asettamista tämän päätöksen mukaisiksi.

Tehdyt muutokset

Lautakunnan päätöksen mukaisesti asemakaava-aineistoon on tehty seuraavat muutokset nähtävillepanoa varten.

LP-alueelta "Kentän" kautta uimarannalle suuntautuvan reitin merkintä pp (Yleiselle jalankululle ja polkupyöräilylle varattu alueen osa, sijainti ohjeellinen) on muutettu merkinnäksi jk (Yleiselle jalankululle varattu alueen osa, sijainti ohjeellinen). Reitti voidaan toteuttaa maastoon sovittaen, ilman pengerryksiä ja maaston muotoilua. Lisäksi uusia kulkuyhteyksiä uimarannalta eteenpäin on tarkistettu maastoon sovittaen ja siten ettei olevia kesämajoja tarvitse siirtää. Kaikkien uusien yhteyksien sijainnit ovat ohjeellisia ja linjaukset tarkennetaan toteutus suunnittelun yhteydessä.

Kesämajojen siirtoa koskevat päätökset on toteutettu niin, että kesämaja-alueen rajaa uimarannan länsipuolella muutettiin niin, että kaikki nykyisen polun eteläpuolella olevat mökit jäävät kesämaja-alueen sisälle eikä kaava enää edellytä mökkien pakkosiirtoja. Sen sijaan kesämajojen vapaaehtoisten siirtojen mahdollistamista on selkeytetty kaavamääräyksissä ja mukaan on otettu myös tulvarajan takia mahdolliset siirrot.

Muutosten yhteydessä asemakaavoituspalvelu katsoi tarpeelliseksi tarkistaa joitakin kaavamerkintöjä. Kesämajoille osoitetun lähivirkistysalueen (VL-1) merkintä poistettiin tarpeettomana ja alueet yhdistettiin lähivirkistysalueeksi (VL). Kesämajoille sallitut, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden muodostavat alueet määritellään alueen osa -merkinnällä (r-1) Säilytettävä alueen osa. Alueen osat muodostavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden, jolla sijaitsee kesäkäyttöön tarkoitettuja kesämajoja sekä sauna- ja huoltorakennuksia sekä kerhotiloja. Alueelle saa sijoittaa rakennusvalvontapalveluissa hyväksytyjen tyyppiirustusten mukaisia kesämajoja. Lisäksi kaavamääräyksissä on korostettu kesämaja-alueiden perinteen jatkumista.

Kesämajoille sallitut alueen osat (r-1) -merkinnöistä on poistettu suluissa olevat, kesämajojen ohjeellisen lukumäärän ilmoittavat numerot sillä kesämajojen rakennusalat on merkitty kaavaan. Rakennusalojen, joille majoja saa siirtää (x-merkintä) määrää on tarkistettu ja lisätty niin, että se paremmin vastaisi mahdollisia majojen siirtotarpeita tulevaisuudessa. Kesämajojen rakennusalamerkintöihin on lisätty o-merkintä, jolla on osoitettu tulvarajan alapuolella tai yleistä virkistyskäyttöä rajoittavalla paikalla sijaitsevat kesämajat. o:lla merkityt rakennusalat poistetaan käytöstä, kun maja siirretään tai paikasta muusta syystä luovutaan. Merkinnällä halutaan ohjata tulvarajan alapuolella olevien majojen vähenemistä ja rantavyöhykkeen vähittäistä vapautumista yleiseen virkistyskäyttöön.

Kulosaaren kartanoon ja viljelypalstoihin liittyviä tarkasteluja tehdään nähtävilläolon aikana ja lautakunnan esittämiä toiminnallisia painotuksia otetaan tarvittaessa huomioon.

Kaavaehdotuksen julkinen nähtävilläolo (MRL 65 §) 30.9.–29.10.2021

Kaavaehdotus esiteltiin kaupunkiympäristölautakunnalle 8.6.2021 ja lautakunta päätti 22.6.2021 asettaa kaavaehdotuksen nähtävälle.

Kaavaehdotus oli julkisesti nähtävillä 31 päivän ajan.

Muistutukset ja kirjeet

Kaavaehdotuksesta tehtiin 12 muistutusta. Nähtävilläoloajan ulkopuolella saapui 6 kirjettä ja 10 palautejärjestelmään tullutta viestiä.

Muistutuksissa esitetyt huomautukset kohdistuivat

- kesämajojen siirtoja koskevaan lautakunnan päätökseen
- uimarannan laajentamiseen ja uimalaituriin
- autoliikenteeseen ja pysäköintiin
- kartanon viereiseen palstaviljelyalueeseen
- luontoarvoihin

- ulkoilureitteihin, pyörä- ja rantareittiin
- palveluihin ja toimintoihin

Kirjeissä esitetyt huomautukset kohdistuivat

- Kulosaaren kartanon toiminnan kehittämiseen
- kartanon viereiseen palstaviljelyalueeseen
- Rastilan leirintäalueen säilyttämiseen
- rakennussuojeluun
- kesämaja-alueisiin
- kesämajojen siirtoja koskevaan lautakunnan päätökseen
- jk -merkintää koskevaan lautakunnan päätökseen
- pyöräilyyn rantareitillä

Saapuneissa muistutuksissa ja kirjeissä kiitettiin yleisesti Kivinkon kaavoittamista viher- ja virkistysalueeksi, alueen ominaispiirteiden, luonnonarvojen ja lepakoiden elinolojen säilyttämistä. Kesämajojen ympäristön säilyttäminen luonnonmukaisena ja raajamattomana kunnioittaa perinteistä henkeä.

Viranomaisten lausunnot

Kaavaehdotuksesta saatiin viranomaisten lausuntoja sen ollessa julkisesti nähtävillä. Lausunnoissa esitetyt huomautukset kohdistuivat

- vesikäymälöiden rakentamiseen ja jätevesien käsittelyyn
- ruoppausten ja täyttöjen suorittamiseen sekä öljyvahinkojen torjuntaan
- meluntorjuntaan
- rakennussuojelumerkintään
- Kartanoaluekokonaisuuden kulttuurihistoriallisen arvoon ja matkailurakennuksen rakennusalan kokoon

Lausunnot saatiin seuraavilta tahoilta:

- Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus)
- kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala / kaupunginmuseo

Lisäksi seuraavat tahot ilmoittivat, ettei ole lausuttavaa:

- Helen Sähköverkko Oy

Toimenpiteet julkisen nähtävilläolon jälkeen

Vuorovaikutusraportissa on esitetty yhteenvedot kaavaehdotuksesta saaduista muistutuksista, kirjeistä ja viranomaisten lausunnoista sekä vastineet niissä esitettyihin huomautuksiin.

Huomautuksissa esitetyt asiat on otettu huomioon, kaavan tavoitteet huomioon ottaen, tarkoituksenmukaisilta osin.

Kaavakartan merkintöihin tai määräyksiin tehdyt muutokset:

Muistutusten johdosta:

- Kaavakartasta on poistettu virheellinen jk-merkintä kesämajan rakennusalan kohdalta.
- Suojeltavan käymälärakennus muutettu luokkaan sr-3.
- Rakennusalan kaavamerkinnässä olevan kun-sana on vaihdettu jos-sanaan.
- Kaavamääräyksessä oleva ilmaus ”Yleistä virkistyskäyttöä rajoittava” on poistettu ja o-rakennusalan määräys on muutettu muotoon ”Rakennusala, joka sijaitsee tulvarajan alapuolella tai alueella, jolla tavoitteena on kehittää yleistä virkistyskäyttöä.”
- Kaavamääräys ”Olemassa olevan rakennuksen saa peruskorjata ja tuhoutuneen rakennuksen saa korvata uudella rakennuksella.” on muutettu muotoon ”Olemassa olevan rakennuksen saa peruskorjata ja korvata uudella rakennustapaohjeen mukaisella rakennuksella.”
- Kaupunkikuva ja rakentaminen kohtaan on lisätty määräys ”Kesämaja-alojen vuokraajilla on oikeus vain majojen pitoon rakennustapaohjeen mukaisesti. Muiden kiinteiden rakenteiden rakentaminen on kielletty.”
- Kohtaan ympäristötekniikka on lisätty määräys ”Alueelle on tehtävä valaistuksen yleissuunnitelma”.

ELY-keskuksen lausunnon johdosta:

- Vesikäymälöiden rakentamista koskevaan kieltoon lisättiin tarkennus, jossa vesikäymälöiden rakentaminen voidaan sallia, jos jätevedet johdetaan jätevesiverkostoon.
- Yleisiin määräyksiin lisättiin lause harmaiden jätevesien käsittelylaitteiden sijoittelua koskevasta tulvariskikorkeuden huomiointamisesta.
- Venesatama-aluetta koskevaan kaavamääräykseen lisättiin lauseet koskien ruoppausten ja täyttöjen suorittamista siten, ettei töistä ei aiheudu vältettävissä olevaa haittaa vesiympäristölle sekä riittävän esteettömän virtauksen varmistamisesta salmissa uusia laiturirakenteita suunniteltaessa.
- Kaava-selostukseen on lisätty puuttuneet melukartat ja tiedot meluselvitysten lähdeaineistosta.

Helsingin kaupunginmuseon lausunnon johdosta:

- Sr-2-suojeltavan rakennuksen merkinnästä poistettiin tarpeettomana julkisia sisätiloja koskeva kohta. Tyyppikäymälän merkintä muutettiin luokkaan sr-3.
- Matkailua palvelevien rakennusten korttelialueiden rajauksen aiheuttamaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljööön hahmottamista yhtenäisenä kokonaisuutena on parannettu lisäämällä kaavamääräyksiin lause ”Puistoalueet muodostavat RM-korttelien pihojen kanssa arvokkaan kokonaisuuden, joka tulee säilyttää ja hoitaa saumattomasti niin, että sen kulttuurihistoriallinen, puutarhataiteellinen ja kaupunkikuvallinen arvo säilyy”. Kaavaselostuksessa kartanomiljööön arvoa kokonaisuutena sekä kartanonrakennuksen dominanssin suojelua on painotettu lisäämällä lauseet ”RM-korttelit muodostavat yhdessä ympäröivien puistojen kanssa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljööön” sekä ”Kartanon pohjoispuolelle sijoittuvan uudisrakennuksen katto tulee suunnitella siten, ettei se näkyvyydeltään ylitä kartanonrakennuksen katon korkeutta.

Kaavakarttaan on tehty joitakin teknisluonteisia tarkistuksia:

- Kivinokan tien huoltoajoliikenteelle sallitulle jatkeelle lisätty nimi.
- Kaavamerkinnästä jk/s on poistettu kohta ”ja polkupyöräilylle”.
- r-1 alueenosa -merkinnän rajausta on siirretty kesämajojen sijainnin mukaiseksi palstaviljelyalueen ja uimarannan välisellä alueella.
- Kesämaja-alueilta virheellisesti puuttuneita rakennusaloja lisätty.
- Kaupunkikuva ja rakentaminen kohdan määräys ”Uudisrakennusten tulee olla puurakenteisia ja julkisivujen puuverhottuja” on muutettu muotoon ”Rakennusten on oltava julkisivuiltaan ja rakenteiltaan puuta”.
- Kaupunkikuva ja rakentaminen kohtaan on lisätty määräys ”Korttelien 43291–43292 tonttien muodostaman kokonaisuuden vihertehokkuuden tulee täyttää Helsingin viherkertoimen tavoiteluku. Yhteiskäyttöiset pihat tulee toteuttaa korttelikohtaisen kokonaissuunnitelman mukaan.”

Aineistoon tehdyt täydennykset:

- kaavaselostusta on täydennetty suunnittelu- ja käsittelyvaiheiden osalta
- kaavaselostusta on päivitetty seuraavasti:

Yhteyshenkilöluettelo on päivitetty.

Tarkistetun ehdotuksen laadinnan aikana valmistuneet selvitykset on lisätty muuta kaavaa koskevan materiaalin luetteloon.

Alueiden käyttötarkoitus ja korttelialueet kappaleen lähivirkistysalueen (VL), matkailua palvelevien rakennusten korttelialueen (RM), leirintäalueen (RL), palstaviljelyalueen (RP), yleisen pysäköintialueen (LP) ja Natura 2000 -verkostoon kuuluva osan (SL-nat) kuvauksiin on tehty lisäyksiä muistutusten, kaupungin museon lausunnon tai lisäselvitysten johdosta.

Liikenne kappaleen lähtökohtiin on muistutusten johdosta lisätty lause pyöräilyn haitoista sekä kaavaratkaisuun reitistön ja tiestön suunnitteluun, pyöräilyyn ja pysäköintiin liittyviä perusteluita ja toimenpiteitä.

Palvelut kappaleen lähtökohtiin on lisätty kesämaja-alueiden ja viljelypalstojen sekä kesäteatterin hallinnointia ja vuokrasopimuksia koskevia tarkentavia lähtötietoja. Kivinokkalaiset ry:n rakennuksista käytettäviä nimiä ja käyttötarkoituksia on korjattu muistutuksen johdosta. Palvelut kappaleen kaavaratkaisuun on lisätty kesämaja-alueet ja viljelypalstat sekä Kulosaaren kartano -kohtiin lautakunnan päätöksistä ja selvityksistä johtuvia muutoksia ja lisäyksiä.

Luonnonympäristö kappaleen kaavaratkaisuun on lisätty luonnonarvoja korostavien kaavamääräysten kuvausta.

Suojelukohteet kappaleen kaavaratkaisuun on lisätty luontoselvityksen ja Natura-arvioinnin tulokset ja vaikutukset.

Maaperän rakennettavuus, pohjarakentaminen ja pilaantuneisuuden kunnostaminen kappaleen kaavaratkaisuun on tehty ELY:n lausunnon mukaisia lisäyksiä.

Ympäristöhäiriöt kappaleen lähtökohtiin on ELY:n lausunnon johdosta lisätty puuttuneet melukartat ja tiedot meluselvitysten lähdeaineistosta.

Vaikutusten yhteenvedoon on lisätty tarkistetun ehdotuksen laadinnan aikana teetetyt luontoselvitys ja Natura-arvio.

Suunnittelun lähtökohdat kappaleen asemakaavat kohtaan on lisätty tiedot kaava-alueeseen kuuluvasta voimassa olevan siirtolapuutarhan asemakaavan osasta kaupunginosarajojen muutoksen takia.

- kaavakartan nimiö on päivitetty
- kirjoitusvirheitä on korjattu kaavakartasta: Kuivakäymälälle tarkoitetun yhdyskuntateknistä huoltoa palvelevien rakennusten ja laitosten rakennusalan virheellinen merkintä korjattu. Kahteen r-1-alueiden merkintään jääneet majojen enimmäislukumäärät poistettu.
- Kirjoitusvirheitä ja kieliasua on korjattu kaavaselistuksesta.

Kaavaehdotuksen esittäminen kaupunginhallitukselle

Kaupunkiympäristölautakunta esitti kaupunginhallitukselle 8.6.2021 päivätyn ja 30.9.2021 ja 13.9.2022 muutetun asema-kaava- ja asemakaavan muutosehdotuksen nro 12624 hyväksymistä.

Kaupunkiympäristölautakunta päätti lisäksi esittelijän ehdotuksesta poiketen:

Vastaehdotus

Lisätään esitykseen: "Lautakunta katsoo, että Kulosaaren kartanon viereinen viljelypalsta-alue on syytä säilyttää nykyisellään niin kauan kuin alueella riittää kiinnostusta palstaviljelyyn. Viljelypalstat ovat tärkeitä kaupunkilaisten virkistäytymispaikkoja ja yhteisöllisen toiminnan keskittymiä. Alueen kaavamerkintää tulee tarkentaa siten, että se mahdollistaa sekä palstaviljelyn että telttailun."

Vastaehdotus

Lautakunta edellyttää, että yleiset laiturit toteutetaan nykyistä ympäristöä mukaillen ja kesämajoja hienovaraisesti huomioiden.

Tehdyt muutokset

Asemakaavakarttamääräys ja -selostus on muutettu ennen kaavaehdotuksen esittämistä kaupunginhallitukselle päätösten mukaisiksi.

Lautakunnan päätöksen mukaisesti asemakaava-aineistoon on päätöksen johdosta tehty seuraavat muutokset ennen kaupunginhallitukselle esittämistä.

Telttailua koskevaan kaavamerkintään "RL Leirintäalue. Alueelle saa sijoittaa enintään 80 teltpaikkaa sekä telttailua palvelevan huoltorakennuksen ja pysäköintialueen." on lisätty lauseet:

"Pääkäyttötarkoituksen lisäksi alueelle saa sijoittaa palstaviljelyä, yhteisöviljelyä tai maisemapellon." ja "Leirintäalueen kaavamerkintä mahdollistaa myös viljelykäytön jatkumisen alueella."

- Kaavaselostuksen "Lähivirkistysalue (VL)" kohtaan on lisätty lause:
"Lähivirkistysalueille osoitetut yleiset laiturit toteutetaan nykyistä ympäristöä mukaillen ja kesämajoja hienovaraisesti huomioiden."
- Kaavaselostuksen "Kaavaratkaisu" kohtaan uimarantaa koskien on lisätty lause:
"Uimarannalle osoitettu yleinen uimalaituri toteutetaan nykyistä

ympäristöä mukailten ja kesämajoja hienovaraisesti huomioi-
den.”

Helsingissä 13.9.2022

Marja Piimies

asemakaavapäällikkö

Asemakaavan seurantalomake

Asemakaavan perustiedot ja yhteenveto

Kunta	091 Helsinki Täyttämispvm	03.09.2021
Kaavan nimi	Kivinokka	
Hyväksymispvm	Ehdotuspvm	08.06.2021
Hyväksyjä	Vireilletulosta ilm. pvm	20.11.2019
Hyväksymispykälä	Kunnan kaavatunnus	09112624
Generoitu kaavatunnus		
Kaava-alueen pinta-ala [ha]	143,0844	Uusi asemakaavan pinta-ala [ha] 142,4350
Maanalaisten tilojen pinta-ala [ha]		Asemakaavan muutoksen pinta-ala [ha] 0,6494

Ranta-asemakaava Rantaviivan pituus [km]

Rakennuspaikat [lkm]	Omarantaiset	Ei-omarantaiset
Lomarakennuspaikat [lkm]	Omarantaiset	Ei-omarantaiset

Aluevaraukset	Pinta-ala [ha]	Pinta-ala [%]	Kerrosala [k-m ²]	Tehokkuus [e]	Pinta-alan muut. [ha +/-]	Kerrosalan muut. [k-m ² +/-]
Yhteensä	143,0844	100,0	2300	0,00	142,4350	2300
A yhteensä						
P yhteensä						
Y yhteensä						
C yhteensä						
K yhteensä						
T yhteensä						
V yhteensä	37,3858	26,1	160	0,00	37,3858	160
R yhteensä	3,8683	2,7	1910	0,05	3,8683	1910
L yhteensä	5,9134	4,1	230	0,00	6,1256	230
E yhteensä	0,6131	0,4			-0,2365	
S yhteensä	43,0949	30,1			43,0949	
M yhteensä						
W yhteensä	52,2089	36,5			52,1969	

Maanalaiset tilat	Pinta-ala [ha]	Pinta-ala [%]	Kerrosala [k-m ²]	Pinta-alan muut. [ha +/-]	Kerrosalan muut. [k-m ² +/-]
Yhteensä					

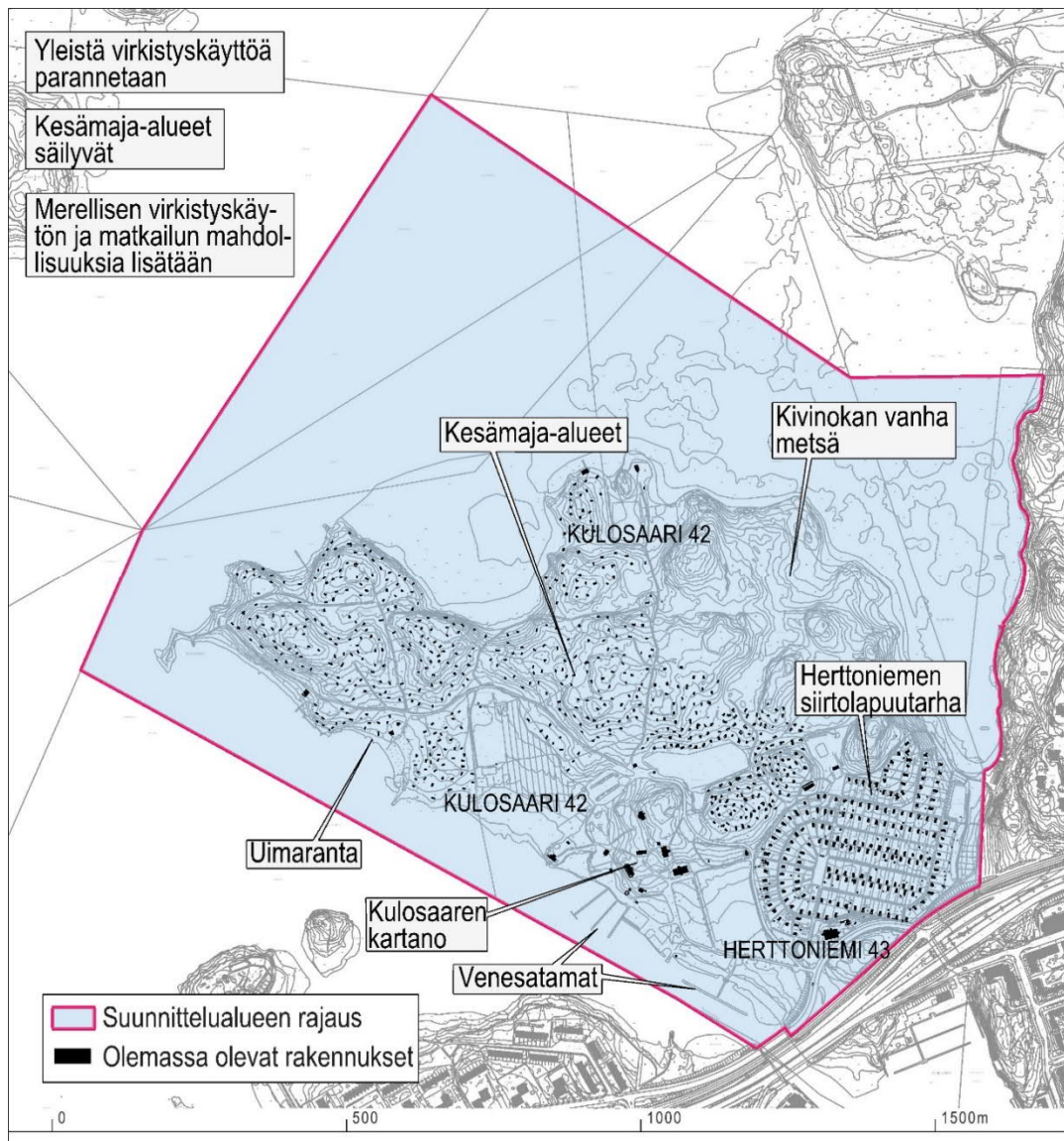
Rakennussuojelu	Suojellut rakennukset		Suojeltujen rakennusten muutos	
	[lkm]	[k-m ²]	[lkm +/-]	[k-m ² +/-]
Yhteensä				

Alamerkinntät

Aluevaraukset	Pinta-ala [ha]	Pinta-ala [%]	Kerrosala [k-m ²]	Tehokkuus [e]	Pinta-alan muut. [ha +/-]	Kerrosalan muut. [k-m ² +/-]
Yhteensä	143,0844	100,0	2300	0,00	142,4350	2300
A yhteensä						
P yhteensä						
Y yhteensä						
C yhteensä						
K yhteensä						
T yhteensä						
V yhteensä	37,3858	26,1	160	0,00	37,3858	160
VL	30,7025	82,1			30,6800	
VV	0,4487	1,2			0,4712	
VL/s	4,0928	10,9	160	0,00	4,0928	160
VP/s	2,1418	5,7			2,1418	
R yhteensä	3,8683	2,7	1910	0,05	3,8683	1910
RM	1,3460	34,8	1450	0,11	1,3460	1450
RL	0,6173	16,0	60	0,01	0,6173	60
RP	1,4448	37,3			1,4448	
RP-1	0,4034	10,4	400	0,10	0,4034	400
RP/s	0,0568	1,5			0,0568	
L yhteensä	5,9134	4,1	230	0,00	6,1256	230
LS	0,3692	6,2			0,3692	
LV	3,2947	55,7	230	0,01	3,2947	230
LP	0,4794	8,1			0,4794	
LPA	0,1741	2,9			0,1741	
Katualue	1,5960	27,0			1,8082	
E yhteensä	0,6131	0,4			-0,2365	
EV	0,6131	100,0			-0,2365	
S yhteensä	43,0949	30,1			43,0949	
SL	12,4927	29,0			12,4927	
SL-nat	30,6022	71,0			30,6022	
M yhteensä						
W yhteensä	52,2089	36,5			52,1969	
W	52,2089	100,0			52,1969	

KIVINOKAN ASEMAKAAVA**OSALLISTUMIS- JA ARVIOINTISUUNNITELMA**

Kivinokka on siirtolapuutarhaa lukuun ottamatta asemakaavoittamaton aluetta. Käynnistyvässä asemakaavatyössä Kivinokan aluetta suunnitellaan virkistys- ja viheralueeksi ja monipuolisesti merellistä virkistystä ja matkailua palvelevaksi alueeksi.

Suunnittelun tavoitteet ja alue

OSALLISTUMIS- JA ARVIOINTISUUNNITELMASSA (OAS) esitetään miksi kaava laaditaan, miten kaavoitus etenee ja missä vaiheessa siihen voi vaikuttaa. Osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa kaavaprosessin edetessä, jolloin OAS:n päivitetty versio löytyy Helsingin karttapalvelusta kartta.hel.fi/suunnitelmat.

Suunnittelun lähtökohtana ovat alueen luontoarvojen, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljöön ja perinteisen kesämajatoiminnan säilyminen sekä yleisen virkistyskäytön ja merellisen virkistyksen ja matkailun kehittäminen alueella.

Luonnonsuojelulain perusteella suojeltu Kivinokan vanha metsä kaavoitetaan suojelualueeksi. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljöön rajausta määritellään, suojeltaville rakennuksille ja puistolle tulee suojelumerkinnot.

Yleinen virkistyskäyttö turvataan selkiyttämällä kesämaja-alueiden ja virkistysalueiden rajautumista sekä yleiselle jalankululle tarkoitettua käytävä- ja polkuverkostoa. Kaavatyön yhteydessä kesämaja-alueiden luonnonhoidon ohjeita ja mökkien tyyppiirustuksia tarkistetaan.

Uimarantaa palveleville rakennuksille ja lähivirkistysalueiden toiminoille varataan kaavassa riittävät alueet. Kaavoitettaville viher- ja virkistysalueille laaditaan yleissuunnitelmia ja hanke-ehdotuksia kaavatyön yhteydessä.

Merellisen virkistyksen mahdollisuuksia lisätään osoittamalla paikkoja vesiliikenne- ja venelaitureille. Olevien venesatamien alueille määritellään toiminnan tarvitsemat tilavaraukset. Kaava-alueella olevat, merellisen Helsingin tavoitteisiin kuuluvan Vanhankaupunginlahtea kiertävän yhtenäisen rantareitin puuttuvat osat suunnitellaan.

Uuden yleiskaavan toteuttamiseen liittyvästä Rastilan leirintäalueen siirtämisestä on tehty selvitys vaihtoehtoisista sijoituspaikoista sekä valtuustopöytäkirjat, joiden pohjalta kaavatyön yhteydessä tutkitaan leirintämökkien ja telttailun sijoittamista Kivinokkaan.

Kaava-alueelle laaditaan liikennesuunnitelma, jonka tavoitteena on minimoida alueella välttämättömän ajo- ja huoltoliikenteen haitat yleiselle jalankululle sekä määrittellä eri toimintojen tarvitsemat pysäköintipaikat.

Osallistuminen ja aineistot

Hankkeen lähtökohdista keskustellaan asukastilaisuudessa ma 9.12. klo 17–19. Paikka: Kulosaaren yhteiskoulu Stålberginkuja 1, 00570 Helsinki.

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma on esillä 29.11.– 20.12.2019 seuraavissa paikoissa:

- Herttoniemen kirjastossa, Kettutie 8C, 00800 Helsinki
- Kaupunkiympäristön asiakaspalvelussa, Sörnäistenkatu 1, ala-aula
- Verkkosivuilla www.hel.fi/suunnitelmat.

Aineistoon voi käydä tutustumassa Kaupunkiympäristön asiakaspalvelussa (käyntiosoite Sörnäistenkatu 1, ala-aula, avoinna ma-to klo 9-16, pe 10-15), jossa saa henkilökohtaista neuvontaa. Suunnitteluun liittyvää aineistoa päivitetään Helsingin karttapalveluun kartta.hel.fi/suunnitelmat.

Mielipiteet osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta sekä valmisteluaineistosta pyydetään esittämään **viimeistään 20.12.2019**. Niille, jotka ovat

mielipiteen yhteydessä ilmoittaneet sähköposti- tai postiosoitteensa, lähetetään tieto lautakunnan päätöksestä.

Kirjalliset mielipiteet lähetetään osoitteeseen Helsingin kaupunki, Kirjaamo, PL 10, 00099 HELSINGIN KAUPUNKI, (käyntiosoite: Kaupungintalo, Pohjoisesplanadi 11–13, avoinna arkisin ma-pe klo 8.15 – 16) tai sähköpostilla helsinki.kirjaamo@hel.fi.

Mielipiteet voi esittää myös suoraan suunnittelijalle. Tapaamisaika tulee sopia etukäteen. Viranomaisille ja muille asiantuntijoille järjestetään erillinen neuvottelu ja heiltä pyydetään tarvittavat lausunnot.

Palautetta voi jättää myös verkossa: kerrokantasi.hel.fi

Kun mielipiteet on saatu, suunnittelu etenee ja laaditaan kaavaehdotus. Kaavoituksen etenemisen vaiheet ja osallistumismahdollisuudet on kuvattu viimeisellä sivulla.

Osalliset

Alueen suunnittelussa osallisia ovat:

- alueen ja lähialueiden maanomistajat, asukkaat ja yritykset
- seurat ja yhdistykset
  - Kivinokkalaiset ry
  - Helsingin yhteisjärjestö JHL ry
  - Helsingin Ponnistus ry
  - Herttoniemen siirtolapuutarha ry
  - Kartanon venekerho ry
  - Oranssi asunnot Oy
  - Herttoniemi-seura Herttonäs-sällskapet
  - Kulosaarelaiset – Brändöborna
  - Helsingin luonnonsuojeluyhdistys ry
  - Helsingin Yrittäjät
  - muut ilmoituksensa mukaan
- asiantuntijaviranomaiset
  - Helen Oy
  - Helen Sähköverkko Oy
  - Helsingin seudun ympäristöpalvelut (HSY) vesihuolto
  - Museovirasto
  - Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus)
  - kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala: kaupunginmuseo, liikuntapalvelut
  - Pelastuslaitos

Vaikutusten arviointi

Kaavan valmistelun yhteydessä arvioidaan kaavan toteuttamisen vaikutuksia muun muassa ihmisten elinympäristöön, kaupunkikuvaan, luontoon, virkistykseen, maisemaan, kulttuuriperintöön, merellisen Helsingin strategian toteutumiseen, matkailun edistämiseen ja liikenteeseen. Tarvittavat selvitykset kaavaratkaisun merkittävien vaikutusten arvioimiseksi laaditaan: ympäristöhistoriallinen selvitys, rakennushistoriallinen

---

selvitys, arvio vaikutuksista Natura- ja luonnonsuojelualueisiin. Vaikutusten arviointia suorittavat kaavan valmisteluun osallistuvat kaupungin asiantuntijat sekä tarvittaessa muut viranomaiset ja osalliset.

Suunnittelun taustatietoa

Helsingin kaupunki omistaa kaavan maa- ja vesialueet.

Kaava-alueella on voimassa oleva Herttoniemen siirtolapuutarhan asemakaava (2007). Siinä alue on merkitty siirtolapuutarhaksi, jolla ympäristö säilytetään (RP/s). Muilta osin alue on kaavoittamaton.

Voimassa olevassa Helsingin yleiskaavassa (2016) alue on merkitty virkistys- ja viheralueeksi ja merellisen virkistys- ja matkailun alueeksi.

Kivinokka kokonaisuudessaan on maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö (Uudenmaan liitto), lisäksi Herttoniemen siirtolapuutarha on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö RKY (Museovirasto).

Kaava-alue rajautuu koillisreunaltaan Natura 2000 alueeseen (Vanhankaupungin lintuvesi)

Kaava-alueella sijaitsee Kulosaaren kartano, suojeltu Kivinokan vanhametsä, kolmen eri yhdistyksen hallinnoimat kesämaja-alueet, Herttoniemen siirtolapuutarha, venesatama, uimaranta ja viljelypalstoja.

Suunnittelualueetta koskevia suunnitelmia, päätöksiä, selvityksiä:

- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, RKY 2009, Museovirasto 2009, www.rky.fi.
  - Kivinokan aluekortti –luonnos 10.9.2019, Herttoniemen aluesuunnitelma 2020 – 2029 (valmisteilla)
  - Arvoympäristökohdekortti Kulosaaren kartanopuisto 31.5.2017, Näkymä Oy.
  - Kivinokka a cultural landscape in transition, Diplomityö Inka Lappalainen 2017.
  - Leirintäalueen sijaintipaikkaselvitys, Vaihtoehtoinen sijaintipaikka Rastilan leirintäalueelle, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, yleissuunnitteluosasto 2016.
  - Yleiskaavan käsittelyn yhteydessä tehdyt Kivinokan suunnitteluun vaikuttavat toivomusponnet 13 ja 24, kaupungin valtuuston pöytäkirja 18/2016 ja kaupungin kanslian lausuntopyyntö toivomusponnista kaupungin hallitukselle 1.3.2017 mennessä: Kaupunkisuunnittelulautakunnan lausunnon käsittelyt 14.2.2017 ja 28.2.2017. Kaupunginhallituksen päätökset KH 37/2017 Diaarinumero HEL 2016-012151 ja KH 44/2017 Diaarinumero HEL 2016-012104
  - Natura-arviointi Vanhankaupunginlahden lintuvesi, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2015:2. Ramboll Oy.
-

- Helsingin luonnonsuojeluohjelma ja metsäverkosto 2015-2024 (Helsingin kaupungin ympäristökeskus / Sito Oy, Ympäristötutkimus Enviro 2015).
- Yleiskaavaselvitykset:
TEEMAKARTTA VIRKISTYS- JA VIHERVERKOSTO 2050
TEEMAKARTTA KAUPUNKILUONTO
TEEMAKARTTA MERELLINEN HELSINKI 2050
TEEMAKARTTA KULTTUURIYMPÄRISTÖT
- Meri-Helsinki yleiskaavassa. Rannikko, saaristo, meri ja satamatoiminnot. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014:15.
- Meri-Helsinki yleiskaavassa. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2013:18.
- Kivinokan osayleiskaava, suunnitteluohjelma, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2014.
- Kivinokka kaikille, järjestöjen vaihtoehtosuunnitelma 2014
- Luontovaikutusten arviointi. Ramboll Oy. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014:39.
- Helsingin viher- ja virkistysalueet ja kaupunkiluonto. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2013:15.
- Helsingin kestävä viherrakenne. Miten turvata kestävä viherrakenne ja kaupunkiluonnon monimuotoisuus tiivistävässä kaupunkirakenteessa – Kaupunkiekologinen tutkimusraportti. Helsingin yliopisto. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014:27.
- Vihreä ja merellinen Helsinki 2050 – VISTRA osa I: lähtökohdat ja visio, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä 2013:4.
- Arjen Saavutettavuus – Liikumme jotta saavutamme. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2013:12.
- Kivinokan rakennettu ympäristö, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 30.8.2012.
- Helsingin kaupungin luontotietojärjestelmä.

Lisätiedot suunnittelijoilta

Maankäyttö ja julkiset ulkotilat, maisema

Maija Lounamaa, maisema-arkkitehti, p. (09) 310 37085, maija.lounamaa@hel.fi

Anri Linden, yksikön päällikkö, p. (09) 310 37352, anri.linden@hel.fi

---

Liikenne

Markus Ahtiainen, insinööri, p. (09) 310 37088, markus.ahtiainen@hel.fi

Teknistoloudelliset asiat

Pekka Leivo, insinööri, p. (09) 310 37388, pekka.leivo@hel.fi

Rakennussuojelu

Sakari Mentu, arkkitehti, p. (09) 310 37217, sakari.mentu@hel.fi

Vuorovaikutus

Anna Hurmeranta, vuorovaikutussuunnittelija, p. (09) 310 26749
anna.hurmeranta@hel.fi

Kaupunkisuunnittelua voi seurata Suunnitelmavahti-palvelun avulla (www.hel.fi/suunnitelmavahti) sekä sosiaalisen median kanavissa (facebook.com/helsinkikaupunkiymparisto ja twitter.com/helsinkikymp).

Helsingissä 20.11.2019

Anri Linden, yksikön päällikkö

Kaavoituksen eteneminen

Vireilletulo

- kaavoitus on tullut vireille vuonna 2016 kaupungin aloitteesta
- suunnittelusta on tiedotettu vuoden 2017 kaavoituskatsauksessa.

OAS

- OAS on nähtävillä 29.11.–20.12.2019. Asukastilaisuus 9.12.2019 klo 17-19, Kulosaaren yhteiskoulu Stålborginkuja 1, 00570 Helsinki.
- nähtävilläolosta ilmoitetaan kirjeillä, verkkosivuilla www.hel.fi/suunnitelmat ja Helsingin uutiset lehdessä
- mahdollisuus esittää mielipiteitä

Ehdotus

- kaavaehdotus esitellään lautakunnalle arviolta vuonna 2020
- kaavan valmistelun aikana saatuihin huomautuksiin vastataan vuorovaikutusraportissa, joka löytyy karttapalvelusta kartta.hel.fi/suunnitelmat
- lautakunnan päätöksistä lähetetään tieto niille, jotka ovat mielipiteen tai muistutuksen yhteydessä ilmoittaneet sähköposti- tai postiosoitteensa
- kaavaehdotuksen julkisesta nähtävilläolosta ilmoitetaan verkkosivuilla www.hel.fi/kaavakuu-lutukset
- mahdollisuus tehdä muistutus, viranomaisilta pyydetään lausunnot
- muistutukset ja lausunnot käsitellään lautakunnassa

Hyväksyminen

- kaupunginhallitus käsittelee kaavaehdotuksen
- kaupunginvaltuusto hyväksyy kaavan
- tieto kaavan hyväksymistä koskevasta päätöksestä lähetetään niille, jotka ovat sitä kirjallisesti pyytäneet kaavaehdotuksen julkisen nähtävilläolon aikana
- hyväksymistä koskevaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.
- kaava tulee voimaan, jos hyväksymispäätöksestä ei ole valitettu tai valitukset on hylätty.

Sijaintikartta
Kivinokka

Helsinki
Asemakaavoitus
Kaupunkitila- ja maisema

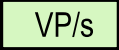

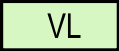

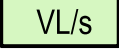

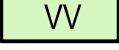

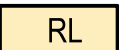

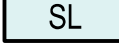
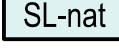
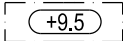

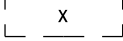
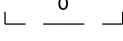
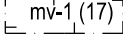
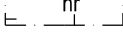

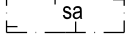
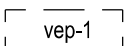
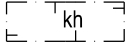

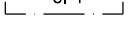
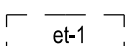

Ilmakuva
Kivinokka

Helsinki
Asemakaavoitus
Kaupunkitila- ja maisema

ASEMAKAAVAMERKINNÄT JA -MÄÄRÄYKSET

	Puisto, joka on kaupunkikuvallisesti, maisemallisesti, kulttuurihistoriallisesti tai puistohistoriallisesti arvokas.		3 m kaava-alueen rajan ulkopuolella oleva viiva.
	Lähivirkistysalue.		Kaupunginosan raja.
	Lähivirkistysalue, joka on maisemallisesti arvokas ja jolla on luontoarvoja.		Korttelin, korttelinosan ja alueen raja.
	Uimaranta-alue.		Osa-alueen raja.
	Matkailua palvelevien rakennusten korttelialue.		Ohjeellinen alueen tai osa-alueen raja.
	Leirintäalue. Alueelle saa sijoittaa enintään 80 telttapaikkaa sekä telttailua palvelevan huoltorakennuksen ja pysäköintialueen. Pääkäyttötarkoituksen lisäksi alueelle saa sijoittaa palstaviljelyä, yhteisöviljelyä tai maisemapellon.		Ohjeellinen tontin raja.
	Palstaviljelyalue.		Risti merkinnän päällä osoittaa merkinnän poistamista.
	Siirtolapuutarha-alue, jolla ympäristö säilytetään. Alueella olevien rakennusten, puutarhamökkien, piha-alueiden ja puutarhapalstojen kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta arvokkaat ominaispiirteet tulee säilyttää.	43	Kaupunginosan numero.
	Palstaviljelyalue. Alueelle saa sijoittaa kaupunki- tai yhteisöviljelyyn tarkoitettua hyötypuutarhan sekä viljelyä palvelevan kasvihuoneen, huolto- ja palvelutiloja ja pysäköintialueen.	HERT	Kaupunginosan nimi.
	Venesatama. Alueelle saa sijoittaa satamatoiminnan edellyttämiä rakenteita, täyttöjä, kaivantoja ja rakennuksia. Aluetta saa käyttää veneiden talvisäilytykseen.	43291	Korttelin numero.
	Venesatama. Yleiseen virkistyskäyttöön ja vesibussi-liikenteelle tarkoitettu satama-alue. Alueelle saa rakentaa virkistystä ja matkailua palvelevia palvelu- ja huoltorakennuksia.	1	Ohjeellisen tontin numero.
	Yleinen pysäköintialue.	KIVIN	Kadun, tien, katuaukion, torin, puiston nimi.
	Autopaikkojen korttelialue. Alueelle saa sijoittaa korttelin 43291 autopaikkoja.	80	Rakennusoikeus kerrosalaneliömetreinä.
	Luonnonsuojelualue.	I	Roomalainen numero osoittaa rakennusten, rakennuksen tai sen osan suurimman sallitun kerrosluvun.
	Natura -2000 verkostoon kuuluva osa.		Rakennuksen ylimmän kohdan korkeusasema.
	Suojaviheralue.		Rakennusala.
	Vesialue.		Rakennusala, sijainti ohjeellinen.
			Rakennusala, jolle saa siirtää VL -alueilla olevia kesämajoja, sijainti ohjeellinen.
			Rakennusala, joka sijaitsee tulvarajan alapuolella tai alueella, jolla tavoitteena on kehittää yleistä virkistyskäyttöä. Rakennusala poistetaan käytöstä, jos kesämaja siirretään toiseen paikkaan.
			Matkailu- ja virkistyskäyttöä palvelevien rakennusten rakennusala. Alueelle saa rakentaa enintään 20 m ² :n suuruisia leirintämökkejä ja toimintaa palvelevan huoltorakennuksen. Suluissa oleva numero osoittaa mökkien enimmäismäärän alueella.
			Huoltorakennuksen rakennusala.

	Liike-, toimisto-, työ- ja palvelutilan rakennusala.		Alueen osa, jolle saa sijoittaa pienvenelaitureita.
	Rakennusala, jolle saa sijoittaa ravintolan sekä matkailua ja sataman toimintaa palvelevia tiloja.		Alueen osa, jolle saa sijoittaa yhteysvenelaiturin ja / tai käyntilaiturin, jossa voi olla vierasvenepaikkoja.
	Rakennusala, jolle saa sijoittaa kahvilakioskin.		Alueen osa, jolle saa sijoittaa uimista tai muuta virkistyskäyttöä palvelevan laiturin.
	Rakennusala, jolle saa sijoittaa kioskin oleskelutilan.		Alueen osa, jota saa käyttää veneiden talvisäilytykseen. Aluetta saa kesäaikana käyttää tilapäiseen pysäköintiin.
	Saunan rakennusala.		Alueen osa, jossa saa pitää soutuveneitä, sijainti ohjeellinen.
	Katoksen rakennusala.		Alueen osa, jossa saa pitää kesämaja-asukkaiden soutuveneitä, sijainti ohjeellinen.
	Jätekatoksen rakennusala, sijainti ohjeellinen.		Melojien rantautumispaikka.
	Yhdyskuntateknistä huoltoa palvelevien rakennusten ja laitosten rakennusala.		Suojeltavaan rakennukseen liittyvä piha-alue, joka tulee kunnostaa ja suunnitella osaksi kulttuurihistoriallisesti arvokasta ympäristöä. Aluetta ei saa aidata.
	Rakennusala, jolle saa sijoittaa kerho- ja kokoontumistiloja.		Kulttuurihistoriallisesti arvokas kartanopuistona säilytettävä ja hoidettava alueen osa.
	Rakennusala, jolle saa sijoittaa lasisen kasvihuoneen. 25% rakennusosalasta saa olla liike-, palvelu- ja huolto-tiloja.		Kulttuurihistoriallisista ja maisemallisista syistä pääosin avoimena hoidettava alueen osa.
	Rakennusala, jolle saa sijoittaa vene- tai kanoottivajan.		Alueen osa, joka on varattu palstaviljelyyn, yhteisöviljelyyn tai maisemapelloksi. Viljelyalue tulee kyntää vuosittain.
	Leikki- ja oleskelualueeksi varattu alueen osa, sijainti ohjeellinen.		Alueen osa, jolla on luonnonsuojellista arvoa.
	Pallokentäksi varattu alueen osa, sijainti ohjeellinen. Kentän tulee olla nurmipintainen.		Alueen osa, jolla on uhanalainen luontotyyppi.
	Pallokentäksi varattu alueen osa, jota saa käyttää tilapäisesti pysäköintiin, sijainti ohjeellinen.		Alueen osa, jolla on silmälläpidettävä luontotyyppi.
	Liikuntapaikaksi varattu alueen osa, sijainti ohjeellinen.		Alueen osa, jolle saa sijoittaa grillipaikan, sijainti ohjeellinen.
	Yhdyskuntateknisen huollon laitteille varattu alueen osa pumppaamoa varten, sijainti ohjeellinen.		Alueen osa, jolle saa sijoittaa kesäteatterin.
	Kierrätyspisteen / jätteen syväkeräysastiolle varattu alueen osa, sijainti ohjeellinen.		Alueen osa, jolle saa sijoittaa vesiurheilutoimintoja ja kanoottivuokraamon. Alueelle saa rakentaa enintään 40 m ² :n vajan varastokäyttöön ja enintään 7 m:n kulkelulaiturin.
	Pihapiiri. Aluetta voidaan käyttää vuokra-alueen rajauksena.		Istutettava alueen osa.
	Säilytettävä alueen osa. Alueen osat muodostavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden, jolla sijaitsee kesäkäyttöön tarkoitettuja kesämajoja sekä sauna- ja huoltorakennuksia sekä kerhotiloja. Alueelle saa sijoittaa rakennusvalvontapalveluissa hyväksytyjen tyyppipiirustusten mukaisia kesämajoja.		Puin ja pensain istutettava alueen osa.

Olemassa olevan rakennuksen saa peruskorjata ja rakennuksen saa korvata uudella rakennustapaohjeen mukaisella rakennuksella. Mikäli paloturvallisuusmääräykset majojen keskinäisestä etäisyydestä eivät täyty, majan paikkaa tulee siirtää.

VL-alueilla olevia kesämajoja voi siirtää tyhjille, x:llä merkityille rakennusaloille, myös r-1 alueelta toiselle siirtäminen on sallittu. Kesämajojen yhteenlaskettua määrää ei saa lisätä. Majan sijoituksessa on huomioitava ohjeet maastoon sijoittamisesta ja etäisyyksistä.

KAUPUNKIKUVA JA RAKENTAMINEN:

Uudisrakentamisen tulee sopia mittakaavaltaan ja rakennustyyliltään kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaseen ympäristöön.

Rakennusten on oltava julkisivuiltaan ja rakenteiltaan puuta.

Suunniteltaessa ja rakennettaessa rakennuksia ja rakennelmia, niiden laajennuksia ja korjauksia sekä harmaiden vesien maaperäkäsittelylaitoksia tulee ottaa huomioon merenrantoja koskevat arvot alimista suositeltavista rakentamiskorkeuksista. Määräys ei koske vajaksi tai vastaaviksi kevytrakenteisiksi rakennuksiksi luokiteltuja tai siirrettäviä rakennuksia.

RM -alueille saa osoittaa toimintoja ja rakentaa rakennuksia sellaisia toimintoja varten, jotka eivät rajoita yleistä virkistyskäyttöä. Aluetta tai erillisiä rakennuspaikkoja ei saa aidata. Rakennukset voivat olla matkailua, virkistystä tai kulttuuritoimintaa palvelevia majoitus-, toimisto- ja huoltotiloja tai kerho- ja kokoontumistiloja. Kortteliin 43291 saa sijoittaa yhden asunnon alueen toiminnan tai valvonnan edellyttämää henkilökuntaa varten. Uudisrakentamisen tulee sopia mittakaavaltaan ja rakennustyyliltään kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaaseen kartanoympäristöön. Leirintämökkien yhteyteen ei saa rakentaa pysäköintipaikkoja ja mökkien ympäristö tulee hoitaa puistomaisena. Leirintämökkejä ei saa liittää kunnallistekniikkaan.

Korttelien 43291-43292 tonttien muodostaman kokonaisuuden vihertehokkuuden tulee täyttää Helsingin viherkertoimen tavoiteluku. Yhteiskäyttöiset pihat tulee toteuttaa korttelikohtaisen kokonaisu suunnitelman mukaan.

RL -alueen telttakentälle ei saa pysäköidä autoja. Alueen aitaamisessa tulee huomioida kulttuurihistoriallisesti arvokas ympäristö.

PIHAT JA ULKOALUEET:

Koko asemakaava-alueella on uudet toiminnot ja rakenteet sijoitettava olevaa puustoa, maisematilaa ja maastoa säästäen.

Koko asemakaava-alueella puustoa tulee hoitaa elinvoimaisena siten, että sen maisemallinen merkitys säilyy.

Rantavyöhyke ja vesialue, satama-, laiturij- ja uimaranta-alueita lukuun ottamatta on säilytettävä mahdollisimman luonnonmukaisena. Rantaviivan muuttaminen ja rannan ruoppaaminen on kielletty. Laitureita saa rakentaa vain niille osoitetuille alueille.

VP/s ja VL/s- alueilla puisto- ja virkistysalueita tulee hoitaa siten, että alueiden kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot sekä luontoarvot säilyvät. Puistoalueet muodostavat RM -korttelien pihojen kanssa arvokkaan kokonaisuuden, joka tulee säilyttää ja hoitaa saumattomasti niin, että sen kulttuurihistoriallinen, puutarhataiteellinen ja kaupunkikuvallinen arvo säilyy.

VP/s- alueella tärkeimpiä näkymiä palautetaan ja alueella olevia vanhoja puistopuita suojellaan ja tarvittaessa uusitaan. Kapeiden näkymäsektoreiden avaaminen rantaan aluskasvillisuutta karsimalla on sallittua.

Kartanoympäristön tyypillistä kasvijaistoa säilytetään ja palautetaan. Kartanopuiston ja päärakennuksen edustan käytäväsommitelma ja koristeistutukset palautetaan, sommitelmaan kuuluneet puurivit säilytetään ja tarvittaessa uusitaan.

VL -alueella sijaitsevat r-1 merkinnällä osoitetut kesämaja-alueet ovat perinteiseen kansanpuisto-ajan liittyvää lähivirkistysaluetta, jota tulee hoitaa siten, että sen kulttuurihistorialliset ja maisemalliset sekä luontoarvot säilyvät. Kesämaja-alueita tulee hoitaa ja ylläpitää puistometsänä niin, että sen elinvoimaisuus ja uudistuminen turvataan. Kesämaja-alojen vuokraajilla on oikeus vain majojen pitoon rakennustapaohjeen mukaisesti. Muiden kiinteiden rakenteiden rakentaminen on kielletty. Kesämajojen lähiympäristön maaperä ja kasvillisuus tulee säilyttää luonnonmukaisena, eikä niitä saa rajata aitaamalla, istutuksin, kiveyksin tai muilla keinoilla.

Pysäköintialueet tulee sovittaa osaksi kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokasta ympäristöä. Pysäköintialueilla tulee käyttää vettä läpäiseviä pinnoitteita.

Kaikki pysäköintialueet, ajotiet ja pyöräily- ja kulkureitit toteutetaan hiekkapintaisina.

YMPÄRISTÖTEKNIikka:

VP/s, VL, VL/s, RP, SL ja VV -alueilla vesikäymälöiden rakentaminen on kielletty. Harmaiden jätevesien imeyttäminen tulee sijoittaa siten, että ne eivät aiheuta haittaa pinta- ja pohjavesille. Jätevedet ja jätteet tulee käsitellä siten, ettei niistä aiheudu terveydellistä tai ympäristöllistä haittaa. Harmaiden jätevesien käsittelylaitteiden sijoittelussa tulee huomioida tulvariskikorkeus.

Alueilla RM, RL, RP-1, LV ja LV-1 on vesikäymälöiden rakentaminen kielletty. Näillä alueilla vesikäymälän rakentaminen voidaan sallia, jos jätevedet johdetaan alueella toimivan vesihuoltolaitoksen jätevesiverkostoon, joka on kunnan kehittämissuunnitelman mukainen.

Kaikessa rakentamisessa on minimoitava linnustolle ja lepakoille aiheutuvat haitat. Räjätystyöt tulee tehdä lintujen ja pesimäkauden ulkopuolella. Valaistuksen, katujen ja reittien toteuttamisessa on otettava huomioon lepakoiden elinolosuhteiden säilyttäminen.

Alueelle tulee tehdä valaistuksen yleissuunnitelma.

Kunnallisteknisissä töissä on käytettävä ympäristöä säästäviä tekniikoita ja työtapoja.

LV -alueella pohjasedimentin pilaantuneisuus on selvítettävä alueilla, joilla on kaavan toteuttamisesta johtuva ruoppaustarve tai joilla tehdään sedimentteihin muuten merkittävästi vaikuttavia toimia.

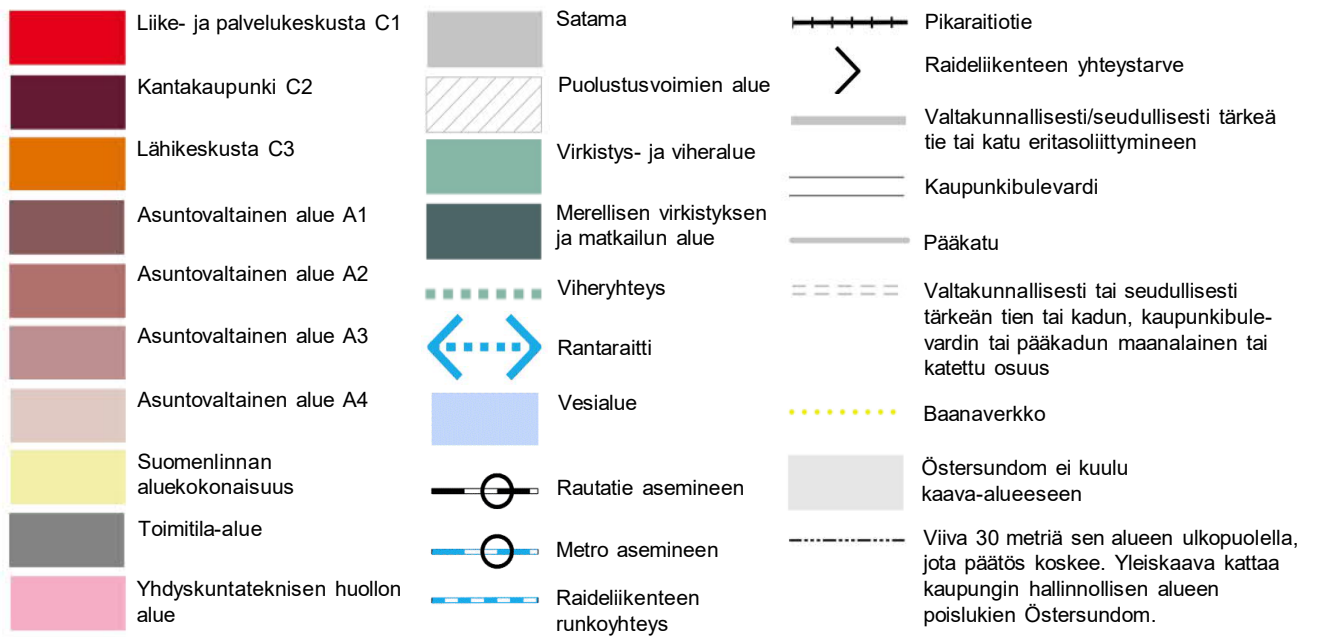
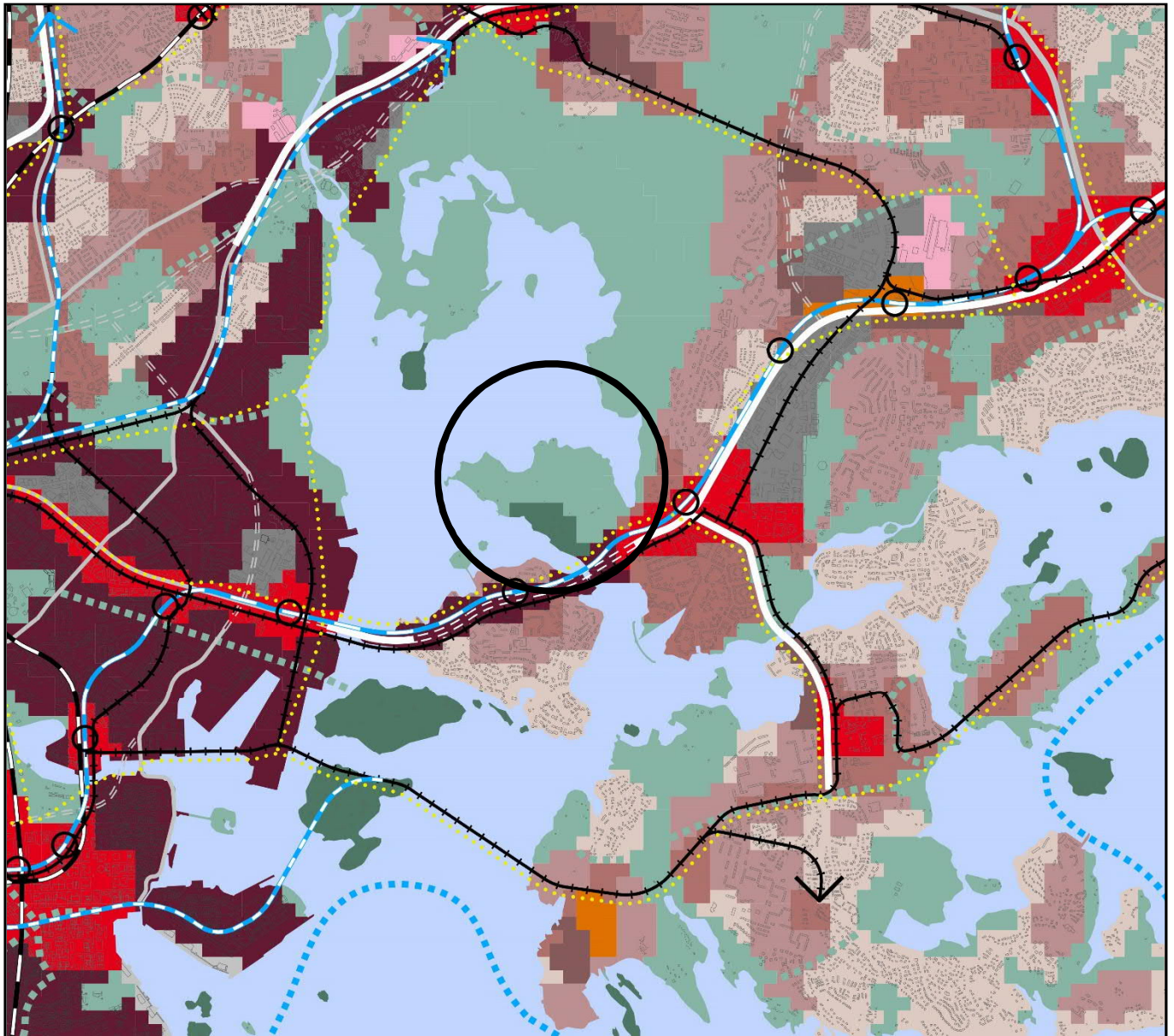
Ruoppaukset ja täytöt on suoritettava siten, että töistä ei aiheudu vältettävissä olevaa haittaa vesiympäristölle. Veden samentumista ja samentumisen leviämistä on rajoitettava riittäväillä keinoilla. Veden riittävän esteettömän virtauksen varmistamiseen salmissa on kiinnitettävä huomiota uusien laiturirakenteiden suunniteltaessa.

Tällä asemakaava-alueella korttelialueelle on laadittava erillinen tonttijako.

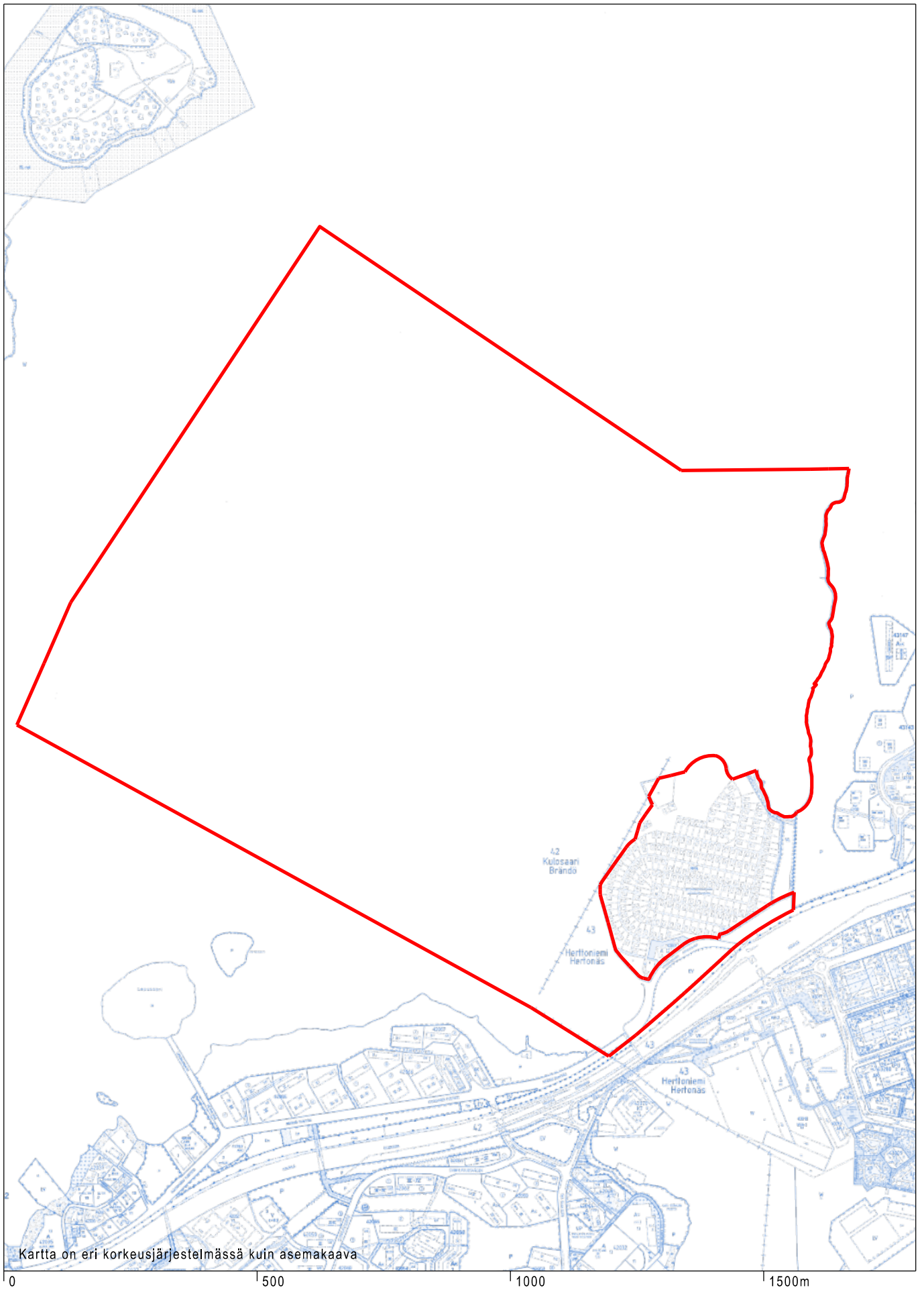
KIVINOKKA
Havainnekuva

Helsinki
Asemakaavoitus
Kaupunkitila- ja maisema

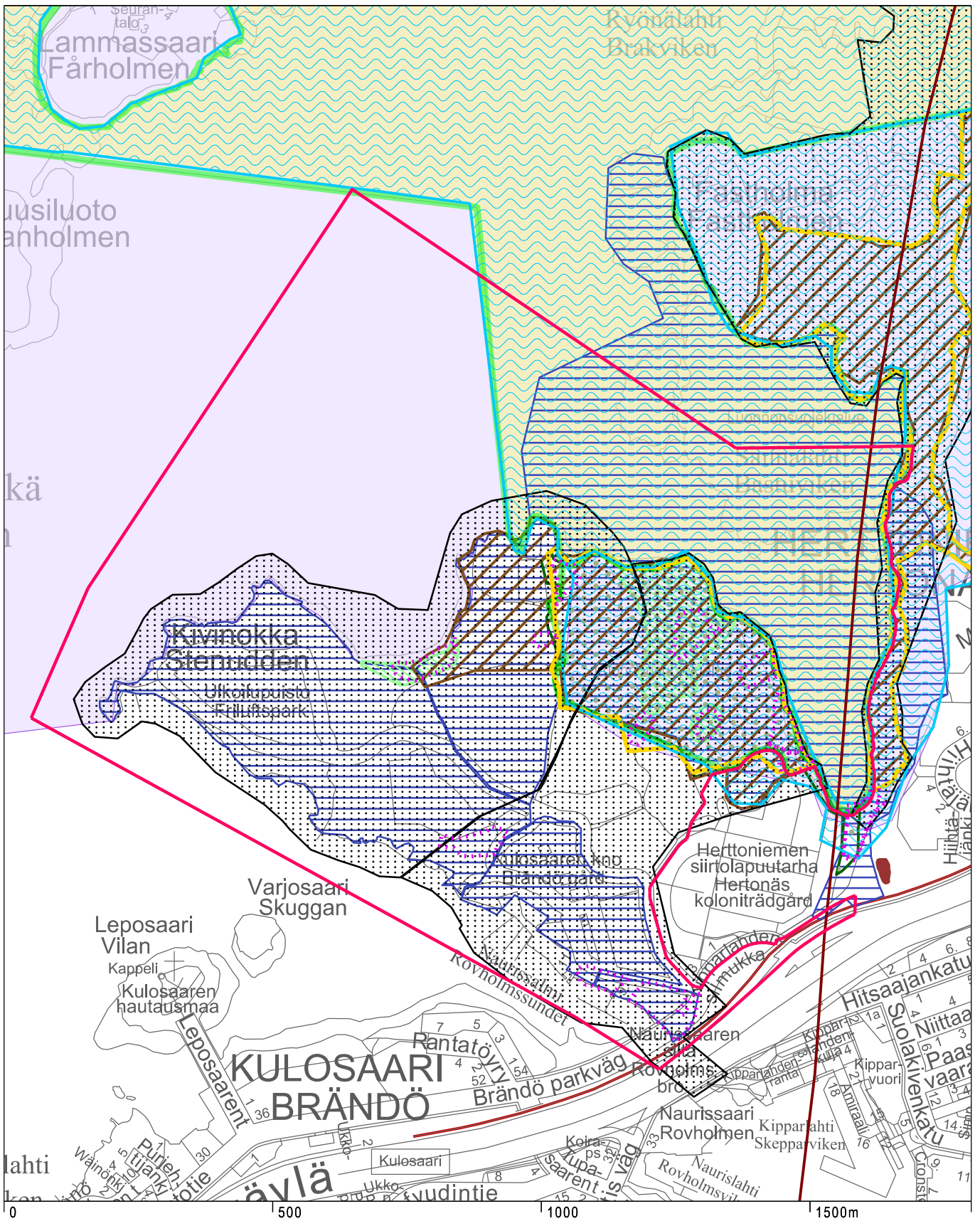
Ote Helsingin uudesta yleiskaavasta
(kaupunginvaltuusto 26.10.2016)
Kivinokka

Helsingin kaupunki
Asemakaavoitus
Kaupunkitila- ja maisema

Ote voimassa olevista asemakaavoista
Kivinokka
Liite selostukseen nro 12624

Helsingin kaupunki
Asemakaavoitus
Kaupunkitila- ja maisema

ARVOKKAAT LUONTOKOhteet

	Uhanalaiset luontotyytit		Linnustokohteet 1		Kasvillisuuskohteet
	Finiba-kohteet		Linnustokohteet 2		Kääpäkohteet
	Natura kohteet		Lepakkokohteet		Geologiakohteet 1
	LS-ohjelmakohteet		Metsäkohteet		Geologiakohteet 2
	Luonnonsuojelukohteet				Suunnitelman rajaus

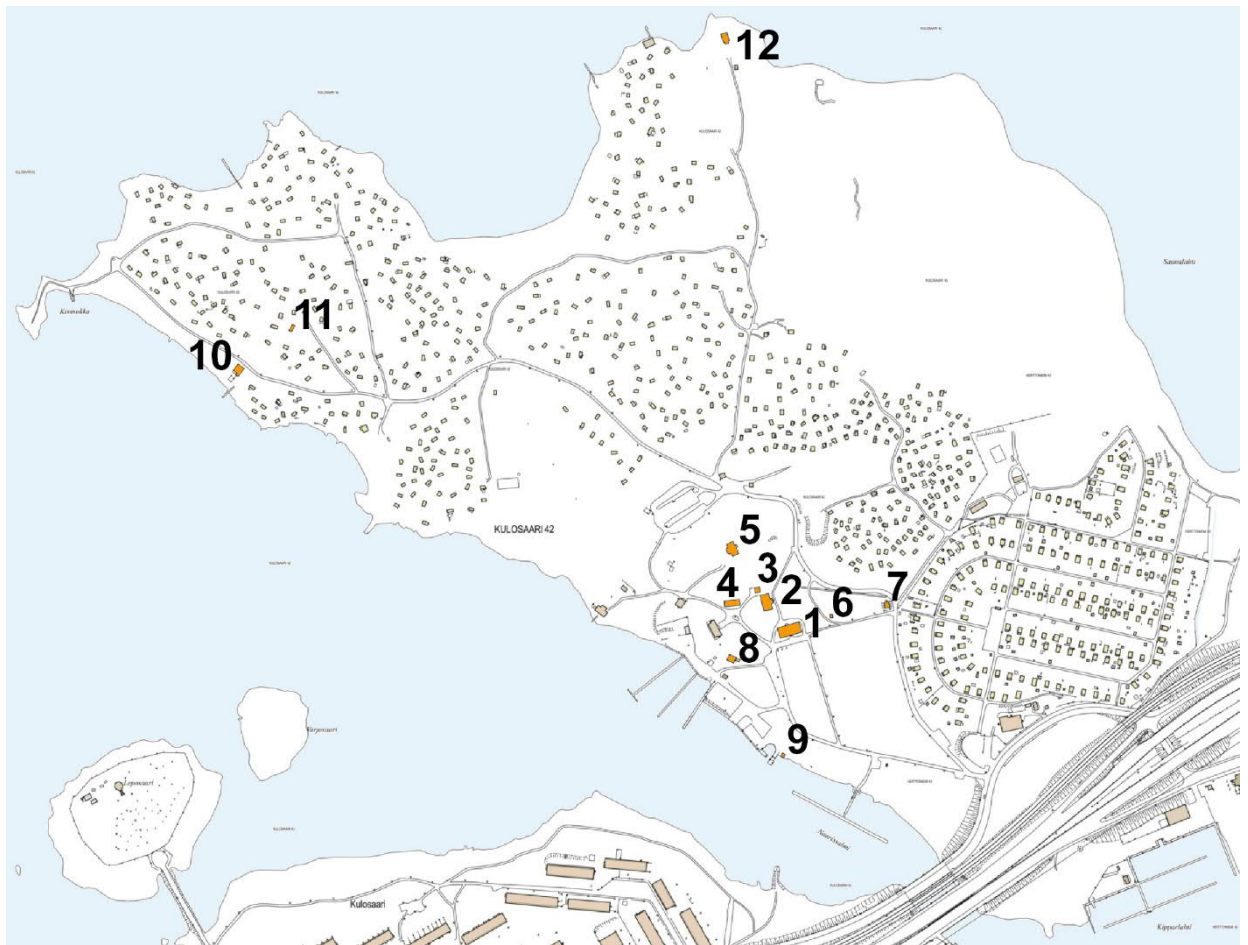
Helsinki

Kivinokka asemakaava ja asemakaavan muutos

Asemakaavalla suojeltavat rakennukset
8.6.2021

Kuva: Näkymä Oy

Karttaote 1:7500

1. Kuloasaaren kartanon päärakennus

- Valmistunut: 1810 –luvulla, vanhimmat osat (hirsirunko) 1700 –luvun lopulta, peruskorjattu 1956 ja 1986.
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-1:
Rakennustaiteellisesti, historiallisesti tai kaupunkikuvalisestisesti erityisen arvokas suojeltava rakennus. Suojelu koskee rakennuksen alkuperäisiä tai niihin verrattavia rakenteita, rakennusosia ja arvokkaita sisätiloja. Rakennuksessa tehtävät korjaustyöt ja muutokset eivät saa heikentää sen arvoa tai hävittää sen ominaispiirteitä. Rakennusta ei saa purkaa.

2. Pehtorin talo ja maakellari

- Valmistunut: n. 1700-1800 luvulla, kellari mahdollisesti vanhempi, peruskorjattu 1982. Rakennuksen alla on tiilestä muurattu, kaksiosainen holvikellari. Alkuperäinen vuoliokatto on muurattu n. 1940 –luvulla kattotuolirakenteeksi.
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-2:

Rakennustaiteellisesti, historiallisesti tai kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus. Suojelu koskee rakennuksen julkisivuja ja vesikattoa sekä sen julkisia sisätiloja. Rakennuksessa tehtävät korjaustyöt ja muutokset eivät saa heikentää sen arvoa tai hävittää sen ominaispiirteitä. Rakennusta ei saa purkaa.

3. Leivintupa

- Valmistunut: n. 1700-1800 –luvulla
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-2:

Rakennustaiteellisesti, historiallisesti tai kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus. Suojelu koskee rakennuksen julkisivuja ja vesikattoa sekä sen julkisia sisätiloja. Rakennuksessa tehtävät korjaustyöt ja muutokset eivät saa heikentää sen arvoa tai hävittää sen ominaispiirteitä. Rakennusta ei saa purkaa.

4. Vaja, navetta

- Valmistunut: 1800-luvun lopulla
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-3:

Kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus, jonka ominaispiirteet on säilytettävä. Rakennusta ei saa purkaa.

5. Puuhuvila ns. Marttamaja

- Valmistunut: 1800-luvun lopulla, laajennettu 1900-luvun alussa
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-3:
Kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus, jonka ominaispiirteet on säilytettävä. Rakennusta ei saa purkaa.

6. Käymälä

- Valmistunut: ei tietoa
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-3:
Kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus, jonka ominaispiirteet on säilytettävä. Rakennusta ei saa purkaa.

7. Rengintupa

- Valmistunut: 1800-luvun lopulla
Rakennukseen liittyy maakellari, johon on sisäänkäynti rakennuksen länsireunalla
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-2:
Rakennustaiteellisesti, historiallisesti tai kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus. Suojelu koskee rakennuksen julkisivuja ja vesikattoa sekä sen julkisia sisätiloja. Rakennuksessa tehtävät korjaustyöt ja muutokset eivät saa heikentää sen arvoa tai hävittää sen ominaispiirteitä. Rakennusta ei saa purkaa.

8. Kartanon sauna

- Valmistunut: 1948
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-3:
Kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus, jonka ominaispiirteet on säilytettävä. Rakennusta ei saa purkaa

9. Kartanon vanha uimahuone

- Valmistunut: 1948
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-3:
Kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus, jonka ominaispiirteet on säilytettävä. Rakennusta ei saa purkaa

10. Elannon entinen kesämyymälä

- Valmistunut: 1937
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-2:
Rakennustaiteellisesti, historiallisesti tai kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus. Suojelu koskee rakennuksen julkisivuja ja vesikattoa sekä sen julkisia sisätiloja. Rakennuksessa tehtävät korjaustyöt ja muutokset eivät saa heikentää sen arvoa tai hävittää sen ominaispiirteitä. Rakennusta ei saa purkaa.

11.Kesämaja-alueen tyyppikäymälä

- Valmistunut: ei tietoa
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-2:

Rakennustaiteellisesti, historiallisesti tai kaupunkikuvallisesti arvokas suojeltava rakennus. Suojelu koskee rakennuksen julkisivuja ja vesikattoa sekä sen julkisia sisätiloja. Rakennuksessa tehtävät korjaustyöt ja muutokset eivät saa heikentää sen arvoa tai hävittää sen ominaispiirteitä. Rakennusta ei saa purkaa.

12.Kalastajatorppa, nyk. Ponnistus ry:n kerhotalo

- Valmistunut: 1800 -luku
- Suunnittelija: ei tietoa
- Ei suojeltu
- Kaupungin omistuksessa, vuokrattu.

Kaavaratkaisussa merkintä sr-2:

*Rakennustaiteellisesti, historiallisesti tai kaupunkikuval-
lisesti arvokas suojeltava rakennus. Suojelu koskee ra-
kennuksen julkisivuja ja vesikattoa sekä sen julkisia si-
sätiloja. Rakennuksessa tehtävät korjaustyöt ja muu-
tokset eivät saa heikentää sen arvoa tai hävittää sen
ominaispiirteitä. Rakennusta ei saa purkaa.*

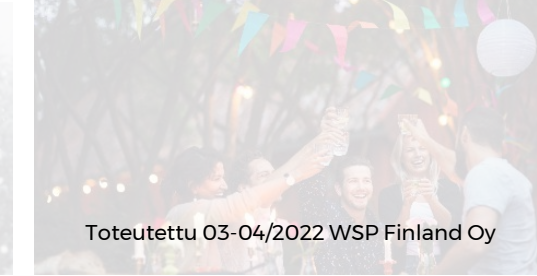
Helsinki

Kaupunkiympäristön toimiala huolehtii Helsingin kaupunkiympäristön suunnittelusta, rakentamisesta ja ylläpidosta, rakennusvalvonnasta sekä ympäristöön liittyvistä palveluista.

Kulosaaren kartanon alueen matkailullisia mahdollisuuksia

13.04.2022

Toteutettu 03-04/2022 WSP Finland Oy

Susanna Harvio, Pia Kurki, Riikka Lauri ja Jouni Heinänen

SISÄLTÖ

Tiivistelmä

3

Matkailun trendit ja Kulosaaren kartanon alue - trendianalyysi

4

Sijainti ja lähialueet palvelut - synergiat

6

Alueen profiili

8

Toiminnot alueella

10

Mahdollisia matkailutoimijoita

12

Vaikutuksia kestäväen matkailun näkökulmasta

13

Selvityksen tavoitteena on tuoda esiin erilaisia matkailullisia ja lähivirkistystyksen mahdollisuuksia Kulosaaren kartanon alueelle; mikä alueen konsepti voisi tulevaisuudessa olla? Tätä varten on peilattu alueen nykytilaa suhteessa matkailutrendeihin, tarkasteltu sijainnin tuomia mahdollisuuksia ja synergioita, hahmoteltu alueen matkailullista profiilia sekä mahdollisia toimintoja ja toimijoita alueelle. Lopuksi on niin ikään arvioitu taloudellisen, ekologisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyden näkökulmasta vaikutuksia. Työ antaa ideoita alueen potentiaalista sekä evästyksiä tarkemmalle suunnittelulle.

TIIVISTELMÄ

Matkailullisen konseptin tiivistys

Kulosaaren kartanon alue tarjoaa meri- ja kaupunkiluonnon elämyksiä, laadukasta ruokaa ja majoitusmahdollisuuksia sekä yhteisöllisiä tapahtumia merellisessä kartanomiljöössä ympäri vuoden. Alueella pääset tutustumaan muun muassa kaupunkiviljelyyn, perinnesaunaan turvehoitoineen ja lavatanssikulttuuriin sekä nauttimaan hyvästä viinistä ja ruoasta merimaisemassa tai vaikka kartanon piknikpuistossa. Pääset myös kokeilemaan erilaisia aktiviteetteja kuten sup-lautailua, melontaa, pilkkimistä tai tasapainoliinalla temppeuilua.

Talvella mielenkiinnon voi herättää valotaidepolku, hoijakan kokeilu tai meriluistelutapahtuma. Kesän aikaan alueelta voit löytää yhteisöllisiä lähiruokatoritapahtumia sekä muun muassa ulkoilmaelokuvafestivaalit.

Voit majoittua hotellissa pellavalakanoissa, luonnonläheisesti kesämajojen kaltaisissa off-grid-majoissa, omalla teltalla telttailupaikalla lähiruoka-aamiaisen kera tai tapahtumien aikaan myös glamping –teltoissa.

Alue sijaitsee näppärän metromatkan päässä Helsingin keskustasta ja mielenkiintoisten melonta- ja veneilyreittien sekä pyöräily- ja rantareittien varrella.

Kulosaaren kartanon alueesta huokuu lämpö ja yhteisöllisyys, perinteet sekä arvostettu kaupunkiluonto. Kohteena Kulosaaren kartanon alue on kestävyttä arvostavan vastuullisen matkailijan valinta. Kulosaaren kartanon matkailu- ja virkistysalue on erityisesti aitouden etsijöille, luontonautikelijoille, aktiivisille seikkailijoille sekä muun muassa staycation -lomaa kaipaaville kaupunkilaisille.

(kuvaus yhdestä mahdollisesta tulevaisuuden skenaariosta)

Trendit

Kulosaaren kartanon alueella on potentiaalia tarkasteltaessa useiden matkailutrendien osalta. Vahvimpia näistä treندهistä ovat kestävä matkailu, luonnon kokemisen tarve, monipaikkainen elämäntapa & workcation, hyvinvointi- ja turvallisuusmatkailu, pienempien destinaatioiden nousu sekä lähimatkailun suosio. Selvitykseen on nostettu Kulosaaren kartanon osalta trendien valossa vahvistettavia asioita.

Sijainti ja synergiat

Lähialueella on paljon Kulosaaren kartanon alueen uusia toimintoja tukevia yhteyksiä, palveluita ja kaupunkirakennetta ja toisaalta tilaa sekä kysyntää esitetyn kaltaiselle matkailualueelle. Metroinja yhdistää Kivinokan eri tyyppisiin kaupunkialueisiin ja muihin palveluihin lähiöistä kantakaupunkiin. Liikkuminen metrolta Kartanon alueelle voi tapahtua mm. liikkumisen yhteiskäyttöpalveluilla tai kaupunkipyörillä. Lähialueella on Hertsin ja Redin palvelukeskittymät sekä hyvät yhteysmahdollisuudet eri puolille Helsinkiä myös vesitse.

Vierasvenesatamille on tarvetta Helsingin alueella, samoin mm. melontamahdollisuuksille, palsta- ja kaupunkiviljelylle sekä telttailu- ja mielenkiintoisille majoitusmahdollisuuksille.

Kivinokka ja pohjoiseen jatkuvat viheryhteydet voivat keventää Mustikkamaan kasvavaa virkistyskäyttöpainetta. Kivinokan alue on erinomainen potentiaalisten pyöräilyreittien ja tunnistettujen reittialuksen yhteystarpeen sekä käynti- ja vierassatamatarpeiden varrella.

Profiili ja kohdemarkkinat

Profiilin ytimessä on merellisyys ja kaupunkiluonto, kestävyys, suomalainen perinteisyys sekä aitous, rouheus ja yhteisöllisyys. Hidas elämäntyyli, lähimatkailu & staycation, workcation (työn ja vapaa-ajan yhdistäminen) sekä osallistuva elämyksellisyys myös kuvaavat hyvin alueen ydintä ja mahdollisuuksia.

Matkailu- ja virkistysalue on kiinnostava erityisesti aitouden etsijöille, luontonautikelijoille, aktiivisille seikkailijoille sekä citybreikkaajille, jotka kaipaavat irtiottoa kaupunkielämästä. Nämä ovat pääasiassa kotimaan matkailijoita pääkaupunkiseudulta ja kauempaa, joiden matkustusmotiivina on mm. aktiviteetit, staycation, slow life. Myös kansainvälisiä matkailijoita mm. Ruotsista, Virosta, Saksasta ja Iso-Britanniasta alue kiinnostaa persoonallisuutensa, kulttuurin ja aitouden vuoksi.

Toiminnot ja toimijat

Alueella voisi sijaista ympärivuotisuutta ja alueen profiilia tukevia aktiviteettimahdollisuuksia / ohjelmapalveluita, laadukkaat majoitusmahdollisuudet (hotelli, kesämajat, telttailu 2.0, glamping), ravintola- ja kahvilapalvelut merellisessä ja kartanomiljöössä, yhteisöllisiä tapahtumia, permakulttuuripuisto sekä kokeileviakin vuokrauspalveluja. Erilaisten toimintojen osalta alueella on mahdollisuuksia useammillekin eri toimijoille sekä välillisille toimijoille (esimerkkinä vuokrauspalvelut). Matkailun näkökulmasta alueen profiili ja kannattavuus on riippuvainen suurelta kartanon kehittämisestä ja sen tuomista mahdollisuuksista

Vaikutukset

Ympärivuotisuutta ja pidempiä viipyviä tukevilla erilaisilla toiminnoilla on positiivisia vaikutuksia alueen matkailutuloon ja työllisyyteen. Alue vaatii kuitenkin investointeja ja talven ajan kannattavuus voi olla haasteellinen. Uudet aktiviteettimahdollisuudet Kivinokassa tasaavat kävijäpainetta muissa kohteissa. Suunnittelun haasteena on kuitenkin kävijämäärän tuoma paine maaston kulumiselle.

MATKAILUN TRENDIT VS. KULOSAAREN KARTANON ALUE

Kestävyys ja vastuullisuus

Vastuulliset matkailijat
Kestävät matkailukohteet
Kestävä matkailu

POTENTIAALIA +++:
Kulosaaren kartanon alueen perinteisyys ja luonnonläheisyys, lähiruoka, Kestävän matkailun lähikohde

VAHVISTA: Omaleimaisuus, lähiruoka+ ravintola yhteistyö, vastuullinen liiketoiminta, luonnonläheiset tuotteet, ympärivuotinen ja monipuolinen palvelurakenne (tal. kestävyys), monipuoliset kohdemarkkinat

Luonnon kokeminen

Luonto- ja outdoors -matkailu
Kansallispuistot

POTENTIAALIA +++:
Merellisyys ja luonnonläheisyys, hyvät yhteydet

VAHVISTA: Merellisyys ja luonnonläheisyys toiminnossa ja tuotteissa, saavutettavuuden markkinointi

Kaupunki-kulttuurien kokeminen

Live like a local vs. Nähtävyydet
Alustat ja jakamistalous

POTENTIAALIA +: Keskustan läheinen kohde, kulttuurihistoria (kartanomiljö), lähialueen kaupunkikulttuurikohteet

VAHVISTA: Lähikohteiden markkinointi (mm. yöpyjät) & yhteistyö, kartanon kulttuurimiljöön tuotteistaminen

Monipaikkainen elämäntapa & workcation

Kiertävä matkailu ja toisaalta pitkät viipymät,
Työn ja vapaa ajan yhdistäminen
Digital detox

POTENTIAALIA ++: Keskustan läheiset majoitusmahdollisuudet, workcation pk-seutulaisille
Hyvä saavutettavuus

VAHVISTA: Majoituspakettien monipuolisuus (1-2vrk + 1-2 vko) + monipuoliset liitännäispalvelut, kohdemarkkinoinnissa myös pk-seutu, saavutettavuudesta kilpailuetu

Yksilöllisyys ja luksus

Yksilömatkailijat
Yksilöllisten tarpeiden huomiointi
Luksusmatkailu

POTENTIAALIA +:
Yksilömatkailijoiden kohde, (ei luksus kohde)

VAHVISTA: Yksilölliset majoituspalvelut

MATKAILUN TRENDIT VS. KULOSAAREN KARTANON ALUE

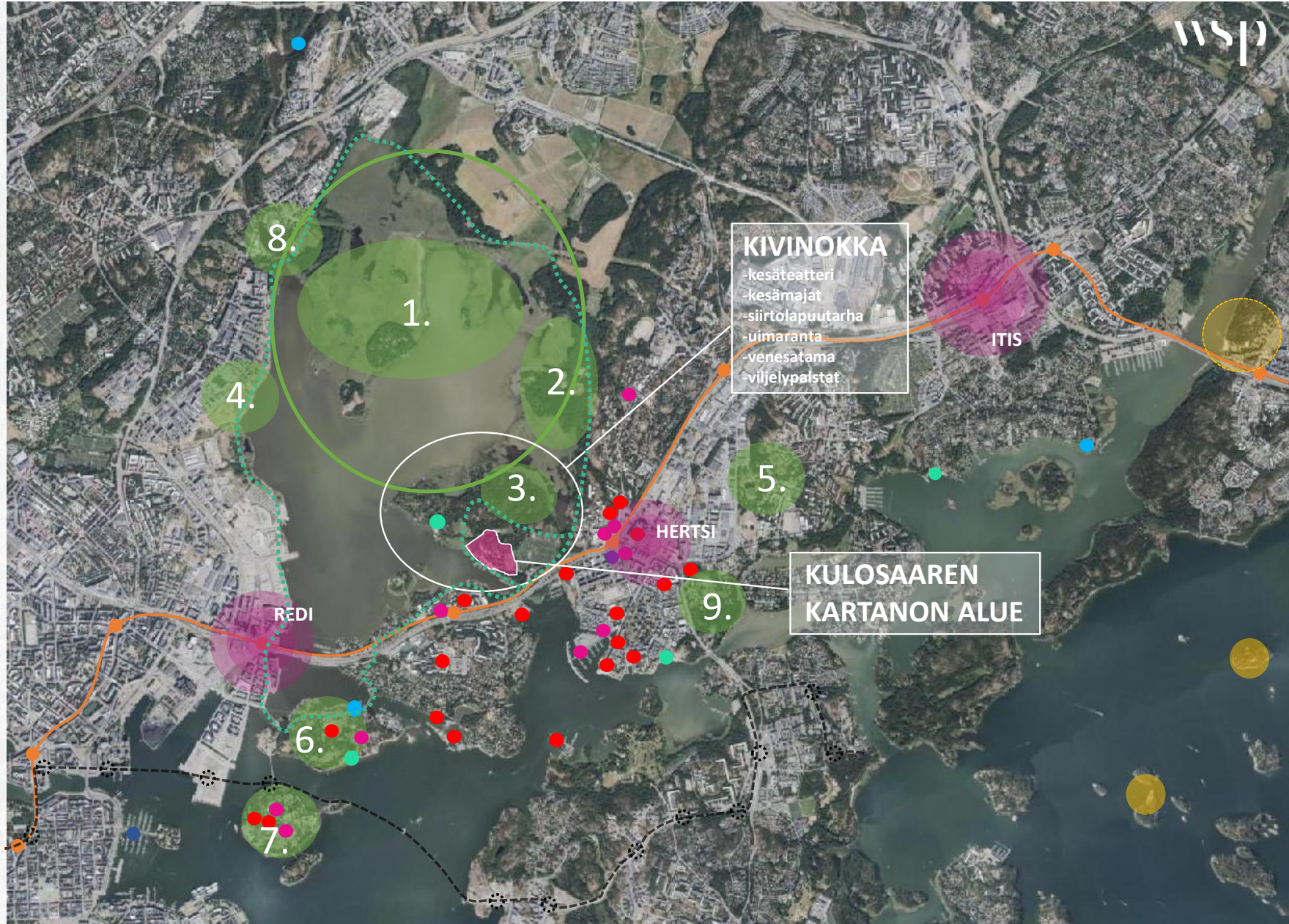

KULOSAAREN KARTANON ALUEEN JA LÄHIALUEIDEN NYKYISET TIEDOSSA OLEVAT VIRKISTYS- JA MATKAILUTOIMINNOT

HUOM tarkastelusta jätetty pois Vanhankaupunginselän länsipuoliset alueet (kantakaupunki, Sompasaari, Kalasatama, Arabianranta), lukuun ottamatta vierasvenesatamia ja Arabian rantapuistoa

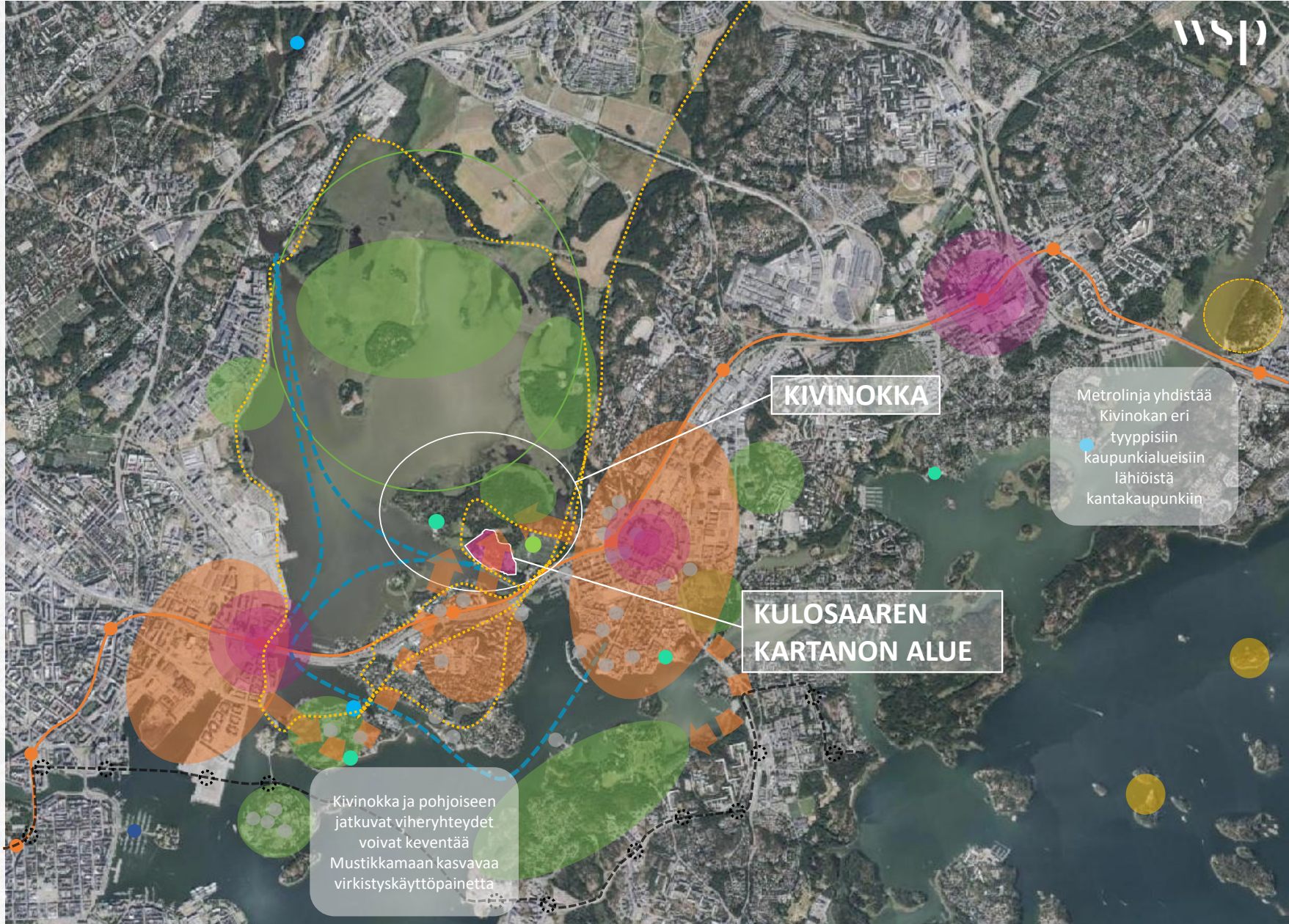
- kahvilat Kulosaari, Mustikkamaa, Korkeasaari ja Herttoniemi
- ravintolat Kulosaari, Mustikkamaa, Korkeasaari ja Herttoniemi
- majoitus Kulosaari, Herttoniemi
- Kruunusillat, tuleva reitti ja pysäkit
- Metro, reitti ja pysäkit
- vanhankaupungin selän rantareitti
- vierasvenesatama
- melontayhdistykset
- uimaranta
- Rastilan leirintäalue
- lyhytaikainen telttailu sallittu
- luonto-, virkistys tai puistokohde, kts kuvaus numeroittain alla
- Natura-alueen sijainti (ei tarkka rajaus), Vanhankaupunginlahden lintuvesi
- palvelukeskittymä

1. Vanhankaupunginlahden pohjoisosa ja Lammassaari (retkeily, ulkoilu ja lintubongaus)
2. Herttoniemen ulkoilureitit (retkeily ja ulkoilu)
3. Kivinokan luonnonsuojelualue (esteetön luontopolku ja lintulava)
4. Arabian rantapuisto (ulkoilu ja virkistys)
5. Kirsikkapuisto ja Roihuvuoren japanilaisvaikutteinen puutarha (ulkoilu ja virkistys)
6. Mustikkamaa (ulkoilu ja virkistys, ravintola, uimaranta, melontakeskus)
7. Korkeasaari (kävijäkohde: eläintarha, ravintola, kahvila)
8. Vanhankaupungin lahti, Kuninkaansaari (ravintola, museo, kalastus, ulkoilu, virkistys)
9. Herttoniemen kartano ja kartanonpuisto

KULOSAAREN KARTANON ALUEEN UUSIA TOIMINTOJA TUKEVAT YHTEYDET JA KAUPUNKIRAKENNE

- Lähialueiden palvelut: kahvilat, ravintolat, majoitus
- vierasvenesatama
- melontayhdistykset
- uimaranta
- siirtolapuutarha
- telttailu
- luonto-, virkistys tai puistokohde
- Natura-alue
- ➔ käyttäjöpaine
- ⋯ mahdolliset opastetut ja teemoitetut pyöräreitit
- Reittialus, tunnistetut yhteystarpeet (Vistra)
- Kruunusillat, reitti ja pysäkit
- Metro, reitti ja pysäkit
- palvelukeskittymä

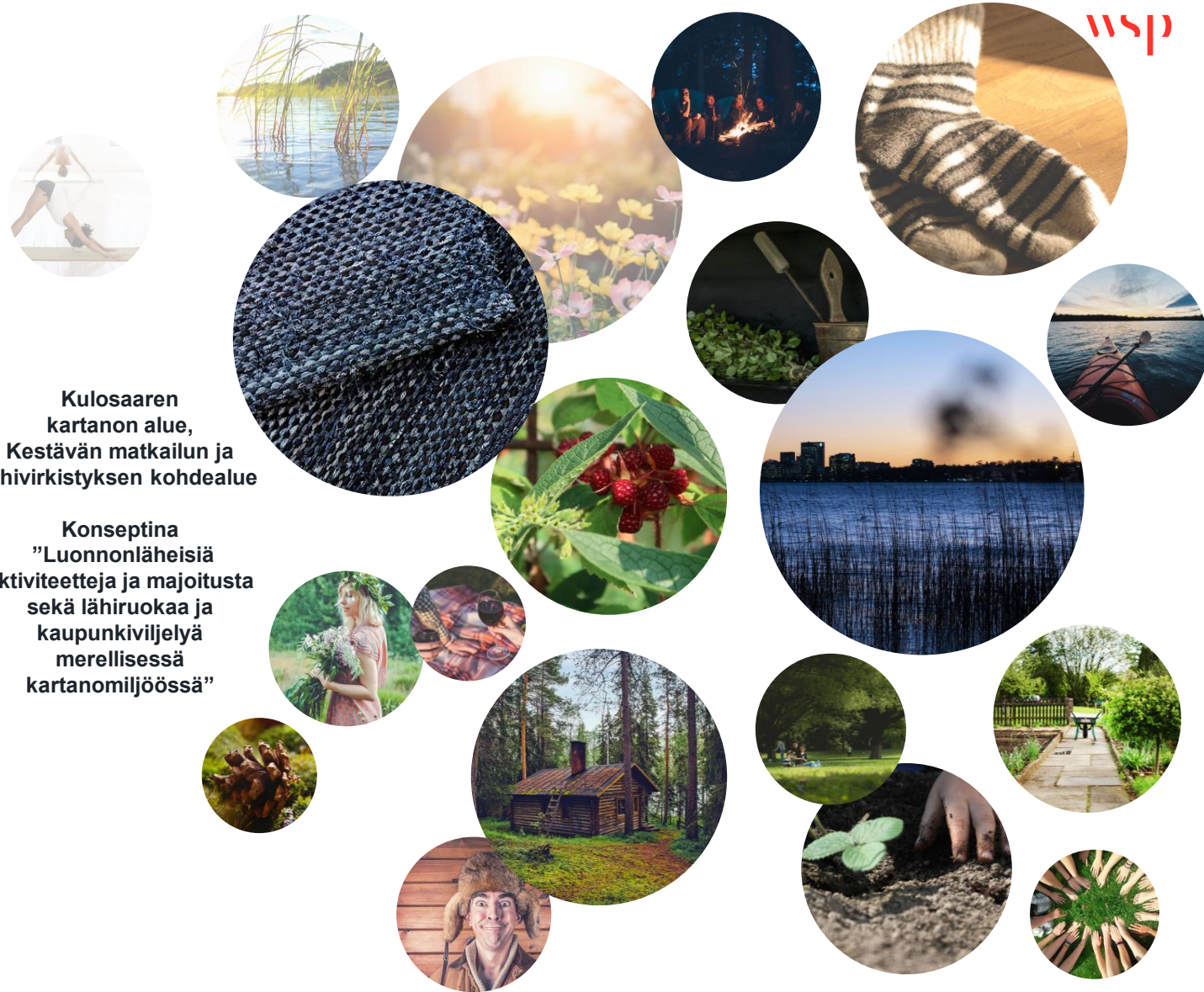

Profiili

- Merellisyys ja kaupunkiluonto
- Kestävyys
- Suomalainen perinteisyys-aitouden etsijät, yhteisöllisyys, kylämäisyys, rouheus
- Slow life
- Staycation, lähimatkailu
- Workcation
- Osallistuva elämyksellisyys
- Hyvät yhteydet

Kulosaaren kartanon alue, Kestävän matkailun ja lähivirkistykseen kohdealue

Konseptina ”Luonnonläheisiä aktiviteetteja ja majoitusta sekä lähiruokaa ja kaupunkiviljelyä merellisessä kartanomiljöössä”

Kohderyhmät

Kotimaanmatkailijat PK-seudulta ja kauempaa: aktiviteetit, staycation, lähimatkailu, virkistäytyminen, slow life

Kansainväliset matkailijat (Ruotsi, Viro, Saksa, Iso-Britannia): persoonallisuus, omintakeisuus, kulttuuri, aitous

Aitouden etsijät

Motiivi: Tutustuminen paikalliseen elämäntapaan

Kivinokka tarjoaa ikään kuin tiivistyksen suomalaisesta vapaa-ajankulttuurista lähellä kaupunkia.

Mökkielämä

Sauna

Luonto

Yhteisöllisyys

Hygge

Luontonautiskelijat

Motiivi: Luonnonrauha ja akkujen lataus

Kivinokan luonnonsuojelualue tarjoaa mahdollisuuden piipahtaa metsään keskellä kaupunkia, lähellä ihmisiä, hyvien kulkuyhteyksien varrella.

Alueella säilynyt vanha metsä

Suo

Hiidenkirnut

Meri

Esteetön luontopolku ja lintulava

Aktiiviset seikkailijat

Motiivi: aktiivinen toimintaloma luontomaisemissa

Kivinokka tarjoaa mahdollisuuksia harrastaa luonnon helmassa, kuitenkin lähellä kaupunkia.

Melonta

Uinti/avanto

Juoksu

Pyöräily

City-breikkaajat

Motiivi: Kaupunkikokemus ja nähtävyydet

Kiireinen city-breikkaaja voi maistaa palan suomalaista mökkielämää aivan kaupungin ytimen läheisyydessä. Nähtävyyks itsessään.

Suomalaisen outouden tiivistymä

Mökkielämä

Sauna

Luonto

Merellinen Helsinki

Mahdollisia toimintoja / KESÄ

AKTIVITEETIT / TEKEMINEN

- Vesiurheilu
- Puustojumpat
- Yrittäjävetoinen ulkokuntosali / Cross Fit
- Jooga / pilates

- Luonnonläheinen perinnesauna, hoidot, hieronta (vrt. Kaurilan sauna), tilojen vuokraus + varattavat yleisövuorot
- Viljely
- Turvalliset tulentekopaikat osana palvelukonsepteja (maja-alue, telttailupuisto)

MAJOITUS- / MUUT PALVELUT

- Ympärivuotiset "kesämajat"
- Hotelli
- Hostelli / B&B

- Kaupunkitelttailu 2.0 paketoituna palveluihin
- Glamping tapahtumien aikaan
- Vierasesatama
- Meriravintola, kartanoravintola & kahvilat, viiniravintola
- Hyvinvointi/kauneus

TAPAHTUMAT

- Lähitori (1-2krt/kk), reko & lähituotanto
- Kesäteatteri
- Tapahtumatori, lavatanssit

- "Villasukkafestarit"
- Ulkoilmaelokuvat
- Jooga-/pilatesretriitit / -tapahtumat

PLACEMAKING

- Permakulttuuripuisto
  - palsta-/ yhteisöviljely, maisemapelto
- Merellinen saunakonsepti & oheispalvelut

- Aktiivinen vierasesatama
- Telttailupuisto
- Piknik-puisto
- Tapahtumatori

OPASTUS / KONSEPTOINTI

- Pyöräily-/kävelykierrokset
  - Kulttuurikohteet lähellä
  - Luontokohteet
  - Citykohteet

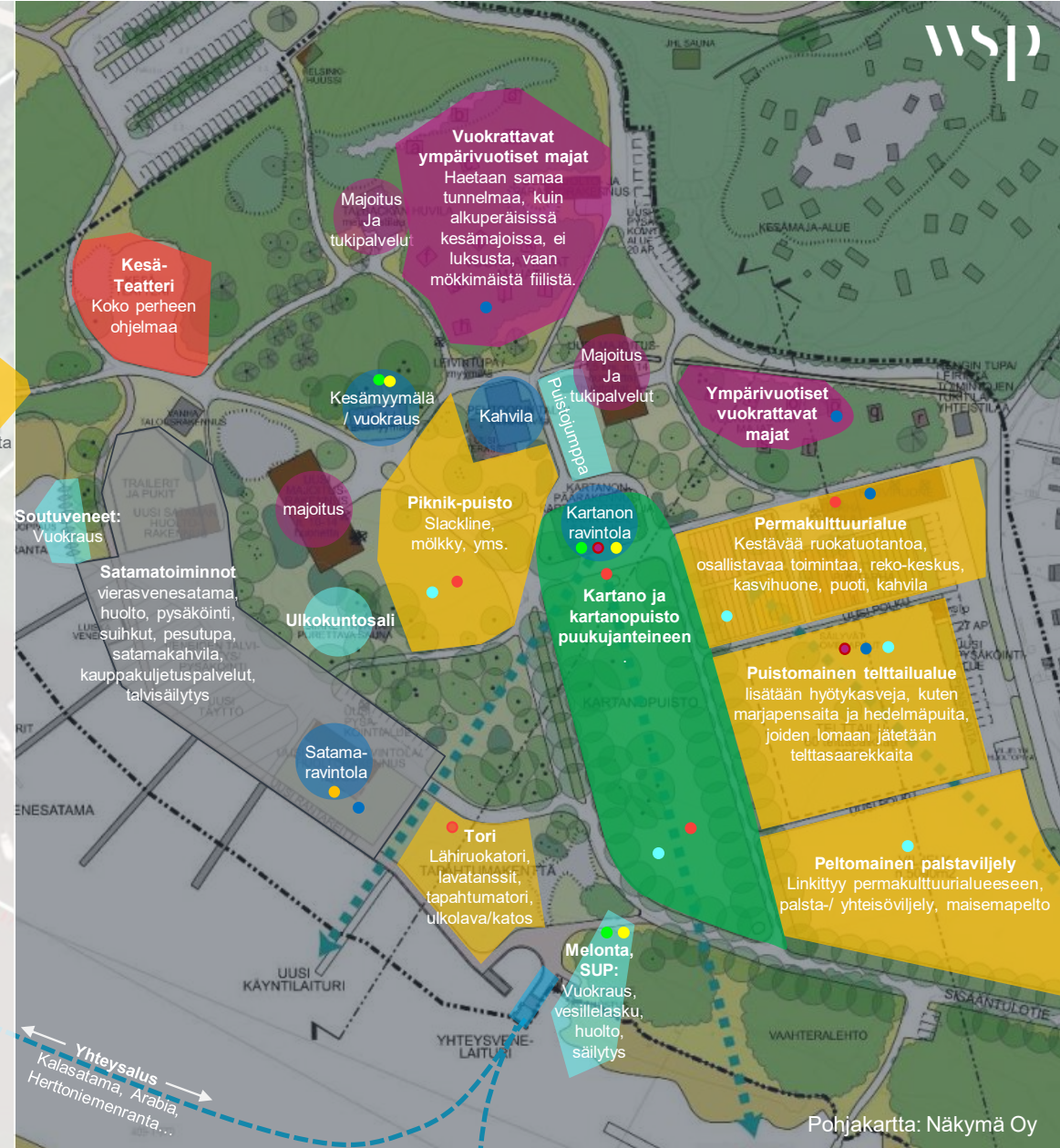
- Kajakkireitit
  - "ranta-hopping"

VUOKRAUSPALVELUT

- Sauna (varattavat yleiset vuorot + tapahtumavuokraus)
- Tilat: Juhla, tapahtuma, retriitti
- Vesiurheiluvälineet: SUP, kajakki

- Teltat
- Slackline, pihapelit
- Kalastusvälineet
- Soutuveneet

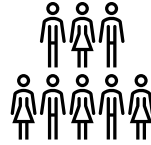
Merellinen Sauna, hoidot, hieronta

Alueen mahdollisia toimijoita käyttövaiheessa

Tapahtumat

- Lähitoriorganisaattori
- Lavatanssitoimijat
- Kesäteatteritoimijat
- Ulkoilmaelokuvien operoijat
- Retriittien organisaattorit
- Tapahtuma-alustan kunnossapito, esim. Kaupunki
- Jääveistos- ja talvitapahtumat
- Kansan-/ sadonkorjuujuhlat
- valokarnevaalit → organisaattorit

Majoitus- ja ravitsemustoimijat

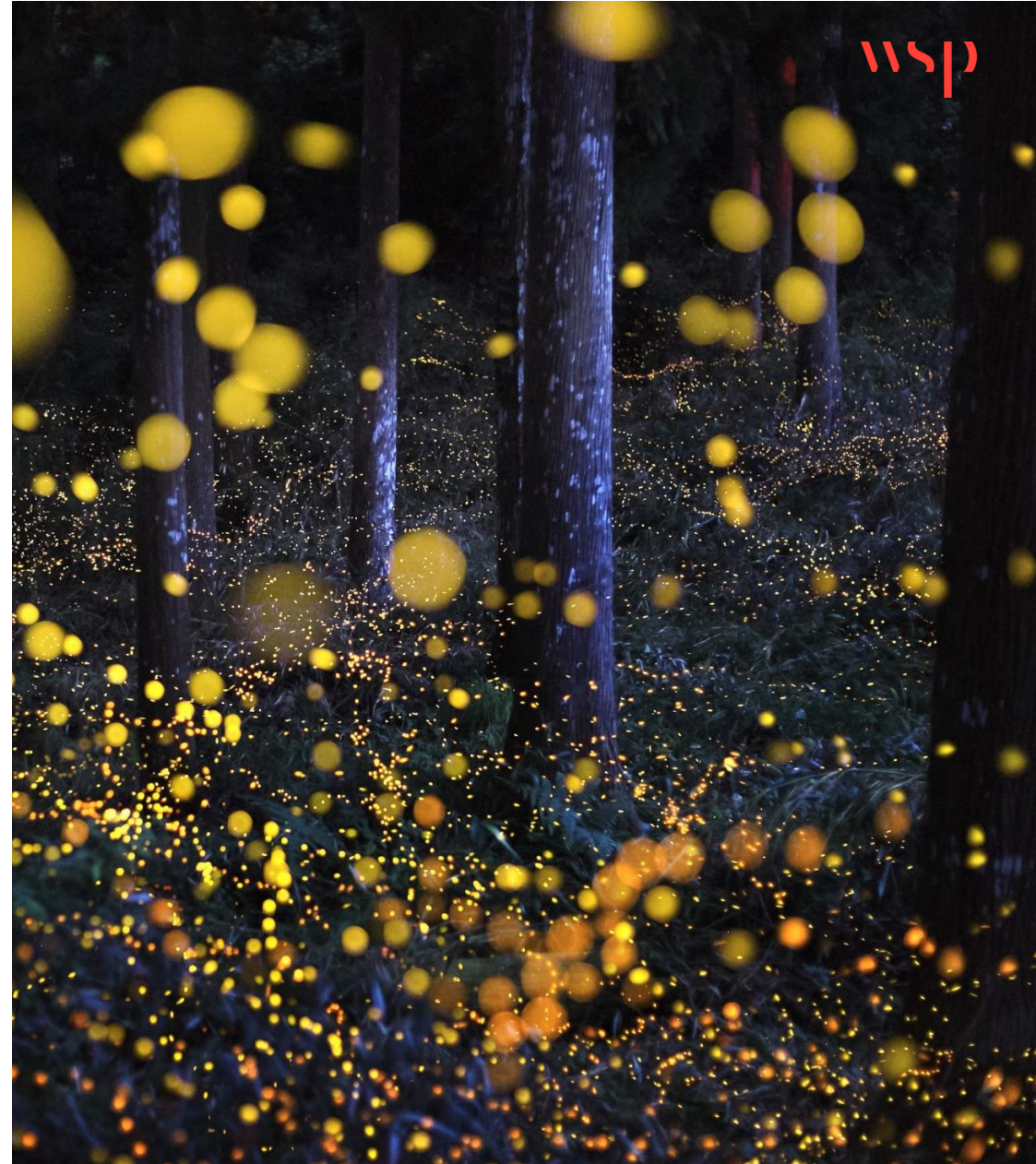
- Off-grid-majojen vuokraus ja telttailualueen toimija, huolto ja siivoustoimijat
- Hotellitoimija
- Kahvila+myymälä toimija
- Kartanon ravintolan ja tilavuokrauksen toimija
- Glamping-toimijat (väliaikaiset luksustelttailumajoitus tapahtumien aikaan)

Satamapalveluiden toimijat

- Meriravintola/viiniravintolatoimija
- Vierasvenesataman kiinteistön omistaja ja huolto

Ohjelmapalveluyrittäjät

- Välinevuokraajat (väliillisesti esim. kahvilan/myymälän, sataman tai majoitustoiminnan kautta/ vuokrausboxit/ omana toimintana)
- Melonnan, SUP-lautailun yms. kouluttajat /seurat
- Puistojumppien, jooga ja pilateskurssien ja retriittien yrittäjät /seurat
- Ulkokuntosalin toimija
- Kahvilayrittäjä (voi olla myös vuokraustoimintaa)
- Saunan toimija /saunamajuri, hoito- ja hierontapalveluyrittäjä
- Muut ohjelmapalveluyrittäjät, mm. kävelykierrokset, pyöräilykierrokset, "rantahopping"

Toimintojen vaikutuksia / TALOUDELLINEN KESTÄVYYS

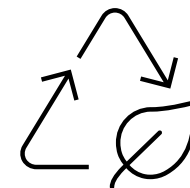
Toiminnot	Taloudellinen kestävyys
Aktiviteetit	<ul style="list-style-type: none"> + Ympärivuotiset aktiviteetit tuovat vetovoimaa ja tuloja (vuokraustoiminta, muiden palvelujen käyttö) ympäri vuoden + Toimintaa useilla toimijoilla, riskien jakaminen. Tulot kohdentuvat useille toimijoille + Ei suuria investointikustannuksia + Moninaiset aktiviteetit tuovat kävijän myös uudelleen alueelle, tukevat myös pidempiä viipymiä (→ matkailutulo) - Keväällä pienemmät tulovaikutukset
Vuokrauspalvelut	<ul style="list-style-type: none"> + tuovat tulovirtaa yksittäiseltä matkailijalta/virkistysjältä sekä yrityksiltä + tukevat osin ympärivuotisuutta sekä pidempiä viipymiä - Vaatii investointeja toimijoilta (ei merkittäviä)
Majoituspalvelut	<ul style="list-style-type: none"> + moninaiset majoitusmahdollisuudet → houkuttelee useita kohderyhmiä + useita toimijoita mahdollisesti, riskienjako, ristiinmyynti + tukee ympärivuotisuutta ja pidempiä viipymiä + tukee muiden palveluiden käyttöä (kuten ravintola, paketointi) - Vaatii investointeja (mm. kartanon kunnostus, majat, huolto- ja tukipalvelurakennukset) - Kysyntä painottunee vahvemmin kesään
Ravintolat ja muut palvelut	<ul style="list-style-type: none"> + tukee erityisesti kesäajan matkailua ja sen tulovirtaa + tukee pidempiä viipymiä ja muiden palveluiden käyttöä - Vaatii investointeja
Satamapalvelut	<ul style="list-style-type: none"> + tukee erityisesti kesäajan matkailua ja sen tulovirtaa + tuo veneilijöitä + tulovirtaa erityisesti ravintola, satamatorin tapahtumat (saapuminen vesibussilla/veneellä), myös mahdollisesti majoitus ja aktiviteetit (vuokraustoiminta) - Tulovirta painottuu kesään, säästä riippuvainen - Vaatii investointeja
Tapahtumat	<ul style="list-style-type: none"> + tukevat ympärivuotisuutta (→ tulovirta) + houkuttelevat kävijöitä myös uudelleen alueelle + tuovat välillistä tulovirtaa myös muihin palveluihin + tapahtumien investointien jakautuminen (useita, toimijoita) - tapahtuma-alustat vaativat investointeja - Tapahtumien kysyntä painottunee vahvemmin kesään
Placemaking	<ul style="list-style-type: none"> + sitouttaa eri toimijoita ja alueen käyttäjiä alueella vierailuun + kokeilukulttuurista voi syntyä alueelle pysyvämpää liiketoimintaa + yhteisöt ja järjestöt tuottavat myös itse tapahtumia (investointien jakautuminen) + tuovat välillistä tulovirtaa myös muihin palveluihin
Opastus / konseptointi	<ul style="list-style-type: none"> + lisäävät alueen houkuttelevuutta (→ tulovirta) + yhteistyöllä muiden alueiden kanssa tavoitetaan laajempi käyttäjäkunta + pienet investointikustannukset

Toimintojen vaikutuksia / LUONTO, KULTTUURI, MAISEMA

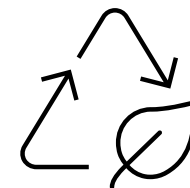
Toiminnot	Luonnon, maiseman ja kulttuuriympäristön kestävyys
Aktiviteetit	<ul style="list-style-type: none"> + lähiseudun aktiviteettimahdollisuuksien lisääminen edistää kestävästä kehitystä, kun ei tarvitse kulkea kauaksi virkistys- ja luontoalueille. Lisäksi alueelle on hyvät julkiset liikenneyhteydet + uudet aktiviteettimahdollisuudet Kivinokassa tasaavat kävijäpainetta muissa kohteissa ja säästävät muita alueita kulumiselta + ympärivuotisuus tasaa kävijöitä laajemmalle aikajaksolle=>vähentää kulutusta +/- pysyvät rakenteet saattavat rikastaa tai heikentää maisemakuvaa - laajalle Kivinokan ympäristöön kohdistuvat aktiviteetit kuluttavat maastoa, jos kävijöitä on paljon eikä liikkumista ohjata. Tällöin myös ympärivuotisuus saattaa lisätä kasvillisuusalueiden kulumista rospuuttoaikana. Kevätaikana runsaat kävijämäärät voivat häiritä lintujen pesintää tai ympäri vuoden muutenkin luontoa - roskaantumisen riski
Vuokrauspalvelut	<ul style="list-style-type: none"> + vuokraustoiminta ekologisesti kestävä, ei tarvitse itse omistaa välineitä. + esim. kanoottien ja pyörien vuokraus tukee ympäristöystävällistä liikkumista paikasta toiseen - esim. Mahdollinen maastopyörävuokraus Kivinokan maastoon kohdistettuna kuluttaa maastoa ja voi olla nopeuden vuoksi muille kulkijoille vaarallinen - kts. edellä liiallisen kävijämäärän haitat luonnolle ja maisemalle
Majoituspalvelut	<ul style="list-style-type: none"> + lähiseudun, julkisenliikenteen varrelle, sijoittuvien matkailumahdollisuuksien lisääminen edistää kestävästä kehitystä. + toimijan kestävä matkailun toimintaperiaatteet tukevat kestävästä kehitystä + lisämajoituksena telttailu on pienipäästöistä majoittumista, ei esim. lämmityskuluja ja ei vaadi pysyviä rakenteita maisemaan + uudet majoitusrakennukset ovat mahdollisuus vahvistaa kulttuuriympäristön ominaispiirteitä + vanhojen arvorakennuksien käyttö edistää niiden suojelua + kartanoympäristön aktivoituminen tuo motivaatiota ja resursseja historiallisen ympäristön hoitoon - rakennuksen uusi käyttö voi ollasätilojen osalta ristiriidassa rakennussuojelun kanssa - uudet majoitusrakennukset aiheuttavat maahan ja kasvillisuuteen kajoamista, epäonnistuneella sijoittumisella tai suunnittelulla voivat heikentää alueen arvokkaita ominaispiirteitä → hyvällä suunnittelulla haittavaikutus minimoituu - lisää huoltoliikennettä alueella - huoltoliikenteen väylät ja alueet mittakaavaltaan vieraita vanhassa kartanomiljöössä, mutta hyvällä suunnittelulla haittavaikutus minimoituu
Ravintolat ja muut palvelut	<ul style="list-style-type: none"> + lähiseudun, julkisenliikenteen varrelle sijoittuvien, palveluiden lisääminen edistää kestävästä kehitystä. + toimijan kestävä matkailun toimintaperiaatteet tukevat kestävästä kehitystä + mahdollisuus tarjota lähiruokaa kävijöille, tarjottavissa tuotteissa mahdollisuus tuoda esiin alueen viljelyperinteitä + vanhojen arvorakennusten käyttö edistää niiden suojelua + kartanoympäristön aktivoituminen tuo motivaatiota ja resursseja historiallisen ympäristön hoitoon - Rakennuksen uusi käyttö voi olla ristiriidassa rakennussuojelun kanssa - lisää huoltoliikennettä alueella - huoltoliikenteen väylät ja alueet mittakaavaltaan vieraita vanhassa kartanomiljöössä, mutta hyvällä suunnittelulla haittavaikutus minimoituu

Toimintojen vaikutuksia / LUONTO, KULTTUURI, MAISEMA

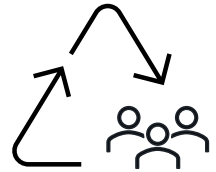
Toiminnot	Luonnon, maiseman ja kulttuuriympäristön kestävyys
Satamapalvelut	<ul style="list-style-type: none"> + satama-alueelle painottuva toiminta säästää muuta ympäristöä kulumiselta + hyvät satamafasilitiitit ehkäisevät merien roskaantumista - moottoriveneliikenne tuottaa päästöjä - lisää huoltoliikennettä
Tapahtumat	<ul style="list-style-type: none"> + tapahtumapaikka hyvien julkisten liikenneyhteyksien varrella + tasaa muiden lähialueen tapahtumapaikkojen käyttöä ja kulumista - suuret tapahtumat kuluttavat maastoa ja kasvillisuutta, varsinkin rospuuttoaikana tai maan olessa märkä kasvillisuusalueilla tuhoutumista, ei vain kulumista → hyvällä suunnittelulla haittavaikutus minimoituu (liikkumisen ohjaus, rakenteet), pienimuotoisten tapahtumien suosiminen alueella - mahdollinen melu aiheuttaa haittaa alueen eläimistöille - lisää huoltoliikennettä
Placemaking	<ul style="list-style-type: none"> + kokeilutyypistä toimintaa voidaan helpommin muokata ympäristöön sopivaksi, jos toiminnasta ollut haittaa ympäristölle + esim. palstaviljelyllä on mahdollista tuoda esiin alueen puutarhahistoriaa - kts. edellä liiallisen kävijämäärän haitat luonnolle ja maisemalle
Opastus / konseptointi	<ul style="list-style-type: none"> + opastuksen avulla mahdollista kertoa alueen kulttuurihistoriallisista ja luonnon arvoista + opastuksen avulla saadaan alueen kulumista myös vähennettyä - kts. Edellä liiallisen kävijämäärän aiheuttamat haitat luonnolle ja maisemalle

Toimintojen vaikutuksia / SOSIAALINEN KESTÄVYYS

Toiminnot	Sosiaalinen kestävyys (vaikutukset lähiseudun asukkaille ja Kivinokkalaisille)
Aktiviteetit	+ lisäävät kaupunkilaisten ja lähiseudun asukkaiden hyvinvointia ja virkistysmahdollisuuksia + tuovat omavalvontaa alueelle - häiriökäyttäytymisen riski
Vuokrauspalvelut	+ mahdollisuus kokea erillaisia aktiviteetteja ja majoitusmuotoja ilman omia välinehankintoja - häiriökäyttäytymisen riski
Majoituspalvelut	+ tuo lähiseudun asukkaille lähimatkailemismahdollisuuksia + ilta- ja yöajan omavalvonta alueella + työllistävä vaikutus - ilta- ja yöajan häiriökäyttäytymisriski - lisääntyvän huoltoajan mahdolliset häiriövaikutukset
Ravintolat ja muut palvelut	+ tuo uusia virkistytymispalveluita alueen asukkaille ja Kivinokkalaisille + työllistävä vaikutus - lisääntyvän huoltoajan mahdolliset häiriövaikutukset
Satamapalvelut	+ tuo uusia virkistytymispalveluita alueen asukkaille ja Kivinokkalaisille + veden ääreen oleskelumahdollisuus + työllistävä vaikutus - lisääntyvän huoltoajan mahdolliset häiriövaikutukset
Tapahtumat	+ tuo tapahtumatarjontaa myös alueen asukkaille ja Kivinokkalaisille + yhteisöjen ja seurojen mahdollisuus tapahtumien järjestämiseen (placemaking) - meluriski - häiriökäyttäytymisen riski
Placemaking	+ Tukee yhteisöllisyyttä ja ottaa mukaan paikalliset alueen kehittämiseen
Opastus / konseptointi	+ alueen yhteisöt ja asukkaat saavat yhteistyön etuja - liiallinen kävijämäärä asuinalueen sietokykyyn nähden, häiriökäyttäytymisen riski

Helsingin kaupunki

Kivinokan asemakaavan muutos

Luontoselvitys 2021

KEIRON

Luontotieto Keiron Oy

28.12.2021

Kansikuva: Kulttuurivaikutuksen muovaamassa Kivinokassa on runsaasti kesämajoja.

Hanke: Kivinokan asemakaava, luontoselvitys 2021

Toimeksiantaja: Helsingin kaupunkiympäristön toimiala, maankäyttö ja kaupunkirakenne,
Johanna Himberg

Tekstit ja kuvat © Luontotieto Keiron Oy 2021

Tekijät: Susanna Pimenoff, Anu Luoto

Pohjakartat © Helsingin kaupunki 2021

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Selvitysalueen sijainti	1
3	Taustatiedot	2
4	Kartoitusmenetelmät	6
4.1	Elinympäristöjen ja kasvillisuuden kartoitus.....	6
4.2	Viitasammakon kartoitus.....	6
4.3	Kohteiden arvottamisen perusteet.....	6
4.4	Käytetyt lyhenteet.....	7
6	Elinympäristöt ja kasvillisuus	8
6.1	Selvitysalueen luonnon piirteet	8
6.2	Eteläosa.....	9
6.3	Kulttuuriympäristö keskiosassa	11
6.4	Itäosa	16
6.5	Keskimmäinen osa	17
6.6	Läntinen alue	20
6.7	Pohjoisranta.....	23
6.8	Pohjoisosa.....	24
7	Viitasammakko.....	27
8	Soveltuvuus muulle arvolajistolle.....	28
9	Vieraslajit.....	29
10	Muut havainnot.....	30
11	Ekologiset yhteydet.....	30
12	Luonnon arvottaminen	32
13	Tulosten yhteenveto	34
14	Johtopäätökset ja suositukset	35
15	Lähteet.....	36

Litteet

Liite 1 Putkilokasvit lajilista

1 Johdanto

Helsingin Kivinokkaan valmistellaan asemakaavaa. Kivinokassa on helsinkiläisten käyttämä laaja virkistysalue, jossa kesämaja- ja siirtolapuutarhatoiminta on jatkunut viimeiset sata vuotta. Kulosaaren kartano ja sitä ympäröivät vanhat rakennukset sijaitsevat Kivinokan eteläosassa. Kesämajoja on alueella noin 600, ja näiden lisäksi viljavilla mailla on useita viljelypalsta-alueita. Vahva ja pitkä kulttuurivaikutus näkyy koko alueen monipuolisessa luonnossa, josta on muodostunut erikoinen, enemmän tai vähemmän hoidetun ja hoitamattoman sekoitus.

Tämän kasvillisuus- ja luontotyyppiselvityksen tavoitteena on esitellä alueen luonnon ja luontotyyppien piirteitä asemakaavoituksen taustatiedoksi. Työ eroaa tavanomaisesta luontokartoituksesta, koska alueen luontoa ei voi arvottaa perinteisesti luonnontilaisuuden perusteella, vaan rinnalla on huomioitava pitkä kulttuurihistoria. Työssä ei ole kartoitettu istutettua lajistoa muutoin kuin yleispiirteisesti eikä työssä pyritä puiston kasvillisuusinventoinnin kaltaiseen tarkkuuteen, jossa jokainen puuyksilö mitataan.

Toimeksiantajan yhteyshenkilönä on toiminut maisema-arkkitehti Maija Lounamaa Helsingin kaupunkiympäristön toimialalta. Hänen lisäksi työn ohjausryhmään on kuulunut maisema-arkkitehti Johanna Himberg Maankäyttö- ja kaupunkirakenteen itäisestä aluesuunnittelusta.

Luontoselvityksen maastotyön ja raportin on laatinut biologi, FM Susanna Pimenoff Luontotieto Keiron Oy:stä. Biologi FM Anu Luoto on osallistunut raportointiin. Raportin kuvat ovat Pimenoffin.

2 Selvitysalueen sijainti

Helsingin Kivinokka sijaitsee Kulosaaren ja Herttoniemen välissä. Kivinokan länsirannalta on suora näkymä rakenteilla olevaan itäisen kantakaupungin Kalasatamaan. Kivinokka rajautuu pohjoisessa Vanhankaupunginlahden laajaan luonnonsuojelualueeseen. Alueelle pääsee etelästä Kipparlahdensilmukan kautta.

Kivinokan kaava-alueen pinta-ala on noin 143 hehtaaria, josta maa-alueita on 91 hehtaaria. Selvitettävään alueeseen kuului Kivinokan rakennettu alue, josta käytännössä kartoitettiin muut kuin pihapiirit eli jollain tavoin luonnontilaisen kaltaiset kohdat. Selvitysalueeseen ei kuulunut Kivinokan luonnonsuojelualuetta eikä siirtolapuutarhaa.

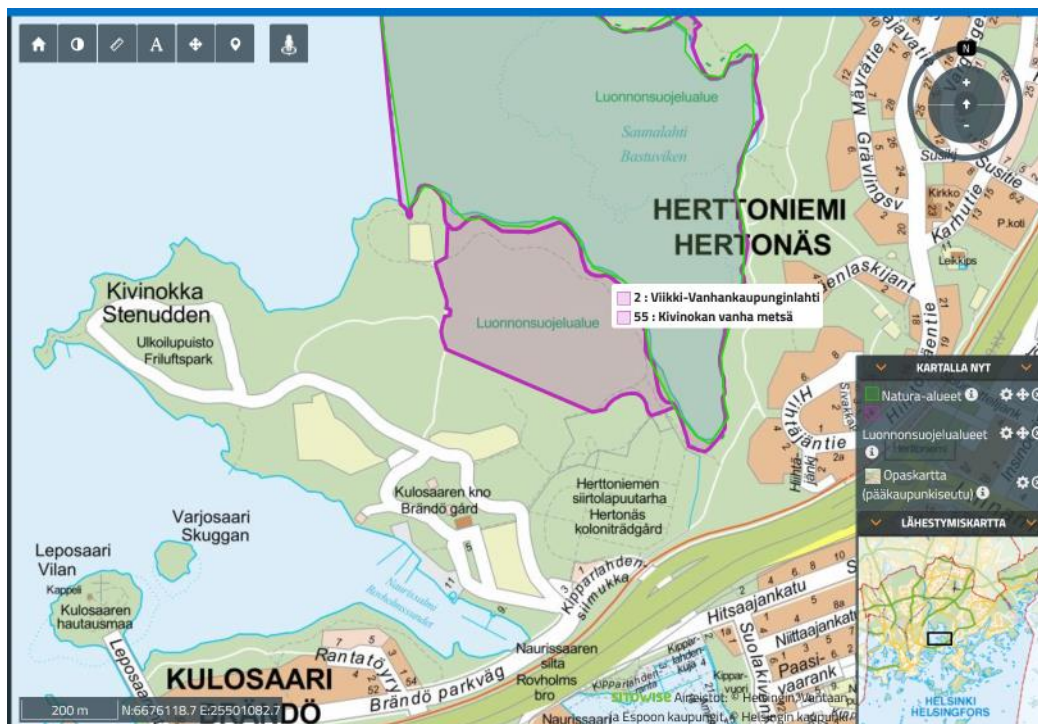

Kuva 1 Selvitysalueen sijainti osoitetaan sinisellä vinoviivoituksella.

3 Taustatiedot

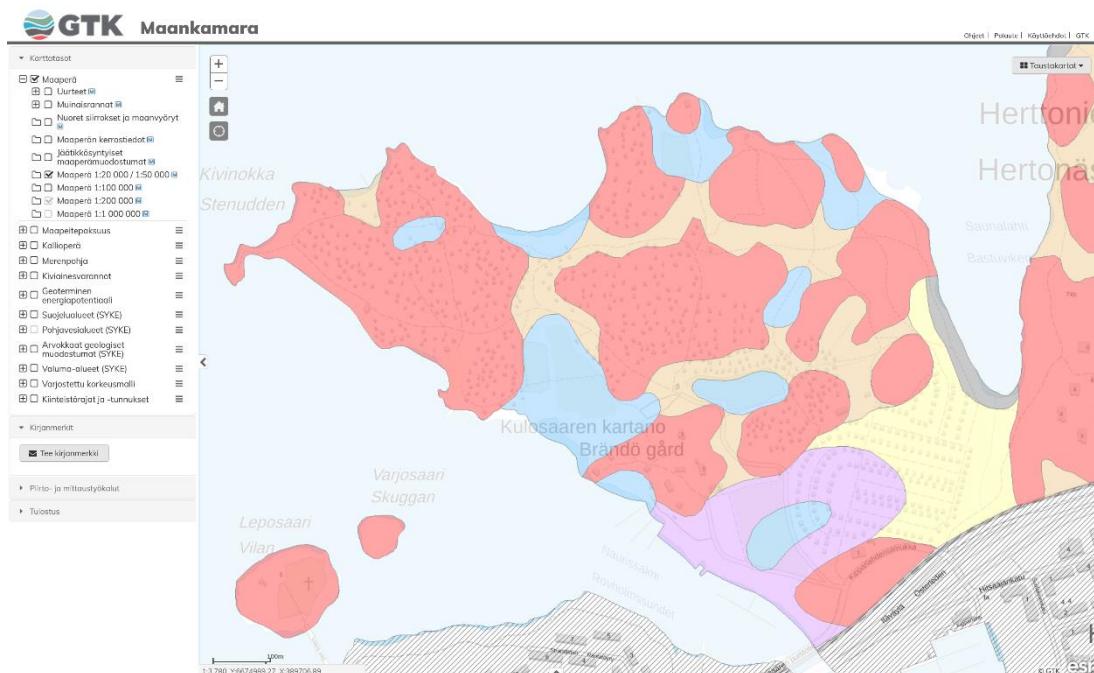
Selvitysalueeseen rajautuvat Kivinokan luonnonsuojelualue ja Viikki-Vanhankaupunginlahden Natura-alue (kuva 2). Kivinokan suojellussa vanhassa metsässä on paljon lahoppuuta. Sinne tehty Puumerkkipolku Helsingin ensimmäinen esteetön luontopolku päättyy Vanhankaupunginlahden rannan katselulavalle.

Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualue ja Natura-alue on suojeltu sekä lintu- että luontodirektiivin perusteella. Alueella on runsas pesimälinnusto, johon kuuluu sekä vesilintuja että ruovikkolajeja. Lisäksi Vanhankaupunginlahdella levähtää tuhansia muuttolintuja keväisin ja syksyisin (Helsingin kaupunki 2021).

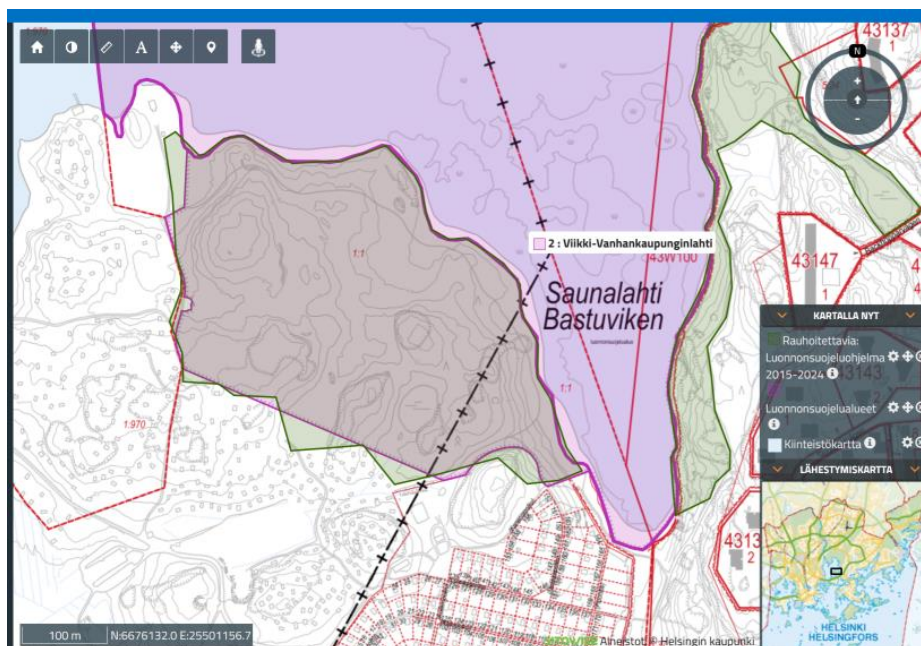
Kuva 2 Kivinokan luonnonsuojelualue rajautuu Natura-alueeseen.

Kivinokassa maaperä muodostuu pitkälti peruskalliosta, jonka päällä on ohut maa-kerros (kuva 3). Siirtolapuutarhan alueella on jääkauden aikaista maaperämuodostumaa ja kartanopuiston kohdalla hienoa hietaa ja savea. Savea esiintyy myös muilla alavilla mailla, joissa on viljelypalstoja, nurmikenttiä tai rantaluhtaa. Alueen keski-osassa on hiekkamoreenia. Saunalahden pohjukassa on liejua. (Geologian tutkimuskeskus 2021).

Kuva 3 Kivinokan maaperä Geologian tutkimuskeskuksen mukaan. Punainen on kalliota, ruskea hiekkamoreenia, keltainen jääkauden aikaista maaperämuodostumaa, sininen savea ja liila hietaa ja savea.

Helsingin luonnonsuojeluohjelma vuosille 2015-2024 sisältää ehdotuksen Länsi-Herttoniemen rantametsien suojelusta (kuva 4). Ehdotuksessa on lisäksi lisätty pinta-alaa Kivinokan luonnonsuojelualueen reunalle, jonne ei ole Kivinokan asema-kaavassa osoitettu toimintoja.

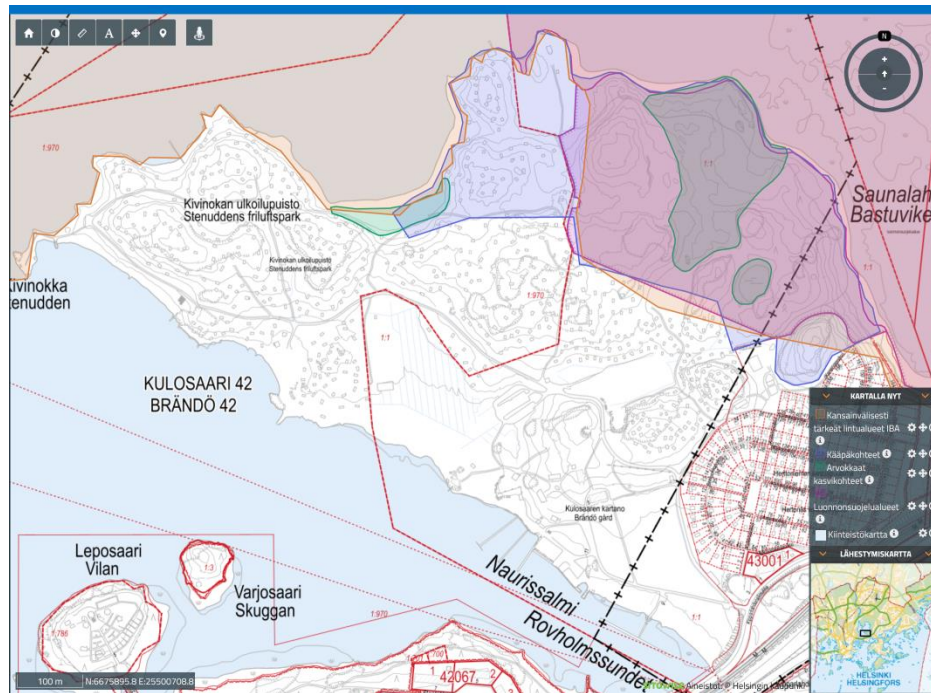
Kuva 4 Helsingin luonnonsuojeluohjelman mukainen vihreä raja on laajempi kuin perustettu luonnonsuojelualue pinkillä.

Kuva 5 Luontotietojärjestelmän uhanalaiset ja silmälläpidettävät luontotyytit.

Helsingin luontotietojärjestelmässä on tietoja useista arvokkaista Kivinokkaan sijoittuvista luontokohteista. Kivinokassa on muutamia arvokkaita kasvikohteita ja uhanalaisia luontotyyppiä, mm. rantaluhtia ja vaahteralehto (kuva 5). Kivinokan luonnonsuojelualue ja sen laajennus länteen on luokiteltu 1. luokan kääpäalueeksi (kuva 6). Lahokaviosammaleesta ei LTJ:ssa ole tietoja. Kivinokka on luokiteltu le-

pakoille tärkeäksi saalistusalueeksi, jossa voi olla myös lepakoiden käyttämiä piilo-paikkoja. Vanhankaupunginlahden vesialue ja sen rantametsät sekä Kivinokan luon-nonsuojelualue on huomioitu kansainvälisesti arvokkaana lintualueena (IBA). (Hel-singin kaupunki 2021).

Kuva 6 Luontotietojärjestelmään tallennetut arvokkaat kohteet. Ruskealla kansainvälisesti tärkeät lintualueet IBA, sinisellä arvokkaat kääpäkohteet, vihreällä arvokkaat kasvikohteet ja pinkillä luonnonsuojelualue.

Laji.fi -portaaliin on tallennettu (per 18.10.2021) Kivinokasta tai sen lähialueelta lähes 400 lajia ja yli 1000 havaintoa. Näistä noin 40 lajia on silmälläpidettäväksi tai uhanalaiseksi luokiteltuja, josta 34 on lintuja. Kaikkia lintuhavaintoja ei voida pitää pesivinä lintuina, koska tietokannassa on ylilentäviä lintuja tai yhteen pisteeseen tallennettuja laajemman alueen havaintoja muulta kuin pesimisajalta. Muut uhanalaiset ovat sieniä (3 lajia), hyönteisiä 1 laji, putkilokasveista vuorijalava. Suurin osa havainnoista keskittyy Kivinokan luonnonsuojelualueeseen tai Natura-alueeseen.

4 Kartoitusmenetelmät

4.1 Elinympäristöjen ja kasvillisuuden kartoitus

Esityönä alueen luontotietoihin perehdyttiin tutustumalla luonnonhoitosuunnitelman paikkatietoihin ja kuvauksiin. Lisäksi käytettiin kaupungin ortokuvaa hyödyksi kuvioiden rajaamisessa maastokartoille.

Alueen maastotyöt tehtiin kesän 2021 aikana. Maastossa käytiin 20.5, 17.6 ja 12.7.2021. Elinympäristöt luokiteltiin mm. metsätyyppeihin, rantatyyppeihin tai kulttuuriympäristöiksi. Metsiä arvotettiin mm. puuston iän, rakenteen ja luonnontilaisuuden perusteella. Kasvillisuuden yleispiirteet kartoitettiin elinympäristöjä määrittäessä. Yleiset ja havaitut huomionarvoiset kasvilajit kirjattiin, mutta selvityksen tavoitteena ei ollut laatia kattavaa putkilokasvilistää.

Maastokarttana käytettiin Helsingin kaupungin laatimaa kantakarttaa mittakaavassa 1:3000.

4.2 Viitasammakon kartoitus

Viitasammakoita kartoitettiin maastossa sammakoiden kutuaikaan keväällä Sierlan (2004) ja Niemisen (2017) ohjeistusta noudattaen. Kartoitus tehdään havainnoinnilla sammakoiden kutuääntelyä. Kutuinto voi vaihdella eri päivinä mm. sääolosuhteiden mukaan eikä kutu tapahdu samanaikaisesti kaikkialla, vaan ajoitus riippuu esim. veden lämpötilasta. Tästä syystä luotettavan kartoituksen tekemiseksi tarvitaan useita kartoituskertoja, jolloin todennäköisyys havaita kutevia sammakoita nousee.

Maastossa käytiin 30.4. ja 7.5.2021. Havainnointiaika oli illasta tai alkuyöstä, jolloin sammakoiden soidin yleensä kiihtyy ja myös taustamelun vähetessä se kuuluu kaupunkiympäristössä päiväsaikaa paremmin.

Taulukko 1. Kartoitusolosuhteet keväällä 2021:

Päivä	Havainnointi-aika	Lämpötila	Tuuli	Säätila
30.4.	20:30-22:30	+ 3	2-4 m/s	Pilvetön
7.5.	21:30-23:00	+ 4	0-3 m/s	Pilvinen

4.3 Kohteiden arvottamisen perusteet

Ensisijaisesti arvotuksessa huomioidaan voimassa oleva lainsäädäntö ja sen asettamat vaatimukset elinympäristöjen rajauksille. Huomoitavia lakeja ovat luonnonsuojelulaki (29 §), vesilaki (2. luku 11 §) ja metsälaki (10 §). Lisäksi arvotuksessa huomioidaan kaikista kartoitetuista tai tiedossa olevista lajiryhmistä tehdyt havainnot ja tulkinnat. Saadakseen luokittelussa korkean arvon tulee kohteen tai luontokokonaisuuden täyttää useita mainituista kriteereistä ja lisäksi olla elinympäristön osalta edustava. Kohteen edustavuus ja luonnontilaisuus vaikuttavat arvotukseen molempiin suuntiin. Edustavuus määritellään tapauskohtaisesti, sillä se ei ole sama erilaisten lajiesiintymien tai elinympäristöjen osalta. Ekologiset yhteydet

vaikuttavat arvotukseen, lisäten arvoa, jos kohteella on tärkeä ekologinen yhteys tai se muodostaa ekologisen verkoston ydinalueen.

Kohteiden edustavuutta ja luontoarvoa arvioitaessa käytetään seuraavaa kirjallisuutta:

- Luontotyyppien edustavuus- ja luonnontilaisuus luokat Helsingissä (Erävuori ym. 2021)
- Luonnonympäristöjen arvottamisen kriteeristö Uudellemaalle, ns. LAKU – kriteerit (Uudenmaan liitto 2012).
- luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt (Nieminen & Ahola 2017)
- Suomen uhanalaiset luontotyypit (LUTU, Kontula & Raunio toim. 2018)
- lajien uhanalaisluokittelu (Hyvärinen ym. 2019 ja laji.fi)
- Suomen lepakkotieteellisen yhdistyksen mukainen lepakkoalueiden arvotus v. 2012
- Ekologinen verkosto ja yhteydet (Väre, S. & Krisp, J. 2005)

4.4 Käytetyt lyhenteet

Raportissa on käytetty seuraavia lyhenteitä:

LsL	luonnonsuojelulaki
LsA	luonnonsuojeluasetus
MeL	metsälaki
MeA	metsäasetus
VesL	vesilaki
EU-D1	Lintudirektiivi
METSO	Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma
LAKU	luonnonympäristöjen arvottamisen kriteeristö Uudellamaalla
LUMO	Espoon luonnon monimuotoisuuden perusteet ja priorisointi
CR	äärimmäisen uhanalainen
EN	erittäin uhanalainen
VU	vaarantunut
NT	silmälläpidettävä
SV	Suomen vastuulaji

6 Elinympäristöt ja kasvillisuus

6.1 Selvitysalueen luonnon piirteet

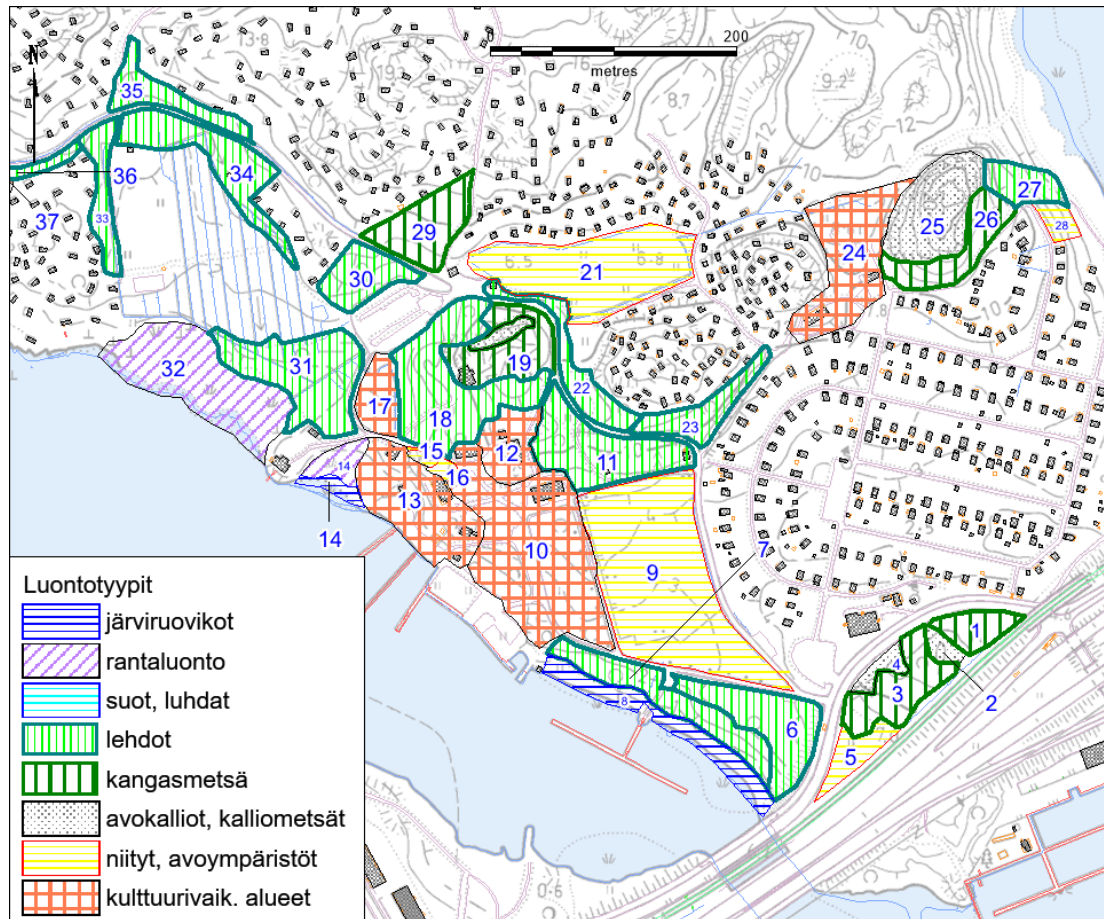
Kivinokassa ihmisvaikutus on nähtävissä käytännössä kaikkialla. Valtaosa alueesta on puustoista, mutta kesämajojen käytön takia aluskasvillisuus on suurelta osin muuttunut heinäiseksi tai hoidetuiksi pihaympäristöiksi. Alueen rehevyys näyttäytyy myös lehtokasvien runsautena. Istutetusta lajistosta moni on levinnyt karkulaisina istutuspaikkaa laajemmalle. Varsinkin virpi- ja pajuangervoa ja jättipalsamia löytyy runsaasti koko alueella.

Puusto on keskimäärin keskikokoista tai kookasta. Alueen sekametsissä kasvaa lähes kaikkia kotimaisia puulajeja. Metsässä on paljon koivua ja mäntyä, mutta muutamissa paikoissa kuuset ovat muita runsaampia. Sekapuuna kasvaa kotipihlajaa, haapaa, tuomea, harmaaleppää ja metsävaahteraa, rannoilla taas enemmän tervaleppää. Kartanon ympäristössä on runsaasti jalopuita. Lahopuuta on talousmetsään nähden enemmän, mutta silti keskimäärin suhteellisen vähän. Vaarallisia puita on kaadettu rakennetun alueen turvallisuuden takia ja usein samalla viety pois.

Leikkeihin ja peleihin soveltuvia nurmikoita on useissa alavissa paikoissa, varsinaista luonnonniittyä on vain vähän. Viljavilla mailla on siirtolapuutarhoja ja viljelypaloja, joiden viljelykset on aidattu kauristuhojen estämiseksi. Rakentamattomia kalliokumpareita ja avokallioita on vähän. Suota Kivinokassa on hyvin vähän. Rannoilla kasvaa järviruovikkoa, paikoitellen leveästi. Rantaluhtaa on vähäisessä määrin. Uimarantana käytetty hiekkaranta avautuu etelään niemen länsiosassa. Sen lisäksi länsiosasta löytyy muutamia pienialaisia ja luontaisia hiekkarantoja.

Havaittuja kasveja on 243 lajia. Määrään on kirjattu jonkin verran istutusperäistä lajistoa. Kasviluettelo esitetään liitteessä 1.

Alla kuvataan alue tehtyjen kasvillisuuskuvioiden mukaan. Niiden rajausta ja numerointi esitetään kuvissa 7 ja 20.

Kuva 7 Luontotyyppien rajaus ja numerointi kuviolla 1-35.

6.2 Eteläosa

Eteläosassa on Kipparlahdensilmukan ja metroradan varressa kalliainen metsäkumpare, jonne työmaa on levittäytynyt työmaatien ja tarvikevarastojen muodossa. Koillisosassa (1) aluskasvillisuus on peräti lehtomaista. Koko kumpareella puuston valtalajina on nuorehko mänty, mutta myös vanhempia mäntyjä esiintyy. Seassa on nuoria koivuja ja pihlajanvesaa, kadun varressa myös kookkaita lehtipuita. Avokallioilla kasvaa vähän keto-orvokkia (2, 4). Metsätyyppiä on vaikea määrittää, koska lähes koko alue on heinävaltainen. Paikoin kasvaa runsaasti kieloa. Metsänreunaan on istutettu muutama kookkaaksi kasvanut euroopanlehtikuusi. Lounaassa on loivasti viettävää tuoretta heinäniittyä (5), jolle on varastoitu rakennustarvikkeita.

Kuva 8 Rakennustarvikkeiden välissä oli kartoitusajankohtana vielä nähtävissä keto-orvokkia avokalliolla (kuvio 2).

Kipparlahdensilmukan ja kartanopuiston välissä on ruovikkoluhtaa (8) ja hienoa vaahteralehtoa (6-7). Vaahteralehto on rajattu uhanalaisena luontotyyppinä luontotietojärjestelmässä. Rannassa (7) on muutamia erittäin järeitä tervaleppiä, joiden halkaisija on suurimmillaan 65 cm. Metsävaahteroita on runsaasti sekä kuvioilla 6 ja 7, yhteensä noin 135 puuta. Kookkaimmat puut ovat halkaisijaltaan 70-75 cm, mutta suurin osa on läpimitaltaan 20-40 cm. Vaahteroiden seassa kasvaa tuomia ja muutamia lehtosaarnen siementaimia. Muita puulajeja on yllättävän vähän, lännessä haaparyhmä, pohjoisreunassa raitaa ja yksittäisiä koivuja. Lahopuuna on kookkaita lehtimaapuita ainakin 3-5 runkoa. Pensaskerroksessa on vähän pähkinäpensasta, mustaherukkaa ja taikinamarjaa sekä pohjois-itäreunassa vadelmaa. Aluskasvillisuudessa on ylivoimaisesti eniten vuohenputkea ja nokkosta. Lehtotyyppi on enimmäkseen vuohenputkityypin tuoretta runsasravinteista lehtoa, mutta aluskasvillisuus on varjostuksen ja lehtikarikkeen takia harvaa. Rinteen keskiosassa (6) on pienialaisesti tuoreen keskirasvanteisen lehdon eli käenkaali-oravanmarjatyypin tunnuslajeja kuten valkovuokkoa, kioloa ja metsäorvokkia. Lehdossa on kaksi lähes aarin kokoista, mulloksella olevaa matojen kaivuupaikkaa. Venetrailereita säilytetään lehdon keskiosassa. Vaahteralehto täyttää luonnonsuojelulain 29 § suojellun luontotyypin kriteerit jalopuiden määrän ja luontotyypin osalta.

Kuva 9 Vaahteralehdossa 7 kasvaa eri-ikäisiä vaahteroita.

6.3 Kulttuuriympäristö keskiosassa

Kulosaaren kartanon päärakennusta ympäröi monipuolinen kulttuuriympäristö (10). Päärakennuksen edustalla on laaja nurmikko, jota reunustavat kookkaat jalopuut ja koristaa suuri tulppaanipenkki. Samassa kukkapenkissä oli kesällä gladioluksia ja muita kesäkukkia. Puusto muodostuu kookkaista metsätammista, puistolehmuksista ja metsävaahteroista. Nurmikon keskellä kasvavassa puuryhmässä on myös rauduskoivuja. Puistopuista vain muutama on nuori. Päärakennuksen reunoilla on vanhoja pihasyreenejä, juhannusruusua ja vaaleanpunaista, runsaskukkaista kerrottua ruusua, sekä uudempaa kautta edustava viitapihlaja-angervoa. Muiden rakennusten läheisyydessä kasvaa kookkaita lehmuksia sekä muutamia keskikokoisia lehtosaarnia. Puiston luoteisosan kalliopaljastumalla on pienialaisesti kalliokehto, jossa kasvaa mm. keltamaksaruohoa ja käenrieskaa. Hoidetun puistoalueen itäpuolella (9) on viljelypalstoja ja kaakkoispuolella tuoretta, heinävaltaista niittyä. Tienreunoilla kasvaa mm. terttuseljaa. Puiston ja viljelypalstojen välissä kasvaa vanha ja korkea pensasaita, jossa on ainakin siperianhernepensasta. Helsingin kartanopuistovastaava Päivi Apajalahti on kertonut siperianhernepensaan olevan vanhaa kantaa.

Kuva 10 Kartanopuistossa on suuria puistolehmuksia. Vasemmalla pilkottaa veneiden talvisäilytys-alue.

Kartanon päärakennuksen itä- ja koillispuolella on rehevän kasvillisuuden alue, joka vaikuttaa olleen osa kartanopuistoa (kuvio 11). Puistoa reunustaa luonnonkivistä rakennettu muuri, mutta tiheän lehvästön takia puistoa ei hahmota tielle. Etelärinteessä kasvaa väljästi suuria jalopuita ja mäntyjä, mutta niiden välissä on runsaasti nuoria lehtipuita ja pensaita. Maininnan arvoisia ovat lehtosaarnet ja vuorijalavat. Heinävaltainen aluskasvillisuus on korkea.

Kuva 11 Kartanopuiston hoitamattomassa osassa (kuvio 11) kasvaa mm. suuria lehtosaarnia.

Kartanon vieressä on asutun puuhuvilan pihapiiri (12), jota kutsutaan pehtoorin taloksi. Rakennuksen itäpuolella kasvaa nurmikkoa ja länsipuolella väljää lehtipuustoa sekä villiintynyttä niittyä narsisseineen. Pihaa komistaa suuri maisemamänty pohjoispuolella ja etelässä vaahtera. Itä laidalla kasvaa metsänreunassa komealupiinia.

Kuva 12 Vanha kulttuuriympäristö on puustoltaan väljempää kuin muu Kivinokka (kuvio 12). Edustalla näkyy yksinkertaisia, valkoisia narsisseja. Kuvassa pehtoorin talo vasemmalla ja Kulosaaren kartano oikealla.

Rannassa on venekerhojen laitureita ja veneiden talvisäilytysaluetta. Näiden takana on saunarakennuksia ja varastoja (13) lehtipuuta tiheästi kasvavalla alueella. Puustossa on sekä vanhoja puistopuita kuten lehmuksia, että kookkaaksi kasvaneita haapoja. Saunan ympärillä kasvaa pihasyreeniä ja vähän kurtturuusua. Venesäilytysalueen pohjoisreunalla kasvaa jättipalsamia. Teiden reunoilla on leikattua nurmikkoa, kun taas puiden alla heinävaltaista tuoretta niittyä. Rantaluhdassa (14) on ulompana järviruokoa ja sisempänä tervaleppää ja tuomea kasvava varjoisa, tulviva alue. Venesäilytysaluetta vasten kasvaa istutettua ruusua.

Pienellä kalliokedolla (15) kasvaa ainakin 25 yksilöä heinäratamoa, joka perinteisesti esiintyy kuivilla laidunkedoilla. Se on Helsingissä harvinainen niittykasvi. Kalliolla kasvaa ketokasveja kelta- ja isomaksaruohoa, ahosuolaheinä, ruohosipulia, hoikkahopeahanhikki, keto/kevättädyke ja pölkkyruoho. Avokallion reunoilla kasvillisuus on rehevämpää (16). Ruohoista siellä havaittiin mm. hiirenvirna, pietaryrtti, keltamo, valkopeippi ja puna-ailakki. Ylärinteessä kasvaa nuorehko lehtosaarni. Saarnessa havaittiin kottaraisia, jotka liikkuvat laajalti kartanopuiston alueella.

Kuva 13 Pitkälehtinen heinäratamo on ketojen rehevöitymisen ja umpeen kasvun myötä vähentynyt. Se on Lounais-Suomessa edelleen suhteellisen yleinen ja Suomessa elinvoimaiseksi luokiteltu. Heinäratamoa kasvaa kalliokedolla kuviolla 15.

Kesäteatterin ympäristössä (17) kasvaa runsaasti jättipalsamia varsinkin kuvion länsireunalla. Teatterirakennelmia varjostavat runsaat lehtipuut ja tuomet.

Hiekkatien pohjoispuolella (18) kasvaa heinäniityllä kevättähtimöä, kannusruohoa, nuokkuhelmikkää, rohtotädykettä ja villiintynyttä tarha-alpia. Niitylle on hoidon puutteessa ehtinyt muodostua nuorta lehtipuuvesakkoa.

Marttamajan pihaympäristöä varjostaa lehtipuuvesaikko (19). Puuhuvilan ympärillä kasvaa kookkaita ylispuumäntyjä. Maapinta on suurelta osin matalan heinän peittämää, mutta paikoitellen esiintyy myös mustikkaa. Takapihan kalliopainanteessa on entisajan, pieni kaatopaikka. Jätteitä on heitetty myös avokallion (20) ylitse jyrkkään rinteeseen (18-19). Rinnemetsä on tiheäpuustoinen tuore lehto ja paikoitellen lehtomainen kangas (18). Puustossa esiintyy vanhoja mäntyä, järeitä kuusia, suuria koi-vuja, nuorehkoja haapoja, vähän raitaa ja tiheä lehtipuuvesakko. Varjoisalla metsän-pohjalla on harvaa kasvillisuutta, mm. käenkaalia ja paikoitellen vuohenputkea. Lahopuuta on kohtalaisesti.

Kuva 14 Marttamajan varjoisassa puustossa on sekä vanhoja mäntyjä että runsaasti nuorta lehtipuuta. Kuvio 18.

Suurta pelikenttää (21) reunustavat keskikokoiset tai suuret puut, joita kasvaa kenttää reunustavien kesämajojen pihoidilla. Kentän reunoilla kasvaa rehevää niittyä, jossa valtalajina on vuohenputkea ja vähän vadelmaa.

Tien pohjoispuolella on piennar (22), jonka niitylle näyttää kasvaneen viime vuosikymmeninä nuoria lehtipuita. Heinävaltaista niittyä on jäljellä vielä puiden lomassa ja muutamilla valoisemmilla aukioilla. Puustossa on sekä nuorehkoa koivua, tuomea että haapaa. Varsinkin pohjoisosassa kasvaa useita kookkaita terttuseljoja ja ainakin yksi jätti/japanintatar -kasvusto.

Kuva 15 Sekametsässä kuviolla 23 kasvaa runsaasti heinää.

Kapealla puustoisella vyöhykkeellä kesämajojen ja siirtolamökkien välillä (23) kasvaa keskikokoisia mäntyjä, rauduskoivuja ja metsävaahteroita (5 kpl). Aluskasvillisuus ei edusta mitään selkeää luontotyyppiä, vaan on lähinnä heinävaltaista lehtoa. Aluskasvillisuudessa esiintyy nuokkuhelmikkää, lehtonurmikkaa, myös vähän vuohenputkea. Paikalle on tuotu runsaasti puutarhajätteitä. Puutarhakarkulaisina esiintyy kirjopeppiä, villiviiniä ja jätti/japanintatarta.

6.4 Itäosa

Kuviot 24-28 on sisällytetty työhön kaavoituksen taustatiedoksi, vaikka ne eivät kuulu kaava-alueeseen. Kivinokan itäosassa on siirtolamökkien käytössä oleva huoltorakennus ja siihen liittyvä pihapiiri (24). Rakennuksen pohjoispuolella on puutarhajätteelle tarkoitettu kenttä, jossa myös ilmeisesti kompostoidaan osa jätteestä. Kentän liepeiltä havaittiin puutarhakarkulaisia kuten kanadanpiiskua ja jätti/japanintatarta. Kuvion lounaisosassa on hirrestä rakennettu punamullattu riihi, jota varjostavat muutamat suuret koivut ja nuoret vaahterat. Riihen ympärillä on heinävaltaista niittyä, jossa kasvaa haapavesaa. Riihen pohjoispuolella on perennaistutuksia, kuten kuunilijaa ja tarha-alpia. Sekaan on päätyntä myös kurtturisuusua.

Korkea avokallio (kuvio 25) on kallioperältään karua. Kalliolla kasvaa muutamia kitukasvuisia mäntyjä, jonkun verran nuoria tai pystyyn kuivuneita koivuja ja vaahteroita sekä pihlajia. Kalliolla kasvaa yllättävän runsaana vieraslajeista isotuomipihlaja ja terttuselja. Kalliolle luontaisia komeita katajia on siellä täällä. Aluskasvillisuus on tavanomaista: lampaannataa, metsälauhaa, tuoksusimaketta, ahosuolaheinää, rupijäkälää ja vähän sammalia. Lahopuuta on vähän kelojen muodossa. Kallion etelälaidalla on korkeaa heinää kasvavaa sekametsää (26), jossa on kookkaita mäntyjä. Reunassa on isotuomipihlajaa, pohjoisessa runsaasti kieloa.

Kuva 16 Tuoksusimaketta kasvaa avokallion 25 lounaisosassa.

Itäreunalla luontotyyppi muuttuu kulttuurivaikutteiseksi lehdoksi (27), jossa on suuria mäntyjä, keskikokoisia vaahteroita ja muutama tammi. Aluskasvillisuus on kielon valtaamaa, seassa kasvaa myös litulaukkaa. Lehtotyyppi on ylärinteessä lähinnä kuiva lehto tai vaahteralehto ja kuusta kasvavassa alarinteessä tuore lehto (OMaT). LTJ:ssa kohde on luokiteltu vaahteralehdoksi. Vanhan kivirakennuksen läheisyydessä on yhteiskomposteja kuvion 26 puolella.

Siirtolapuutarhan vieressä on tuoretta heinäniittyä (28). Koiranheinän lisäksi jyrkässä rinteessä kasvaa niukasti kukkivia ruohoja kuten siankärsämöä, piennarmataraa ja nokkosta. Komealupiinia löytyy vain harvakseltaan.

6.5 Keskimäinen osa

Valkoiselta huvilalta uimarantaan asti ylettyvällä alueella on laaja viljelypalsta-alue ja jalkapallokenttä.

Vartiotuvan takana kasvaa väljää sekametsää etelään viettävässä rinteessä (29). Metsätyyppi on lehtomainen kangas. Puustossa on runsaasti iäkkäitä mäntyjä ja koivuja, mutta myös jonkun verran kookasta kuusta ja keskikokoista lehtipuuta. Pensaskeroksessa on pihlajanvesoja ja metsävaahteran taimia. Vaihtelevassa aluskasvillisuudessa on sekä mustikanvarvikkoa että metsäkastikkaa, mutta myös kieloa ja metsälvejuurta. Jättipalsamia kasvaa muutamissa paikoissa ryhminä. Lahopuuta on vähän, mutta yhdeltä kannolta havaittiin lattakääpä. Metsikkö on yllättävän kulumaton; sen halki kulkee vain kaksi polkua. Sekametsä jatkuu tien eteläpuolella (30). Maa on ylärintettä rehevämpää ja luontotyyppi on lähinnä tuoretta lehtoa (OMaT). Tiheässä kasvillisuudessa on sekä tuomea että vadelmaa. Kuvion eteläreunaan, pysäköintialueen laitaan, on kerätty kaadettujen puiden runkoja ja risuja lahoamaan.

Valkoisen huvilan vieressä on tervaleppäluhta (31), jossa kasvaa järeiden tervaleppien lisäksi runsaasti tuomea. Kuvion 31 alueella on luontotietojärjestelmän uhanalainen luontotyyppi -rajaus. Kuivemmalla alueella on muita lehtipuita. Tuomien suojassa on suuri kasvusto vieraslaji jättipalsamia. Metsäkauriit viihtyvät tuomipensaikon suojassa. Heinävaltaisella rantaniityllä (32) kasvaa väljästi keskikokoisia lehtipuita kuten koivuja, järeitä tervaleppiä ja pajuja. Rannassa on suhteellisen leveä ruovikko. Vuoden 1932 ilmakuvassa paikalla näkyy fladamaisia vesilampareita.

**Kuva 17 Rantalehdossa (31) kasvaa varjostavia tuomia ja runsaasti tervaleppiä. Kevätkäynnillä paik-
kan jättipalsamit eivät vielä olleet nousseet maasta.**

Pienen jalkapallokentän länsipuolella on koivuja kasvava tuore lehto (33), joka näyttää olleen joskus nykyistä avoimempaa. Aluskasvillisuudessa on runsaasti heiniä, mutta pohjoislaidassa myös käenkaalia ja kieloa, kosteammissa kohdissa taas suursaniaisia ja metsäkortetta. Harvalukuisista lehtopensaista havaittiin koiranheisi.

Kuva 18 Nuorta lehtipuustoa kasvaa lehdossa kuviolla 33.

Viljelypalstojen pohjoispuolella kasvaa lehtipuuvaltainen sekametsä (34), joka jatkuu kapeana katkonaisena vanhojen puiden rivinä mökkien ja palstojen välissä. Sekametsä on ehkä joskus ollut peltoa tai niittyä, johon on kasvanut myöhemmin nuoria lehtipuita. Näiden joukossa on kolme vanhaa koivua. Pensaskerroksessa on lehtopensaista koiranheittä ja metsävaahteran taimia. Aluskasvillisuus vaihtelee kuvion sisällä paljonkin. Havaittuja lehtokasveja ovat metsäkorte, hiirenporras, metsälve-

juuri, kielo, nuokkuhelmikkä ja lehtotähtimö. Vieraslajina havaittiin japanin/jättitarta. Idempänä esiintyy niittykasveja: mäkikuisma, sarjakeltano, ahomansikka, lehtonurmikka, kangasmaitikka, lisäksi paahteisuutta suosivat suuri kataja ja vadelma. Sekametsässä on ilmeisesti vesipiste, jonne johtaa useita kapeita polkuja. Metsiköstä havaittiin metsäkauriita.

Tien pohjoispuolella on kapea koivua kasvava metsäkaistale (35) kesämajojen näkösuojana. Pensaskerroksessa on taikinamarjaa ja pihlajavesakkoa. Luontotyyppiä voisi luonnehtia lähinnä tuoreeksi lehdoksi, vaikka siinä esiintyy sekä heiniä että vähän mustikkaa. Alueelta löytyi sekä ruosteisia peltipurkkeja että risukasoja.

Tien eteläpuolella on reheväkasvustoinen kapea metsäkaistale (36). Lehtipuustossa esiintyy nuorta tai nuorehkoa koivua, metsävaahteraa, pihlajaa ja haapaa. Idänvirpiangervo on vallannut usean aarin pinta-alan. Ojan ympäristössä taas esiintyy luontaisen kostean lehdon kasvillisuuden lisäksi paljon jättipalsamia. Muita havaittuja lajeja ovat vuohenputki, kyläkellukka, hiirenporras, rönsyleinikki ja ranta-alpi.

Kerhorakennuksen itäpuolella ja hiekkarannan pohjoispuolella on heinää kasvava koivikko (37). Rauduskoivut ovat keskikokoisia tai nuorehkoja. Niiden alla on harvakseltaan pihlajaa ja haapavesakkoa. Koiranheinän ja punanadan seassa havaittiin myös vähän valkoapilaa ja nurmitädykettä. Heinäkasvillisuus voi olla paikalle istutettua tai paikalle muodostunutta, kun virkistyskäyttö on kuluttanut metsänpohjaa.

Hiekkaranta on aktiivisesti käytössä uimarantana (38). Rannalla ei ollut luontaiselle hiekkarannalle tyyppillistä kasvillisuutta, vaan se oli kasviton ja koneellisesti tasattu.

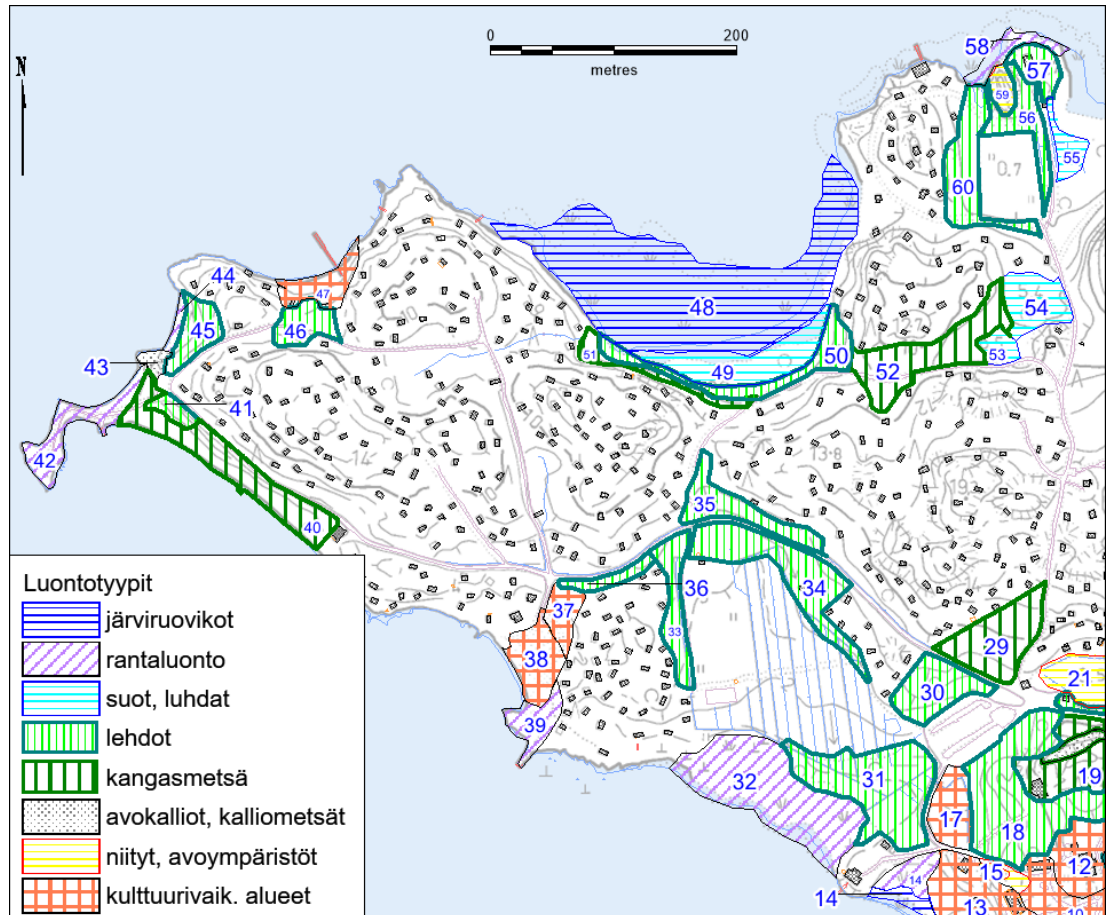
Niemenkärjen ranta-alueella on nähtävissä pieniä, laakeita rantakallioita soran ja rantaniityn keskellä (39). Kärjessä on vanha kivilaituri, joka on poistettu käytöstä. Rantakallion reunalla kasvaa muutama keskikokoinen tervaleppä ja kulunutta rantaniityä. Sen ympärillä maa on paljastunut useiden polkujen takia. Vieressä on kapealti kostea rantaniittyä hyväkasvuisen ruovikon ja laiturin välissä. Luhtaisesta rantakasvillisuudesta voidaan mainita lehtoängelmä, mesiangervo, meriputki, luhtalemmikki, isosappi, keltakurjenmiekka. Kuivemmilla paikoilla kasvaa mm. pelto- ja ketohanhikkia, puna-ailakkia ja koiranputkea.

Kuva 19 Hiekkarannan reunalla (39) on pienialaisesti luontaista rantakasvillisuutta.

6.6 Läntinen alue

Läntisin niemenkärki (42) on vilkkaassa virkistyskäytössä siitä avautuvien näkymien takia. Moreenista muodostuneessa niemessä kasvaa muutamia hyvin vanhoja mäntyjä, mutta myös tervaleppiä ja omenapuu. Polun varrella kivien lomassa kasvaa sekä korkeita että matalia rantakasveja. Lajisto on monipuolinen, mm.: rantakukka, ketohanhikki, rantatädyke, orvontädyke heinien ja sarojen lisäksi. Rannasta havaittiin erittäin myrkyllinen konnanleinikki. Ruovikkoa esiintyy niemien itäpuolella, mutta se ei yllä pitkälle meriveteen. Länsipuolella kasvaa sinikaislaa. Suojaisessa rantavedessä ruokaili sekä silkkiuikku-poikue että sinisorsia.

Kuva 20 Luontotyyppien rajaus ja numerointi kuvioilla 29-60.

Kuva 21 Niemenkärkeen (42) kuljetaan rantapolkua pitkin. Monilajista rantaniittyä esiintyy molemmin puolin polkua.

Kuva 22 Rakentamatonta rantaviivaa on Kivinokassa varsinkin lännessä. Tämä somerikkoranta on kuviolla 42 ja taka-alalla pilkottaa kallio 43.

Jyrkkärinteisessä rantametsässä (40) kasvaa muutamia mäntyjä ja keskikokoisia koi-
vuja ja lisäksi muita lehtipuita. Mustikanvarvikossa kasvaa paljon heinää, hiekkaran-
nan lähellä myös puolukkaa ja maitikka sekä kalliokieloa. Hiekkarannassa on terva-
leppiä, vähän järviruovikon muodostamia ryönävalleja, joissa kasvaa maltoja ja pil-
likkeitä. Rantatörmällä on useita hylättyjä tai hyvin vähällä käytöllä olevia pikkuve-
neitä.

Lännempänä on pieni, rehevämpi kohta, jonka kasvillisuus on luokiteltavissa tuoreeksi lehdoksi (41). Maata peittää runsaana kasvava maahumalaa, lisäksi on paljon nokkosta, jänönsalaattia ja keltamoita. Pensaskerroksessa on terttuseljaa, taikinamarjaa ja punaherukkaa. Pienen alueen rehevyyden alkuperästä ei ole selviä merkkejä, mutta se voi johtua puutarhajätteestä.

Länteen avautuvalla rannalla on kulunut avokallio (43) ja pieni sorainen lahdenpoukama (44). Kallion uurteissa kasvaa kyläkellukkaa, joka tavanomaisesti kasvaa lehdossa ja pientareilla. Karkeahiekkaisen rannan yläpuolella on hiekkaisista ja matalien heinien peittämää sekametsää ja ylempänä lähinnä tuoreeksi lehdoksi luokiteltava luontotyyppi (45). Alue on aikoinaan ollut lähinnä niitty, josta on jäljellä enää rippeitä. Kivinokan edustavimman kuivan ja tuoreen niityn lajistossa on paljon ahomansikkaa ja yllättävän puhdasta keltamatararisteyttä noin neliömetrin kokoisella alalla. Lisäksi nurmitädyke, oja- ja siänkärsämöä, rohtotädyke, lemmikkiä, suolaheinä, niittynätkelmä ja orjanruusua sekä vieraslaji punalehtiruusua. Rehevöitymistä ilmentävät vuohenputki, komealupiini (1 yksilö), koiranheinä, pujo ja umpeen kasvua lehtopähkämö, ukonputki, metsäkastikka ja haapavesakko. Keskikokoisten koivujen seassa on raitaa, vaahteraa ja pihlajaa.

Sekametsää kasvava rinne (47) on ihmistoiminnan muuttamaa ja veneisiin liittyvää tavaraa on eri puolilla. Pohjoisen avautuvalla rannalla on Stenarin venevalkama. Rantakaistaleella on soraa ja pikkukiviä. Rannan luontotyyppi on luokiteltavissa lähinnä Itämeren kivikkoiseksi niityrannaksi, jossa on kapea tervaleppäreunus. Aluskasvillisuus ei selkeästi edusta mitään luontotyyppiä, koska siinä on maahumalaa, puna-ailakkia, maitohorsmaa, litulaukkaa, pelto-ohdaketta ja koiranputkea heinien lisäksi. Puustossa on mm. kookkaita koivuja ja nuoria pihlajia. Lahopuuta on kohdallisesti.

Käymälärakennuksen yläpuolella kasvaa kaksi halkaisijaltaan 25 cm kokoista metsävaahteraa, ja useita metsälehmuksen taimia keskikokoisten haapojen ja tuomien seassa (46). Luontotyyppi on lähinnä tuore keskiravinteinen lehto, mutta tyyppilajien seassa on suursaniaisia ja puutarhakarkulaisena varjoliljaa. Ulkoilureitin eteläpuolella kasvaa suuri kasvusto japanin/jättitarta. Jalopuiden määrä ja koko eivät vielä täytä luonnonsuojelulain 29 § kriteereitä suojelluksi luontotyyppiä.

Kuva 23 Suurin osa kuvista 46 on nuorehkoa lehtipuustoa.

6.7 Pohjoisranta

Kivinokan selvitysalueen laajin rantaruovikko sijaitsee pohjoisrannalla (48). Ranta on paremmin kantakaupungin melulta suojassa kuin lounaaseen avautuvat rannat. Ruovikosta havaittiin sekä viita- että ruskosammakon soidinta.

Melko laaja rantaluhta (49) sijaitsee ruovikon ja rantalehdon välissä. Puustossa on suuria tervaleppiä, pensastossa tuomea ja pihlajanvesoja. Korkeakasvuisessa ja monipuolisessa aluskasvillisuudessa esiintyy suursaniaisia kuten hiirenporrasta, mesiangervoa, syyläjuurta, rönsyleinikkiä ja ranta-alpia. Järviruoko työntyy paikoitellen luh-takasvien sekaan. Luontotietojärjestelmässä on kuvioden 49-50 alalla uhanalainen luontotyyppi-rajaus.

Kuva 24 Rantaluhdassa kuviolla 49 kasvaa mm. hiirenporrasta ja tervaleppiä.

Luhta vaihettuu saumattomasti ulkoilureitin varteen yltävään koivuvaltaiseen ranta-lehtoon (50). Siinä kasvaa vanhojen koivujen lisäksi myös nuorempaa pihlajaa ja tuomea sekä pensaskeroksessa koiranheittä. Puusto on eri-ikäistä ja suojaista, lahoppuuta on kuitenkin vähän. Kasvillisuus on kuivimmillaan lähinnä tuoretta keskivinteistä lehtoa, jossa kasvaa kieloa. Kostealla vaihettumisvyöhykkeellä kasvaa runsaasti isoalvejuurta ja hiirenporrasta ja luontotyyppi on lähinnä kostea keskivinteinen lehto (AthOT). Idässä kasvaa lehtotähtimöä ja myös jättipalsamia polun varrella.

Vakiintunut rantapolku kulkee kalliojyrkänteen alapuolella. Sen ympärillä on hyvin kapealti tuoretta ja lehtomaista kangasmetsää (51), jossa kasvaa suuria koivuja. Jyrkällä kallioseinällä on harrastettu boulder-kiipeilyä ja sammaleet on pudotettu kallionpinnasta. Lännempänä kasvaa muutama hyvin kookas kuusi. Rantametsään on kasattu kesämajoilta leikattuja pensasrisuja.

Läheisen käymälän alapuolella on suuri terttuseljakasvusto.

6.8 Pohjoisosa

Tavanomainen tuore sekapuustoinen kangasmetsä (52) reunustaa ulkoilutietä. Länteen viettävässä rinteessä kasvaa kookkaita kuusia. Pohjoiseen viettävästä rinteestä on vastikään kaadettu suuria kuusia ja jätetty kookkaat koivut.

Vedenjakajan itäpuolella vesi jää seisomaan kahteen erityyppiseen korpeen, jotka molemmat ovat luokiteltavissa pienuutensa takia lähinnä boreaaliset piensuot -luontotyyppiä. Korven (53) keskiosassa on tervaleppäluhtaa ja reunoilla lähinnä saniaisia kasvavaa ruohokorpea tai tuoretta lehtoa. Puustossa on luhtaisuutta osoittavia keskikokoisia tervaleppiä ja hieskoivuja. Pensaskerros kuitenkin puuttuu. Luhdan ympärillä kasvaa järeää kuusta ja rauduskoivua. Luhtaa varjostaa myös tuomi, nuori metsävaahtera, ympärillä on myös vadelma ja terttuselja. Luhdan aluskasvillisuudessa on runsaasti suursaniaisia, vähän lehtopalsamia, paljon metsäkortetta, nurmilauhaa ja kastikoita ja puutarhakarkulaisena suikeroalpia. Korven reunalla on pienialainen kaatopaikka. Korvesta laskevan laskuojan yli on vanerilevyistä tehty ”pitkospolku”.

Kuva 25 Luhtaista korpea kuviolla 53.

Kuva 26 Saniaiskorpea kuviolla 54.

Hulevesi valuu kuvion 53 korvesta alempaan korpeen (54), josta se jatkaa ulkoilureitin reunaajaa pitkin ilmeisesti rantaluhtaan. Alempi korpi 54 on laajempi, mutta myös kuivempi ja siksi laidat ovat lähinnä luokiteltavissa ruohoturvekankaaksi. Puusto on aukkoinen ja siinä kasvaa keskikokoisia kuusia ja hieskoivuja. Hyvin väljässä pensaskerroksessa on muutamia puuntaimia. Lahopuuta on kohtalaisesti useiden tuulenskaatojen ansiosta. Kenttäkerroksessa kasvaa isoalvejuurta, hiirenporrasta ja runsaasti kastikkaa. Korpeen on levinnyt laajalti vieraslaji jättipalsamia, joka kasvaa rahkasammalikossa hyvin. Korven 54 alalla on uhanalainen luontotyyppi-rajaus luontotietojärjestelmässä.

Alavassa laaksossa on Helsingin Ponnistus -urheiluseuran nurmikenttä ja siihen liittyvä kerhotalo. Ympäristö on vehmas ja lehtipuuvaltainen. Ulkoilureitin molemmin puolin on leppäluhtaa (55, 56). Leppäluhdassa 55 on luontotietojärjestelmässä uhanalainen luontotyyppi -rajaus. Nurmikentän länsipuolella on tiheäpuustoinen sekametsä (60), jonka aluskasvillisuus on varjoisa ja hyvin kulunut. Metsänreunassa kasvaa yksi leveän latvuksen omaava tervaleppä. Luontotyyppi on ylärinteestä lähinnä tuore lehto (OMaT) ja alarinteessä kostea lehto (OFiT), jossa on myös jättipalsamia. Lahopuuta on melko runsaasti maapuuna.

Kuva 27 Pelikentän ja saunan välissä on heinävaltaista metsänreunaa kuviolla 56.

Kerhotalon ympäristössä (57) kasvaa korkeakasvuista niittykasvillisuutta ja rakennuksen lähellä pieniä karviaisia. Lajistossa on mm. koiranheinää, puna-ailakkia ja syyläjuurta. Rantatörmällä kasvaa kapeana vyöhykkeenä eri-ikäisiä lehtipuita, vanhoja koivuja, tervaleppää ja vanhaa pihlajaa. Tuomea ja terttuseljaa kasvaa reunoissa. Rantavyöhyke (58) on järviruovikon peittämää.

Kerhotalon länsipuolella on kallioketo (59), jota ympäröi vaahteraa kasvava kulttuurivaikutteinen lehto (56) ja niittyreunus. Kallioketo on suhteellisen lajirikas, mutta se kärsii rehevöitymisestä ja ympärillä varjostavasta puustosta. Kedon lajistoon kuuluvat kelta-, ja isomaksaruoho, kalliokieli, keto-orvokki, ahosuolaheinä ja ahomansikka. Ympäröivässä lehdoksi muuttuvalla entisellä niityllä (56) kasvaa puntarpäätä, nurmikkaa, sananjalkaa, lillukkaa, puna-ailakkia, punakoiso, niittysuolaheinä, kieli ja kyläkellukka. Puuston muodostavat suuret koivut, nuoret vaahterat, tiheät tuomipensaat ja pihlaja.

Kuva 28 Rehevöityneellä kalliokedolla 59 kasvaa heiniä, mutta myös maksaruohoa.

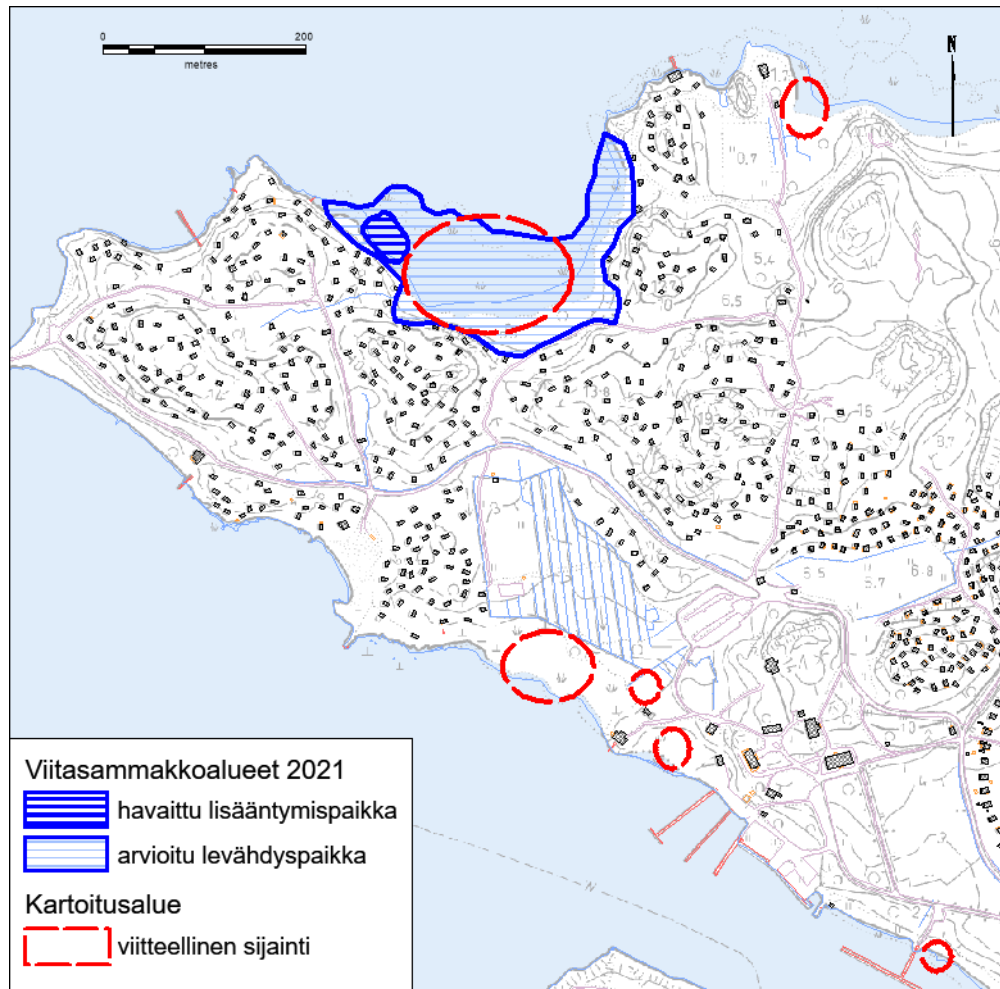
7 Viitasammakko

Viitasammakkoa havainnoitiin alueella kahdella kierroksella. Molemmat kierrokset ajoittuvat kevään 2021 muualla havaittuun viitasammakoiden soidinaikaan. Viitasammakoille soveltuvia paikkoja esiintyy Kivinokan etelärannassa ja pohjoisrannassa rantaruovikoissa ja rantaluhdissa. Yhteensä tarkistettiin kuusi eri paikkaa (kuva 29).

Viitasammakoista tehtiin havaintoja molemmilla kierroksilla yhdestä paikasta pohjoisrannalla (kuva 29). Rannan läheisyydessä sijaitsevalla soitimella oli pari tai muutamia yksilöitä lähekkäin. Paikassa kasvaa tiheä järviruovikko, jonne kaloilla tuskin on pääsyä ruovikon leveyden takia.

Vähän eri puolilla tätä samaa ruovikkoa kuului myös muutamien ruskosammakoiden soidinäytä. Yksilömääräksi arvioitiin viisi.

Viitasammakoiden kutupaikka on luonnonsuojelulain 49 § nojalla suojeltu lisääntymispaikka. Lähiympäristön rantaluhta ja lehto on tulkittavissa viitasammakoiden levähdyspaikaksi, jossa aikuiset viettävät osan ajastaan. Molempia koskee heikentämis- ja hävittämiskielto. Paikat on rajattu kuvaan 29.

Kuva 29 Viitasammakon soidinta etsittiin rantaluhdista. Soidin havaittiin luoteesta suurimman ruovikon länsiosasta.

8 Soveltuvuus muulle arvolajistolle

Kivinokka soveltuu ainakin muutamille arvokkaaksi tulkituille lajeille. Näitä ovat liito-orava ja useat lepakot. Niiden lisääntymis- ja levähdyspaikkoja suojelee luonnonsuojelulain 49 §.

Kivinokasta saatetaan tulevaisuudessa löytää liito-oravaa, jos laji onnistuu leviämään sinne Länsi-Herttoniemestä Saunalahden rantametsien kautta. Liito-orava saattaa käyttää koko puustoista aluetta, ja sitä voidaan tavata ei yksinomaan Kivinokan luonnonsuojelualueella, vaan myös rakennetussa sekametsässä. Liito-orava ei karta ihmistä, mutta on hyvin riippuvainen sopivan kokoisista puunkoloista. Luonnonsuojelualueella esiintyy myös liito-oravaa saalistavia petoja, jotka voivat vaikuttaa liito-oravakannan vahvuuteen.

Alueella on talousmetsiin nähden runsaasti lahoppua, vaikka kesämajojen ympäristö on hoidettua. Metsänreunoissa ja välivyöhykkeisiin on saanut jäädä puita kuolemaan ja kaatumaan. Lahoppuun määrä, monilajisuus ja jatkumo ovat tärkeitä lahotajaeliöstölle. Kivinokassa saattaa olla myös rakennetussa ympäristössä melko suuri monimuotoisuus esimerkiksi kääväkkäissä. Kivinokan luonnonsuojelualueelta on havaintoja edustavista vanhan metsän lajeista kuten ruostekäävästä ja uhanalaisesta rusokantokäävästä (laji.fi). Havaintoja on myös luonnonsuojelualueen ulkopuolelta.

Kuva 30 Lahopuuta alueella on paikoitellen kohtalaisesti. Tässä kuvion 60 lahopuurikasta, mutta kulunutta rinnettä.

9 Vieraslajit

Kivinokan luontoon on pitkän kulttuurivaikutuksen myötä levinnyt suuri määrä ihmisen pihoiheen tuomia lajeja, vaikka osa saattaa olla lintujen levittämiä.

Kansallisesti haitalliseksi luokitelluista vieraslajeista havaittiin komealupiini, jättipalsami, jätti/japanintatar ja kurturuusu. Jättipalsami on Kivinokan yleisin haitallinen vieraslaji. Sitä kasvaa eri puolilla aluetta yksittäisinä harvoina kasvustoina ja myös peittävinä laajempina kasvustoina. Kurturuusu ei ole levinnyt laajalti, mutta sitä kasvaa joidenkin rakennusten läheisyydessä (kuviot 10, 13). Komealupiinia on erilaisilla pientareilla, mutta ei villiintyneenä suuria määriä. Komealupiinia kasvaa useilla viljelypalstojen reunoilla ja pehtoorin talon (12) hoitamattomalla niittyreunalla. Laajalti levinneenä havaittiin myös lajipari jätti/japanintatar, mutta sitä on enimmäkseen pihaympäristöissä. Suhteellisen suuret kasvustot löytyvät kuvioilta 27 ja 46.

Juurien avulla leviävää viitapihlaja-angervoa havaittiin kartanopuistosta (10) ja monelta pihalta, joista ei ole tehty kohderajausta.

Isotuomipihlajaa kasvaa ainakin kalliolla (25), mutta myös siellä täällä. Rikkapalsami kasvaa koko alueella myös jättipalsamin seassa eikä niitä alkukesästä ollut mahdollista erottaa. Terttuselja kasvaa tasaisesti koko alueella ja sen yleisyydestä kertoo, ettei sitä aina edes osaa panna merkille. Kanadanpiiskua on vähäisesti pientareilla ja varsinkin kompostikentän (24) ympärillä.

Punalehtiruusu havaittiin sieltä täältä kesämajojen ympäristöistä tai metsänlaidoilta. Sormustinkukkaa kasvoi vain muutamissa paikoissa. Idänvirpiangervo muodostaa suuriakin kasvustoja, kun se on päässyt karkaamaan pihapiireistä.

10 Muut havainnot

Metsäkauriista tehtiin havaintoja lähes jokaisella käynnillä. Kivinokassa saattaa olla useita kaurislaumoja, koska havaintoja tehtiin eri puolilta Kivinokkaa saman päivän aikana. Yksi kaurislauma viihtyi kartanon päärakennuksen pohjoispuolella, jossa niillä oli useita makauksia. Tässä laumassa oli pukki ja kaksi naarasta.

Kuva 31 Metsäkauriit viihtyvät pehtoorin talon ja Marttamajan ympäristössä.

Kasvikartoitusten yhteydessä tehtiin hajahavaintoja useista linnuista, jotka suurella todennäköisyydellä pesivät jossakin päin Kivinokkaa. Yleisistä varpuslinnuista havaittiin peippo, pajulintu, talitiainen, sinitäinen, punarinta, rautiainen, mustarastas, laulurastas ja räkättirastas. Lehtoisuutta ilmentävät kultarinta, mustapääkerttu ja punavarpuen. Kulttuurilajeista havaittiin kottarainen, joka pesinee kartanopuiston suurissa jalopuissa tai pöntöissä. Rantaruovikoissa tai rantavesissä viihtyivät rantasipi, ruokokerttunen, silkkiuikku ja sinisorsa. Lisäksi viitasammakkokartoituksen yhteydessä havaittiin Saunalahden itäpuolelta lehtopöllö. Alueella on useita käpytikkoja ja ainakin ruokaileva palokärki, jonka pesäpaikkaa ei nähty. Uhanalaisista linnuista havaittiin silmälläpidettäväksi luokitellut västäräkki ja punavarpuen. Alueella pesii enemmän lintulajeja kuin kasvikartoituksen ohessa on havaittu eikä tässä esitelty tieto vastaa lintulaskentaa.

11 Ekologiset yhteydet

Ekologisia yhteyksiä voi tarkastella monin tavoin eri eliölajien tarpeiden perusteella. Ajatuksena on arvioida, pääseekö laji liikkumaan soveltuvien elinympäristöjen välillä lajille ominaisella tavalla luonnonympäristössä tai onko esteenä esimerkiksi suuria tieväyliä tai tiivistä asutusta. Usein ekologisia yhteyksiä tarkastellaan puustoisuuden, avoimuuden tai vesistöjen avulla.

Kivinokka rajautuu laajaan Vanhankaupunginlahti-Viikin luonnonsuojelualueeseen. Kivinokan ja Vanhankaupunginlahden suojellun maa-alueen välissä on matala merenlahti ja laajoja ruovikoita. Eläimistölle Kivinokka on parhaiten saavutettavissa vesitse pohjoisesta, mutta etelästä Helsingin saaristosta vähän heikommin vilkkaan laivaliikenteen aiheuttaman häiriön takia.

Puustoiset yhteydet ovat riippuvaisia Saunalahden lahdenpohjukan luonnonympäristöstä. Saunalahden rantapuusto on hyvin kapeaa, mutta kuitenkin suojaisaa kallioidelle rakennettujen asuintalojen ansiosta. Puustoisia yhteyksiä pitkin liikkuva liito-orava voi jossain vaiheessa asuttaa Kivinokan, jos sen kanta onnistuu levittäytymään Lahdenväylän tai kehä I:n ylitse itään.

Niittylajien kannalta Kivinokassa on jonkun verran soveltuvaa elinympäristöä, kun alueella on sekä heinäisiä niittyjä että viljelypalsta-alueita. Niittylajien ekologiset yhteydet Kivinokkaan ovat katkonaisia. Yhteys voi kulkea Viikin peltoreunojen ja laiduntien kautta, josta se saattaa jatkua ruovikon ja metsän reunassa.

Laajemman alueen osalta Kivinokka on yhteyksiltään heikentynyt, koska se sijoittuu estevaikutukseltaan merkittävien, suurten tieväylien sisäpuolelle. Teoriassa se on kuitenkin kytkeytynyt Hallainvuoren ja Kivikon vihersillan kautta Vantaan ja Sipoon viheralueisiin. Käytännössä yhteys on heikko, koska kehä I, Porvoonväylä ja kehä III sekä rakennetut alueet heikentävät yhteyttä.

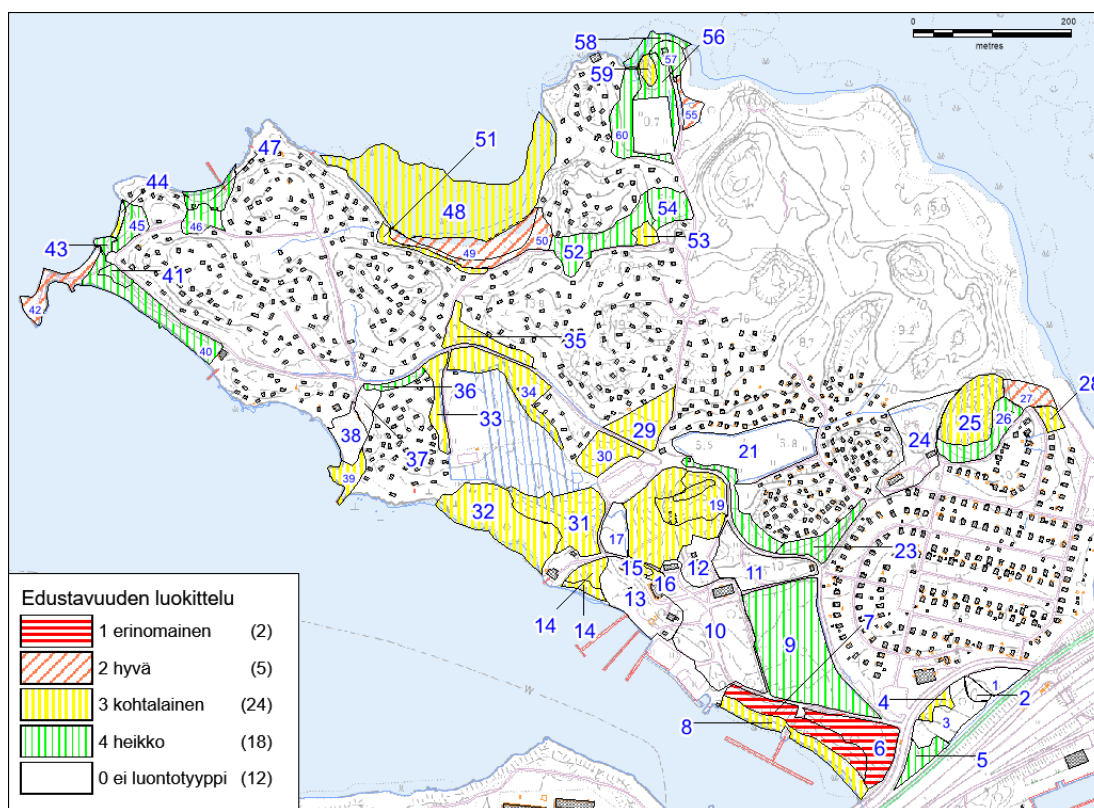
Kuva 32 Kivinokan luonnonsuojelualueen reunaa. Polkuverkosto on tiheä ja maapohja paikoin melko kulunut.

12 Luonnon arvottaminen

Kaupungissa luonto on usein eri aikakausien hoidon tai hoitamattomuuden seurauksena muuttunutta. Haasteena arvottamisessa on valita arvottaako alkuperäisen (esim. niityn) tai tulevan (lehdon) luontotyyppin edustavuutta, jos kyseessä on umpeen kasvava, valoisa metsikkö. Metsikössä esiintyy usein molempien luontotyyppien lajeja, koska luontainen kehitysvaihe on näiden tyyppien välimuotoa.

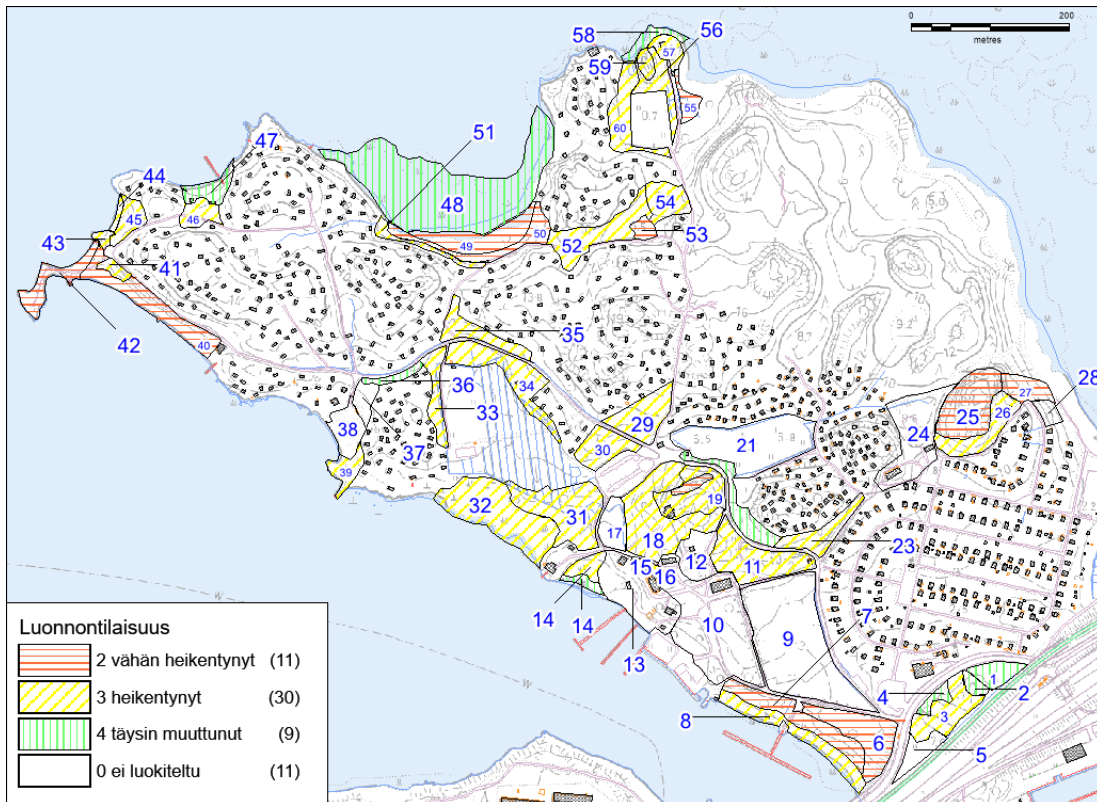
Helsingin uhanalaiset luontotyypit -selvityksessä kehitettiin kriteerit edustavuuden ja luonnontilaisuuden arvottamiselle luontotyyppien pääryhmille (Erävuori ym. 2021). Tätä kriteeristöä on hyödynnetty tässä työssä. Kriteeristöissä painotetaan luontotyyppille ominaista kasvilajistoa, vieraslajien runsautta, kerroksellista puuston rakennetta ja lahopuun määrää sekä kulumista.

Kivinokan rajattuja luontotyyppien edustavuutta ja luonnontilaisuutta on arvioitu ja tulokset esitetään kuvissa 33 ja 34. Edustavuus on erinomainen eteläosan vaahteralehdossa (kuviot 6-7) ja hyvä rantakohteilla 42 ja 49-50 sekä 55 ja lisäksi luonnonsuojelualueeseen osin kuuluvassa lehdossa 27 (kuva 33). Suurimmalla osalla Kivinokan kartoitetusta alueesta luontotyyppien edustavuus on joko kohtalainen tai heikko.

Kuva 33 Kartoitettujen luontotyyppien edustavuuden luokittelu Helsingin kriteeristön mukaisesti.

Luonnontilaisuutta ei ole arvioitu millään Kivinokan luontotyyppillä erinomaiseksi (ks. kuva 34). Alueen luonnontilaisinta, eli vähiten heikentyntä luonnontilaisuutta edustavat metsäkohteet 6-7, 27, kallio 25, rantakohteet 40 ja 42 sekä 49-50 ja 55. Suurin osa alueesta on luonnontilaisuudeltaan heikentyntä ja tiheet rantaruovikot rantoina täysin muuttuneet.

Kuva 34 Kartoitettujen luontotyyppien luonnontilaisuuden luokittelu Helsingin kriteeristön mukaisesti.

Kivinokan luontoa on arvioitu seuraavasti:

1. Vaahteralehto (kuviot 6-7), luonnonsuojelulain 29 § suojelema luontotyyppi, maakunnallisesti arvokas LAKU-kriteerin perusteella (Uudenmaan liitto 2012)
2. Viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikka (kuviot 48-51), luonnonsuojelulain 49 § nojalla suojeltu, paikallisesti erittäin arvokas
3. Tuore keskiravinteinen lehto 27 on osin suojeltu Kivinokan luonnonsuojelualueen puitteissa ja arvioitu Kivinokan luonnonsuojelualueeseen kiinteästi kuuluvana vähintään maakunnallisesti arvokkaaksi.
4. Kosteaa, keskiravinteinen lehto 50 ja tervaleppäluhta 49 paikallisesti erittäin arvokas. Uhanalaisten luontotyyppien luonnontilaisuus vähän heikentynyt ja edustavuus hyvä.
5. Äärimmäisen uhanalaiset luontotyypit tuoret heinäniityt (16, 28), heinäkedot (59) ja karut kalliokedot (15) ovat paikallisesti erittäin arvokkaita, vaikka niiden edustavuus ja luonnontilaisuus ovat heikentyneitä.
6. Muut luonnonympäristöt ovat Helsingin mittakaavassa melko tavanomaisia tai paikallisesti arvokkaita.

13 Tulosten yhteenveto

Alueella on useita uhanalaiseksi luokiteltavia luontotyyppisiä, jotka esitetään taulukossa 1.

Taulukko 1. Kivinokassa esiintyvät uhanalaiset luontotyypit. Uhanalaisuus Etelä-Suomen luokittelun mukainen (Kontula 6 Raunio 2018). Väritys vastaa kutakuinkin kuvioiden väritystä luontotyyppikuvissa 7 ja 20.

Luontotyyppi	Kuvionrot	Luokka	Pinta-ala (ha)
vaahteralehto	6, 7	silmälläpidettävä NT	0,87
kosteaa keskivänteinen lehto	50	vaarantunut VU	0,26
tuore keskivänteinen lehto	18, 30, 33, 34, 35, 45, 46, 56, 60	vaarantunut VU	2,7
varttuneet havupuuvältaiset lehtomaiset kankaat	29, 52	vaarantunut VU	0,76
tervaleppäluhta	31, 49, 55	erittäin uhanalainen EN	1,27
borealiset piensuot	53, 54	erittäin uhanalainen EN	0,29
Itämeren kivikkoiset niittyraivat	42, 44	silmälläpidettävä NT	0,26
tuoreet heinäniityt	16, 28	äärimmäisen uhanalainen CR	0,11
heinäkedot	59	äärimmäisen uhanalainen CR	0,06
karut kalliokedot	15	äärimmäisen uhanalainen CR	0,02
	25		6,6

Luontotietojärjestelmässä on rajattuja uhanalaisia luontotyyppisiä tämän selvityksen kuvioilla 6-7, 31, 49-50, 54 ja 55. Helsingin kattava luontotyyppiselvitys ei käsittänyt metsiä tai kallioita (Erävuori ym. 2021).

Lain kriteerit täyttäviä, suojeltuja luontotyyppisiä on yksi. Vaahteralehto kuvioilla 6-7 on luonnonsuojelulain 29 § tarkoittama suojeltu luontotyyppi, mutta suojelu astuu voimaan vasta Uudenmaan ELY-keskuksen päätöksellä. Selvitysalueella ei esiinny vesilain tarkoittamia noroja, koska vesiuomaa kuvioilla 53-54 on suoristettu. Kuvioilla 32 mahdollisesti esiintynyttä fladaa/kluuvia ei enää ole havaittavissa umpeen kasvun takia.

Metsälain 10 § tarkoittamia erityisen tärkeitä elinympäristöjä voisivat olla ainakin osa lehdoista, mutta niiden edustavuus ja luonnontilaisuus on vahvan kulttuurivaihtuksen takia heikentynyt. Metsälaki ei ole voimassa asemakaavoitetulla alueella.

Viitasammakon kutupaikka havaittiin pohjoisessa ruovikossa kasvillisuuskuviolla 48. Ruovikko on ainakin länsiosastaan tulkittava luonnonsuojelulain 49 § suojelluksi lisääntymispaikaksi. Lisäksi levähdyspaikkaa on rajattu lähiympäristöön kuvioille 48-51. Muista rantaluhdistista ei viitasammakkoa havaittu kartoitusvuonna 2021.

Uhanalaisia putkilokasveja ei tämän vuoden selvityksessä havaittu. Esitietojen perusteella uhanalaisia lajeja esiintyy useissa lajiryhmissä: linnuissa, kääväkkäissä ja lepakoissa. Nämä on mainittu Helsingin luontotietojärjestelmän tiedoissa (Helsingin kaupunki 2021). I-luokan kääpäalue kattaa Kivinokan luonnonsuojelun alueen ja metsäalueen sen länsipuolella sekä vähän itäreunaa.

Kivinokan kartoitetun alueen merkittävimpiä luontoarvoja ovat luontotyyppien uhanalaisuuden ja edustavuuden perusteella vaahteralehto (kuviot 6-7) etelässä ja rantalehto (49-50) pohjoisessa. Vaahteralehto täyttää maakunnallisesti arvokkaan kohteen LAKU-kriteerit ja luonnonsuojelulain 29 § luontotyyppin kriteerit.

Kuva 35 Kivinokassa luonto ja kesämaja-asutus limittyvät kiinteästi toisiinsa.

14 Johtopäätökset ja suositukset

Kivinokka on vehmas luontokeidas rakennetussa kaupunkiympäristössä. Tässä työssä selvitettiin Kivinokan kaavoitusta varten monia reuna-alueita ja suhteellisen luonnontilaisia kohteita Kivinokan luonnonsuojelualuetta lukuun ottamatta. Kartoitukseen sisältyivät luontotyytit ja putkilokasvillisuus sekä eläinlajeista viitasammakko.

Kivinokan selvitysalueella on useita erilaisia luontoarvoja. Näitä arvoja ovat mm. uhanalaiset luontotyytit, jalopuut ja lehdot, lahoppuusto ja Helsingin luontotietojärjestelmässä mainitut lajien kannalta arvokkaat kohteet. Alueen pitkäaikainen virkistyskäyttö on sekä mahdollistanut luonnonympäristön säilymisen että vaikuttanut luontotyyppien edustavuuteen. Kivinokassa ei ole luontokohtetta, johon ihmisvaikutus ei ylittäisi joko kasvillisuuden hoidon, kulumisen tai häiriön muodossa. Tästä syystä ehdotonta luontokohteiden huomioimista ei voi esittää muutoin kuin lain suojelemien kohteiden osalta. Lain suojelemissa luontokohteita tulee kaavassa huomioida niin, että niiden elinvoimalle ja säilymiselle on edellytyksiä. Lisäksi muita luontoarvoja suositellaan huomioitavaksi sekä suunnittelussa että alueen hoidossa. Niityt ja pientareiden niittyruohot säilyvät vain hoidettuina, muuten puuvesakko valtaa ennen pitkää alaa.

Vieraslajien levinneisyys on alueella suurta, joskaan vieraslajit eivät ole merkittävässä määrin syrjäyttäneet luontaisia lajeja. Vieraslajien torjunta vaatii onnistuakseen yhteisiä ponnisteluja käyttäjien ja kaupungin toimesta.

Kivinokka toimii myös suojavyöhykkeenä Vanhankaupunginlahden luonnonsuojelualueelle, jonne Herttoniemenrannasta ja Itäväylästä johtuvat häiriöt ja liikenteen

melu eivät yllä merkittävässä määrin. Kivinokan ekologiset yhteydet ovat joidenkin lajiryhmien osalta heikot, koska maayhteys muihin metsänpeitteisiin alueisiin kulkee vain Saunalahden pohjukan rantavyöhykettä pitkin. Maayhteyden säilyttäminen luonnonympäristönä Saunalahden rantametsää pitkin on tärkeää Kivinokan luontoarvojen säilymiselle. Vesitse alueelle pääsee lähes kaikilta suunnilta. Ilmassa lentäville lajeille Kivinokka on varsin saavutettava laajan Vanhankaupunginlahden luontoalueen takia.

15 Lähteet

- Erävuori, L., Kullberg, J., Lammi, E., Manner, J.-P., Routasuo, P., Suominen, H. & Vauhkonen, M. 2021: Helsingin uhanalaisten luontotyyppien inventoinnit 2017-2020. – Taitossa, Helsingin kaupunkiympäristön julkaisuja 2021:NO. **Liite 1. Luontotyyppien edustavuus- ja luonnontilaisuusluokat.**
- Geologian tutkimuskeskus 2021: GTK:n karttapalvelut Maankamara, karttatasot maankamara 1:20 000/1: 50 000 ja kallioperä 1:200 000. URL: <https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>
- Helsingin kaupunki 2021: Helsingin luontotietojärjestelmä, virkaversio. Otteita ympäristötasoista loka-joulukuussa 2021. URL: <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/monimuotoisuus/tietojarjestelma/luonto>
- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.
- Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. & Uotila, Pertti 1998 (toim.): Retkeilykasvio. 4. täysin uudistettu painos. – Luonnontieteellinen keskusmuseo, kasvimuseo. 656 s. ISBN 951-45-8167-9.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 2: luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 925 s.
- Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017:1-278. ISBN 978-952-11-4638-1.
- Sierla, L., Lammi, E., Mannila, J. & Nironen, M. 2004: Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa. – Suomen Ympäristö 742. Ympäristöministeriö. 113 s.
- Syrjänen, Kimmo; Hakalisto, Sirkka; Mikkola, Jyri; Musta, Inka; Nissinen, Markus; Savolainen, Risto; Seppälä, Jani; Seppälä, Matti; Siitonen, Juha; Valkeapää, Annukka 2016: Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen: METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016–2025. Ympäristöministeriön raportteja 17, 2016. Verkkojulkaisu ISSN 1796-170X. 75 s. URL: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4606-0>
- Uudenmaan liitto 2012: Luonnonympäristöjen arvottamisen kriteeristö Uudellemaalle (LAKU). – Uudenmaan liiton julkaisuja E199 -2012. 54 s. ISBN 978-952-448-342-1.
- Väre, S. & Krisp, J. 2005: Ekologinen verkosto ja kaupunkien maankäytön suunnittelu. Suomen ympäristö 780. Ympäristöministeriö. 52 s.

Liite 1 Putkilokasvi – lista

Havaitut ja kirjatut putkilokasvit. Luettelossa lajit ovat systemaattisessa järjestyksessä. Tieteelliset nimet Retkeilykasvion (4. painos) mukaan.

<i>Tieteellinen nimi</i>	Suomalainen nimi	Ruotsalainen nimi
<i>Equisetum fluviatile</i>	järvikorte	sjöfräken
<i>Equisetum sylvaticum</i>	metsäkorte	skogsfräken
<i>Equisetum pratense</i>	lehtokorte	ängsfräken
<i>Equisetum arvense</i>	peltokorte	åkerfräken
<i>Pteridium aquilinum</i>	sananjalka	örnbräken
<i>Phegopteris connectilis</i>	korpi-imarre	hultbräken
<i>Dryopteris filix-mas</i>	kivikkoalvejuuri	träjon
<i>Dryopteris carthusiana</i>	metsäalvejuuri	skogsbräken
<i>Dryopteris expansa</i>	isoalvejuuri	nordbräken
<i>Athyrium filix-femina</i>	hiirenporras	majbräken
<i>Gymnocarpium dryopteris</i>	metsäimarre	ekbräken
<i>Woodsia ilvensis</i>	karvakiviyrtti	hällebräken
<i>Polypodium vulgare</i>	kallioimarre	stensöta
<i>Picea abies</i>	kuusi	gran
<i>Pinus sylvestris</i>	mänty	tall
<i>Juniperus communis</i>	kataja	en
<i>Caltha palustris</i>	rentukka	kalvleka, kabbleka
<i>Anemone nemorosa</i>	valkovuokko	vitsippa
<i>Anemone ranunculoides</i>	keltavuokko	gulsippa
<i>Hepatica nobilis</i>	sinivuokko	blåsippa
<i>Ranunculus polyanthemos</i>	aholeinikki	backranunkel
<i>Ranunculus repens</i>	rönsyleinikki	revsmörblomma
<i>Ranunculus acris</i>	niittyleinikki	smörblomma
<i>Ranunculus sceleratus</i>	konnaheinikki	tiggarranunkel
<i>Ranunculus ficaria ssp. bulbifer</i>	mukulaleinikki	svalört
<i>Aquilegia vulgaris</i>	lehtoakileija	akleja
<i>Thalictrum flavum</i>	keltaängelmä	ängsruta
<i>Chelidonium majus</i>	keltamo	skelört
<i>Corydalis solida</i>	pystykiurunkannus	stor nunneört
<i>Ulmus glabra</i>	vuorijalava	alm
<i>Urtica dioica</i>	nokkonen	brännässla
<i>Quercus robur</i>	tammi	ek
<i>Betula pendula</i>	rauduskoivu	vårtbjörk
<i>Betula pubescens</i>	hieskoivu	glasbjörk
<i>Alnus glutinosa</i>	tervaleppä	klibbal
<i>Alnus incana</i>	harmaaleppä	gråal
<i>Corylus avellana</i>	pähkinäpensas	hassel
<i>Moehringia trinervia</i>	lehtoarho	skogsnarv
<i>Stellaria nemorum</i>	lehtotähtimö	lundstjärnblomma
<i>Stellaria holostea</i>	kevättähtimö	buskstjärnblomma
<i>Stellaria graminea</i>	heinätähtimö	grässtjärnblomma
<i>Stellaria longifolia</i>	metsätähtimö	skogsstjärnblomma
<i>Sagina procumbens</i>	rentohaarikko	krypnarv
<i>Silene dioica</i>	puna-ailakki	rödblära, skogslüst
<i>Saponaria officinalis</i>	suopayrtti	såpnejlika
<i>Dianthus deltoides</i>	ketoneilikka	backnejlika
<i>Atriplex prostrata</i>	isomaltsa	spjutmålla
<i>Polygonum aviculare</i>	pihatatar	trampgräs, trampört
<i>Bistorta major</i>	konnantatar	stor ormrot
<i>Fallopia convolvulus</i>	kierrotatar	åkerbinda

<i>Rumex sp.</i>	hierakka	skräppa
<i>Rumex aquaticus</i>	vesihierakka	hästskräppa
<i>Rumex longifolius</i>	hevonhierakka	gårdskräppa
<i>Rumex crispus</i>	poimuhierakka	krusskräppa
<i>Rumex acetosa</i>	niittysuolaheinä	ängssyra
<i>Rumex acetosella</i>	ahosuolaheinä	bergsyra
<i>Hypericum perforatum</i>	mäkikuisma	ähta johannesört
<i>Viola riviniana</i>	metsäorvokki	skogsviol
<i>Viola canina</i>	aho-orvokki	hundviol
<i>Viola palustris</i>	suo-orvokki	kärrviol
<i>Viola tricolor</i>	keto-orvokki	stymorsviol
<i>Viola arvensis</i>	pelto-orvokki	åkerviol
<i>Alliaria petiolata</i>	litulaukka	löktrav
<i>Bunias orientalis</i>	ukonpalko	ryssgubbe
<i>Erysimum cheiranthoides</i>	peltoukonauris	åkergyllen, åkerkårel
<i>Hesperis matronalis</i>	illakko	aftonviol, hesperis
<i>Barbarea vulgaris</i>	peltokanankaali	sommargyllen
<i>Rorippa palustris</i>	rantanenätti	sumpkrasse, sumpfräne
<i>Arabis glabra</i>	pölkkyruoho	rockentrav
<i>Berteroa incana</i>	harmio	sandvita
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	lutukka	lomme
<i>Thlaspi arvense</i>	peltotaskuruoho	penninggräs, penningört
<i>Thlaspi caerulescens</i>	kevätaskuruoho	backskärvfrö
<i>Salix phylicifolia</i>	kiiltopaju	grönvide
<i>Salix cinerea</i>	tuhkapaju	gråvide
<i>Salix aurita</i>	virpapaju	bindvide
<i>Salix caprea</i>	raita	sälg
<i>Populus tremula</i>	haapa	asp
<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	puolukka	lingon
<i>Vaccinium myrtillus</i>	mustikka	blåbär
<i>Primula veris</i>	kevätesikko	gullviva
<i>Lysimachia vulgaris</i>	ranta-alpi	strandlysing
<i>Lysimachia thyrsoflora</i>	tertualpi	topplösa
<i>Trientalis europaea</i>	metsätähti	skogstjärna
<i>Tilia cordata</i>	metsälehmus	skogslind
<i>Malva moschata</i>	myskimalva	myskmalva
<i>Sedum telephium</i>	isomaksaruoho	käringkål, kärleksört
<i>Sedum acre</i>	keltamaksaruoho	gul fetknopp
<i>Ribes nigrum</i>	mustaherukka	svart vinbär, tistron
<i>Ribes uva-crispa</i>	karviainen	krusbär
<i>Ribes alpinum</i>	taikinamarja	degbär
<i>Sorbaria sorbifolia</i>	pihlaja-angervo	rönnspirea
<i>Aruncus dioicus</i>	töyhtöangervo	plymspirea
<i>Filipendula ulmaria</i>	mesiangervo	älggräs
<i>Rubus saxatilis</i>	lillukka	stenhallon, stenbär
<i>Rubus idaeus</i>	vadelma	hallon
<i>Rosa rugosa</i>	kurturuusu	vresros
<i>Rosa glauca</i>	punalehturuusu	daggros
<i>Rosa dumalis</i>	orjanruusu	nyponros
<i>Geum rivale</i>	ojakellukka	humleblomster
<i>Geum urbanum</i>	kyläkellukka	nejlikrot
<i>Potentilla anserina</i>	ketohanhikki	gåsört
<i>Potentilla argentea</i>	hopeahanhikki	femfingerört
<i>Potentilla norvegica</i>	peltohanhikki	norsk fingerört
<i>Potentilla thuringiaca</i>	saksanhanhikki	tysk fingerört
<i>Potentilla erecta</i>	rätvänä	blodrot
<i>Fragaria vesca</i>	ahomansikka	smultron
<i>Fragaria muricata</i>	ukkomansikka	parksmultron

<i>Alchemilla sp.</i>	poimulehti	daggkäpa
<i>Malus domestica</i>	omenapuu	äppelträd
<i>Sorbus aucuparia</i>	pihlaja	rönn
<i>Amelanchier sp.</i>	tuomipihlaja	häggmispel
<i>Amelanchier spicata</i>	isotuomipihlaja	blåhagg, häggmispel
<i>Prunus padus</i>	tuomi	hägg
<i>Lupinus polyphyllus</i>	komealupiini	blomsterlupin
<i>Vicia cracca</i>	hiirenvirna	kråkvicker
<i>Vicia sepium</i>	aitovirna	häckvicker
<i>Lathyrus vernus</i>	kevätlinnunherne	vårärt
<i>Lathyrus pratensis</i>	niittyätkelmä	gulvial
<i>Trifolium repens</i>	valkoapila	vitklöver
<i>Trifolium pratense</i>	puna-apila	rödklöver
<i>Lotus corniculatus</i>	keltamaite	käringtand
<i>Lythrum salicaria</i>	rantakukka	fackelblomster
<i>Epilobium angustifolium</i>	maitohorsma	mjölkört
<i>Acer platanoides</i>	vaahtera	lönn
<i>Oxalis acetosella</i>	käenkaali	harsyra
<i>Geranium sylvaticum</i>	metsäkurjenpolvi	skogsnäva
<i>Impatiens noli-tangere</i>	lehtopalsami	springkorn
<i>Impatiens parviflora</i>	rikkapalsami	blekbalsamin
<i>Impatiens glandulifera</i>	jättipalsami	jättebalsamin
<i>Anthriscus sylvestris</i>	koiranputki	hundkåx
<i>Aegopodium podagraria</i>	vuohenputki	kirskål
<i>Angelica sylvestris</i>	karhunputki	strätta, skogspipa
<i>Pastinaca sativa</i>	palsternakka	palsternacka
<i>Rhamnus frangula</i>	paatsama	brakved
<i>Galium boreale</i>	ahomatara	vitmåra
<i>Galium uliginosum</i>	luhtamatara	sumpmåra
<i>Galium palustre</i>	rantamatara	vattenmåra
<i>Galium album</i>	paimenmatara	stormåra
<i>Galium x pomeranicum</i>	piennarmatara	mårakorsning
<i>Galium aparine</i>	kierumatara	snärjmåra
<i>Fraxinus excelsior</i>	saarni	ask
<i>Sambucus racemosa</i>	terttuselja	druvfläder
<i>Viburnum opulus</i>	koiranheisi	olvon
<i>Lonicera xylosteum</i>	lehtokuusama	skogstry
<i>Valeriana officinalis</i>	rohtovirmajuuri	läkevänderot
<i>Valeriana sambucifolia ssp. saligna</i>	merivirmajuuri	strandvänderot
<i>Succisa pratensis</i>	purtojuuri	ängsvädd
<i>Calystegia sepium ssp. sepium</i>	valkokarhunköynnös	snärvinda
<i>Symphytum officinale</i>	rohtoraunioyrtti	vällört
<i>Symphytum asperum</i>	tarharaunioyrtti	fodervällört
<i>Myosotis arvensis</i>	peltolemmikki	åkerförgätmigej
<i>Myosotis ramosissima</i>	mäkilemmikki	backförgätmigej
<i>Myosotis laxa</i>	rantalemmikki	sumpförgätmigej
<i>Myosotis scorpioides</i>	luhtalemmikki	förgätmigej
<i>Galeopsis tetrahit</i>	karheapillike	pipdån
<i>Lamium album</i>	valkopeippi	vitplister
<i>Glechoma hederacea</i>	maahumala	jordreva
<i>Prunella vulgaris</i>	niittyhumala	brunört
<i>Lycopus europaeus</i>	rantayrtti	strandklo
<i>Solanum dulcamara</i>	punakoiso	besksöta
<i>Scrophularia nodosa</i>	syyläjuuri	flenört
<i>Linaria vulgaris</i>	kannusruoho	gulsporre, sporreblomma
<i>Veronica officinalis</i>	rohtotädyke	ärenpris
<i>Veronica chamaedrys</i>	nurmitädyke	teveronika

<i>Veronica arvensis</i>	ketotädyke	fältveronika
<i>Veronica longifolia</i>	rantatädyke	strandveronika
<i>Melampyrum sylvaticum</i>	metsämaittikka	skogskovall
<i>Melampyrum pratense</i>	kangasmaittikka	ängskovall
<i>Euphrasia sp.</i>	silmäruoho	ögontröst
<i>Odontites litoralis</i>	suolasänkiö	strandrödtoppa
<i>Plantago major</i>	piharatamo	groblad
<i>Plantago lanceolata</i>	heinäratamo	svartkämpar
<i>Campanula rapunculoides</i>	vuohenkello	knölklocka
<i>Campanula rotundifolia</i>	kissankello	liten blåklocka
<i>Solidago virgaurea</i>	kultapiisku	gullris
<i>Solidago canadensis</i>	kanadanpiisku	kanadensisk gullris
<i>Conyza canadensis</i>	kanadankoiransilmä	kanadabinka
<i>Achillea ptarmica</i>	ojakärsämö	nysört
<i>Achillea millefolium</i>	siankärsämö	rölleka
<i>Tripleurospermum maritimum</i>	merisaunio	kustbaldersbrå
<i>Tanacetum vulgare</i>	pietaryrtti	renfana
<i>Leucanthemum vulgare</i>	päivänkakkara	prästkraze
<i>Artemisia vulgaris</i>	pujo	gråbo
<i>Tussilago farfara</i>	leskenlehti	hästhov
<i>Arctium tomentosum</i>	seittitakiainen	ullig kardborre
<i>Cirsium vulgare</i>	piikkiohdake	vägtistel
<i>Cirsium palustre</i>	suo-ohdake	kärrtistel
<i>Cirsium arvense</i>	pelto-ohdake	åkertistel
<i>Centaurea jacea</i>	ahdekaunokki	rödklint
<i>Centaurea montana</i>	vuorikaunokki	bergklint
<i>Mycelis muralis</i>	jänönsalaatti	skogssallat
<i>Taraxacum sp.</i>	voikukka	maskros
<i>Hieracium sp.</i>	keltano	fibbla
<i>Hieracium umbellatum</i>	sarjakeltano	flockfibbla
<i>Pilosella sp.</i>	harakankeltano	fibbla
<i>Pilosella officinarum</i>	huopakeltano	gråfibbla
<i>Paris quadrifolia</i>	sudenmarja	trollbär, ormbär
<i>Convallaria majalis</i>	kielo	liljekonvalj
<i>Polygonatum odoratum</i>	kalliokielo	getrams
<i>Maianthemum bifolium</i>	oravanmarja	ekorrbar
<i>Allium schoenoprasum</i>	ruoholaukka, ruohosi- puli	gräslök
<i>Lilium martagon</i>	varjolilja	krollilja
<i>Gagea lutea</i>	isokäenrieska	värlök
<i>Iris pseudacorus</i>	kurjenmiekkä	svärdsliija
<i>Calla palustris</i>	vehka	missne
<i>Lemna minor</i>	pikkulimaska	andmat
<i>Triglochin maritima</i>	merisuolake	havssälting
<i>Typha latifolia</i>	leveäosmankäämi	bredkaveldun
<i>Juncus effusus</i>	röyhyvihvilä	veketåg
<i>Juncus gerardii</i>	suolavihvilä	salttåg
<i>Schoenoplectus tabernaemontani</i>	sinikaisla	blåsäv
<i>Eleocharis uniglumis</i>	meriluikka	agnsäv
<i>Carex canescens</i>	harmaasara	gråstarr
<i>Carex vesicaria</i>	luhtasara	blåsstarr
<i>Carex digitata</i>	sormisara	fingerstarr, vispstarr
<i>Carex elata</i>	piukkasara	bunkestarr
<i>Carex nigra</i>	jokapaikansara	hundstarr
<i>Festuca rubra</i>	punanata	rödsvingel
<i>Festuca ovina</i>	lampaannata	fårsvingel
<i>Poa annua</i>	kylänurmikka	vitgröe

<i>Poa pratensis</i>	niittynurmikka	ängsgröe
<i>Poa nemoralis</i>	lehtonurmikka	lundgröe
<i>Dactylis glomerata</i>	koiranheinä	hundäxing
<i>Melica nutans</i>	nuokkuhelmikkä	slokgräs, bergslok
<i>Leymus arenarius</i>	rantavehnä	strandråg
<i>Elymus repens</i>	juolavehnä	kvickrot
<i>Deschampsia cespitosa</i>	nurmilauha	tuvtätel
<i>Anthoxanthum odoratum</i>	tuoksusimake	vårbrodd
<i>Agrostis canina</i>	luhtarölli	brunven
<i>Agrostis capillaris</i>	nurmirölli	rödven
<i>Calamagrostis epigejos</i>	hietakastikka	bergrör
<i>Calamagrostis arundinacea</i>	metsäkastikka	piprör
<i>Alopecurus pratensis</i>	nurmipuntarpää	ängskavle
<i>Phalaris arundinacea</i>	ruokohelpi	rörflen
<i>Milium effusum</i>	tesma	hässlebrodd
<i>Phragmites australis</i>	järviruoko	vass
<i>Digitalis purpurea</i>	sormustinkukka	fingerborgsblomma
<i>Reynoutria</i>	jätti/japanintatar	parkslide
<i>Rhododendron sp</i>	alppiruusu	rododendron
<i>Rosa Pimpinellifolia -ryhmä</i>	juhannusruusu	midsommarros
<i>Syringa vulgaris</i>	pihasyreeni	syren

Helsinki

Kivinokka

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet

Helsinki

KIVINOKKA

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämissperiaatteet

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2021:5

Tilaaja: Helsingin kaupunki / Kaupunkiympäristö / Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu
Vastuuhenkilö: Johanna Himberg, puh. 09 31021806
Teksti: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri, Elina Renkonen, Tiina Perälä.
Taitto: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri
Kartta-aineistot: © Kaupunkimittausosasto, Helsinki
Valokuvat ja kartat: Historialliset valokuvat ja kartat:
ALA= Albumitauki.fi, HKA = Helsingin kaupunginarkisto, HKMKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto, KA = Kansallisarkisto, Kansallisarkiston digitoidut aineistot, MVKA = Museoviraston kuva-arkisto, KK= Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, RA = Riksarkivet, Ruotsin valtionarkisto, KRA = Krigsarkivet, Ruotsin sota-arkisto, KSA = Kansan arkisto,
Nykytilan valokuvat: Elina Renkonen, Ronja Rajamäki ja Niina Alapeteri/Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, kevät/kesä/syksy/talvi 2020.
Visualisoinnit: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri, Elina Renkonen, Ronja Rajamäki

Sarja: Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja 2021:5
ISSN: ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
ISBN: ISBN 978-952-331-891-5 (verkkojulkaisu)
Etukannen kuva: Kuva 1. Näkymä Kivinokan pohjoiselta uimarannalta vuonna 1932. Kuva Aarne Pietinen. MVKA.

Sisällysluettelo

Saatteeksi	7
Alueen sijainti ja suunnittelu- ja suojelutilanne	9
Historian vaiheet	13
Nykytila ja säilyneisyys	35
Arvot ja vaalittavat ominaispiirteet	39
Lähteet ja kirjallisuus	47
Kehittämisperiaatteet kulttuurihistorian ja maiseman näkökulmasta	43
Viitteet	50
Kuvailulehti	53

Kuva 2. Selvitysalueen rajat ja kartanoalueen raja. Ilmakuva vuodelta 2019. Ilmakuva Helsingin kaupunki. Näkö Oy.

Saatteeksi

Kivinokan kansanpuisto sai alkunsa työväestön virkistyspaikkana viime vuosisadan alkupuolella. Työväenyhdistykset halusivat parantaa ahtaasti asuneen työväen oloja tarjoamalla näille vuokraamiaan Vanhankaupunginlahden rantoja ja saaria leirytympaikoiksi. Työläisten virkistysalueena toimineesta Kivinokasta tuli suosittu helsinkiläisten retkeily- ja telttailualue vuonna 1931, kun 27 hehtaarin suuruinen Kivinokan kansanpuisto virallisesti perustettiin. Kesämaja-alue rakentui pikkuhiljaa, ja 30-luvun puolivälissä kesämajalaisille annettiin lupa pystyttää kiinteiden lautapohjien päälle kangasteltoja ja pahvista ja puukuitulevystä rakennettuja majoja. Kiinteitä kesämajoja Kivinokkaan rakennettiin 1940-luvun alusta lähtien.

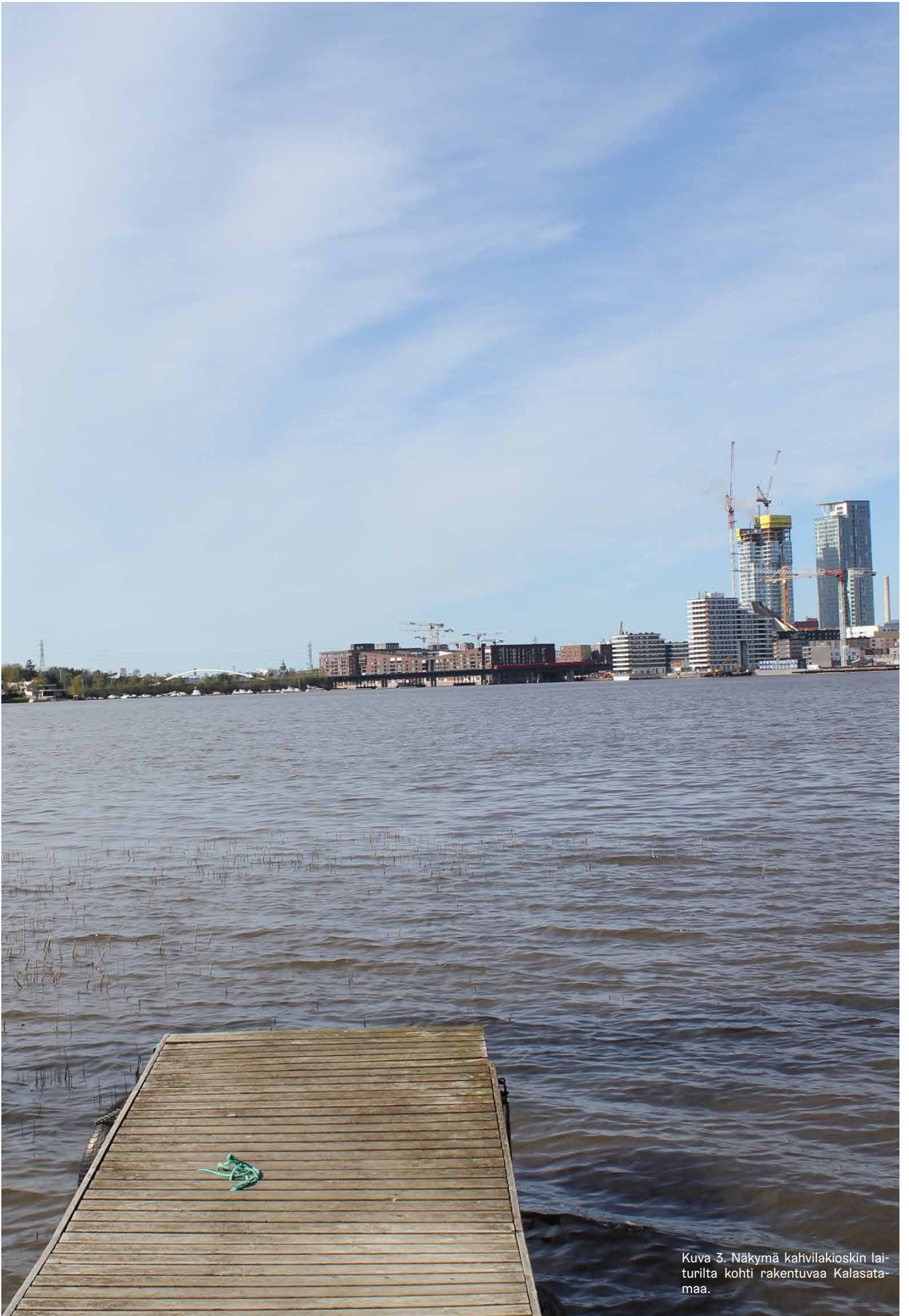
Kivinokan kehitykseen 1900-luvun aikana ovat osaltaan vaikuttaneet Helsingin voimakas väestönkasvu, kaupungin ja liikenteen kasvaminen sekä työväen vapaa-ajan lisääntyminen. 1900-luvun aikana palkallinen vuosiloma yli nelinkertaistui, ja pääpiirteissään kuusipäiväisestä työviikosta siirryttiin viisipäiväiseen työviikkoon. 1900-luvun alussa voimakkaasti työväen asuttamalla Kallion ja Hakaniemen alueella asuttiin ahtaasti, ja Kivinokassa retkeily, telttailu ja myöhemmin mökkeily tarjosivat vapaa-ajalle toivottua vastapainoa pienten, parvekkeettomien asuntojen ja asfaltoitujen sisäpihojen värittämään arkeen.

1500-luvulta 1900-luvun alkupuolelle asti Kulosaaren kartanon maihin kuulunut Kivinokka on kehittynyt viimeisen sadan vuoden aikana venein saavutettavasta telttailualueesta monipuoliseksi ulkoilualueeksi, jossa on historiallisia kesämaja-alueita, arvokkaita luontoalueita ja

maisemia. Kivinokka on siirtolapuutarhaa lukuun ottamatta asemakaavoittamatonta aluetta. Helsinki on käynnistänyt asemakaavatyön, jossa Kivinokan aluetta suunnitellaan virkistys- ja viheralueeksi ja monipuolisesti merellistä virkistystä ja matkailua palvelevaksi alueeksi. Kivinokkaan kuuluvasta Kulosaaren kartanoalueesta on valmistunut ympäristöhistoriallinen selvitys vuonna 2019

Työssä laaditaan suppea ympäristöhistoriallinen selvitys, joka on lyhyt yhteenvetomainen kooste Kivinokan alueelle tehdyistä selvityksistä. Koosteessa käydään läpi alueen historiaa sekä maisematilan ja kaupunkirakenteen kehitys. Työn tavoitteena on tunnistaa kesämaja-alueiden kulttuurihistorialliset ja paikallisen maisemakuvan kannalta arvokkaat, vaalittavat ja kehitettävät piirteet ja määritellä suositukset alueen jatkosuunnittelulle ja alueen kehittämiseksi siten, että alueen kulttuurihistorialliset arvot säilyvät. Laadittu selvitys toimii ulkoilualueen asemakaavoituksen ja kehittämisen lähtöaineistona.

Selvitys on laadittu huhtikuun 2020 ja tammikuun 2021 välisenä aikana Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan toimeksiannosta Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:ssä, jossa työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehdit Niina Alapeteri, Elina Renkonen ja Tiina Perälä sekä maisema-arkkitehtiopiskelija Ronja Rajamäki. Työtä on kaupunkiympäristön toimialan maankäyttö ja kaupunkirakenneyksikössä ohjanneet maisema-arkkitehti Maija Lounamaa, maisema-arkkitehti Johanna Himberg ja liikennesuunnittelija Markus Ahtiainen.

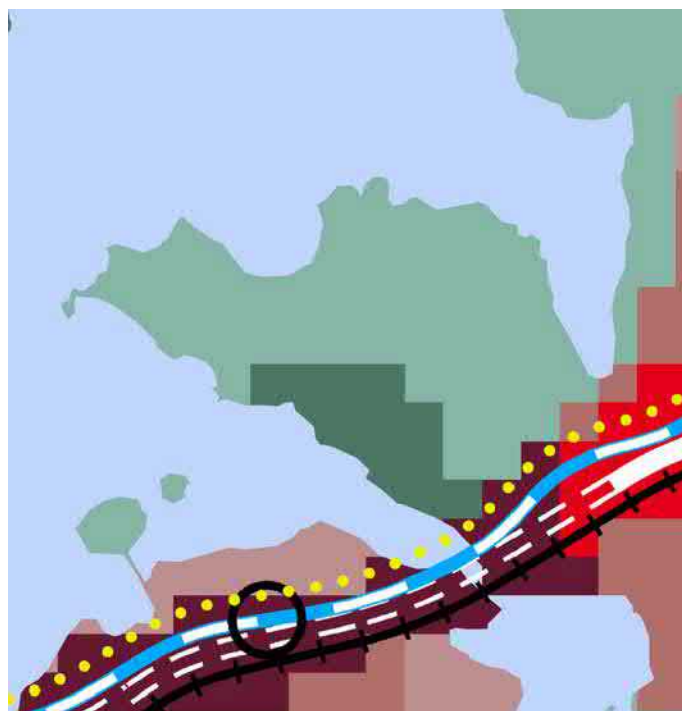

Kuva 3. Näkymä kahvilakioskin laiturilta kohti rakentuvaa Kalasatamaa.

Alueen sijainti ja suunnittelu- ja suojelutilanne

Kivinokka sijaitsee Itä-Helsingissä, Kulosaaren ja Herttoniemen kaupunginosissa, Vanhankaupunginselälle työntyvällä niemellä, Kulosaaren ja Herttoniemen metroasemien välissä. Selvitysalue rajautuu etelässä Kipparlahdensilmukaan ja pohjoisessa Vanhankaupungin selän merialueisiin, idässä Herttoniemen siirtolapuutarha-alueeseen ja Kivinokan vanhaan metsään, lännessä Naurissalmeen. Selvitysalueena olevaan Kivinokkaan kuuluvat kesämaja-alueet sekä niiden väliin jäävät metsä- ja ranta-alueet, Kulosaaren kartanoalue rakennuksineen, viljelypalsta-alueet ja venesatama-alueet.

Selvitysalueella ei ole tällä hetkellä voimassa olevaa asemakaavaa. Alueen asemakaavoitus on käynnistynyt syksyllä 2019. Yleiskaavassa vuodelta 2016 pääosa selvitysalueesta on merkitty virkistys- ja viheralueeksi. Kaavamääräyksiin on kirjattu, että "aluetta kehitetään merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy seudulliseen viherverkostoon ja merelliseen virkistysvyöhykkeeseen. Lähtökohtana on säilyttää verkoston metsäinen luonne." Kulosaaren kartanoalue on yleiskaavassa merkitty merellisen virkistys- ja matkailun alueeksi. Kaavamääräykseen on kirjattu, että "aluetta on tarkoitus kehittää merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy mantereeseen virkistys- ja viheralueisiin. Merkintä sisältää loma-asumisen ja matkailun alueita." Sekä virkistys- ja viheralueelle että merellisen virkistys- ja matkailun alueella on annettu seuraava lisämääräys: "Suunnittelussa tulee turvata kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen sekä ottaa huomioon ja turvata luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemipalvelujen kehittämisen, luonnonsuojelun ja ekologisen verkoston sekä metsäverkoston kannalta tärkeät alueet." Yleiskaavan baanaverkko sekä kantakaupunkialue C2 sivuavat etelästä selvitysalueita. Kantakaupunkimerkintä tarkoittaa aluetta, jota kehitetään toiminnallisesti sekoittuneena asumisen, kaupan ja julkisten palvelujen, toimitilojen, hallinnon, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä kaupunkikulttuurin alueena.

Kuva 4. Ote Yleiskaavasta 2016. Helsingin kaupunki.

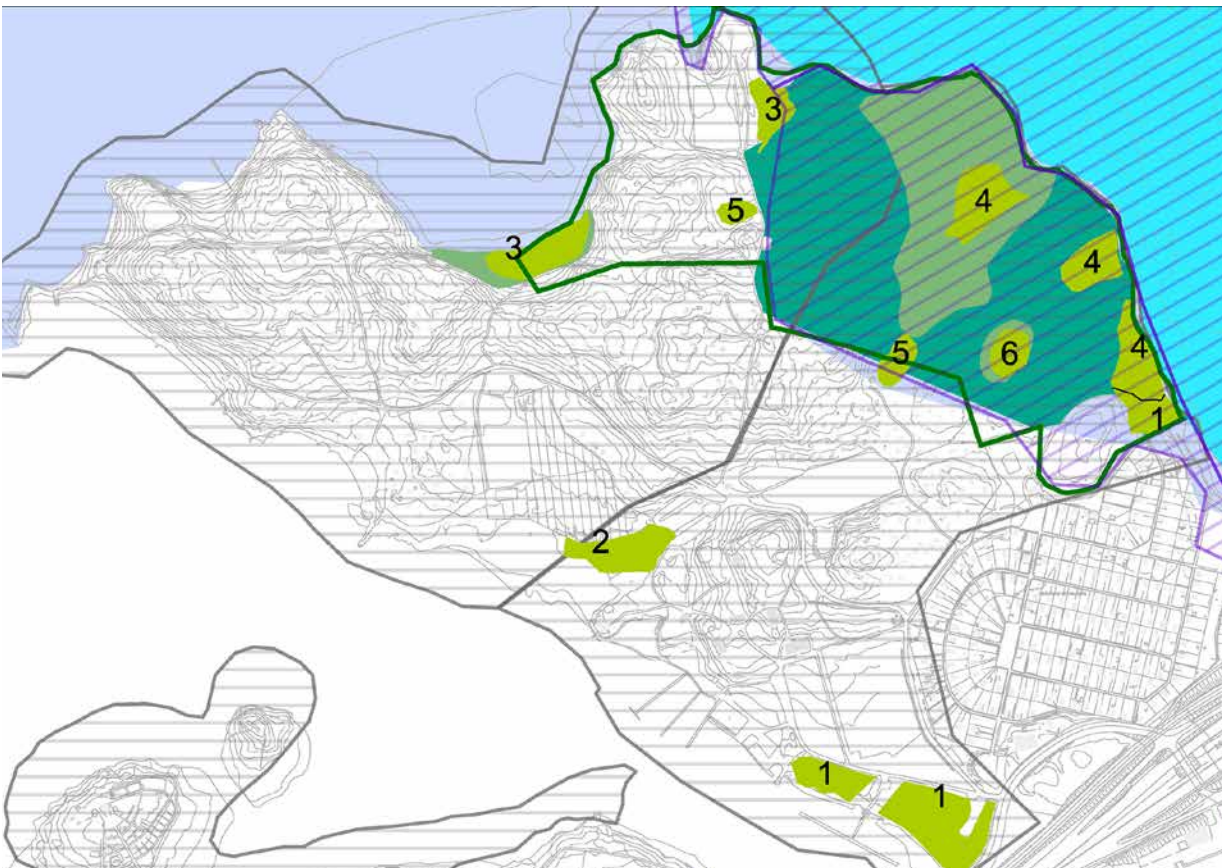

Kuva 5. Näkymä Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelun alueen reunalta. Taustalla näkyy JHL:n kesämaja-alue.

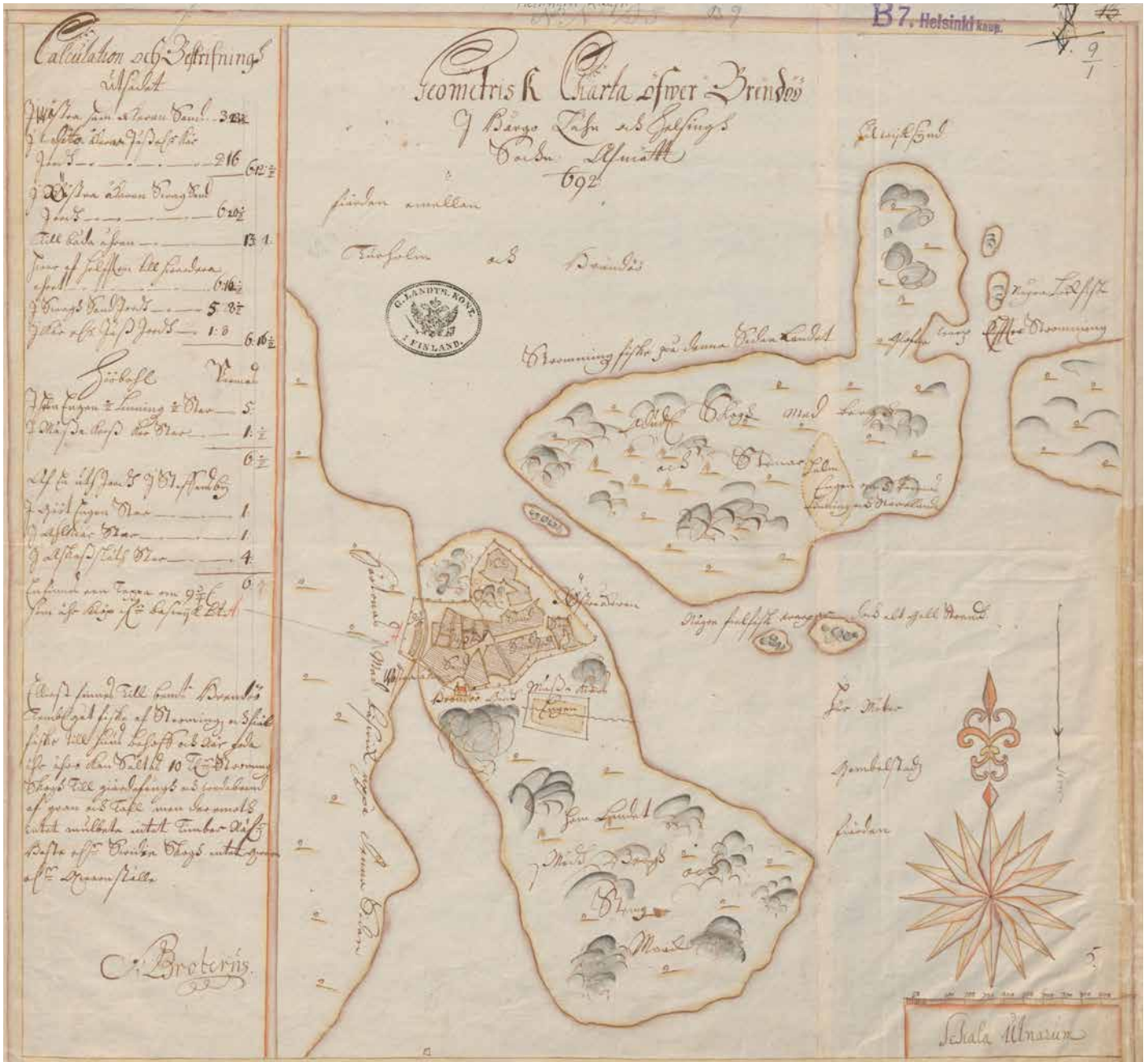
Kivinokka on arvioitu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja helsinkiläisittäin merkittäväksi kulttuurimaisemakohteeksi Helsingin yleiskaavan pohjaksi laaditussa aineistossa. Kivinokan kulttuuriympäristön arvo perustuu kesämaja-alueisiin ja pitkään historiaan kaupungissa asuvan työväen vapaa-ajanvieton paikkana. Kivinokka on osa Helsingin niemeä kehystävää kansanpuistojen ketjua. Kansanpuistot ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä merellisiä kaupunkilaisten virkistys- ja lomailualueita.¹

Selvitysalueella on runsaasti luontoarvoja (ks. oheinen kartta). Kivinokan uhanalaisista luontotyypeistä selvitysalueelle sijoittuu pohjoisrannan silmälläpidettävä saniaisvaltainen kostea lehtoalue, länsirannan erittäin uhanalainen tervaleppäluhta ja Naurissalmen rannan silmälläpidettävät vaahteralehdot sekä Kivinokan vanhaan metsään liittyvät uhanalaiset ruohokorvet, kuten osin kesämaja-alueelle sijoittuva erittäin uhanalainen ruokokorpi, Kivinokan suo. Koko selvitysalue on lisäksi merkittävää lepakkoaluetta. Alueen pohjoisosassa on arvokas 1.luokan lepakkoalue ja eteläosa tärkeä 2.luokan lepakkoaluetta. Selvitysalue sijaitsee Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualueen vieressä ja vanha kuusikko ulottuu myös selvitysalueen pohjoisosiin, jossa on paljon lahoppuuta ja Suomen oloissa poikkeuksellisen rikas kääpä- ja orvakka- sekä orakaslajisto. Kivinokan pohjoisosan rannat ovat osa Vanhankaupunginlahdenaluetta, joka on määritelty tärkeäksi linnustoaluetta Suomessa.²

- Arvokkaat kääpäalueet
- Arvokkaat lintualueet
- Suomen - ja kansainvälisesti tärkeät lintualueet
- Arvokkaat lepakkoalueet
- Luonnonsuojelualue Kivinokan vanha metsä
- Natura-alue
- Arvokkaat kasvikohteet
- Uhanalaiset ja silmälläpidettävät luontotyypit
  - 1. Vaahteralehto
  - 2. Tervaleppäluhta
  - 3. Kostea, keskivinteinen lehto
  - 4. Tuore, keskivinteinen lehto
  - 5. Ruohokorpi
  - 6. Saraneva

Kuva 6. Ote Luontotietojärjestelmästä 2020. Helsingin kaupunki.

Kuva 7. Kulosaaren tiluskartta vuodelta 1692. Geometrisk Charta öfwer Brändö. Kartan laatinut Samuel Brotherus. Karttaan on merkitty Brändö gårdh, sen pellot (raidoitettu) ja niityt (keltaisella). Rälssitilan pääarakennus sijoittuu salmen läheisyyteen, peltoaukean pohjoispuolelle, selvästi pohjoisemmaksi kuin vuoden 1754 kartassa. Saaren Herttoniemestä erottava salmi näkyy enää kapeana jokena tai ojana. Pellot sijoittuvat saaren eteläosiin, pohjoisosiin on merkitty kallioista metsää. Peltojen

pohjoispuolella on niittyalue, jonka poikki näyttäisi kulkevan puro, joka saa alkunsa kallion juurelta. Pellot on aidattu. Osa tilasta ulottuu salmen toiselle puolelle. Tästä kartasta voidaan tulkita, että 1930-luvun peltoina olleet alueet olivat jo 1600-luvun lopulla viljelyksessä. Kartta on laadittu ison reduktion myötä tapahtuneiden muutoksien jälkeen. KA.

Kuva 8, viereinen sivu yllänä. Geometrisk charta öfwer Brändö Rsthälls ägor. Nils Westermarkin

kartta vuodelta 1754. Kartta esittää tilannetta Augustin Ehrensvaridin omistaessa kartanon. Pellot on kuvattu keltaisella ja harmaalla, käyttämättömät pellot ja niityt vihreällä. Metsät on valkoisella. Kartassa on kuvattu pohjoisia alueita kalioiseksi alueeksi, jolla on pieniä mänty- ja kuusimetsiä. KA.

Kuva 9, viereinen sivu alinna. Ote senaatinkartasta vuodelta 1870-luvulta. Kartanon päärakennuksen edustalle on merkitty laaja puutarha. Metsäalueet on mer-

kitty vaalean ruskealla. Kartassa niemenkärjessä lukee "Kivinokka". Metsäalueella kulkee katkoviivoin esitettyjä polkuja. Rantaviivaan on merkitty punaisella ruovikkot? KA.

Historian vaiheet

Kivinokan varhaisia vaiheita

Kivinokka kuului Kulosaaren kartanon maihin 1500-luvulta 1900-luvun alkupuolelle. Vuoden 1692 kartassa Brändöön saaren ja nykyisen Herttoniemen välinen salmi on kuroutunut jo umpeen. Alue näyttyy vanhoissa kartoissa hyvin kallioiselta. Kulosaaren kartano peltoineen sijoittui alueen viljaviin eteläosiin. Vuoden 1692 tiluskartan mukaan aidatun kartanoalueen pohjoispuolella oli kalliosten metsäalueiden lisäksi yksi niittyalue. Vuoden 1754 tiluskartan mukaan niemi oli tuolloin suurelta osin kalliosta maastoa, jossa oli pienialaisia mänty- ja kuusivaltaista metsiköitä (berg och stenig mark med små tall och granskog). Karttaan merkityt kolme niittyaluetta sijoittuivat laaksoihin ja alaville ranta-alueille. Kartan mukaan pohjoisin niistä oli Norrstrandängen, niemen länsirannalla sijaitseva Strandängen, niemen keskellä oleva niitty oli Mosakiärrs ängen. Kahden eteläisimmän niittyalueen läpi kulkee oja, joka laskee alueen keskellä olevalta suolta. Mosakiärrs ängenin eteläpuolelle oli merkitty lähde. 1870-luvun kartassa voidaan nähdä niemen kärjessä oleva Kivinokka niminen saari, johon kulki silta. Kartan mukaan kartanolta johti polkuja kohti Kivinokkaa ja pohjoisrannan hiekkarantaa ja tie pohjoiselle niittyalueelle.

Närta-Renovations
i 2 delar öfver
Brändö enstaka skattehemman

i Helsingfors socken och Nylands län
Upprättad med afseende på ägostyckning år 1907

Edvard Täckilla
svensklandsmåttare

1. renovationsdelen.

Eigenheternas tecken

R. N: 1° - 1°
- 1° - 1°

Införda i jordregistret 1907
A. Mannikainen

Renovationsens nödighet beslutades af
Stadsfullmäktige den 11 december 1908.

En öfver
Edvard Täckilla

ägornas

stads

Helsingfors

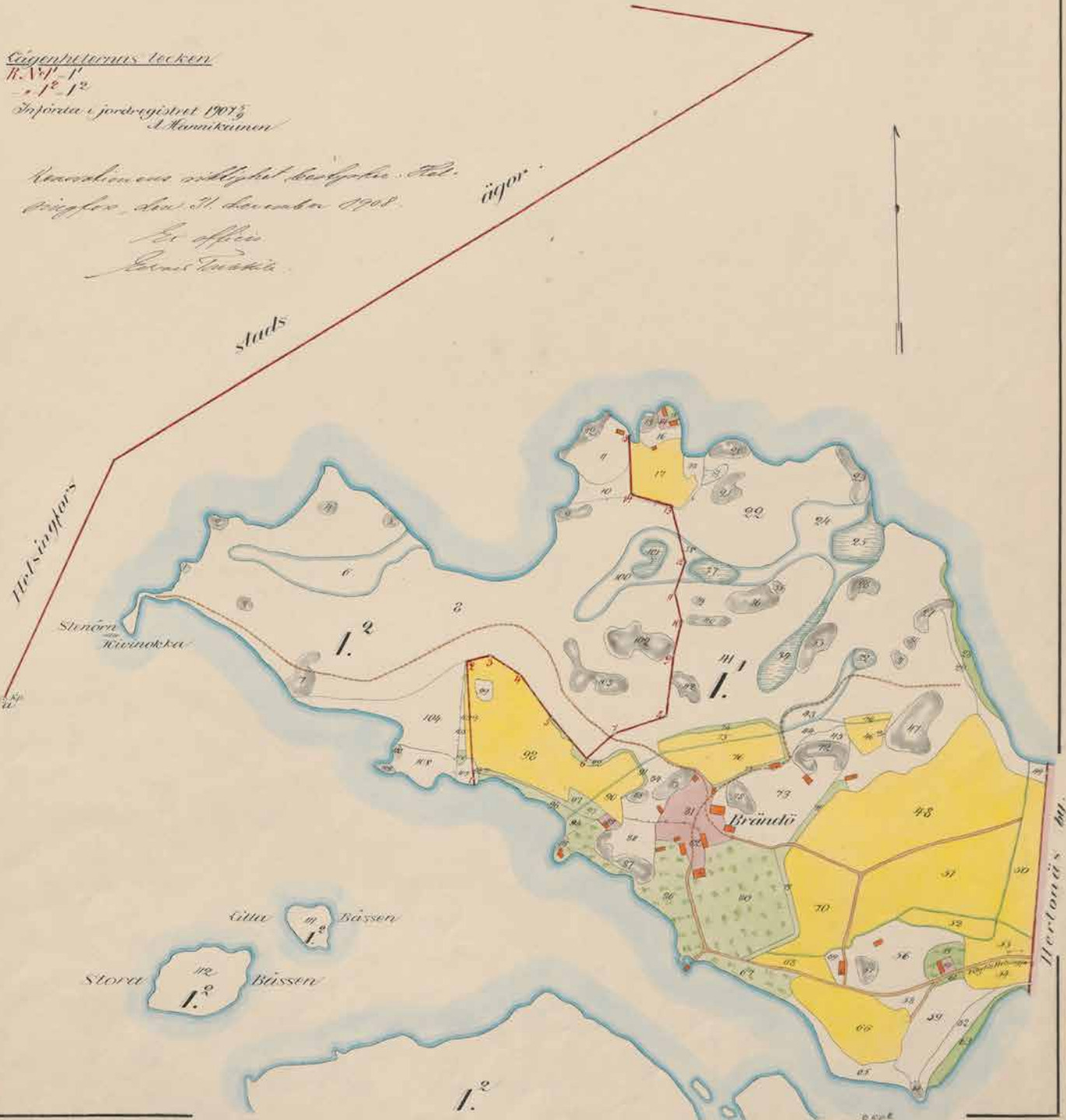
Stora Kivinkka

Gilla Bässen

Stora Bässen

Brändö

Herstans by

Kivinokka 1900-luvun alussa

Vielä 1900-luvun alussa Kivinokka kuului Kulosaaren kartanon maihin. Kartanoelämään kuului myös ulkoilmasta nauttiminen. Kartanon metsäalueilla käytiin sienessä, pohjoisrannan hiekkarannalla käytiin uimassa ja nokassa käytiin ihailmassa maisemia. Kartanoherra Johan Cronstedtin aikana kartano eli kukoistuskauttaan. Kartanoa pyöritti suuri joukko palvelusväkeä. Kartanon omistajan perhe oli runsaslukuinen; paroni oli jäänyt kahdesti leskeksi, ja lapsia oli kahdesta avioliitosta. Cronstedtin aikana kartanoalueelle rakennettiin useita asuinrakennuksia niin työväelle kuin perheen jäsenille, mm. päärakennuksen pohjoispuoliselle metsäkumpareelle Tallbackan huvila, lounaisrannan valkoinen huvila, Gunnarstorp.³ Samoihin aikoihin lienee rakennettu myös pohjoisrannalla, Norrstrandsängenin laidalla sijaitseva kalastajatorppa pihapiireineen.

Kartanoherra Johan Cronstedtin kuoltua vuonna 1907 suurin osa kartanon maista myytiin AB Brändö Villastad -yhtiölle, mikä tarkoitti sekä Kulosaaren että nykyisen Kivinokan alueen siirtymistä uuden perustettavan huvilakaupungin omistukseen. Kartanon ydinalueet jäivät yhä Cronstedtin perheen omistukseen.⁴ Tuolloin laaditussa tiluskartassa näkyy kaupan yhteydessä muodostunut uusi kiinteistön raja, joka seuraili pitkälti niittyjen ja metsän reunaa sekä pohjoiselle asuinrakennukselle johtanutta tietä (ks. oheinen kuva). Yhtiölle siirtyi siis rakentamaton Stuguö (nykyinen Kulosaari) sekä kartanoalueen metsäinen niemen kärki. Niityt ja rakennukset jäivät Cronstedtin perheen omistukseen.

1900-luvun alussa lähes puolet Helsingin asukkaista kuului työväkeen ja eli varsin niukoissa oloissa. Työväki asui usein hyvin ahtaasti, pääosin Pitkäsillan pohjoispuolella olevissa tiiviissä kaupunginosissa, joissa ei juuri ollut tilaa puistoille. Tuolloin ei vielä ollut nykyisiä jokamiehenoikeuksia, vapautta liikkua luonnossa tai nousta maihin Helsingin lähisaariin, lukuun ottamatta Helsinkiin perustettuja kansanpuistoja.

Työväenyhdistykset halusivat tarjota paljon maaseututautaiselle työväestölle vapaa-ajan ohjelmaa ja mahdollisuuksien virkistystä luonnossa, joten yhdistykset alkoivat vuokrata Vanhankaupunginlahden rantoja ja saaria jäseniensä kesänvietto- ja leirytympäloiksi.⁵ Näin työväenliike sai työväestölle vapaa-ajan ympäristön, jota samalla pystyi valvomaan ja kontrolloimaan.⁶ Kesäsiirtolatoiminta käynnistyi 1901 Viikissä, 1904, Lammassaassa, 1907 Kuusisaassa eli nykyisellä Kuusiluodolla.⁷ Kivinokan ensimmäinen vuokraaja oli Sörnäisten työväenyhdistys, joka vuokrasi Brändö Villastad Ab:ltä erinäisiä alueita Kivinokalta vuosien 1916-25 aikana.

Aluksi lyhyen maayhteyden puuttuessa Kivinokkaan saavuttiin soutaen suurilla puuveneillä, joihin mahtui jopa 50 matkustajaa. Veneet lähtivät pääsääntöisesti Hakaniemestä ja niissä laulettiin aatteellisia lauluja. Perillä oli usein yhteisöllistä toimintaa, kuten valistuspuheita, leikkejä ja urheilukisoja. Kesäiltaisina ja -viikonloppuisin Kivinokka houkutteli nuorisoa. Alueella myös yövyttiin, ensin havu- ja risumajoissa ja pian teltoissa.⁸ Brändö Villastad Ab vuokrasi Kivinokan alueita vuodesta 1923 lähtien myös vuonna 1887 perustetulle urheiluseuralle Helsingin Ponnistukselle.⁹

Helsingin kaupunki oli neuvotellut uuden omistajan kanssa Brändön tilan ostosta jo vuodesta 1919 lähtien.¹⁰ Kaupunki oli jo aiemmin hankkinut Herttoniemen kartanon maita ja tilan ostoa pidettiin tarpeellisena etenkin sujuvan liikenneyhteyden turvaamiseksi Sörnäisten ja Herttoniemeen kaavaillun satama-alueen välillä. Vasta 1927 kaupunki ja Brändö Gårds aktiebolag pääsivät viimein yhteisymmärrykseen tilan hinnasta, ja Helsingin kaupunki osti Brändön yksinäisen verotalon.¹¹ Seuraavana vuonna kaupunki osti Brändö Villastad Ab:ltä Kivinokan ja suuren alueen Kulosaaren sisäosista.¹² Huomattavaa on, että tässä vaiheessa kaupunki vielä suunnitteli Kivinokan mahdollista hyödyntämistä satamatoimintoihin.¹³

Kuva 10. Tiluskartta vuodelta 1907 liittyy kartanon tilusten myyntiin. Karttaan liittyvässä asiakirjassa todetaan, että vuosien 1754 ja 1792 kartat tiluksista ovat vanhentuneet, minkä takia uusi kartoitus oli syytä tehdä tässä vaiheessa. Kartalla vihreällä värillä on merkitty puutarha, keltaisella värillä pellot, pelkällä vihreällä niityt, punaisella tontit ja pihat sekä valkoisella metsät. Kartan selitysosassa metsiä on kuvailtu kuivat mäntyvaltaiset kan-

gasmetsiksi. Sinisellä rajattu valkoinen alue tarkoittaa alavaa metsää, sinisellä rajattu raidoitettu alue suota tai kosteikkoa, harmaa kallioita ja haalean sininen viiva ojaa. Rakennukset ovat merkitty oranssilla värillä. Punaisella näkyy tiluksia jakava raja, josta No:11 on Cronstedtin perheen omistuksessa ja No: 12 on Brändö Villastadin omistama alue. Rakennuksia on tiluskartan mukaan 21 kappaletta. KA.

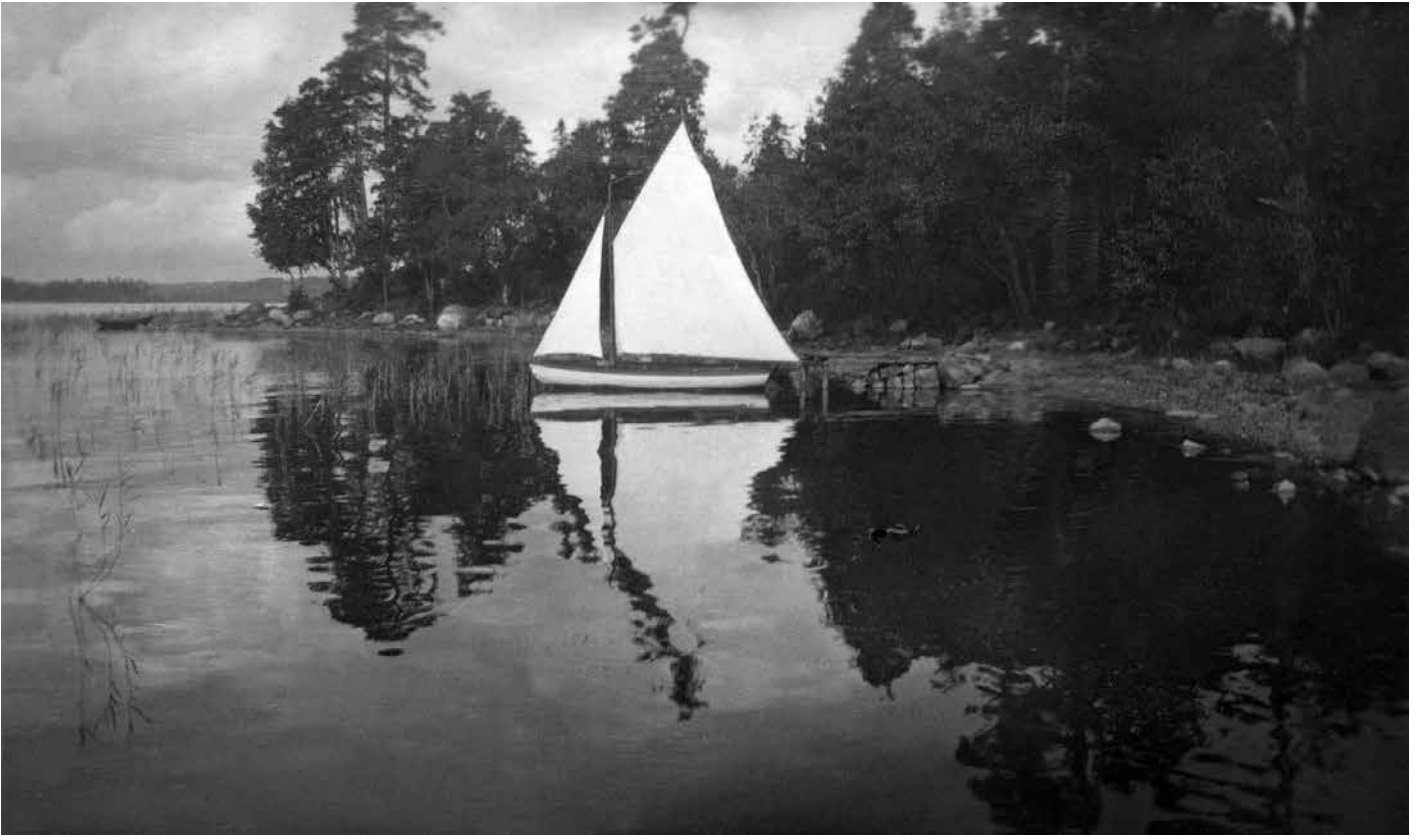

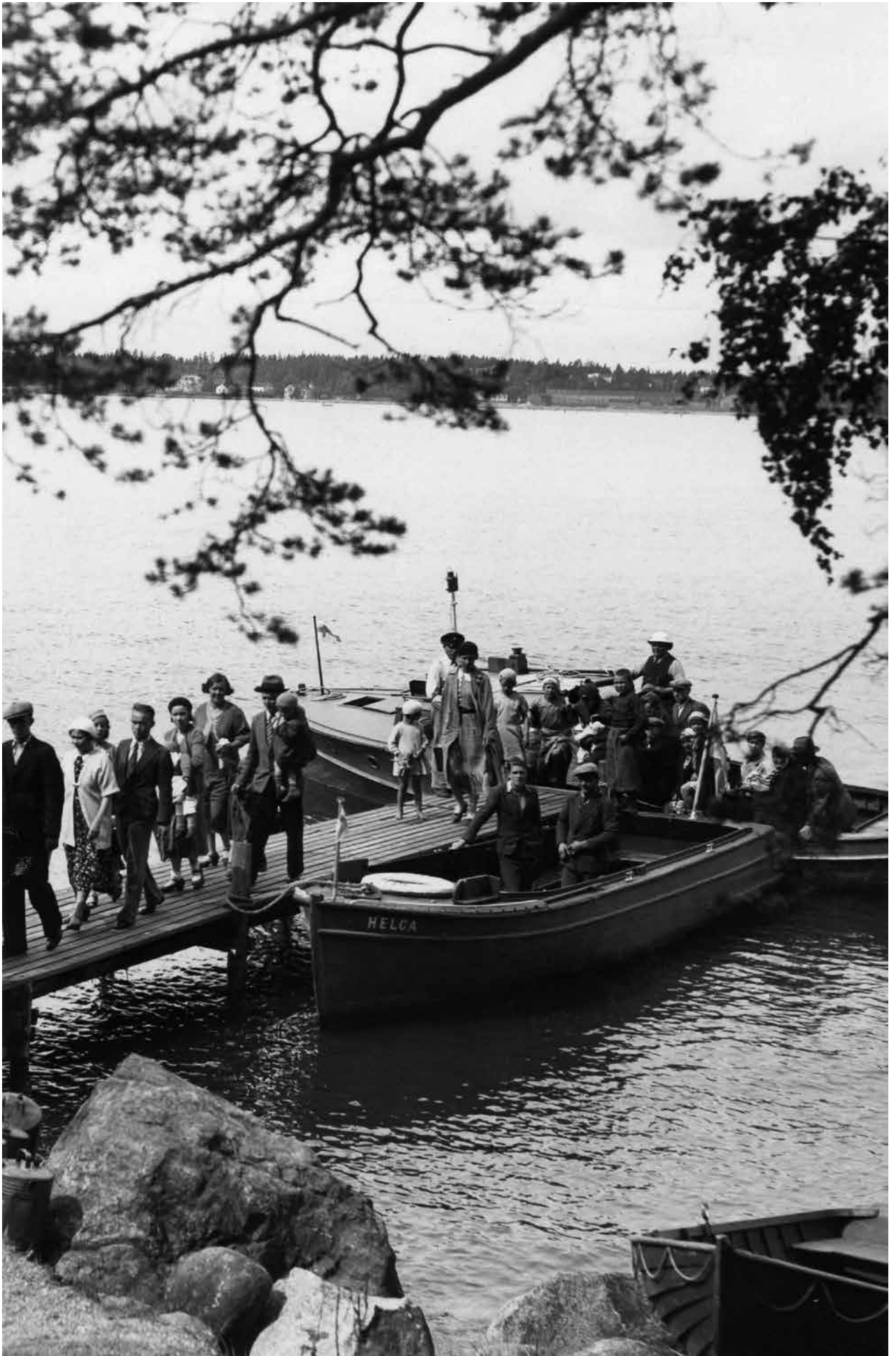
Kuva 11. Eräs Kivinokan venelaituri 1920-luvulla . KSA.

Kuva 12. Sörnäisten nuoriso-osastolaisia omalla veneellä matkalla Kivinokkaan vuonna 1920. KSA.

Kuva 13, viereisellä sivulla ylinnä. Vene Kivinokan rannassa 1920-luvulla. KSA.

Kuva 14, viereisellä sivulla alinna. Telttoja Kivinokassa vuonna 1920. Kuva K.Havas. HKMKA.

Kuva 15. Kivinokan laituri vuonna 1935. Moottoriveneet ovat tuoneet kesäviettäjiä Kivinokkaan. Kuva Heine Wolfgang. HKMKA.

Kuva 16. Kesänviettoa Kivinokassa vuonna 1932. Perhe telттаilemassa valoisalla metsäaukiolla. Kuva Arne Pietinen. MVKA.

Kivinokan kansanpuisto

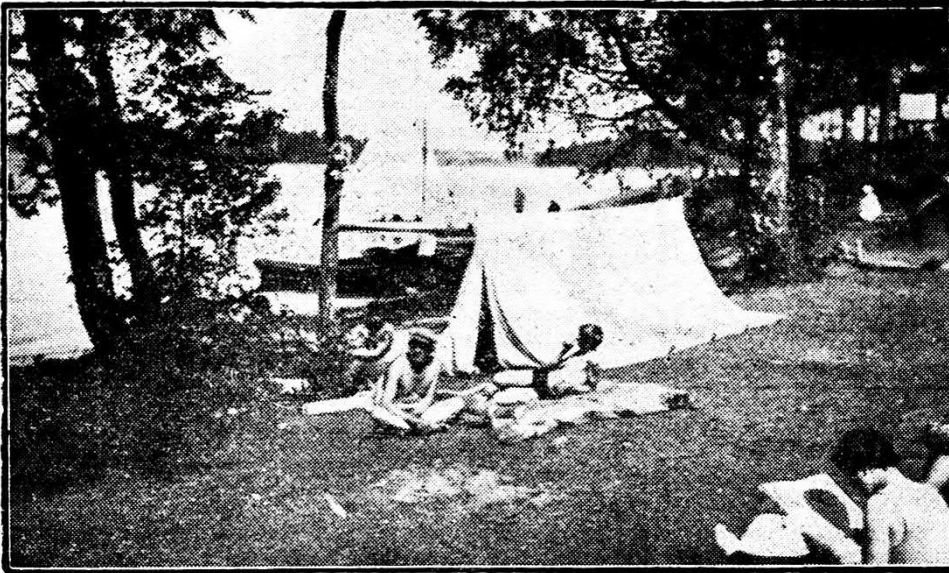
Kun Kivinokan satamasuunnitelmista lopulta luovuttiin ja tieyhteys Herttoniemeeseen muodostuvalle teollisuusalueelle ja öljysatamaan oli varmistettu, Kivinokan 27 hehtaarin suuruinen kansanpuisto perustettiin vuonna 1931 kaupunkilaisen retkeily- ja telttailualueeksi. Kansanpuisto sijoittui kartanon vanhoille kivikkoisille metsäalueille. Sen rajoina toimine kiinteistörajat, jotka syntyivät vuonna 1907, kun Kivinokka irrotettiin Brändön kartanosta. Samoihin aikoihin laadittiin siirtolapuutarhasuunnitelma, jossa kartanon pellot osoitettiin siirtolapuutarha-alueeksi.¹⁴

Kansanpuistojen perinne on ollut pitkä etenkin Ruotsissa, jossa sosiaalidemokraattinen työväenliike perusti niitä aktiivisesti. Tukholma on toiminut Helsingin puistojen esikuvana, ja kansanpuisto lieneekin rantautunut sitä kautta. Helsingissä oli kansanpuistoja jo 1800-luvulla, jolloin niitä ylläpitivät anniskeluyhtiöt. Kansanpuistot kunnallistettiin vasta 1919, josta lähtien kaupunki vastasi niistä. Kansanpuistot olivat ulkoasultaan melko luonnonmukaisia, tyyppillisesti kevyesti käsiteltyjä laajoja niitty- ja metsäalueita, jotka sijaitsivat kaupungin laidalla, kuten Helsingin ensimmäiset kansanpuistot Seurasaari ja Korkeasaari. Kansanpuistot eivät olleet kaupunkipuistoja, pikemminkin vaihtoehto niille, mutta myös joillain kaupunkipuistoilla nähtiin olevan myös kansanpuiston luonne, jos suurin osa käyttäjistä oli työväkeä.¹⁵ Helsingin kansanpuistoihin kuuluivat 1930-luvulla edellä mainittujen vanhimpien kansanpuistojen lisäksi Lauttasaaren eteläosa, Mustikkamaa, Pihlajasaari, Satamasaari, Seurasaari ja Tullisaari sekä Varsasaari Espoossa.

Ensimmäisenä toimintavuonna 1931 kansanpuistossa tehtiin mm. metsänraivaustöitä, puiston pohjoisosissa sijainneen kalastajatorpan saunarakennuksen yhdestä huoneesta tehtiin kansanpuiston kesävertijoille yöpymispaikka ja alueelle toteutettiin ulkoilmaoeskelupaikka.¹⁶ Myöhemmin 1930-luvulla kansanpuiston palveluja parannettiin, rakentamalla ja parantamalla teitä, käymälöitä, laitureita sekä rakentamalla lasten leikkipaikka.¹⁷ Kivinokassa toimi 1930-luvulla kioski, josta myytiin virvokkeita retkeilijöille (ks. kuva 53).¹⁸ Vuonna 1937 Kaupunginhallitus oikeutti osuusliike Elannon rakentamaan Kivinokkaan myymälä-kioskirakennuksen, joka on Kivinokassa ollut käytössä vielä 2000-luvulla.¹⁹ Läpi 1930-luvun kansanpuistoa vaivasi pula keitto- ja juomavedestä, jota jouduttiin tuomaan tankkiautolla kuutiokaupalla.²⁰

Kivinokan suosio retkeilyalueena nousi tasaisesti läpi 1930-luvun. 1930-luvun alkupuolella vakituksia telttöjä pystytettiin Kivinokkaan kesän aikana noin 500²¹, mutta luvun loppuun mennessä vakituksia telttöjä ja majoja nousi kesässä 881. Talvikuukausina yleisö käytti Kivinokkaa hiihto- ja kävely-paikkana.²² Aluksi telttailu sallittiin vain kangasteltoissa, mutta 1934 vahvistetussa Kansanpuiston järjestyssäännössä sallittiin, että ”alueelle sai pystyttää kiinteiden lautapohjien päälle kangasteltoja ja pahvista ja puukuitulevyistä tehtyjä majoja. Majat oli purettava talven ajaksi, ja ne koottiin uudelleen nurkkiin kiinnitetyillä hakasilla”.²³ Vuonna 1936 Gunnarstorpista kunnostettiin uusi Kivinokan kaitsijan asunto, koska vanha ei ollut riittävän iso eikä talvenkestävä.²⁴

Mikäs on moiliessa!

Auringonpalvojia, kirja, telta ja purjevenhe meren rannalla Kivinokan kansanpuistossa.

Kuva 17.

PISTÄYDYMME KIVINOKASSA.

Telttakaupunki ja kauniit näköalat kutsuvat.

Aivan lähimmässä ympäristössämmekin saattaa olla ihmeellisiä asioita, joista meillä tuskin on aavistustakaan. Kuinkahan moni helsinkiläinen on esimerkiksi pistäytynyt Kivinokan telttakaupungissa, vaikka se on aivan kaupungin äärellä.

Kuulin eräältä kivinokkalaiselta jännittävän tarinan siitä, miten keväällä telttapalstat vallataan. Määrätynä aamuna klo 6 avataan puomi, ja kilvan rientävät sadat valtaajat etsimään kauneimpia "huvilapaikkoja". Monet ovat saapuneet jo yöllä odottamaan ollakseen aivan puomin äärellä. Hirmuinen kiire siinä on, kun kesän onnistumisen puolesta juostaan. Tämä muisuttaa aivan Klondyken kultakuumetarinoita.

Siellä ne elävät tuhannet helsinkiläiset sadoissa teltoissaan onnellista kesäelämää. Meillä on jokaisella omat

Nyt retkeilemme Kivinokan kansanpuistossa ja Herttoniemen näköalamaastossa.

Maanmittaushallituksen topografikartta — Helsinki.

Kuva 19.

lomanviettokeinomme, mutta kannattaa kuitenkin nyt pyhäntienoissa pistäytyä tutustumassa Kivinokan verrattomaan ulkoilumaailmaan.

Aloitamme retkemme ylittämällä Kulosaaren sillan. Patikoituamme halki Kulosaaren tulemme Herttoniemen sillalle ja vielä sata metriä siitä eteenpäin, kääntyy tie vasemmalle Kivinokkaan.

Kiertelemme Vanhankaupungin lahden rantoja. Kauneimmilla rantakivillä saatamme hetkisen levähtää.

Hauskan retken makuun päästyämme emme lopetakaan vielä tähän, vaan kuljemme edelleen Herttoniemen metsään. Korkeat näköalakalliot aivan mykistyttävät kauneudellaan. Moni retkeilijä varmaan ihmettelee, että näin herttaiset retkeilymaat ovat olleet unohtuksissa.

Toivotan jokaiselle virkistävää jalkailuretkää.

X.

Kesäliikenne Kivinokkaan.

MOOTTORIVENHE LIIKENNETTÄ VÄLITTÄMÄÄN.

Hra Alfred Nyholm on pyytänyt saada yksinoikeuden välittää säännöllistä moottorivenheliikennettä ensi kesänä Kivinokan kansanpuiston ja kaupungin välillä. Kuljetusmaksuna hän ottaisi täysikäisiltä yksinkertaisesta matkasta 2 mk ja lapsilta 1 mk. Aikuiset saisivat lunastaa 10 kpl käsittäviä 15 mk maksavia alennuskortteja. Aikataulun mukaan alkaisivat kulkuvuorot toukokuussa klo 10 ja loppuvat klo 19, kesäkuussa 10—20, heinäkuussa 9—20, elokuussa 10—20 ja syyskuun aikana riippuu kulku sääsuhteista. Yksinoikeudesta liikennöimiseen Nyholm tarjoaa 1.000 mk kesäkaudelta. — Kiinteistölautakunta päätti hyväksyä tarjouksen.

Kuva 18.

Kivinokan vesi

Vesijohtoa ei rakenneta

Kaupungin kiinteistölautakunta on huomauttanut, että juoma- ja keittoveden tarve useassa kansanpuistossa ja varsinkin sellaisissa, jotka ovat luovutetut leiriytymistä varten, on osoittautunut vaikeaksi tyydyttää. Suurin on veden puute ollut Kivinokan kansanpuistossa. Ainoana mahdollisena ratkaisuna ovat yleisten töiden lautakunta ja vesijohtolaitos katsoneet vesijohtoon vetämisen Kulosaaren putkiverkostosta. Kustannusten tästä ratkaisusta on arvioitu nousevan 185.000 mk:aan.

Kaupunginhallitus käsitteli asiaa kokouksessaan torstaina, mutta päätti, ettei asia tällä kertaa antanut aihetta enempiin toimenpiteisiin.

Kuva 20.

Kuva 17. Kuva Kivinokasta Länsi-Savon lauantai-liiteessä. Länsi-Savo 18.07.1931, nro 83, s. 8 Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 18. Kesäliikenteestä Kivinokkaan kerrottiin keväällä 1933. Ilta-Sanomat, 14.03.1933, nro 61, s. 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 19. Telttakaupunki ja kauniit näköalat kutsuvat Kivinokkaan vuonna 1939. Helsingin Sanomat, 05.08.1939, nro 207, s. 6. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 20. Kivinokkaan kansanpuistoon ei rakennetta vesijohtoa. Ilta-Sanomat, 14.10.1938, nro 238, s. 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 21. Kivinokan kesäasukkaista koostunut toimikunta kirjoitti lehteen Kivinokan epäkohdista. Helsingin Sanomat, 05.08.1938, nro 207, s. 12. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 22. Kaunis sunnuntaipäivä houkutteli kansanpuistoihin paljon väkeä. Helsingin Sanomat, 07.08.1939, nro 209, s. 1. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kivinokan kansanpuisto.

Kivinokan kansanpuisto on tullut sangan suosituksi virkistyspaikaksi, jonne tuhannet helsinkiläiset pakenevat kaupungin pölystä. Puistossa on vakinaisesti pystytettynä n. 900 telttaa ja majaa, joissa asustaa arkisinkin paljon lomanviettäjiä, vieläpä työssäkäyviäkin. Sunnuntaisin nousee yleisömäärä aina 10,000:een.

Helsingin kaupungin puolesta voitaisiin kuitenkin tehdä vielä paljon, jotta oleskelu Kivinokassa muodostuisi todella virkistäväksi ja terveelliseksi. On nimittäin joukko epäkohtia, joihin puiston asukkaat kiinnittivät huomiota 31/7 pitämässään kokouksessa.

Pahin ja kiusallisin epäkohta on alituinen vesipula. Puiston kaivoissa ei riitä vettä edes arkipäivisin, puhumattakaan viikonlopuista, jolloin ei vettä riitä edes puolelle halukkaista. Vesijohdon vetäminen puistoon on nyt muodostunut välttämättömyydeksi. Asukkaiden puolesta on käännytty kaupungin kiinteistötoimiston ja kansanpuistojen ylivalvojan puoleen, ja toiveita on, että pahimman kuivuuden aikana saadaan pulaa lievennetyksi kuljettamalla vettä puistoon tankkivaunuilla.

Syksyn tullessa on kysymys majojen säilyttämisestä talven yli noussut esille. Kuljetusmatka kaupunkiin on pitkä ja hyvin harvoilla on sellaisia tiloja, joissa kävisi säilyttäminen esim. pahvimajojen suurikokoisia osia. Yleinen toivomus onkin, että puistoon rakennettaisiin iso vaja, jossa omistajat saisivat säilyttää majansa osat talven yli, vaikkapa sitten pientä maksua vastaan. Myös on esitetty toivomuksia, että majat saisi jättää paikoilleen talveksi.

Uimarannat ovat myös parantamisen tarpeessa: rannat ovat kiviset ja pohja mutainen. Uiminen on hankalaa ja — varsinkin pikkulapsille, jotka polskuttelevat matalassa — epäterveellistä, sillä muta irtoaa pohjasta ja tekee veden paksuksi mutavelliksi. Eiköhän jollakin keinoin saataisi hiekkarantaa Kivinokkaankin?

Tapaturmien varalta olisi jonkinlainen, vaikkapa vaatimatonkin, ensiapu-asema välttämätön. Nyt ei saa minikäänlaista ensiapua kaupunkia lähempää.

Suuri joukko puistossa kävijöitä saapuu sinne polkupyörillä. Pyörien taltuttaminen pitkin polkuja ja kallioita on hankalaa; sitäpaitsi joutuvat pyörät sateitten ja auringonpaisteen vahingollisen vaikutuksen alaiseksi ulkoilmassa. Alueen portille rakennettu vaja tai katos auttaisi siihen.

Yleinen toivomus on myöskin, että oleskelulupaa Kivinokan kansanpuistossa pidennettäisiin syyskuun loppuun asti.

Ylläolevat seikat ovat esiintyneet siinä kokouksessa, jonka Kivinokan asukkaat pitivät 31/7-38. Kokouksessa valittiin kolmihenkinen toimikunta viemään asiat asianomaisiin virastoihin. Päätettiin myöskin sanomalehdissä vedota yleisöön.

Kivinokan kansanpuiston asukkaitten puolesta

O. Vuorinen
(toimikunnan jäsen).

Kuva 21.

Leikkikentälapset ovat saapuneet Kivinokkaan uimaan.

*80.000 helsinkiläistä
eilen kansanpuistoissa.*

**11 höyrylaivaa ja 40 moottorivenettä liikenteessä.
Ulkoiljoilla kaupungin leirialueilla 1.600 telttaa ja kesä-
majaa.**

Eilinen kaunis sunnuntai, jollaisia pääkaupungissa ei tänä kesänä ole ollut useita, houkutteli runsaasti yleisöä uimarannoille ja kansanpuistoihin. Varovaisesti laskien voidaan sanoa, että noin 80.000 henkilöä eli yli kolmas osa helsinkiläisistä vietti päivänsä luonnon helmassa veden ja auringon merkeissä. Kivinokkaan, Lauttasaareen, Varsaasaareen, Satamasaareen ja Lammassaareen oli eilisen tienoissa pystytetty yhteensä noin 1.600 telttaa ja kesämajaa, joiden läheisyydessä nähtiin oikeaa viikonlopon viettoa. 11 täpötäyttä höyrylaivaa ja 40 samanlaista moottorivenettä kuljetti kaupunkilaisia kansanpuistoihin ja niistä takaisin.

Laivalaitureille muodostui pitkiä jonoja, jotka eivät kuitenkaan vähentäneet kaupunkilaisten intoa pyrkiä luonnonhelmaan. Useiden uimarantojen pukusuojat olivat niin täynnä, etteivät kaikki kävijät voineet jättää niihin vaatteitaan säilytettäväksi, vaan oli tuhansien riisuduttava ja pukeuduttava rannoilla. Ravintoloiden edustalle muodostui myöskin jonoja, ja virvoitusjuomat tekivät kauppaansa niin suuressa määrässä kuin niitä vain ehdittiin myydä. Kun Ilmatieteellinen

Eräs Kivinokan sadoista kesäasunnoista. Huomaa seinän vierelle rakennettu garage, jossa säilytetään jokamiehen ajoneuvoja, polkupyöriä.

Keskuslaitos lupaa lämmintä ja kaunista säätä koko viikoksi, on todennäköistä, että uimarannat ja kansanpuistot pysyvät jatkuvasti pääkaupunkilaisyleisön suosiossa.

(Jatk. 10:lle siv.)

Kuva 22.

Kuva 23, ylinnä. Perhe Kivinokan pohjoisella uimarannalla vuonna 1932. Kuva Aarne Pietinen. MVKA.

Kuva 24, alinna. Kesänviettoa Kivinokassa vuonna 1932. Laudoista rakennetut mökit piti purkaa talveksi. Kuva Aarne Pietinen. MVKA.

Kuva 25, viereisellä sivulla. Kivinnokkalaisia ryhmäkuvassa vuonna 1935. Kuva Heine Wolfgang. HKMKA.

Alkujaan säännöt rajasivat teltat poistettavaksi vasta syyskuun viimeisenä päivänä²⁵, mutta pian telttojen pito-oikeus rajattiin 9.5. - 15.9. välille.²⁶ Hyviä telttapaikkoja yritettiin käydä varaamassa jo hyvissä ajoin ennen kauden virallista aloitusta, mutta etukäteen kiinnitetyt teltanpohjat poistettiin. Ensimmäisenä virallisena päivänä oli 100 teltanpohjaa paikallaan. 1930-luvun puolivälistä eteenpäin leirytyms-alueiden vakinaiset leirasukkaat alkoivat käyttää melkein yksinomaan pahvi- tai puukuitulevyistä valmistettuja majoja.²⁷ 1938 päätettiin, että pysyvästä telttailusta oli maksettava 20 mk vuokra kesältä.

Vuodesta 1933 lähtien Ponnistus vuokrasi kansanpuistosta niin kutsuttua Rälläkänniemiä eli Kivinokan pohjoista niemiä, missä sen kesämaja-alue edelleenkin sijaitsee. Vuonna 1933 sinne raivattiin talkoovoimin jalkapallokenttä. 1937 alkaen Helsingin kunnantyohtekijäin keskuustoimikunta vuokrasi Kulosaaren kartanon päärakennusta ympäristöineen ja käytti sitä virkistys- ja lepopaikkana²⁸ Sen lisäksi yhdistyksen käyttöön luovutettiin alue Kulosaaren kartanon läheisyydestä telttojen pystyttämistä varten ehdoin, etteivät teltat ylittäneet kansanpuistoissa sallittuja mittoja.²⁹

Veneyhteys Vanhankaupunginlahden yli säilyi ensisijaisena reittinä Kivinokkaan 1940-luvulle asti, vaikka maateitse kulkeva reitti lyhenikin vuonna 1919 kun silta Sörnäisistä Kulosaaren valmistui.³⁰ Reitti maateitse oli kuitenkin hidas

ja pitkä verrattuna suoraan venereittiin. Linja-autoreitit kuljivat Kulosaaren kautta Herttoniemeen ja loppu matka tuli taittaa jalan,³¹ mutta Kyläsaaren rannasta pääsi moottori-veneliikennöitsijöiden veneillä suoraan Kivinokkaan.³²

1930 - luvun alussa moottori-veneliikennöitsijät saivat vapaasti harjoittaa liikennettä Kyläsaaren ja Kivinokan välillä, mutta vuodesta 1934 alkaen oikeus moottori-veneliikenteeseen linjalla Toukola - Kyläsaari - Kivinokka luovutettiin herra A. Nyholmille, joka vastasi liikenteestä lopun vuosikymmenen. Tämä vakiinnutti liikenteessä noudatettavan aikataulun sekä lippujen hinnat. Vuoden 1936 aikataulun mukaan reittiveneellä oli 11 vuoroa päivässä. Alkujaan aikuisen lippu kustansi 1,5 markkaa, lapsen 1 markkaa, myöhemmin lipun hinta nousi 2 markkaan.³³ Vuonna 1934 matkalippuja myytiin meno- ja paluuliput erikseen laskettuina Kivinokkaan 25 210.³⁴ Myöhemmin 1930-luvulla veneliikennettä Kivinokkaan täydensi myös Raittiusyhdistys Koiton moottorivene, joka oikeutettiin poikkeamaan Kivinokan laituriin välittäessään liikennettä Pitkäsillanrannasta Lamassaareen ja takaisin.³⁵

1930-luvun puolivälin tienoilla noin 40 % saapui Kivinokkaan Kyläsaaren moottori-venekyydeillä, 40% jalkaisin ja loput omilla veneillään. 1930-luvun loppua kohti mennessä yhä suurempi osuus retkeilijöistä saapui jalkaisin tai polkupyörällä.³⁶ Maitse saapumista vauhditti Kivinokan uuden tien valmistuminen 1935 ja Kivinokan halki kulkevan tien uudistaminen 1936.³⁷

Kuva 26. Ote Helsingin opaskartasta vuodelta 1940. Kartassa näkyy vielä alkuperäinen kansanpuiston raja vuodelta 1931. Helsingin karttapalvelu.

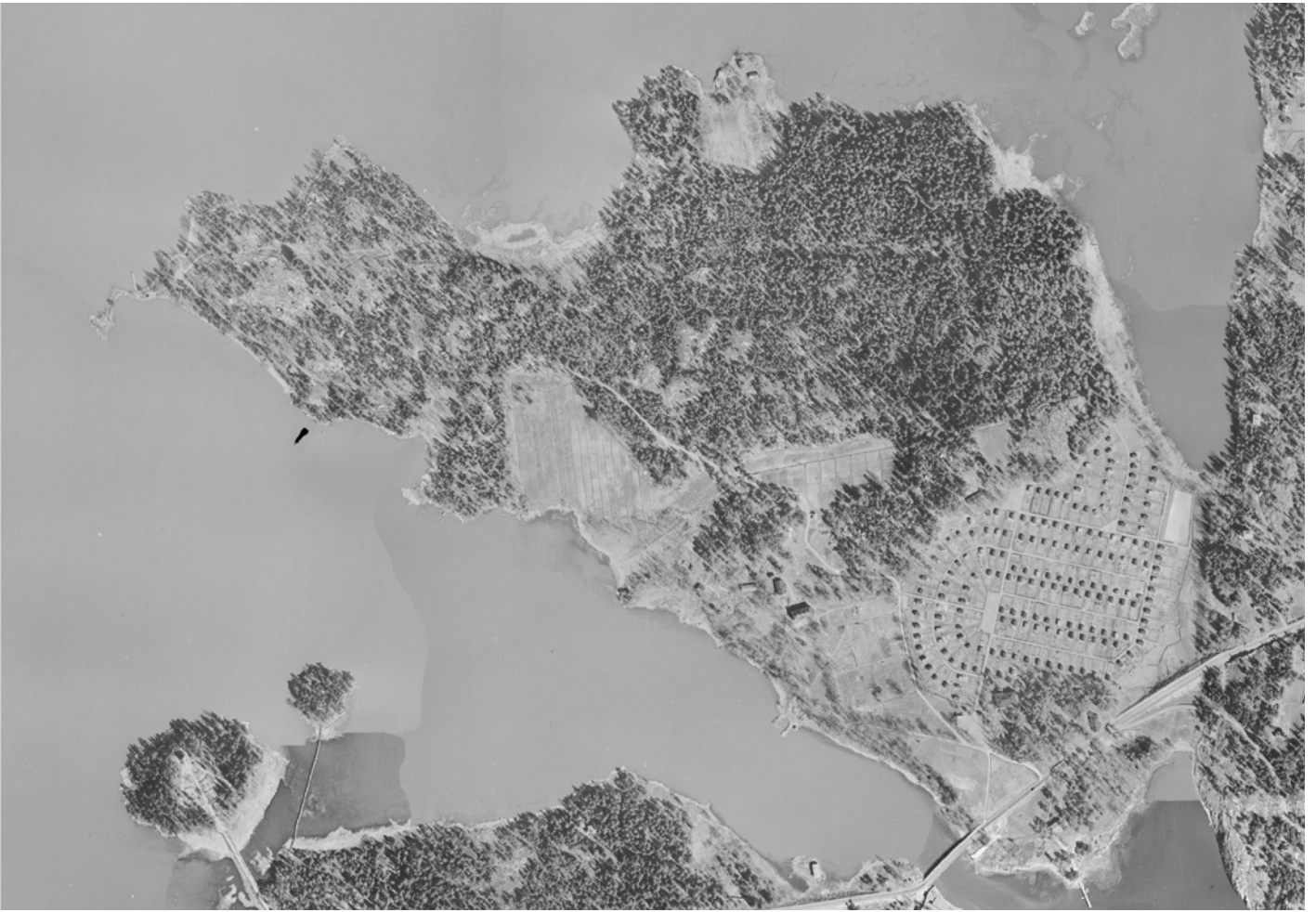
1940-luvun Kivinko

Sota-aikana retkeilijöiden ja leireilijöiden määrä Kivinkossa romahti. Talvisodan jälkeisenä kesänä vuonna 1940 telttailijoita oli huomattavasti vähemmän kuin edellisinä kesinä, joskin telttailijöiden määrän kerrotaan vähentyneen myös siksi, että kesän aikana kansanpuistossa tehtiin huomattavia uudistuksia. Tuolloin Kivinkokaan rakennettiin uutta 3 m levyistä tietä 550 m, raivattiin metsää, ojitettiin eräs vesiperäinen alue ja poistettiin kantoja uimarannalta. Merkittävä muutos oli myös vesijohdon vetäminen Kulosaaresta Kivinkokaan, joka ratkaisi kansanpuistoa vaivanneen juomavesiongelman. Telttapaikkojen vuokria korotettiin hintaan 30 mk vesijohdon vaikutuksesta.³⁸ Jatkosodan aikana 1940-luvun alkuvuosina Kivinkokaan ei enää järjestetty moottorivenekyytejä Kyläsaaresta polttoainepuutteen vuoksi.³⁹ Sotien aikana ja sen jälkeen kartanon vanhat viljelyalat ja niityt valjastettiin hyötyviljelyyn. Muun muassa kuntatyöntekijöiden yhdistys viljeli juurikasveja yli 8000 neliön alalla.⁴⁰ Retkeilijöiden määrä väheni entisestään 1940-luvun puoliväliin, jatkosodan päättymiseen asti. 1940-luvun loppupuoliskon aikana retkeilijöiden ja leireilijöiden määrä lähti jälleen nousuun, vaikkei noussut aivan 1930-luvun huippuvuosien tasolle. 1940-luvun loppupuolella Kivinkossa suoritettiin joitain uudistus- ja korjaustöitä.⁴¹ Kansanpuiston saavutettavuus parani, kun 1940-luvun lopussa kansanpuistoon alkoi kulkea linja-auto kesäisin.⁴²

1940-luvun aikana Kivinkoan kesämajojen luonne muuntui vuosittain rakennettavista ja purettavista monenkirjavista pahi- ja puukuitulevymökeistä piirustuksin säännellyiksi,

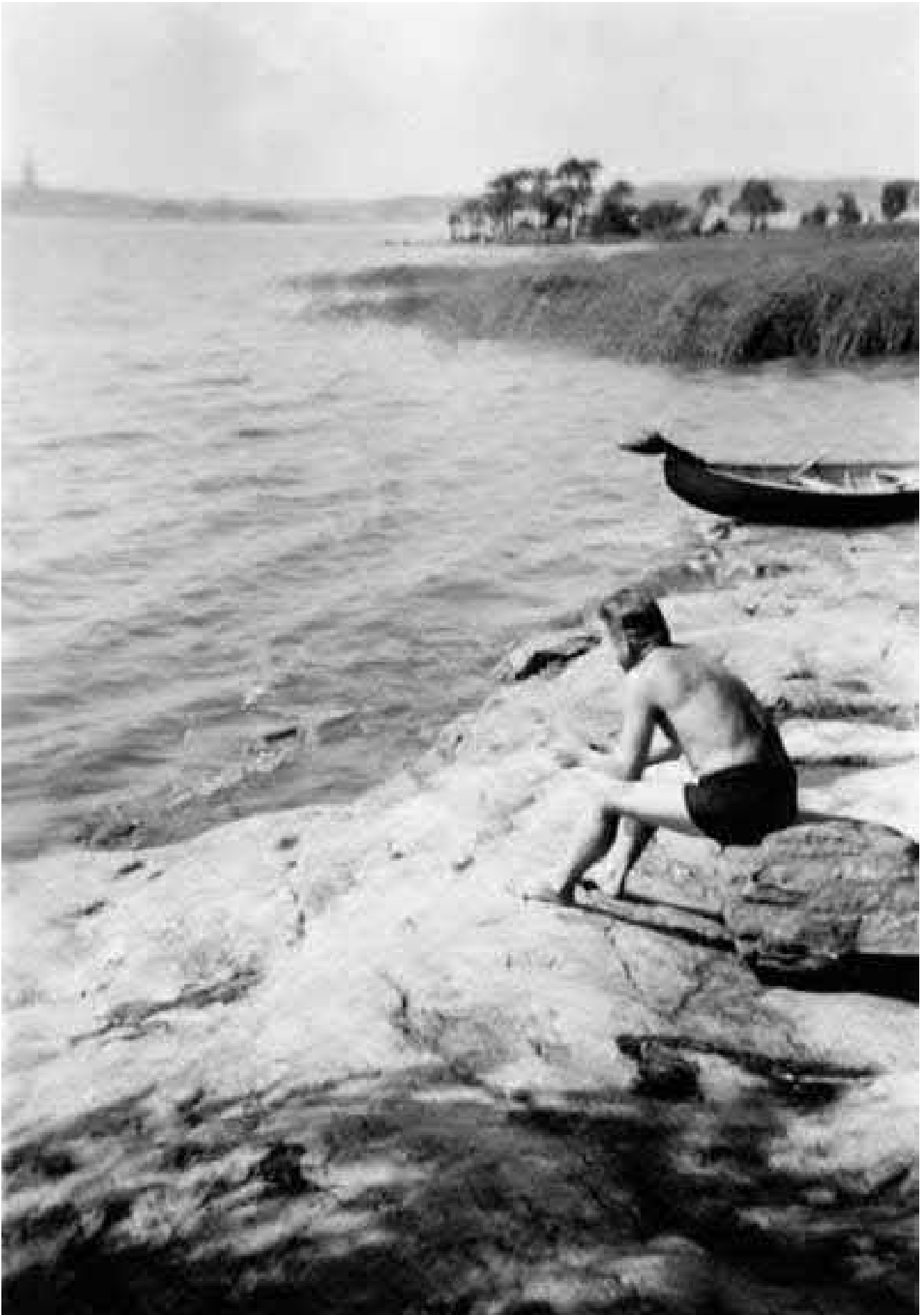
pysyviksi kesämajoiksi. Alkusysäys pysyville mökkiasumuksille kerrotaan olleen sotatalvi 1940-41, jolloin rintamamieliset eivät olleet purkamassa perheidensä kesäasumuksia. Majojen rakentamiselle saatiin tarkat ohjeet vuonna 1946, kun kaupunginarkkitehti Hilding Ekelund laati tyyppimajan piirustukset.⁴³ Majan ulkomittojen tuli olla enintään leveydeltään 2,5 m ja pituudeltaan 4,62 m, josta 1,5 m lasikuistia, jolloin majan pinta-alaksi muodostui 12 m². Majojen väriyty oli hillittyä ja aikansa taloväriytyä noudattava.⁴⁴ Majat saivat lähtien jättää omalla vastuulla talven yli paikoilleen kansanpuistoon.⁴⁵ Tyyppimajojen mukaisia lautarakenteisia majoja rakennettiin hiljakseen ja vielä 1950-luvun lopullakin alueelle rakennettiin uusia kevytrakenteisia pähviseinäisiä majoja (ks. kuva 65).

1940-luvun loppuun mennessä suuri osa nykyisistä kesämaja-alueista oli rakentuneet. Viimeisimpänä rakentui kaupungin työntekijöiden yhdistykselle vuokratut alueet. Yhdistyksen kesämajat sijoituivat kartanon päärakennuksen läheisyyteen metsäkumpareille eli samoille alueille jonne vuonna 1937 oli annettu lupa pystyttää teltoja. Tulevien vuosikymmenten aikana kesämaja-alueet eivät juuri enää laajentuneet, mutta uusia kesämajoja rakennettiin lähemmäksi toisiaan. Kesämajapaikkojen vuokraamisesta vastasi vuoteen 1997 asti Helsingin kaupunki.

Kuva 27, yllänä. Ilmakuva vuodelta 1943. Kivinkangas metsät näyttävät vielä valoisilta ja avokalliot erottuvat vaaleina alueina puiden seassa. Rantaniitty on avoin ja rantaviivaan asti. Helsingin karttapalvelu.

Kuva 28, alinna. Aikuisia ja lapsia Kivinkangas mökillä 1940-luvulla. Kuvaaja tuntematon. ALA.

Kuva 29. Mies Kivinokan rantakalliolla 1950-luvun alussa. Taustalla nokka. KSA.

Kuva 30, viereisellä sivulla. Kivinokan uimaranta 1950-luvun alussa. Rantavedessä oli vesiliukumäki. KSA.

1950- luvun Kivinokka

1950-luvulla helsinkiläisillä oli käytössään kymmenen kansanpuistoa, joista Kivinokka oli suosituin.⁴⁶ 1950-luvulla Kivinokassa tapahtui paljon kesänviettoa helpottaneita ja viihtymistä parantaneita muutoksia. Parannuksista huolimatta kesämajaelämä Kivinokassa jatkui kuitenkin suhteellisen askeettisena.

Kivinokan eteläinen uimaranta kunnostettiin 1950-luvun alussa, jolloin ranta sai lasten riemuksi vesiliukumäen.⁴⁷ 1950-luvun alussa uimarannalle rakennettiin nykyinen tanssilava. Sen viereen rakentui jossain vaiheessa rakennus, jota kutsuttiin ”Studioksi”. Studiossa säilytettiin radio, levysoitin ja äänentoistolaitteet. ”Kolme kaitutintötteröä nostettiin aina kesäsunnuntaisin uimarannan keskelle pystytettyyn pylvääseen. -- On kerrottu kulosaarelaisten häiriintyneen J. Malmstenin Leila-valssista!”, muistelee Risto Vilja, syntyperäinen kivinokkalainen.⁴⁸ Lava ei tuolloin vielä ollut katettu, se katettiin vasta yli 40 vuotta myöhemmin.

Ponnistus kunnosti vuonna 1933 rakennetun urheilukentän vuonna 1954.⁴⁹ 1950-luvun loppupuolella Hakaniemen Palloilijat -nimiselle yhdistykselle vuokrattiin n. 600 m² suuruinen alue Kivinokasta pienoisgolfkenttää varten 10 000 mk:n vuosivuokrasta neljäksi vuodeksi.⁵⁰

1950-luvun alussa Kivinokkaan saatiin sähkövalaistus. Viihtymistä paransivat niin ikään vuonna 1957 saatu yleisöpuhelin ja 1958 Kansanpuiston uusi soutuvene.⁵¹ Kivinokkaan saapumista helpotti pysäköintipaikan kunnostaminen ja

laajentaminen.⁵² Kivinokan jätehuolto oli ratkaistu käymälöiden viereisillä tunkioilla, jonne palamattomat jätteet vietiin. Poltettavat roskat poltettiin joko puuhellassa tai ne vietiin urheilukentän perälle Kivinokan siivoojille poltettavaksi. Vuodesta 1954 eteenpäin kartanon viereisiä peltoalueita vuokrattiin Kuntatyöntekijäin yhdistykselle viljelysmaaksi.⁵³ Samoihin aikoihin lienee perustettu myös viljelypalsta-alue pohjoisemmalle niitylle.

Merestä nautittiin kaikin keinoin ja 1950-luvulla Kivinokassa oli huomattava määrä pieniä vene- ja uimalaitureita. Vuonna 1950 nokkaan rakennettiin mattolaituri, joka palveli kesämajalaisia vielä 1990-luvulla.⁵⁴ 1950 luvun edetessä Kivinokan rannoille rakennettiin useita pidempiä venelaitureita, mm. nykyisen uimarannan läheisyyteen, Kulosaaren kartanolle ja nokan ja uimarannan väliselle alueelle. Nokassa oli mattolaiturin lisäksi myös uimalaituri, pohjoisen uimarannan läheisyydessä.

Vuonna 1952 Helsingin kaupunki päätti, ettei Kivinokan, Lauttasaaren, Varsasaaren ja Satamasaaren kansanpuistoihin anneta rakentaa enää uusia puumökkejä, vaan niitä pyritään vähentämään.⁵⁵ Kesämajojen määrää vähennettiin 1950-luvun aikana yli kahdellasadalla mökillä. Jäljelle jäänyt määrä vastaa suurin piirtein nykyistä kesämajojen määrää. Termi kansanpuisto jäi 1950-luvun lopussa pois käytöstä. Viimeisen kerran siihen viitattiin 1958 kunnalliskertomuksessa, jonka jälkeen ei ole termiä kaupunginhallinnossa käytetty. Entisiä kansanpuistoja alettiin nimittämään ulkoilualueiksi tai ulkoilupuistoiksi.

1960-luvusta nykypäivään

1960 ja 1970 – luvuilla autojen määrän ja vapaa-ajan lisääntyminen toi muutoksia niin Kivinokan kuin Kulosaaren kartanoalueenkin toimintoihin. Tarvittiin leveämpiä kulkuväyliä ja valaistusta, pysäköintialueita, veneiden säilytysalueita ja pelikenttiä.⁵⁶ Vuonna 1965 rakennettiin Kivinokan ulkoilualueen käyttäjille laaja pysäköintikenttä. 1960-luvulla Kivinokan uimaranta sai suihkut ja Ponnistuksen alueelle rakennettiin sauna.⁵⁷

1960-luvun alussa rakennettiin Kulosaaren kartanon vanhan laiturin pohjoispuolelle venesatama, jota ryhtyi pyörittämään vuonna 1962 perustettu Kartanon Venekerho. Satamaa varten rantaa täytettiin n. 2000 m² ja rannalle rakennettiin useita laitureita. Venesatamatoiminnot työntyivät myös kartanopuiston reunoille. Samoihin aikoihin kartanon päärakennuksen edustalle tehtiin pysäköintialue.⁵⁸ Alue sai toisen sataman, kun kaupunki perusti Naurissalmen venesataman lähemmäksi siltaa 1970-luvulla. Satama käsitti T-mallisen laiturin. Sitä ennen alueella oli ollut runsaasti pieniä laitureita.⁵⁹ Niemennokkaan, nokan eteläreunalle rakennettiin pitkä venelaituri vuonna 1963.

Kivinokkalaisten entisen puheenjohtajan Pertti Järvimäen mukaan 1970-luvulla kiinnostus kesämajoja kohtaan nousi, kun Helsingin lähellä ei ollut enää pieniä kesämökkejä myytävänä. Tällä oli suuri vaikutus mökkien hintoihin.⁶⁰

Vuonna 1997 kaupunki siirsi kesämajojen vuokraamisen yhdistyksille.⁶¹ 1990-luvun lopulla aloitettiin Helsingin uuden yleiskaavan valmistelu. Vuonna 2002 vahvistuneessa yleiskaavassa Kivinokka, samoin kuin Koivusaari ja Vartiosaari, oli merkitty selvitysalueeksi, jonka maankäyttö ratkaistaan alueittain myöhemmin seuraavassa yleiskaavassa tai osayleiskaavassa. Yleiskaavassa Kivinokan eteläosa, Herttoniemen siirtolapuutarha, oli esitetty osana Helsinki-puistoa.⁶² Asuntorakentamisen pelko varjosti kesänviettoa Kivinokassa, ja aihe kirvoitti kiivasta keskustelua täydennysrakentamisen puolesta ja vastaan. Puolustajien mielestä Kivinokkaa leimasi vahva yksityisyyden tuntu ja se oli korkea aika ottaa hyötykäyttöön, kriitikot sen sijaan korostivat Kivinokan historiaa ja työväenliikkeen taustaa, sekä kaikille kaupunkilaisille avointa virkistysaluetta. Epävarmasta tulevaisuudesta huolimatta kiinnostus kesämajoja kohtaan kuitenkin pysyi, ja niiden hinnat alkoivat jo olla kovia.⁶³

Kuva 31, viereisellä sivulla. Venelaitureita Kivinokassa vuonna 1967. Taustalla näkyy kartanon uima-huone. Kuvaaja Tapio Mäkiö. ALA.

Kuva 32. Kesänviettoa Kivinokan majalla vuonna 1960. Maja sijoittui puiden väliin rinteeseen. Majan vieressä näkyy kuusi, josta on karsittu joitakin oksia. HKMKA.

Kuva 33, alhaalla vasemmalla. Pariskunta Kivinokan kärjessä vuonna 1963. Isot kivet tukevat nokkaan johtavaa pengertietä. KSA.

Kuva 34, alhaalla oikealla. Talvinen näkymä Naurissalmesta 1960-luvulla. Rantaviivassa on useita pieniä laitureita.

Kuva 35. Näkymä Kivinokasta lokakuussa vuonna 1970. Kesämaja-alueet ovat hiljenneet. Tieltä aukeaa näkymä puiden lävitse kohti merta. Kuvaaja Simo Rista. HKMKA.

Kuva 36, keskellä. Näkymä Kivinkaan johtavalta tieltä lokakuussa 1970. Tieltä on avautunut näkymä kohti vanhaa niittyalueetta, jossa sijaitsivat pelikentät. Kuvaaja Simo Rista. HKMKA.

Kuva 37, alhaalla. Näkymä tyhjälle uimarannalle. Tien vieressä sijaitsee yleinen pumppukaivo. Kuvaaja Simo Rista. HKMKA.

Kuva 38, viereisellä sivulla ylhäällä. Syksyinen näkymä kohti nokkaa. Kuvaaja Simo Rista. HKMKA.

Kuva 39, viereisellä sivulla alhaalla. Näkymä kesämaja-alueelle vuonna 1988. Kuvan kesämajat sijoittuvat kartanon vanhan niityn reunalle. Kuva Terttu Korhonen. ALA.

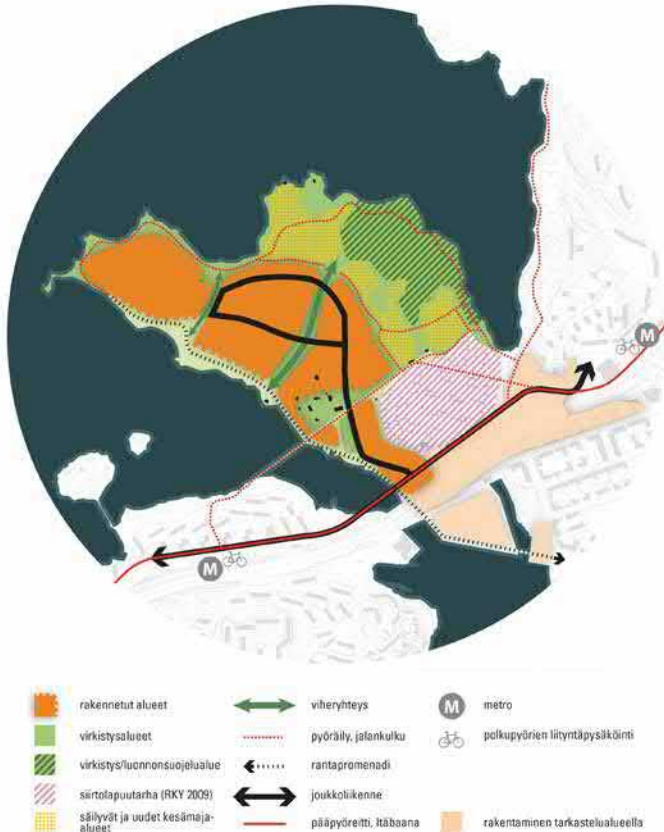

Suurin osa Kivinokasta oli edelleen asemakaavoittamatonta, mutta Herttoniemen siirtolapuutarha-alueella tuli voimaan suojeluasemakaava 2007. Kivinokan osayleiskaavatyö käynnistyi vuonna 2011. Osayleiskaavan suunnitteluperiaatteiden laadintaa varten tehtiin kolme erilaista maankäyttövaihtoehtoa: yksi virkistysvaihtoehtoa ja kaksi rakennettua vaihtoehtoa.⁶⁴ Virkistysvaihtoehdon päätavoitteena oli Kivinokan avaaminen yleisemmälle virkistykselle ja virkistyspalveluille. Raskaammin rakennettu vaihtoehto oli mitoitettu 12 000 asukkaalle, rakentaminen olisi tapahtunut kokonaisuudessaan kerrostalokorttelein, joita olisi rakennettu läpi

Kivinokan osayleiskaavan suunnitteluperiaatteet
KSLK 8.4.2014

Kivinokan ja myös Itäväylän päälle ehdotetulle betonikanalle. Kevyempi vaihtoehto oli mitoitettu 6000 asukkaalle ja kerrostalot sijoituivat Kivinokan etelärannan puolelle ja pientalot selänteelle, sekä pohjoisessa säästettiin kesämaajalueita.⁶⁵ Kaupunki esitteli kolme maankäyttövaihtoehtoa vuonna 2013. Tämän seurauksena aktivoitui pääosin Kivinokkalaisista koostuva ”Kivinokka kaikille” – kansalaisliike, joka halusi säilyttää Kivinokan virkistyskäytössä. Liikkeen tavoitteena oli saada poliitikot, kansalaismielipide Kivinokan taakse sekä Kivinokka laajemmin tunnetuksi, ja se järjesti erinäisiä tempauksia sekä oman esityksensä Kivinokan kehittämisestä virkistysalueena. Kontaktien ja yhteistyön poliitikkojen ja kaupunkisuunnitteluviraston kanssa ansiosta Kivinokka-liikkeen vaihtoehtoinen esitys esiteltiin myös lautakunnassa, jossa päätettiin Kivinokan suunnitteluperiaatteista keväällä 2014. Lautakunnalle esiteltiin kaupunkisuunnitteluviraston vaihtoehtotarkastelujen ja viitesuunnitelman pohjalta muodostamat Kivinokan suunnitteluperiaatteet, joiden tavoite oli tehdä Kivinokasta n. 6000 asukkaan tiivisti rakennettu, puukerrostalovaltainen, ekologisesti kestävä kaupunginosa, jossa on asumista, virkistystoimintaa sekä historiallisesti arvokkaita alueita ja tiiviimpi liittyminen naapurikaupunginosiin meren ylittävän kävely- ja pyöräily sillan ja Itäväylän ja metroradan avulla peittävän kannen avulla.⁶⁶ Nämä periaatteet, jotka olisivat mahdollistaneet Kivinokan osayleiskaavan laatimisen, kaatuivat kuitenkin niukasti äänin 5-4 lautakunnassa 2014 keväällä Kivinokkalaisten riemuksi. Lautakunnassa päätettiin, että Kivinokan jatkosuunnittelu tutkii Kivinokan kehittämistä virkistysalueena.

Kivinokka kaikille – liikkeen perintönä järjestetään edelleen vuosittain Kino Kivinokka – ulkoilmaelokuvatapahtuma, joka järjestettiin ensimmäisen kerran 2013. Tapahtumalla haluttiin tehdä maineeltaan sisäänpäin lämpiävästä Kivinokasta houkuttelevampi kaupunkilaisille, ja siten vastustaa Kivinokan rakentamista.⁶⁷

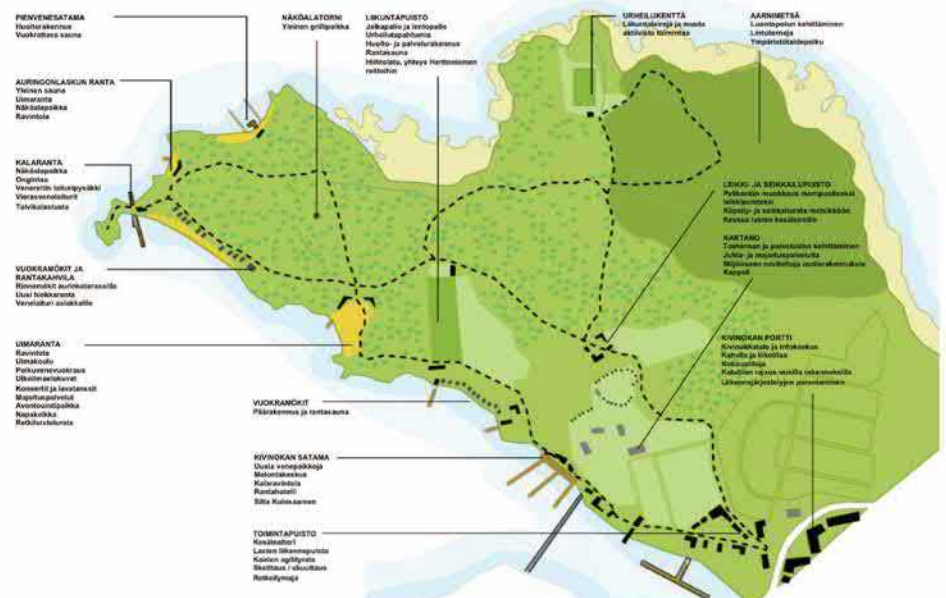
Kuva 40, viereisellä sivulla ylhäällä. Kivinokan nokassa sijainnut matto-laituri vuonna 1983. Kuvaaja Jan Alanco. HKMKA.

Kuva 41, viereisellä sivulla alhaalla. Näkymä kesämaajalueelta vuonna 1993. Majojen ympärillä näkyy puutarhamaisia pihapiirejä. Kuvaaja Terhi Saarinen. ALA.

Kuva 42, ylhäällä. Kaupunkisuunnittelulautakunnalle esitetyt Kivinokan osayleiskaavan suunnitteluperiaatteet vuodelta 2014. Helsingin kaupunkiympäristön toimiala.

Kuva 43, alhaalla Kivinokka kaikille -liikkeen laatima vaihtoehtoinen suunnitelma 2014. Kivinokkalaiset ry.

VISIO UUDISTUVASTA KIVINOKASTA (kesä-talvi)

Nykytila ja säilyneisyys⁶⁸

Kulosaaren kartanon maille vaihteittain 1900-luvun alkupuolella syntynyt kansanpuisto on nykyään suosittu metsäinen ulkoilu- ja virkistysalue. 1920-1950-luvulla käytössä ollut kansanpuisto-nimi poistui käytöstä vähitellen.⁶⁹ Nykyisin alue tunnetaan erityisesti kesämajoistaan ja suuri osa Kivinokan alueesta on vuokrattu yhdistyksille kesämaja-alueiksi. Niitä hallinnoi kolme yhdistystä. Eniten majoja on Kivinokkalaiset ry:llä ja vähiten Ponnistuksella. Ponnistus on yhdistyksistä ollut pisimpään Kivinokassa. JHL:n kesämaja-alueen majat sijoittuvat tiiviisti Kivinokan keskellä oleville metsäkumpareille. Kesämaja-asukkaita alueella on noin 2000 ja kesämajoja 618. Kesämajat levittäytyvät tasaisesti koko alueelle ja sijoittuvat pääosin väljästi Kivinokan metsäalueille ja kalliolle sekä rannoille, vaikka paikoin majat ovat hyvin lähellä toisiaan. Vuokra-alueet ulottuvat rantaan asti, ja kesämajoja on aikoinaan rakennettu aivan kiinni rantaviivaan. Osa ranta-alueista on kuitenkin edelleen säilynyt rakentamattomana ja on vapaassa virkistyskäytössä.

Alueen kesämajat ovat eri-ikäisiä ja -värisiä. 1940-luvun alun ensimmäisiä kevytrakenteisempia kiinteitä kesämajoja ei ole säilynyt. Eri yhdistysten alueilla on käytössä erilaiset majatyypit. Kivinokassa on säilynyt 1940-50-luvulla kaupunginarkkitehti Hilding Ekelundin tyyppiirustuksilla rakennettuja majoja. Kesämajoilla ei sääntöjen mukaan ole pihaa, vaan rakennuksia ympäröi yleinen virkistysalue, joka pitäisi pitää luonnontilassa. Suurella osalla majoista on rajoituksista huolimatta laajojakin puutarhamaisia piha-alueita sekä terasseja. Alueen rakennuskantaan kuuluu majojen lisäksi yhdistysten käytössä olevia wc- ja huoltorakennuksia, joista osa on peräisin 1930-luvulta, uimarannalla sijaitseva toimistorakennus, tanssilava ja pukukopit, uimarannan läheisyydessä sijaitseva vanha kesäkioski, jossa toimii nykyisin kahvila, sekä Ponnistuksen saunarakennus sekä kerhotalo, joka on todennäköisesti peräisin 1900-luvun alusta. Alueella on myös kaksi huvimajaa, toinen läntisimmän pelikentän reunalla ja toinen lähellä Kivinokan niemen kärkeä. Vuonna 1937 rakennettu kesäkioski on vuodesta 1949 asti ollut kaupungin omistuksessa ja kahvilatoiminta siinä on päättynyt vuonna 2020.⁷⁰ Kulosaaren kartanoon liittyvistä rakennuksista on kerrottu Kulosaaren kartanoa koskevassa selvityksessä.

Selvitysalueella on kolme nurmipintaista pelikenttää, joista kaikki sijaitsevat kartanon vanhoilla niitty- ja peltoalueilla. Pohjoiselle niitylle, urheiluseura Ponnistuksen vuokraamalle alueelle pelikenttä lienee tehty jo 1930-luvulla ja vanhalle rantaniitylle sijoittunut kenttä perustettiin 1940-luvulla. Alueen keskellä oleva niitty- ja peltoalue oli vielä 1950-luvulla viljelykäytössä ja pelikenttä sinne perustettiin vasta 1960-luvulla. Sinne perustettiin 1960-luvulla myös sorapintainen leikkikenttäalue, joka säilyi pitkälle 2000-luvulle, mutta on sen jälkeen saanut nurmettua.

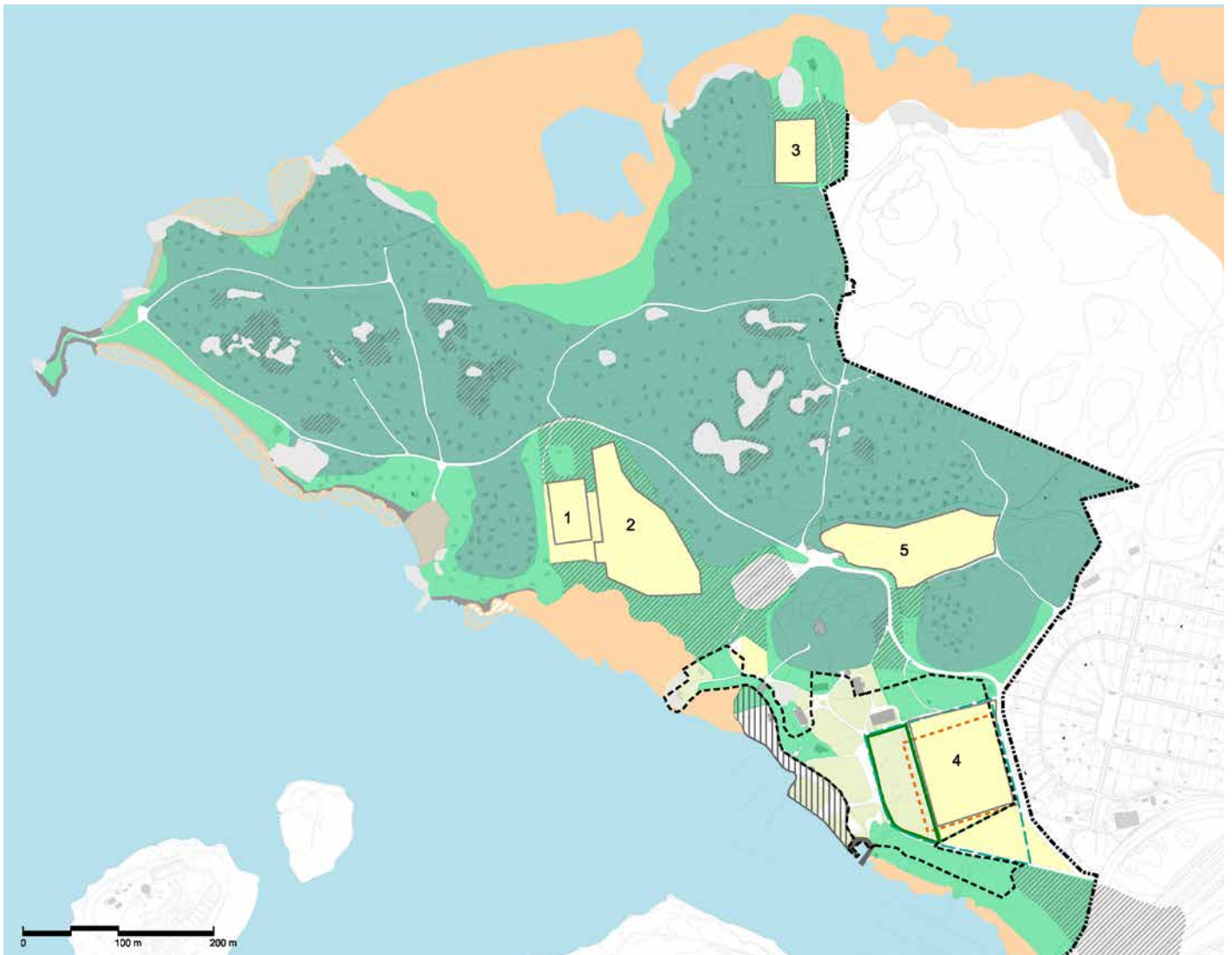
Alueen kahdesta palstaviljelyalueesta toinen sijoittuu Kulosaaren kartanopuiston vierelle ja toinen kesämaja-alueiden keskelle, vanhalle rantaniitylle. Näistä jälkimmäinen on ollut jonkinlaisessa palstaviljelyssä jo 1950-luvulta lähtien.

Kivinokan länsirannalla aivan kesämajojen tuntumassa on 1950-luvulla perustettu suosittu uimaranta. Tanssilavan ja uimakkoppien lisäksi alueella on muutamia pöytiä ja penkkejä, leikkivälineitä ja suihku sekä lavoista tehtyjä lepotuoleja. 1950-luvulla ollut vesiliukumäki ei ole säilynyt. Uimaranta on nykyään suosittu tapahtumapaikka, jossa järjestetään erilaisia ulkoilmatapahtumia. Kivinokan kärjessä on pieni luonnonhiekkaranta, joka lienee uimapaikkana vanhempi kuin edellä mainittu uimaranta. Kivinokan ranta-alueilla on myös useita veneiden säilytysalueita. Kulosaaren kartanon alueella on 1960-luvulla rakennettu venesatama ja satamatoimintoihin liittyviä rakennuksia sekä varasto-alueita. Venesataman rakentamiseen tehdyistä täytöistä huolimatta vanha höyrylaivalaituri on säilynyt, kuten myös sen vieressä oleva uimahuone. Kivinokan rantaviivaan 1940-60-luvulla kuuluneista erikokoisista vene- ja uimalaitureista on jäljellä lähinnä perustukset ja satamatoiminnot ovat keskittyneet kolmeen paikkaan, Naurissalmen laituriin, Kartanon venekerholle sekä kivinokkalaisten venesatamaan Kivinokan pohjoisosissa. Sen lisäksi alueella on muutamia rantoja, joita käytetään epävirallisesti soutuveneiden säilyttämiseen.

Kuva 44, viereisellä sivulla. Näkymä rantaniityn viljelypalstoilta kohti merta ja Kalasatamaa. Kalasataman tornitalot ja tiiviisti rakennettu Kalasatama on vastakohta Kivinokan vehreälle viheralueelle.

Kuva 45. Rantaviivassa on komeita mäntyjä ja avokallioita. Rannan läheisyyteen rakennetuilla majoilla on usein terassit ja oleskelupaikat rakennettu aivan rantaviivaan.

MAISEMATILAN SÄILYNEISYYS JA MUUTOKSET

MAISEMATILA

1700 - LUVULTA ASTI AVOIMENA SÄILYNYT MAISEMATILA
Osa niityistä ja pelloista ollut jo käytössä 1600-luvulla

Alueiden nykyinen nykyinen käyttötarkoitus

1. Pelikenttä
2. Viljelypaista-alue 1940-luvulta
3. Ponnistuksen pelikenttä
4. JHL:n viljelypaista-alue 1940-luvulta
5. Pelti- ja oleskelunurmi

SELÄNTEEN LAKIALUEEN AVOIMENA SÄILYNYT MAISEMATILA
Avokalliot.

UMPEENKASVANUT TAI RAKENNETTU HISTORIAALISESTI AVOIN MAISEMATILA
1700-luvulta 1930-luvulle avoimena säilynyt alue.

METSÄISINÄ SÄILYNEET SELÄNTEET, SULJETTU / PUOLIAVOIN MAISEMATILA
1600-luvulta asti metsäisinä säilyneet selänteet, pääosin havupuuvalttaista sekametsää.

LEHTIPUUVALTAISET METSÄT, SULJETTU / PUOLIAVOIN MAISEMATILA
Rantametsät ja avoimien alueiden reunoille syntyneet reunametsät.

KARTANOYMPÄRISTÖN PUOLIAVOIN PUISTOMAINEN ALUE

KARTANOPIUSTO

VANHIMMAN TUNNETUN PUUTARHAN ALUE
Vuoden 1754 tiluskartan mukainen hyötöpuutarhan alue.

1800-LUVUN KARTANOPIUSTON ALUE
Vuoden 1872 senaattikartan mukaan, puisto perustettiin todennäköisesti pian 1810-luvun jälkeen.

1800-LUVUN LOPUN JA 1900-LUVUN ALUN KARTANOPIUSTON ALUE.
Vuoden 1907 kartassa puutarhaksi merkitty alue.

NYKYINEN KARTANOPIUSTO

----- Suunnittelualan raja

RANTAVIIVA

PEHMEÄ RUOVIKKORANTA

RUOVIKOITUNUT/RUOVIKOITUMASSA OLEVA RANTAVYÖHYKE

HIEKKA- TAI SORARANTA

KIVIKKORANTA

KALLIORANTA

RAKENNETTU RANTA
1960-70-luvulla tehty meritäyttö esitetty viivoituksella.

Kuva 46. Maisematilan säilyneisyys ja muutokset. Näkymä Oy. Pohjakartta kaupunkimittausosasto.

Kuva 47, viereisellä sivulla. Näkymä nokasta kohti etelää ja Kulosaarta.

Alueella kulkee runsaasti kapeita majoille vieviä kinttupolkuja, kapeita jalankulkuun ja pyöräilyyn soveltuvia polkuja sekä leveämpiä sora- ja hiekkapintaisia teitä. Ajoneuvoliikenne on sallittu alueen keskellä olevalle pysäköintialueelle asti. Siitä eteenpäin tiet on varattu jalankululle ja pyöräilylle sekä huoltoajolle. Teiden alussa olevat puomit pidetään kuitenkin pääosin auki, ja ajoneuvoliikennettä on alueella paljon pakollista huoltoajoa enemmän. Alueen pääreitit pohjautuvat pitkälti jo 1800-luvun lopulla olleisiin kartanon niityille ja rannoille johtaneisiin metsäpolkuihin. Kartano-alueelle johtava sisääntulotie on peräisin 1700-luvulta.

Selvitysalueella on kaksi pysäköinnille osoitettua aluetta. Kesämaja-alueiden keskelle, 1960-luvun lopulla nykyiseen laajuuteen rakennettu pysäköintialue palvelee sekä kesämajalaisia että alueen virkistyskäyttäjiä. Kartanon pääraakennuksen läheisyydessä oleva pysäköintialue palvelee pääosin kartanossa pidettäviä yksityistilaisuuksia ja virkistyskäyttöä sekä venesatamaa. Kipparlahden silmukasta Kivinokkaan johtavan tien varrella on epävirallisia levennyksiä, joissa kesäaikaan näkyy autoja pysäköityinä.

Kivinokan maisemassa vuorottelevat metsäiset selänneet, lakialueiden kalliometsät sekä selänneiden eteläpuolisten laaksoalueiden alavat lehtipuuvalliset ja avoimet alueet. Kulosaaren kartanoalue erottuu maisemassa puoliavoimena ja avoimena puistomaisena ympäristönä. Kivinokan rannat ovat kalliorantoja, hiekkarantoja tai pehmeitä ruovikorantoja. Etenkin pohjoisrantaa hallitsevat laajat ruovikot.

Kulosaaren kartanon pohjoispuoliset 1700-luvulta asti niityinä olleet alueet ovat säilyneet avoimina ja ovat nykyään kesäasukkaiden käytössä viljelypalsta-alueena sekä pelinurmina. Niittyinä säilyneet alueet ovat pienialaisia ja vaarassa kasvaa umpeen. Säilyneiden niittyjen läheiset viljelypalstat ja niillä kasvava kukkiva ruohovartinen kasvillisuus ovat osa paikallista niittyverkostoa.

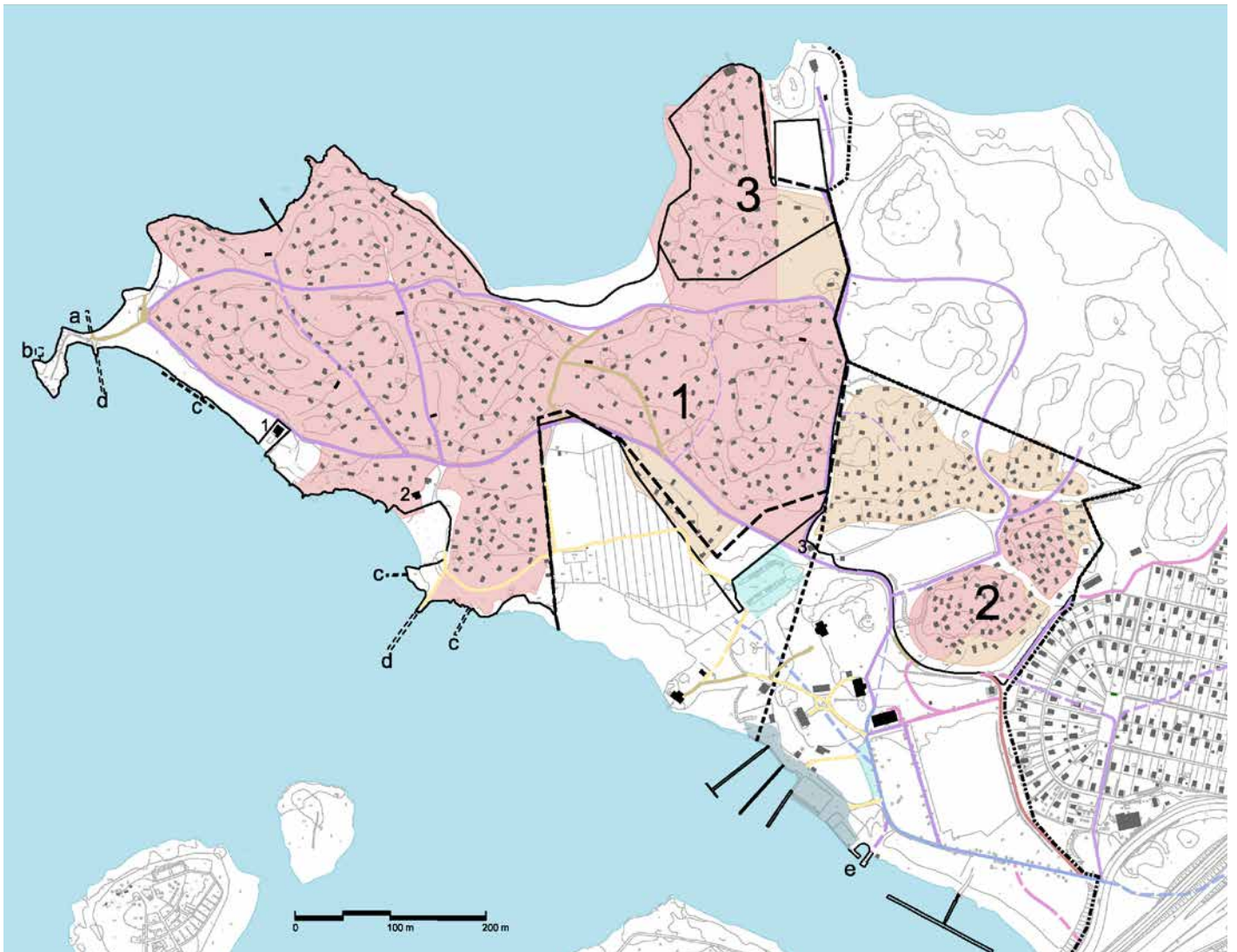
Kartanon alun perin avoimena rantaniittynä tai -peltona olleet alavat ja kosteat ranta-alueet kasvavat nykyään tiheästi eri-ikäistä tervaleppää, vaahteraa ja koivua. Parkkipaikan läheisyyteen on muodostunut pienialainen tervaleppäluhta, jossa kasvaa järeitä tervaleppiä. Luhdan reunoilla ja parkkipaikan eteläpuolisella alueella on laajoja jättipalsamikasvustoja.

Kivinokan metsät ovat monimuotoisia ja puuston koko, ikä ja lajisto alueella on vaihtelevaa. Alueella esiintyy sekä kallioiden mäntymetsäitä että kuusivaltaisia vanhoja metsiä, mutta suurin osa selvitysalueesta on hoidettua sekametsää. Kallioiden ranta-alueilla kasvaa paikoitellen komeita mäntyjä. Painanteissa ja alavilla rannoilla esiintyy myös lehtomaisia metsälaikkuja. Selvitysalueen pohjoisosassa on vanha kuusivaltainen metsäalue, jonka lomaan Ponnistuksen kesämajat ovat sijoittuneet. Tämä alue liittyy Kivinokan itäreunassa, selvitysalueen ulkopuolella olevaan laajaan ja suojeltuun monimuotoiseen Kivinokan vanhaan metsään, joka on säilynyt metsäisenä 1600-luvulta asti. Vanhassa kuusimetsässä on paljon lahoppua ja Suomen oloissa poikkeuksellisen rikas kääpä- ja orvakka- sekä orakaslajisto.

Kivinokan uhanalaisista luontotyypeistä selvitysalueelle sijoittuu pohjoisrannan silmälläpidettävä saniaisvaltainen kostea lehtoalue, länsirannan erittäin uhanalainen tervaleppäluhta ja Naurissalmen rannan silmälläpidettävät vaahteralehdot sekä osin kesämaja-alueelle sijoittuvat Kivinokan vanhaan metsään liittyvät uhanalaiset ruohokorvet.

Tiiviisti rakennetuista kesämaja-alueista huolimatta Kivinokan metsäalueet ovat säilyneet metsäisinä, ja alueella on edelleen myös rakentamattomia metsälaikkuja. Ne sijoittuvat usein rakentamisen kannalta epäsuotuisille alueille, alaville ja soisille paikoille. Kivinokan mäntyvalliset metsät ovat kasvamassa umpeen lehtipuuston takia kuten myös aiemmin avoimet ranta-alueet sekä selänneen kalliolaet.

ALUEET, REITIT JA RAKENTEET - SÄILYNEISYYS JA MUUTOKSET

KESÄMAJA-ALUEET

- 1** 1) KIVINOKKALAISET RY VUOKRA-ALUE
Vuokrattava kesänviettopaikka 1916-1930,
Kansanpuisto 1931-1945.
- 2** 2) JHL VUOKRA-ALUE
Kaupungin työntekijöiden kesämajat
(nykyinen JHL) 1937->
- 3** 3) PONNISTUS RY VUOKRA-ALUE
- 1940-luvun alusta asti kiinteitä kesämajoja
- 1940-luvun loppupuolelta asti kiinteitä kesämajoja

TIELINJAUKSET

- SÄILYNYT TIELINJAUS 1700-LUVULTA
- - - HÄVINNYT TIELINJAUS 1700-LUVULTA
- 1800-LUVULTA PERITYVÄ REITTI
- - - HÄVINNYT REITTI 1800-LUVULTA
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1900-1920-LUVULTA
- - - HÄVINNYT TIELINJAUS 1900-1920-LUVULTA
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1930-LUVULTA
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1940-LUVULTA
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1960-LUVULTA

RAKENTEET JA RAKENNUKSET

- - - Polstuneet rantarakenteet
- a) venelaituri 1930 - 1970 - luku
- b) mattolaituri 1950-1990-luku
- c) venelaituri 1950-luku
- d) venelaituri 1960-1970-luku
- Säilyneet historialliset rantarakenteet
- e) Kartanon laituri 1800-luku
- 1960-luvulla tehty rantatäyttö
- 1960-luvulla rakennetut pysäköintialueet
- 1** ◆ Kansanpuiston vanhimpia säilyneitä rakennuksia
1. Kioski v. 1937
2. Tanssilava 1950-luku
3. Vartiötupa 1930-l
- Kartanoalueen rakennukset esitetty
Kulosaaren kartanon
ympäristöhistoriallisessa selvityksessä.
- - - Kansanpuiston raja 1931
- - - Kansanpuiston raja 1945
- - - Suunnittelualueen raja

Kuva 48. Aluerajaustej, reittien ja rakenteiden säilyneisyys ja muutokset. Näkömä Oy. Pohjakartta kaupunkimittausosasto.

Kuva 49, ylinä. Osa kesämajoista on rakennettu vaikeisiin paikkoihin, kivikkoon tai jyrkälle rantakalliolle.

Kuva 50, keskellä. Näkymä kohti Kivinokan uimarantaa. Uimarannan ympäristö on paikoin kulunut.

Kuva 51, alinna. Kivinokan yksi pelikentistä sijoittuu vanhalle rantaniitylle.

Kuva 50. Nokassa on jäänne vanhasta laiturista. Nokasta avautuu hienoja näkymiä eripuolille Vanhankaupunginlahtea.

Arvot ja vaalittavat ominaispiirteet

Kivinokkaan, Kulosaaren kartanon entisille maille on muodostunut aikojen saatossa omaleimainen, vihreä ja merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Kerkoselliseen kokonaisuuteen kuuluvat Kulosaaren kartanoympäristö, Herttoniemen siirtolapuutarha, Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualue, Kivinokan monipuoliset metsäalueet ja niille sijoittuvat kesämaja-alueet sekä kaikille avoimet ranta-alueet toimintoihin.

Kivinokka eri osa-alueineen muodostaa yhden kaupunginosansa merkittävistä lähivirkistysalueista. Sen sijainti tiiviin kaupunkirakenteen tuntumassa ja liittyminen laajempaan Vanhankaupungin selän rantoja kiertävään viheraluekokonaisuuteen korostaa entisestään sen merkittävyyttä. Kivinokka on osa Helsingipuistoa ja Viikki-Kivikko-vihersormeaa. Helposti saavutettavan virkistysalueen tapahtumiin saavutaan myös kauempaa, joten se palvelee kaikkia helsinkiläisiä. Kivinokka on lähialueensa, mutta myös koko Helsingin identiteettitekijä.

Kulosaaren kartanolla on ollut suuri vaikutus koko lähitien kehitykselle ja nykyisen virkistysaluekokonaisuuden syntyyn. Kivinokan ja kartanoalueen siirryttyä kaupungin omistukseen alkoi alueen tuleva käyttö vähitellen hahmottua, kun sinne alkoi vakiintua virkistystoimintoja; ensin kansanpuisto, sitten siirtolapuutarha ja kesämaja-alueet, uimaranta ja myöhemmin myös venesatamatoiminnot.

Helsingiläinen kesämajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. Helsingissä on yhteensä noin 1600 kesämajaa. Kivinokka on Helsingin kesämaja-alueista suurin, alueella on yli 600 majaa. Kesämaja-alueiden ja Kivinokan julkisen virkistyskäytön juuret ovat 1910-luvulla, jolloin Sörnäisten työväenyhdistys vuokrasi Kivinokan alueen yhdistyksen jäsenilleen vapaa-ajan viettopaikaksi ja kesäretkeilyalueeksi. Kivinokasta haettiin helpotusta kivikaupungin melun, pölyn ja ahtaiden asuntojen vastapainoksi. Siellä vietettiin kesäöitä ensin teltoissa ja myöhemmin kevytrakenteisissa majoissa. Pysyvät majat sallittiin 1940-luvulla. Kaupunginarkkitehti Hilding Ekelund laati tyyppipiirustuksen kesämajoille vuonna 1946. Maalta kaupunkiin töihin tulleet nauttivat Kivinokassa maaseudun rauhasta, luonnosta ja yhteisöllisyydestä, mikä helpotti sopeutumista kaupunkielämään. Kesämajojen voidaan nähdä olevan edelleenkin elävä esimerkki työväen vapaa-ajanviettotavoista 1900-luvun alusta.

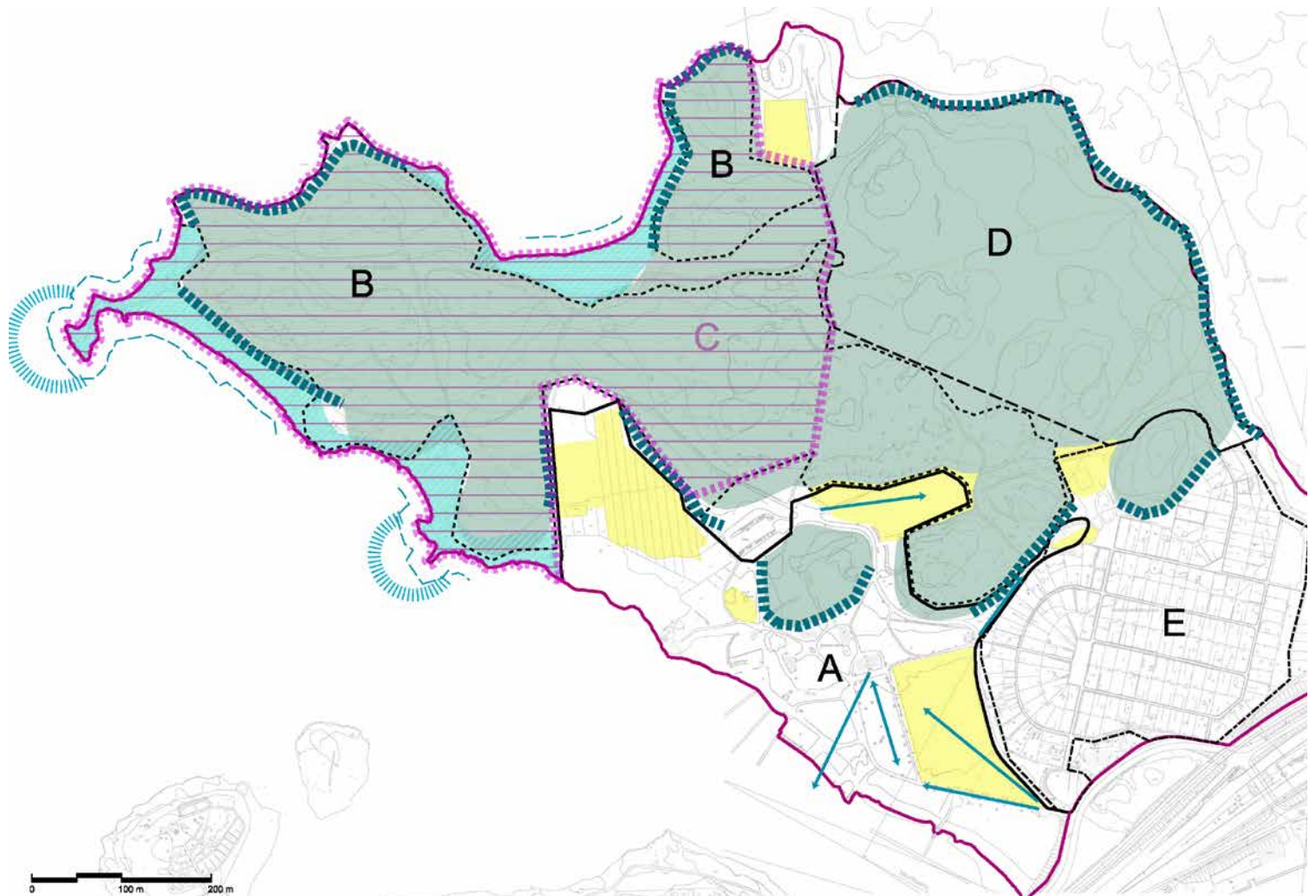
Kivinokka on osa Helsingin kansanpuistojen historiaa. Helsingin ensimmäiset kansanpuistot perustettiin 1880-luvulla, ja 1900-luvun alussa kansanpuistoaste yleistyi. Kivinokasta muodostui virallisesti kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään työväestön kesäretkeilyalueena. Kivinokka säilyi virallisesti kansanpuistona 1960-luvulle asti.

Kuva 51, ylinnä. Näkymä kartano-
puiston yli kohti Kulosaaren kar-
tanan päärakennusta. Kivinokan
kansanpuisto syntyi Kulosaaren
kartanon vanhoille maille.

Kuva 52, keskellä. Näkymä kesäma-
ja-alueelta vuonna 1970. Kuvaaja
Simo Rista. HKMKA.

Kuva 53, alinna. Osuusliike Elannon
Kivinokan myymälä 1930-luvun
lopulla. Myymälä valmistui 1937 ja
on jossain muodossa ollut toimin-
nassa 2010-luvulle asti. Suomen
Valokuvataiteenmuseo.

KULTTUURIHISTORIALLISET JA MAISEMALLISET ARVOT

MERKINTÖJEN SELITYKSET

- OMALEIMAINEN MERELLINEN JA KULTTUURIHISTORIALLISESTI MERKITTÄVÄ VIHHER- JA VIRKISTYSALUEKOKONAISUUS
- **KULOSAAREN KARTANOYMPÄRISTÖ**
Kulosaaren kartano on maakunnallisesti ja helsinkiläisittäin merkittävä 1700-luvulta peräisin oleva historiallinen kartanomiljö. Kerroksellisen kartanoalueen historia alkaa jo 1500-luvun alusta, mutta kartanoalueen rakennelun ympäristön säilynyt vanhin kerrostuma on 1750-luvulta. Kulosaaren kartanolla on ollut suuri vaikutus koko lähialueen kehittymiselle ja nykyisen virkistysaluekokonaisuuden syntyyn. Kulosaaren kartanon arvot on kuvattu tarkemmin erityisessä Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallisessa selvityksessä.
- **KESÄMAJA-ALUEET**
Helsinkiläinen kesämajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. Kivinko on Helsingin kesämaja-alueista suurin, alueella on yli 600 majaa. Kesämaja-alueiden ja Kivinkoan julkisen virkistyskäytön juuret ovat 1910-luvulla. Kesämajojen voidaan nähdä olevan edelleenkin elävä esimerkki työväen vapaa-ajanviettoaloista 1900-luvun alusta.
- **KANSAPUISTON ALUE 1930-1960-l**
Kivinko on osa Helsingin kansanpuistojen historiaa. Helsingin ensimmäiset kansanpuistot perustettiin 1880-luvulla, ja 1900-luvun alussa kansanpuistoalueet yleistyivät. Kivinkosta muodostui virallisesti kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään työväestön kesäreikäilyalueena. Kivinko säilyi virallisesti kansanpuistona 1960-luvulle asti.
- **KIVINKOAN VANHAN METSÄN LUONNONSUOJELUALUE**
- **HERTTONIEMEN SIIRTOLAPUITARHA**
- **MAISEMALLISESTI JA VIRKISTYKSELISESTI MERKITTÄVÄT RANTA-ALUEET**
Kivinkoan rakentamaton ranta ja niemen metsäinen siluetti on merkittävä osa Vanhankaupunginlahden maisemaa ja tärkeä vastapaino kantakaupungin puoleiselle tiivistä rakennetulle ranta-alueelle.
- **MAISEMALLISESTI MERKITTÄVÄT METSÄNREUNAT / METSÄN SILUETTI**
- **JULKINEN RANTA-ALUE, JOSTA AVAUTUU LAAJA KAUPUNKINÄKYMÄ**
Avarat merinäkyvät ja kaupunkinäkymät ovat osa Kivinkoan identiteettiä.
- **MERKITTÄVÄ NÄKYMÄLINJA**
- **NÄKÖALAPAIKKA**
- **HISTORIALLINEN MAISEMATILA**
Kivinkoan historiallinen maisematila on säilynyt ja maisemaa hallitsevat edelleen metsäiset selänneet. Kivinkoan avoimet maisematilat (viljelyalueet, nurmet, niityt) ovat säilyneet avoimina 1600 - 1700-luvulta saakka. Avoimena säilyneet laaksoalueet mahdollistavat pitkiä näkymiä muuten metsäisessä Kivinkossa.
- **SÄILYNEET METSÄISET SELÄNNEET**
- **AVOIMENA SÄILYNEET LAAKSOTALUEET**

Kuva 54. Kivinkoan kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot kartalla. Näkömää Oy.

Vaalittavat ominaispiirteet

- maiseman pienipiirteisyys
- metsäiset selänneet ja avoimet laakson maisematilat ja niityt
- väljästi metsäiseen maastoon ja maisemaan sijoittuneet puurakenteiset kesämajat
- kaikille avoimet ranta-alueet, näköalapaikat, näkymät merelle
- sorapintaiset ja eleettömät reitit ja pienemät polut
- kesämajojen ympäristön rakentamattomuus
- rakentamattomat luonnonalueet (kalliot, ruovikot jne.) ranta-alueilla

Vuodesta 1916 lähes yhtäjaksoisesti tähän päivään asti jatkunut alun perin kaupungissa asuvan työväen ja myöhemmin kaikkien kaupunkilaisten virkistyskäyttö on omalta osalta vaikuttanut Kivinokan alueen säilymiseen ja sen muotoutumiseen omalaatuisiksi virkistysalueeksi. Alueiden pitkäaikainen vuokraaminen eri yhdistyksille on osaltaan säilyttänyt ja turvannut alueen virkistyskäyttöä. Pitkän virkistys- ja kansanpuistoperinteen lisäksi lähialueiden asukkaiden ja alueen käyttäjien pitkäjänteinen aktiivisuus on myötävaikuttanut siihen, että alueen metsät ja rannat ovat säilyneet pääosin rakentamattomina ja alue on säilynyt kaikille avoimena virkistysalueena.

Kivinokka on säilyttänyt metsäisen yleisilmeensä. Kivinokan maisemassa vuorottelevat metsäiset selänteet, lakialueiden avokalliot sekä selänteiden eteläpuolisten laaksoalueiden alavat lehtipuuvallaiset ja avoimet alueet. Avoimena säilyneet laaksoalueet mahdollistavat pitkiä näkymiä muuten metsäisessä Kivinokassa. Kivinokan avoimet maisematilat (viljelyalueet, nurmet, niityt) ovat säilyneet avoimina 1600-1700-luvulta saakka.

Ihmiset hakeutuvat luontaisesti ranta-alueille ja julkiset rakentamattomat rannat ovat tiivistyvässä kaupungissa merkittäviä viheralueita. Selvitysalueen rannoista Kivinokan niemen kärki, uimarannat, läntiset rakentamisesta vapaat rannat sekä osa pohjoisrantaa on säilynyt vapaasti kaikkien käytössä. Kivinokan rannoilta ja Kivinokan kärjestä avautuu avarat näköalat Vanhankaupunginlahdelle ja rakentuvan Kalasataman suuntaan. Kivinokan rakentamaton ranta ja niemen metsäinen siluetti on merkittävä osa Vanhankaupunginlahden maisemaa ja tärkeä vastapaino kantakaupungin puoleiselle tiivistirakennetulle ranta-alueelle. Avarat merinäköalot ja meren yli avautuvat kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinokan identiteettiä.

Virkistys- ja kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi Kivinokassa on merkittäviä luontoarvoja. Kivinokan luonnonympäristö on monipuolinen ja alueella on useita arvokkaita luontotyyppisiä. Monimuotoisten puoliavointen metsä- ja kesämaja-alueiden, pienten avokallioiden, rantakallioiden ja

ruovikkorantojen sekä kartanoalueen vanhojen jalopuiden ja pienialaisten nurmi- ja niittyalueiden muodostama vaihteleva ja pienipiirteinen ympäristö tarjoaa monille lajeille suotuisia elinympäristöjä. Vanhat metsät ja puut sekä kesämajat tarjoavat mm. lepakoille suojaisia piilo- ja lisääntymispaikkoja. Kivinokan viljelyalueet ja niityt ovat osa pölyttäjien kannalta tärkeä osa niittyverkostoa. Kivinokka on Helsingin parhaita lepakkoalueita. Lisäksi kartanoalue sekä Kivinokkaan rajautuvat merialueet ovat merkittävää lintualueita.

Kivinokassa on useita arvokkaita metsäalueita, kuten rantalehtoja, tervaleppäluhtia ja vanhaa kuusimetsää. Kivinokan koillisosan vanha metsä on luonnonsuojelualueita, jossa Suomen on oloissa poikkeuksellisen rikas kääpä- ja orvakka- sekä orakaslajisto.

Arvoja heikentäviä tekijöitä ja risti-riitoja

Kivinokassa, erityisesti kesämaja-alueiden tuntumassa, on vahva yksityisyyden tunne. Kansanpuiston alkuperäisen idean vastaisesti kesämajojen ympärille on paikoin muodostunut laajoja pihapiirejä rakenteineen ja istutuksineen.

Suuri osa Kivinokan palveluista, kuten saunat, palstat ja venepaikat, on suunnattu vain aluetta vuokraavien yhdistysten jäsenille. Tämä vahvistaa entisestään yksityisalueen tuntua Kivinokassa. Uimaranta ja vanhassa kesäkioskissa toimiva kesäkahvila ovat ainoita kaikille avoimia palveluita.

Vaikka Kivinokan niemellä on pitkä rantaviiva, vain osa siitä on julkisessa käytössä. Kivinokan ranta-alueet ovat umpeen kasvamassa, minkä takia näköalot rantaviivan läheisyydessä kulkevilta reiteiltä merelle ovat osin sulkeutuneet tai sulkeutumassa.

Kivinokan virkistysreittien opastus on osin puutteellista. Reitit saattavat myös loppua kesken tai muuttua polkumaisiksi ja vaikeakulkuisiksi.

Kuva 53, alhaalla. Näkymä kesämaja-alueelta vuonna 2020. Puusto on iäkäästä ja varjostaa monin paikoin.

Kuva 56. Kivinokan ranta on kallioinen ja kivikkoinen. Rantaan rakennetut kesämajat estävät rannan yleisen virkistyskäytön.

Kuva 57. Kivinkka säilytetään metsäisenä alueena. Näkymä metsässä kulkevalta polulta.

Kehittämisperiaatteet kulttuuri- historian ja maiseman näkökulmasta

Suosituksat alueen kehittämislle ja jatkosuunnittelulle perustuvat tässä työssä määriteltyihin kulttuurihistoriallisiin ja maisemallisiin arvoihin sekä vaalittaviin ominaispiirteisiin. Esitetyt kehittämisperiaatteet- ja tavoitteet pyrkivät säilyttämään ja turvaamaan em. arvot sekä määrittelemään reunaehdot alueen kehittämislle. Kulosaaren kartano-alueetta koskevat kehittämisperiaatteet on esitelty omassa raportissaan: Kulosaaren kartano - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet.

Kivinokan kehittäminen kulttuurihistoriallisesti merkittävänä viher- ja virkistysaluekokonaisuutena. Kivinokkaan, Kulosaaren kartanon entisille maille on muodostunut aikojen saatossa omaleimainen, vehreä ja merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Tärkeimpänä kehittämistavoitteena on alueen kehittäminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaana ja monipuolisena virkistysalueena sekä alueen ominaispiirteiden säilyttäminen ja vahvistaminen. Kerrokselliseen kokonaisuuteen kuuluvat Kulosaaren kartanoympäristö, Herttoniemen siirtolapuutarha, Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualue, Kivinokan monipuoliset metsäalueet ja niille sijoittuvat kesämaja-alueet sekä kaikille avoimet ranta-alueet toimintoiheen. Alueen kehittäminen ja alueella tehtävät toimenpiteet tulee sopeuttaa merelliseen maisemaan ja kulttuurihistorialliseen miljööseen.

Aluetta kehitetään kaikille avoimena virkistysalueena, nykypäivän kansanpuistona. Kivinokasta muodostui virallisesti kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään työväestön kesäretkeilyalueena. Kivinokka eri osa-alueineen muodostaa yhden kaupunginosansa merkittävistä lähivirkistysalueista. Sen sijainti tiiviin kaupunkirakenteen tuntumassa ja liittyminen laajempaan Vanhankaupungin selän rantoja kiertävään viheraluekokonaisuuteen korostaa entisestään sen merkittävyyttä.

Rannat pidetään vapaina yksityisestä rakentamisesta. Rannoille sijoitettujen toimintojen tulee olla avoimia kaikille. Ihmiset hakeutuvat luontaisesti ranta-alueille ja ne ovat tiivistyvässä kaupungissa merkittäviä viheralueita. Kivinokan rannoilta avautuu kaupunkipanoraamoja kohti rakentuvaa Kalasatamaa ja Arabianrantaa. Avarat merinäköymät ja kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinokan identiteettiä.

Kivinokan rantaviiva (satama-alueita lukuun ottamatta) säilytetään luonnonmukaisena. Luonnonmukainen rantaviiva on yksi Kivinokan identiteettitekijöistä.

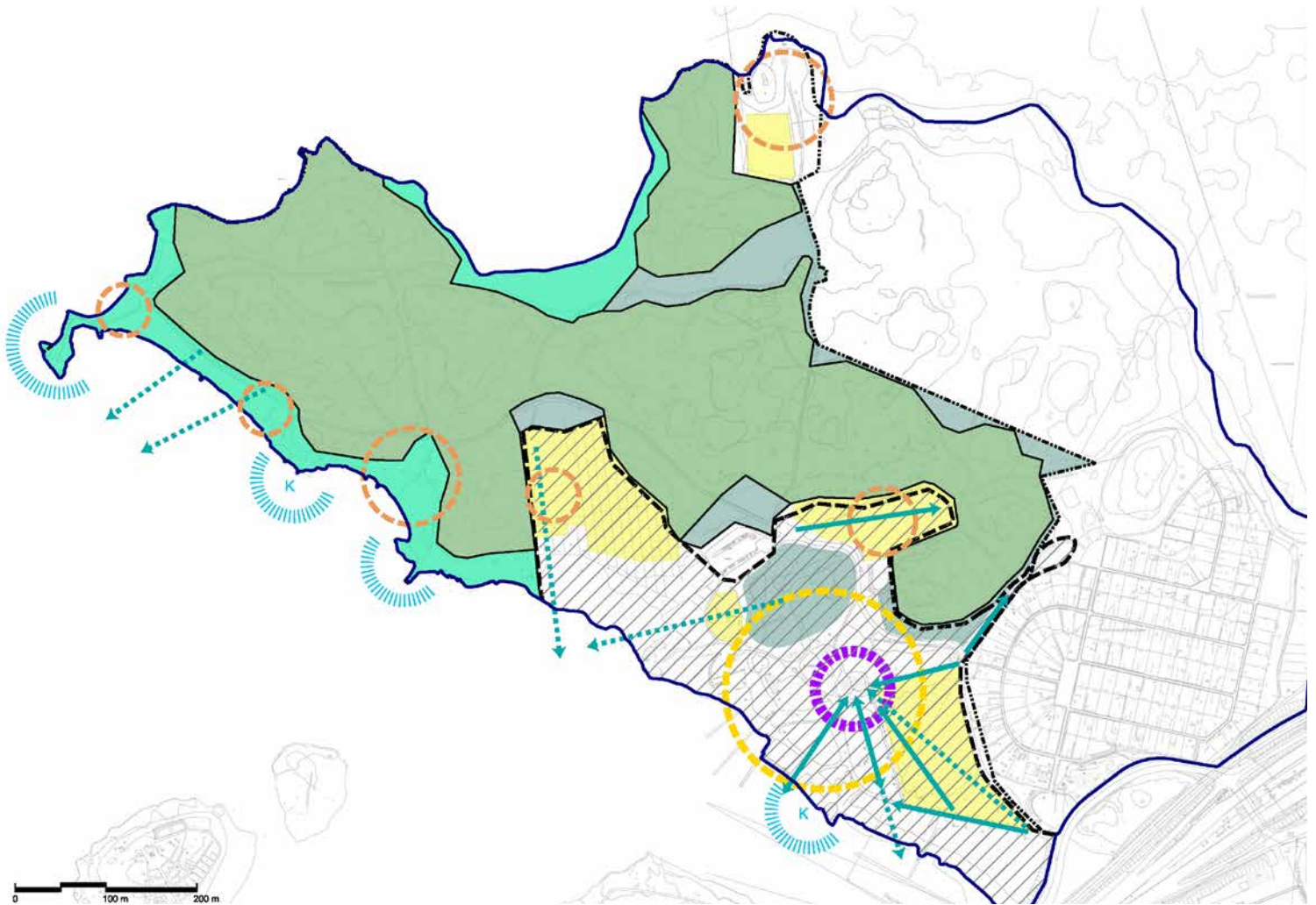
Kuva 58. Näköymä pohjoiselta uimarannalta. Kivinokan rantaviiva säilytetään luonnonmukaisena

senä viheralueina ja niitä säilytetään vapaina yksityisestä rakentamisesta.

Kuva 59. Ihmiset hakeutuvat luontaisesti ranta-alueille. Ranta-alueita kehitetään kaikille avoimena julki-

Kuva 60. Kesämaja-alueet säilytetään osana Kivinokan virkistysaluetta.

KEHITTÄMISPERIAATTEET KULTTUURIHISTORIAN JA MAISEMAN NÄKÖKULMASTA

MERKINTÖJEN SELITYKSET

-
SÄILYTETTÄVÄ JA KEHITETTÄVÄ VIHER- JA VIRKISTYSALUEKOKONAISUUS, NYKYPÄIVÄN KANSANPUISTO
 Kivinkaan, Kulosaaren kartanon entisille maille on muodostunut aikojen saatossa omaleimainen, vihreä ja merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Tärkeimpänä kehittämistavoitteena on alueen kehittäminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaana ja monipuolisena virkistysalueena sekä alueen ominaispiirteiden säilyttäminen ja vahvistaminen.
-
KEHITETTÄVÄ KULOUSAAREN KARTANOKOKONAISUUS, KS. KULOUSAAREN KARTANON YHS
 Kulosaaren kartanon aluetta kehitetään kulttuurihistorialliset arvot huomioiden. Osa-alue kohtaiset kehittämisperiaatteet on esitelty kartanoaluetta koskevassa ympäristöhistoriallisessa selvityksessä.
-
MAISEMALLISESTI JA VIRKISTYKSELLISESTI MERKITTÄVÄT KAIKILLE AVOIMET RANTA-ALUEET
 Rantaviiva säilytetään rakentamattomana ja kaikille julkisena virkistysalueena.
-
SÄILYTETTÄVÄ METSÄINEN KESÄMAJA-ALUE
 Kesämaja-alueet säilytetään osana historiallista kansanpuistoa. Kesämaja-alueilla säilytetään metsäinen tunneima.
-
SÄILYVÄ METSÄALUE
 Metsäisyys kuuluu Kivinkaan kansanpuiston alkuperäiseen luonteeseen ja vahvasti alueen identiteettiin. Kulosaaren kartanoalueeseen kuuluu olennaisena osana mäntyvaltaiset metsäkumpareet.
-
SÄILYVÄ, AVOIMENA KEHITETTÄVÄ MAISEMATILA
 1600-1700-luvulta asti avoimena säilyneet entiset viljely- ja niittyalueet säilytetään avoimina.
-
SÄILYTETTÄVÄ JA KEHITETTÄVÄ TOIMINNALLINEN PAIKKA
 Historiallinen kokoontumispaikka / toiminnallinen paikka säilytetään, toimintoja kehitetään alueen ominaispiirteet ja maisemalliset arvot huomioiden.
-
KEHITETTÄVÄ KARTANON TILAKESKUS
 Kartanoympäristön toiminnallinen ydin, jota kehitetään alueen kulttuurihistorialliset arvot huomioiden.
-
SÄILYTETTÄVÄ MAAMERKKI
-
SÄILYTETTÄVÄ NÄKÖALAPAIKKA
-
KEHITETTÄVÄ NÄKÖALAPAIKKA
-
SÄILYTETTÄVÄ NÄKYMÄ
-
AVATTAVA NÄKYMÄ
-
SELVITYSALUEEN RAJA

Kuva 61. Kivinkaan kehittämisperiaatteet kartalla. Näkymä Oy.

Kivinokka säilytetään metsäisenä alueena. Metsäisyys kuuluu kansanpuiston alkuperäiseen luonteeseen ja vahvasti alueen identiteettiin.

Historiallisesti avoimet maisematilat säilytetään jatkosakin avoimina. 1600-1700-luvulta asti avoimena säilyneet entiset niittyalueet säilytetään edelleen avoimina, mikä pitää yllä myös Kulosaaren kartanoalueen historiallista maiseman tilarakennetta. Niitty- ja peltoalueiden tulee jatkossakin säilyä ainakin osin viljelyssä ja viljelytoimintaa tulee kehittää kartano ja kansanpuistoympäristöön soveltuvaksi. Viljelyalueet ja niityt ovat osa pölyttäjille tärkeää niityverkostoa.

Kesämaja-alueet säilytetään osana historiallista kansanpuistoaluetta. Helsingiläinen kesämajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. 1930-luvun alussa perustettuun Kivinokan kansanpuistoon ryhdyttiin rakentamaan kiinteitä kesämajoja 1940-luvulla. Alue tarjoaa mahdollisuuden vaatimattomaan mökkielämään hyvien joukkoliikennedyteyksiensä päässä. Kesämajat ovat osa alueen identiteettiä.

Kulosaaren kartano säilyy kansanpuiston sisääntulomaiseman maamerkinä. Alun perin Kivinokkaan saavuttiin veneellä, nykyään Kivinokkaan saavutaan maateitse. Kulosaaren kartanon ja Herttoniemen siirtolapuutarhan välistä kulkevalta tieltä aukeaa näkymä kohti kartanon päärakennusta. Maamerkit helpottavat ja parantavat alueen suunnitettavuutta.

Kivinokan tiet ja reitit säilytetään eleettöminä sorapintaisina kulkuyhteyksinä. Kartanoalueen nykyisten teiden ja reittien linjauksista vanhimmat ovat peräisin 1700-luvun puolesta välistä, Kivinokan teiden ollessa peräisin 1930-luvulta. Kivinokan tiet ovat vähitellen leventyneet, mutta ne ovat säilyneet sorapintaisina ja edelleen melko kapeina.

Kivinokan ympäristön hoidon yhtenäistäminen. Kivinokan alueelle tulee laatia kokonaisvaltainen hoito- ja kehittämissuunnitelma. Kartanoaluetta ja kansanpuistoaluetta tulee hoitaa yhtenäisenä ja historiallisena kokonaisuutena siten, että hoitamattomia välialueita ei synny eivätkä hoitorajat näy maastossa. Alueen metsäalueet tulee ottaa hoidon piiriin. Hoitosuunnitelmassa tulee kiinnittää huomiota reuna-alueiden ja kulttuurimaiseman hoitoon, kulttuuribiotooppien suojeluun sekä biotooppien monilajisuuden vahvistamiseen. Tämä tarkoittaa mm. kartanon monilajisen ja vanhan jalopuuston hoitoa, niittyjen monilajisuuden ylläpitoa ja kehittämistä sekä lepakoiden elinympäristön huomiointia hoitotoimenpiteissä.

Kuva 62, ylinä. Näkymä viljelypalsta-alueelta. Palsta-alueen poikki kulkee itsestään syntynyt polku.

Kuva 63, keskellä. Näkymä kohti nokassa sijaitsevaa huvimajaa. Kivinokan tiet ja reitit säilytetään kapeina ja eleettöminä sorapintaisina kulkuyhteyksinä.

Kuva 64, alinna. Kulosaaren kartano on merkittävä maamerkki ja sen kartanoalue on merkittävä osa Kivinokan virkistysaluekokonaisuutta.

Kuva 65. Ihmisiä lomailemassa Kivinokan mökillä 1957. Mökkinä toimi väliaikainen pahirakenteinen kesämaja. Kausivuokra majapaikasta oli 1950-luvulla 600 mk.⁷¹ Kuva István Rácz. HKMKA.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

ALA=Albumit auki.fi

HKA = Helsingin kaupunginarkisto, Kokoelmatietokanta Sinetti, digitoidut aineistot

HKMKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto

Helsingin kaupungin karttapalvelu

KA = Kansallisarkisto

KSA = Kansanarkisto

KK = Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, sanomalehtikirjasto

MVKA = Museovirasto historian kuva-arkisto

Painamattomat lähteet

Ahlroth Jussi. Helsingin Kivinokassa järjestetään leffailta ulkoilmassa - esitettävää elokuvaa ei paljasteta etukäteen. Helsingin Sanomat 20.8.2016. Luettu 7.12.2020.

<https://www.hs.fi/nyt/art-2000002916778.html>

Gorbatow, Monica (teksti). Helsingin uimarantahistoria. Helsingin kaupunki, ympäristökeskus. Luettu 7.12.2020.

https://www.hel.fi/static/ymk/uimarantahistoria/5_2.htm

Hautajärvi, Harri. Kivikaupungista luonnon helmaan. Luettu 7.12.2020.

<http://www.kivinokka.fi/teksteja>

Hämäläinen, Jukka ja Saara Pelttari. Herttoniemen siirtolapuutarhan historiikki. Helsinki 2006.

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

- Helsingin Sanomat, 05.08.1939, nro 207, s. 6 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1986655?page=6>
- Helsingin Sanomat, 05.08.1938, nro 207, s. 12 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1984302?page=12>
- Helsingin Sanomat, 07.08.1939, nro 209, s. 1 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1986657?page=1>
- Ilta-Sanomat, 14.03.1933, nro 61, s. 2 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1840149?page=2>
- Ilta-Sanomat, 14.10.1938, nro 238, s. 2 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1992220?page=2>
- Länsi-Savo 18.07.1931, nro 83, s. 8 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1023028?page=8>

Kivinoka kesämajat, rakennustapahohjeet. Kesämajaohjeisto. Helsingin kaupunki, Rakennusvirasto. 2/1998.

Pyökkönen, Anna-Leena. Kivinokka kiinnostaa uusia mökkiläisiä - Vanha kansanpuisto varustautuu taistoon rakentamista vastaan. Helsingin sanomat 25.7.2000. Luettu 6.11.2020.

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000003899485.html>

Pasanen, Esko. Helsinki siirtää kesämajojen vuokrauksen yhdistysten hoitoon. Helsingin sanomat 7.9.1997. Luettu 5.11.2020.

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000003655632.html>

Sormunen, Reijo (2007). Ponnistuksen Kivinokka. Teoksessa Ponnistuksen seurahistoriassa Kunniamme entinen voimamme nykyinen. Luettu 20.1.2021

http://www.helsinginponnistus.fi/history/historia/historiaikkunat/ponnistuksen_kivinokka.htm

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Alapeteri, Niina ja Tiina Perälä (2019). Kulosaaren kartano. Ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet. Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:31, Helsingin kaupunki.

Anttila, Anu-Hanna & Laitinen, Ritva (2011). Kivinokan ja vapaa-ajanvieton virstapylväitä 1900- ja 2000-luvulla. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna; Laitinen, Ritva & Mäki, Kirsti (Eds.): Kesämaja appelsiinilaatikoista. Kivinokka Stadin kupeessa. Helsinki: Kivinokkalaiset ry.

Haapanen, Eero (1999). Punainen Vanhankaupunginlahti. Teoksessa Laakkonen, Simo; Laurila, Sari; Rahikainen, Marjatta & Kallio, Päivikki (Eds.): Nokea ja pilvenhattaroita. Helsingiläinen ympäristö 1900-luvun vaihteessa. Jyväskylä: Helsingin kaupungin museo.

Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, päämietintö 1. Helsinki 1936.

Hautamäki, Ranja (2015). Kartanot kaupungissa. Helsingin kartanoympäristöjen kaupunkimaistuminen, säilyttäminen ja yhteensovittaminen kaupunkirakenteeseen. Aalto-yliopiston julkaisusarja Doctoral Dissertations 4/2016. Helsinki: Aalto ARTS Books.

HELSINGIN YLEISKAAVA 2050 - Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014 :17.

Hämäläinen, Jukka ja Saara Pelttari. Herttoniemen siirtolapuutarhan historiikki. Helsinki 2006.

Häyrynen, Maunu (1994). Maisemapuistosta reformipuistoon. Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle. Helsinki: Helsinki-seura – Helsinki-Samfundet r.y.

Jaakkola, Maria; Karisto, Maria; Kuokkanen-Suomi, Liisa & Kiljunen-Siirola, Raisa (2013). Vihreä ja merellinen Helsinki 2050. VISTRA osa 1: lähtökohdat ja visio. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä 2013:4.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1931, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1942, 1943, 1944, 1946, 1947, 1950, 1951, 1952, 1954, 1957, 1958, Helsinki: Helsingin kaupunki.

Kivinokan osayleiskaava - suunnitteluohjelma. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2014, Helsingin kaupunki.

Lehto, Elsi. Kivinokan rakennettu ympäristö. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Kuva 66, takakansi. Kivinokka
ilmasta 1970. Kuvaaja Simo Rista.
HKMKA.

- 1 HELSINGIN YLEISKAAVA 2050 - Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt, s. 43.
- 2 Helsingin karttapalvelu, kartta.hel.fi/luontotieto
- 3 Hämäläinen, s. 53.
- 4 Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallinen selvitys, s. 20.
- 5 Hautajärvi.
- 6 Häyrynen, s. 28.
- 7 Hautajärvi.
- 8 Hautajärvi.
- 9 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1931, s.311. http://www.helsinginponnistus.fi/history/historia/historiaikkunat/ponnistuksen_kivinokka.htm. Nykyiselle paikalleen Ponnistus muutti vuonna 1933.
- 10 "Kulosaaren kartanon mannermaalla sijaitseva kantaosa, Brändön yksinäinen verotila, R.N:o 1¹, siirtyi tarkoitusta varten perustetun yhtiön Brändö Gårds Aktiebolag'in haltuun v. 1919. Yhtiön osakepääoma oli 3,200,000 markkaa. Siihen asti olivat tilan omistaneet aikaisemmin mainitun vapaaherra J. Cronstedtin oikeudenomistajat. Yhtiön omistama alue käsitti 48.03 ha maata ja 35.91 ha vettä. Yhtiö suunnitteli alueen järjestämistä huvilakaupungiksi, missä tarkoituksessa aluetta varten hankittiin asemakaavakin, jonka laati arkkitehti Eliel Saarinen. Kun kuitenkin tonttien kysyntää ei ilmaantunut, rupesivat yhtiön osakkaat tarjoamaan osakkeitaan kaupungille. Ensimmäinen tarjous tehtiin v. 1919, jolloin kaupungin olisi ollut 4 milj. markalla ostettava yhtiön 3,250 osakkeesta 2,950, mikä vastasi noin Smk. 8: 30 m²:ltä [= 8,30 suomen markkaa per neliö]. V. 1923 tarjottiin kaupungille 10 ha käsittävä ranta-alue tilan kaakkoisosasta. Hinta tästä ynnä siihen liittyvästä vesialueesta arvioitiin 873,800 markaksi. V. 1925 tarjottiin kaupungille koko tila sekä lisäksi Kivinokka, joka, kuten edellä on mainittu, silloin jo kuului Brändö Villastadille. Hinta arvioitiin 4 milj. markaksi. Vihdoin tehtiin tilasta ilman Kivinokkaa uusi tarjous v. 1927, jolloin yhtiön pääosakkaina esiintyivät Kansallis-Osake-Pankki ja Liitto-pankki OY. Tilasta vaadittu hinta oli nyt 3,200,000 markkaa. Tästä laskettiin rakennusten arvoksi 200,000 markkaa, maa-alueen arvoksi 2,610,000 markkaa eli Smk. 5: 40 m²:ltä [= 5,40 suomen markkaa per neliö] ja vesialueen arvoksi 1 mk. m²:ltä [= 1 suomen markkaa per neliö]. Koko hinta oli maa-alueen m²:ä kohti Smk. 6: 67 [= 6,67 suomen markkaa per neliö]. Nyt kauppa solmittiin. Kaupunginvaltuuston päätös tehtiin helmikuun 9 päivänä 1927. (P. A. n:o 1 v:lta 1927.) Kun yhtiön omaisuus näin oli muutettu rahaksi, purettiin yhtiö v. 1929." Harvia, s. 116.
- 11 "Brändön kartanon kantatila käsittää 47,95 ha maa- ja 39,0 ha vesialuetta. Tilalla on useita rakennuksia, joista muutamat ovat hyvässä kunnossa, toiset taas enemmän tai vähemmän rappiutilassa. Tilaan kuuluu osin viljelyksiä ja tasaista viljelyskelpoista maata, osin mäkistä metsämaata, joskaan ei mainittavia tasoeroja ole olemassa. Tilan omistaa Brändö Gårds Aktiebolag yhtiö, jonka osakkeet nykyään ovat yhtymän hallussa, jossa pääosakkaina ovat Kansallis-Osake-Pankki ja Liittopankki OY." Merkittävää oli myös, että nyt kaupungille tarjottiin kiinteistöä, eikä yhtiön

- osakkeita. Esitys Helsingin pitäjässä olevan Brändön yksinäisen verotilan No 1 ostosta, s. 1. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1927, s. 11-12
- 12 Esitys Aktiebolaget Brändö Villastad yhtiön omistamien maa- ja vesialueiden sekä Brändö Spårvägsaktiebolag yhtiön laitteiden ja muun omaisuuden ostamisesta.
  - 13 "Kaupungin öljyntuonnin keskuksiksi on ehdotettu Sörnäisten nientä, Hietanientä, Herttonientä heti Brändön kartanon itäpuolella, Kivinokkaa, Pohjoissatamaa, Sompasaarta, Nihtisaarta, Kana- ja Kukkosaaria sekä Herttoniemen itäistä lahtea. Kun Brändönkartanon ja Kivinokan ostokysymystä käsiteltiin vuonna 1925 ehdotti kaupungininsinööri Lindqvist, että viimeainittu alue järjestettäisiin öljyn tuontisatamaksi. Kivinokan suhteellisesti keskeinen asema keskellä Vanhankaupunginlahtea, pitkä purjehdusväylä Pohjois- ja Sörnäisten sataman kautta ja Kulosaaren silta, vaikeus järjestää suljettu purkamisallas ja saada hyvä rautatieyhteys sekä alueen vaikea, epätasainen maasto, joka tosin helpottaisi yksinäisten öljyn kokoomalaaksojen järjestämistä, mutta suurella määrällä kallistaisi rautatieraitteitten piteitten rakentamista ovat tehneet sen, että satamaosasto ei ole voinut puoltaa ehdotusta." Esitys Herttoniemen tilan ja Turholmanselän rakentamiskysymyksestä.
  - 14 Hämäläinen s. 5.
  - 15 Häyrynen, s. 18.
  - 16 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1931, s.41. "Kalastajatorpan vuokraaminen. Lautakunta päätti vuokrata Kivinokan kansanpuistoalueella sijaitsevan kalastajatorpan konttoristi G. Berlinille seuraavilla ehdoilla: 1) vuokra-aika on 5 vuotta; 2) alue käsittää noin 1.4 hehtaaria, josta noin 0.6 hehtaaria on viljelysmaata (tätä nykyä niittyä); 3) herra Berlinille luovutetaan heti kyseessäoleva alue lukuunottamatta niittyä, joka on toistaiseksi vuokrattu ravintoloitsija R. Joffsilta 6 kuukauden irtisanomisajalla, joten herra Berlin saa haltuunsa tämän alueen 7 kuukauden kuluttua; sekä 4) herra Berlin suorittaa 500 markan vuosivuokran ja sitoutuu kunnostamaan alueella olevan kalastajatorpan sekä siihen kuuluvan saunarakennuksen; saunarakennuksessa oleva huone on heti kunnostettava ja luovuttaa herra Berlin sen Kivinokan kansanpuiston kesäpartioille yöpymis ja aterioimis- y.m. tarkoituksiin." Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1931, s.311, s. 356.
  - 17 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1935, s. 273, Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936, s.294, Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1939, s.338
  - 18 1930-luvun puolimailla kaitsijanvaimo E. Tiuhonen alkoi myymään omistamassaan kioskissa virvokkeita. Toimintaa jatkoi Neiti A. M. Mäkäräinen 1936, mutta myyntikauden päätyttyä kioski oli korvauksetta luovutettava kaupungille Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s.258, Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936, s. 275
  - 19 Funktionalistinen kioskirakennus suunniteltiin Elannon rakennuskonttorissa ja siihen kuului myymälän ja kioskin lisäksi varasto ja pieni asunto. Rakennuksessa on peittomaalattu vaakasuuntainen limilaudoituus ja huopakate. Seinä- ja kattopinnat ovat paneeloitu, lattia ponttilautalattia. Helsingin kaupunki osti rakennuksen vuonna 1949. Valokuva HKMKA G27833, Osuusliike Elanto, Kivinokan kioski; Helsinki, 2003.

- 20** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1935, s. 273.
- 21** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s.276
- 22** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1939, s.338
- 23** Hautajärvi.
- 24** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936, s. 191.
- 25** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s.276
- 26** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1938, s.337
- 27** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936, s.294
- 28** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937, s. 47
- 29** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937, s. 286
- 30** Kulosaaren kartanon ja huvilakaupungin maalueet yhdistävä Naurissaaren silta valmistui 1916.
- 31** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937 s. 309.310
- 32** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s. 276
- 33** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s. 259
- 34** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s. 276
- 35** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1935, S. 259 ja 1937 s.293
- 36** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936 s. 294.
- 37** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1935, s. 273. Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936 s. 273
- 38** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1940, s.357
- 39** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1942 jälkimmäinen, s.36; ja Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1943 jälkimmäinen, s.40
- 40** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1942, s. 32, 1943, s. 33, 1944, s.30.
- 41** Muun muassa vene- ja kanoottilaiturit korjattiin, ja kansanpuistoon tuotiin korkeushyppytelineet. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1946 II s. 249, Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1947 II, 219.
- 42** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1947 I s., 216
- 43** Hautajärvi
- 44** Myös nykyisten majojen rakentamistapaohje pohjaa Ekelundin laatimiin piirustuksiin. Kivinokan kesämajat, rakentamistapaohjeet.
- 45** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1946, osa II, s.191.
- 46** Gorbatow.
- 47** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1951 osa 2, s.228
- 48** Anttila, s. 27.
- 49** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1954 osa 2, 202
- 50** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1957 osa2, 212
- 51** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1958 osa 2
- 52** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1957 osa2, s. 217)
- 53** 7500 mk perunamaata vuokrattiin Kunnantyöntekijäin keskusjärjestölle ja jatkui seuraavana kesänä. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1954 II s. 199.
- 54** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1950, osa II, s.243
- 55** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1952, osa II, s. 233
- 56** 1970-luvulla suoritettiin Kivinokan käymälöiden peruskorjauksen loppuunsaattaminen, kioskin kunnostustyöt, teiden peruskorjausten jatkaminen ja ns. Ponnistuksen kentän kunnostaminen. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1966 II, s. 184-186sekä 1971 s. 273.
- 57** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1964 II s., 257
- 58** Alapeteri, s.40
- 59** Alapeteri, s. 40
- 60** Pyykkönen
- 61** Suurin yhdistyksistä oli Kivinokkalaiset RY, pienemät ovat JHL, Kivinokassa majaa pitäneen Helsingin Kunnantyöntekijöiden liiton seuraaja, ja Helsingin Ponnistus. Pasanen.
- 62** Yleiskaava 2002, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2003. Helsingin karttapalvelu.
- 63** Pyykkönen.
- 64** Kivinokan osayleiskaava, suunnitteluohjelma, s. 23.
- 65** Kivinokan osayleiskaava, suunnitteluohjelma, s. 29.
- 66** Kivinokan osayleiskaava, suunnitteluohjelma, s. 29.
- 67** Ahlroth.
- 68** Kulosaaren kartanoalueen nykytilaa ja säilyneisyyttä on käsitelty omassa raportissaan: Kulosaaren kartano - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet.
- 69** Kansanpuisto-osasto lakkautettiin 1964, jolloin kansanpuistot siirtyivät uuden ulkoiluosaston hallintaan. Kansanpuistojen nimet muuttuivat vähitellen ulkoilupuitoiksi, vaikka kansan suussa nimitys kansanpuisto säilyikin pitkään.
- 70** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1949 I, s. 172.
- 71** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1954 II, s. 202 ja 233

Kuvailulehti

Tekijät:	Niina Alapeteri, Elina Renkonen
Julkaisun yhteyshlö:	Johanna Himberg
Julkaisun nimi:	Kivinokka - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet
Sarja:	Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja
Sarjanumero:	2021:5
Julkaisuaika:	2021
ISBN:	ISBN 978-952-331-891-5 (verkkojulkaisu)
ISSN:	ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
Kieli, koko teos:	Suomi

Tiivistelmä:

Kulosaaren kartanon maihin alun perin kuulunut Kivinokka on kehittynyt viimeisen sadan vuoden aikana kaikille avoimeksi, omaleimaiseksi ja vehreäksi viher- ja virkistysaluekokonaisuudeksi. Kerrokselliseen kokonaisuuteen kuuluvat Kulosaaren kartanoympäristö, Herttoniemen siirtolapuutarha, Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualue, Kivinokan monipuoliset metsäalueet ja niille sijoittuvat kesämaja-alueet sekä kaikille avoimet ranta-alueet toimintoineen. Kivinokan kansanpuiston juuret ovat viime vuosisadan alkupuolella, jolloin alue toimi työväen virkistyspaikkana. Kivinokan kansanpuisto perustettiin virallisesti vuonna 1931. Alueelle sallittiin kiinteiden kesämajojen rakentaminen 1940-luvun alusta lähtien.

Kivinokan alue on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja helsinkiläisittäin merkittäväksi kulttuuri-maisemakohteeksi. Kivinokka on osa Helsingin niemeä kehystävää kansanpuistojen ketjua. Virkistys- ja kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi Kivinokassa on merkittäviä luontoarvoja. Kivinokka on säilyttänyt metsäisen yleisilmeensä ja alueella on useita arvokkaita luontotyyppejä. Kivinokan rannoilta avautuvat merinäkyvät ja meren yli avautuvat kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinokan identiteettiä.

Kivinokka on siirtolapuutarhaa lukuun ottamatta asemakaavoittamatonta aluetta. Helsinki on käynnistänyt asemakaava-työn, jossa Kivinokan aluetta suunnitellaan virkistys- ja viheralueeksi ja monipuolisesti merellistä virkistystä ja matkailua palvelevaksi alueeksi. Tämän selvityksen tavoitteena on ollut kartoittaa Kivinokan maisematilan kehitysvaiheet ja alueen historiaa sekä arvioida kohteen nykytilaa, säilyneisyyttä ja merkittävyyttä. Työssä on annettu suositukset alueen kehittämiseksi siten, että alueen maisemalliset ja kulttuurihistorialliset arvot säilyvät. Laadittu selvitys toimii alueen asemakaavoituksen ja kehittämisen lähtöaineistona.

Sammanfattning:

Stenudden, som ursprungligen hörde till Brändö gårds marker, har under de senaste hundra åren utvecklats till en för alla öppen, särartad och lummig grön- och friluftsområdeshelhet. Den skiktade helheten består av Brändö gårdsmiljö, Hertonäs koloniträdgård, Stenuddens gamla skogs naturskyddsområde, Stenuddens mångsidiga skogsområden med små sommarstugor samt de för alla öppna stränderna och deras aktiviteter. Stenuddens folkpark härstammar från senaste århundradets början, då området tjänade som arbetarnas friluftsställe. Stenuddens folkpark grundades officiellt år 1931. Från och med 1940-talets början tilläts små fasta sommarstugor resas på området.

Stenuddens område är klassificerat som landskapsmässigt värdefull kulturmiljö och på stadsnivå betydande kulturlandskapsområde. Stenudden är en del av de folkparkers kedja, som omringar Helsingfors udde. Förutom friluft- och kulturhistoriska värden har Stenudden betydande naturvärden. Stenuddens skogiga allmänintryck har bevarats och det finns flera värdefulla biotoper i området. De havsvyer som öppnas från stränderna och stadspanoramor som öppnas över fjärdarna är en del av Stenuddens identitet.

Förutom koloniträdgårdens område är Stenudden inte detaljplanerad. Helsingfors har satt igång ett detaljplaneringsprojekt, där Stenuddens område planeras till ett friluft- och grönområde som mångsidigt kan tjäna de marina friluftsmöjligheterna och turism. Målet med denna utredning har varit att kartlägga utvecklingsskedena för Stenuddens landskapsstruktur, områdets historia samt värdera områdets nuläge, hur väl området bevarats samt dess signifikans. I arbetet har rekommendationer för områdets utveckling getts så, att dess landskapsmässiga och historiska värden bevaras. Utredningen fungerar som utgångsmaterial för områdets detaljplanering och utveckling.

Avainsanat:

Kivinokka, kesämaja-alue, kesämaja, kansanpuisto, ympäristöhistoriallinen selvitys, kehittämisperiaatteet

Helsinki

Helsinki

Kulosaaren kartano

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet

Helsinki

KULOSAAREN KARTANO

**Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet**

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:31

Tilaaja: Helsingin kaupunki / Kaupunkiympäristö / Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu
Vastuhenkilö: Maija Lounamaa, puh. 09 31037085
Teksti: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri, Tiina Perälä.
Taitto: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri
Kartta-aineistot: © Kaupunkimittausosasto, Helsinki
Valokuvat ja kartat: Historialliset valokuvat ja kartat: HKA = Helsingin kaupunginarkisto, HKYA = Helsingin kaupunkiympäristön arkisto, HKMKA = Helsinginkaupunginmuseon kuva-arkisto, KA = Kansallisarkisto, Kansallisarkiston digitoidut aineistot, MVKA = Museoviraston kuva-arkisto, RA = Riksarkivet, Ruotsin valtionarkisto, KRA = Krigsarkivet, Ruotsin sota-arkisto, Kansan Arkisto, AKR = Aalto-yliopiston kuvatietokanta Raami.
Nykytilan valokuvat: Ronja Rajamäki ja Niina Alapeteri/Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, kevät/kesä 2019.
Visualisoinnit: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri, Ronja Rajamäki
ISBN: ISBN 978-952-331-696-6(verkkajulkaisu)
ISSN: ISSN 2489-4230 (verkkajulkaisu)
Etukannen kuva: Kuva 1. Näkymä lounaasta kohti kartanon pääarakennusta vuonna 1927. Kuva Eric Sundström. HKMKA.

Sisällysluettelo

Saatteeksi	7
1 Alueen sijainti ja suunnittelutilanne	9
2 Kartanon historian vaiheita	11
3 Alueen nykytila ja säilyneisyys	47
5 Kuvaparivertailu.....	53
6 Arvot ja vaalittavat ominaispiirteet.....	65
7 Kehittämisperiaatteet ja herkkyystarkastelu	71
Lähteet ja kirjallisuus.....	79
Viitteet.....	82

Kuva 2. Näkymä lounaasta kohti Kulosaaren kartanon päärakennusta 1920-luvulla. Kuva Daniel Nyblin. MVKA.

Saatteeksi

Kulosaaren kartanon synty ajoittuu 1500-luvun puoleenväliin. Tila sai nykyisen ilmeensä 1800-luvulla, jolloin 1700-luvulta peräisin oleva päärakennus kunnostettiin uudeksi päärakennukseksi. Päärakennuksen edessä oleva puutarhasommitelma on todennäköisesti 1800-luvulta. Kartanoalue on ollut Helsingin kaupungin omistuksessa vuodesta 1927 lähtien. Kulosaaren kartanoalueen maisema on kokenut suuria muutoksia historiansa aikana. Historiallisesti kerrostunut kartanoympäristö on pienentynyt 1900-luvulta lähtien vähitellen, eikä alkuperäisen kartanon aluetta enää hahmota maisemassa. Kartanoalueen pellot ja metsäalueet on pitkälti otettu virkistyskäyttöön siirtolapuutarha- ja viljelypalsta- sekä kesämaja-alueiksi. Kartanon ydinalueen muodostavat nykyään kartanon päärakennus, säilyneet asuin- ja talousrakennukset sekä kartanopuisto puukujanteineen.

Selvityksen tavoitteena on ollut kartoittaa kartanoalueen maisematilan ja kartanopuiston kehitysvaiheet. Lisäksi on arvioitu kohteen nykytilaa ja säilyneisyyttä sekä nykytilan suhdetta alueen historiallisiin vaiheisiin sekä ympäröivään kaupunkikuvaan ja -rakenteeseen. Työssä on määritelty keskeiset säilytettävät ja vaalittavat ominaispiirteet, arvioitu kohteen merkittävyyttä ja lopuksi annettu suositukset alueen jatkosuunnittelulle ja alueen kehittämiseksi siten, että alueen kulttuurihistorialliset arvot säilyvät. Laadittu selvitys toimii kartanoalueen asemakaavoituksen ja kehittämisen lähtöaineistona.

Selvitys on laadittu joulukuun 2018 ja marraskuun 2019 välisenä aikana Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan toimeksiannosta Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:ssä, jossa työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehdit Niina Alapeteri ja Tiina Perälä sekä maisema-arkkitehtiopiskelija Ronja Rajamäki. Työtä on kaupunkiympäristön toimialan maankäyttö ja kaupunkirakenneyksikössä ohjanneet maisema-arkkitehti Maija Lounamaa, aluesuunnittelija Johanna Himberg, maisema-arkkitehti Mari Soini, tiimipäällikkö Niina Strengell, maisema-arkkitehti Maria Hyövälti, arkkitehti Sakari Mentu, suunnitteluinsinööri Heikki Takainen ja maisema-arkkitehti Sofia Kangas.

1 Alueen sijainti ja suunnittelutilanne

Kulosaaren kartanon alue sijaitsee Itä-Helsingissä, Kulosaaren kaupunginosassa, Kulosaaren ja Herttoniemen metroasemien välisellä niemellä. Se rajautuu etelässä Itä-väylään ja Kipparlahdensilmukkaan ja pohjoisessa kesämaja-alueisiin, idässä Herttoniemen siirtolapuutarha-alueeseen ja lännessä Naurissalmeen. Selvitysalueena olevaan kartanoalueeseen kuuluvat kartanon päärakennuksen ja kartanopuiston lisäksi kartanon vanhat rakennukset ympäristöineen, viljelypalsta-alue ja ranta-alueen venesatama-alueet, pohjoisen metsäiset selänteet ja avoimena säilyneet niitty- ja peltoalueet aina vanhalle riihelle asti. Selvitysalueetta ympäröivä laajempi tarkastelualue ulottuu Kivinokan ulkoilupuistoon ja Herttoniemen siirtolapuutarhaan asti ja alueeseen kuuluu kartanoaluetta ympäröivät metsäiset selänteet ja niitty- ja peltoalueet.

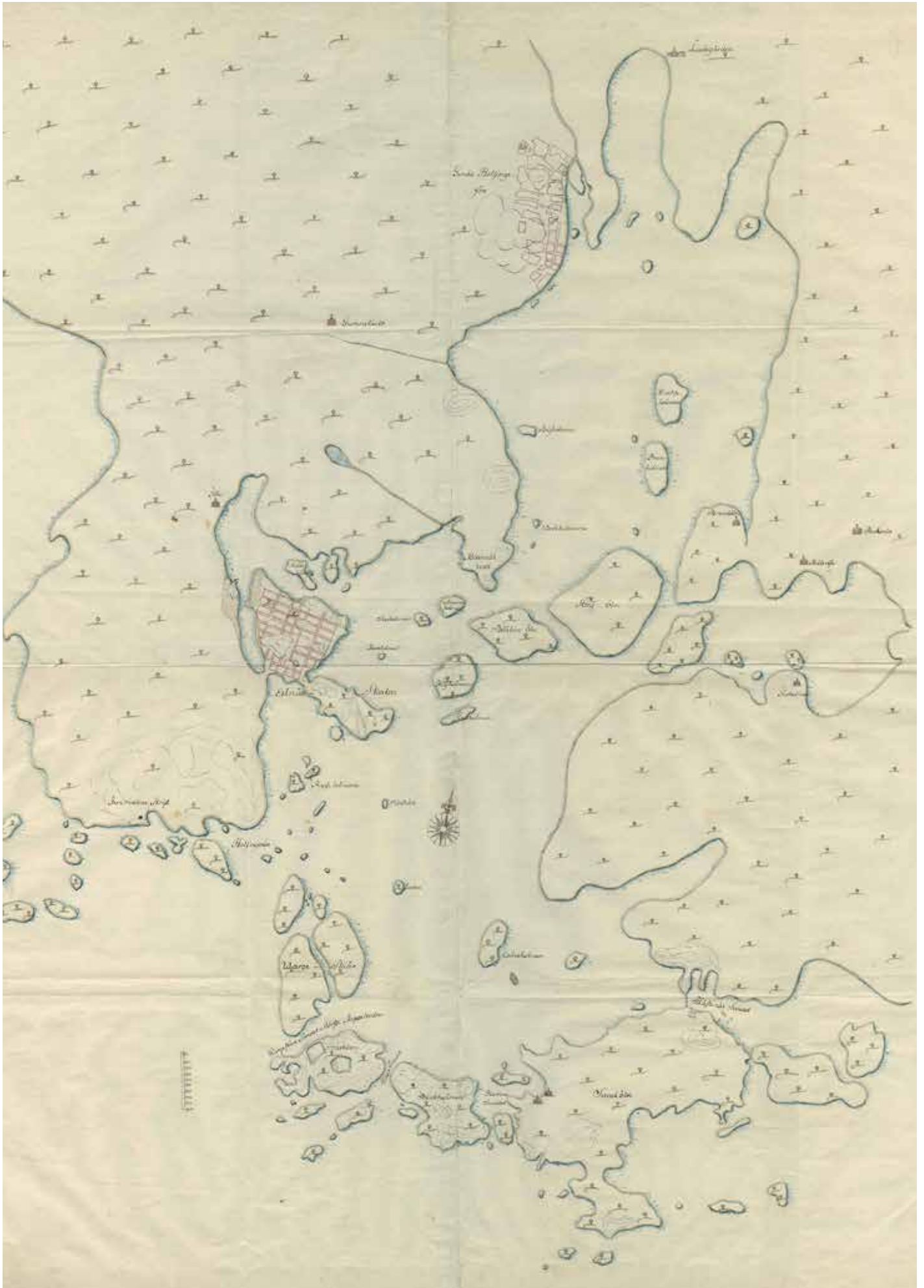
Selvitysalueella ei ole tällä hetkellä voimassa olevaa asemakaavaa. Asemakaavoitus on käynnistymässä lähiaikoina. Yleiskaavassa vuodelta 2016 pääosa selvitysalueesta on merkitty merellisen virkistys- ja matkailun alueeksi (ks. kuva 4, tummanvihreä väri). Kaavamääräykseen on kirjattu, että "aluetta on tarkoitettu kehittää merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy mantereen virkistys- ja viheralueisiin. Merkintä sisältää loma-asumisen ja matkailun alueita." Tarkastelualue on merkitty yleiskaavassa virkistys- ja viheralueeksi. Kaavamääräykseen on kirjattu, että "aluetta kehitetään merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy seudulliseen viherverkostoon ja merelliseen virkistysvyöhykkeeseen. Lähtökohtana on säilyttää verkoston metsäinen luonne." Sekä merellisen virkistys- ja matkailun alueella että virkistys- ja viheralueelle on annettu seuraava lisämääräys: Suunnittelussa tulee turvata kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen sekä ottaa huomioon ja turvata luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemipalvelujen kehittämisen, luonnonsuojelun ja ekologisen verkoston sekä metsäverkoston kannalta tärkeät alueet. Yleiskaavan baanaverkko sekä kantakaupunkialue C2 sivuavat etelästä selvitysalueetta. Kantakaupunkimerkintä tarkoittaa aluetta, jota kehitetään toiminnallisesti sekoittuneena asumisen, kaupan ja julkisten palvelujen, toimiltojen, hallinnon, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä kaupunkikulttuurin alueena.

Kartanoalue on osa Kivinokan ja siirtolapuutarhan maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä (Uudenmaanliitto 2012). Kartanon kupeessa sijaitseva Herttoniemen siirtolapuutarha on RKY-alue. Lisäksi siirtolapuutarha-alue on suojeltu asemakaavassa nro 10400 merkinnällä RP/s eli siirtolapuutarha-alue, jolla ympäristö säilytetään. Tupakan-kuivausräikkö on suojeltu merkinnällä sr-2, kuten myös keltainen talo "Kirstika" alueen eteläosassa.

Selvitysalueella on useita luontoarvoja. Kartanoalue kuuluu Kivinokan eteläosan tärkeään lepakkoalueeseen. Naurissalmen itärannan vaahteralehto kuuluu Etelä-Suomessa silmälläpidettäviin luontotyyppisiin ja kartanon pohjoispuolella, Kivinokan pysäköintialueen läheisyydessä sijaitseva tervaleppäluhta kuuluu Etelä-Suomessa erittäin uhanalaiseen luontotyyppiin. Kartanopuisto ja rannan lehtoalue ovat myös linnustollisesti arvokkaita alueita.

Kuva 4. Ote Yleiskaavasta 2016. Helsingin kaupunki.

2 Kartanon historian vaiheita

Selvitysalueen varhaisia vaiheita

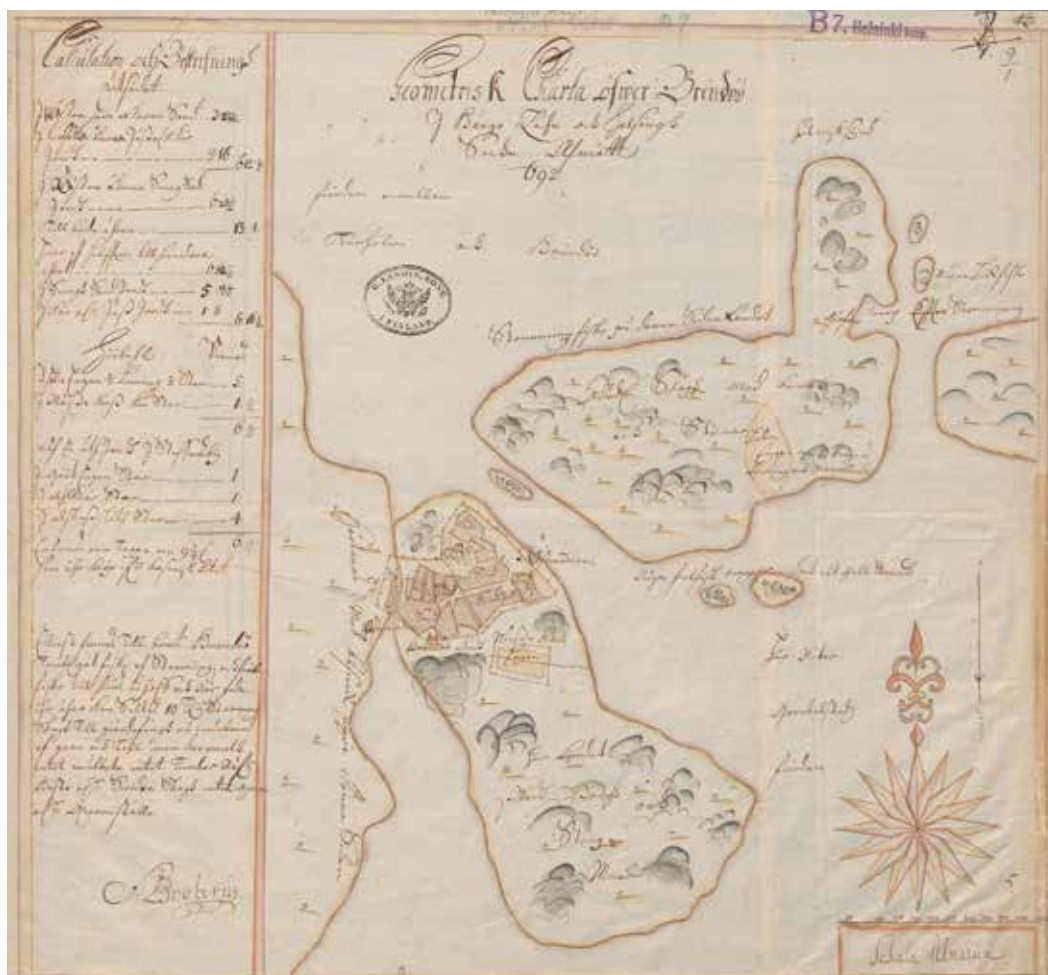
Helsingin pitäjässä sijaitsevasta Brändön yksinäistilasta (enstaka hemman) on ensimmäinen maininta vuodelta 1515.¹ Vuonna 1543 nimi esiintyy muodossa Brendöö, vuonna 1544 Brendö ja vuonna 1547 Brändöö.² Laivaston kapteeni **Erik Filpusson** (1510-1588) omisti Brändön, alun perin yhden veromarkan tilan vuodesta 1540 vuoteen 1588. On jäänyt epäselväksi, milloin tilasta muodostui rälssitila.³ Filpusson mainitaan rälssi- ja ratsupalvelusluettelossa ensimmäisen kerran jo vuonna 1554.⁴ Filpussonille myönnettiin elinikäinen oikeus rälssitilaan hänen sokeuduttuaan vuonna 1585, kun hän oli palvellut pitkään Kuninkaallisen majesteetin laivastossa.⁵ Joidenkin lähteiden mukaan Filpussonin sokeuduttua Brändön rälssitilan otti haltuun Filpussonin pojantytären mies Mårten Simonsson säilyttäen näin tilan verovapauden. Viimeistään tila siirtyi Simonssonille Filpussonin kuoltua vuonna 1588.⁶ Vuoden 1586 rälssimiesten luettelossa mainitaan tilan viljelysalan olleen 18 kynnärää ja tilan arvon 2/3 manttaalia. Talo ei siis ollut suuri, mutta se erottui kuitenkin tavallisista talonpoikaistaloista. Filpussonin aikaan tilan päärakennus on nähtävästi sijainnut samalla paikalla, kuten vuoden 1650-luvun ja myöhemmin vuoden 1692 kartassa voidaan nähdä.

Mårten Simonssonin aikana Brändön tila mainitaan ensimmäisen kerran aatelisena säteritilana vuoden 1600 säteriluettelossa.⁷ Tila siirtyi Simonssonin kuoltua vuonna 1622 hänen pojalleen Henrik Mårtenssonille. Kartanon elämästä 1600-luvulla ei ole jäänyt kuvauksia historian kirjoihin. Tiedetään kuitenkin, että Mårtensson oli ratsuväen luutnantti, jolla oli huomattavan paljon palvelusväkeä; kolme renkiä ja kolme piikaa, sekä lisäksi kolme alaikäistä mahdollisesti paimenina toimivaa poikaa ja yksi tyttö. Myös luutnantin vanha äiti kuului perheeseen.⁸ Mårtenssonilla tila oli vuoteen 1651 asti, minkä jälkeen tila siirtyi viskaali Klas Torckelle (myös Claes Torsk).⁹

Tila sai säterivapauden vuonna 1675.¹⁰ Säterivapaus tarkoitti sitä, että omistajalla oli verovapaus säteritilaansa ilman ratsupalveluksen suorittamista. ”Edellytyksenä oli kuitenkin, että maata viljeltiin ja että säteri oli hyvin rakennettu, niin että siellä oli omistajan arvon mukainen ”asuinkartano”. Jos rakennusta ei hoidettu ja maanviljely laiminlyötiin, säteri voitiin alentaa arvossa ja se menetti verovapautensa.”¹¹ Aiemmin kaikista rasituksista vapaina olleille aatelien säterikartanoille asetettiin ison reduktion seurauksena ratsupalveluvollisuus. Ison reduktion myötä Brändöstä tuli säteriratsutila (säterirustholli) vuonna 1692.¹²

Kuva 6, viereisellä sivulla. Ote kartasta noin 1600-luvun puolelta, jossa Brändön rälssitila näkyy ensimmäisen kerran. Kartassa näkyy myös muut rälssitilat Tullisaari, Herttoniemi, Båtsvik ja Kumpula. Utländska stads- och fästningsplaner, Helsingfors, KRA.

Kuva 5. Kulosaaren tiluskartta vuodelta 1692. Geometrisk Charta öfver Brendöö. Kartan laatinut Samuel Broterus. Karttaan on merkitty Brendöö gårdh, sen pellot (raidoitettu) ja niityt (keltaisella). Pelloista suurin osa on hiekkamaata (Sand). Rälssitilan päärakennus sijoittuu salmen läheisyyteen, peltoaukean pohjoispuolelle, selvästi pohjoisemmaksi kuin vuoden 1754 kartassa. Saaren Herttoniemestä erottava salmi näkyy enää kapeana jokena tai ojana. Pellot sijoittuvat saaren eteläosiin, pohjoisosiin on merkitty kallioista metsää. Peltojen pohjoispuolella on niittyalue, jonka poikki näyttäisi kulkevan puro, joka saa alkunsa kallion juurelta. Pellot on aidattu. Osa tilasta ulottuu salmen toiselle puolelle. Tästä kartasta voidaan tulkita, että 1930-luvun peltoina olleet alueet olivat jo 1600-luvun lopulla viljelyksessä. Kartta on laadittu ison reduktion myötä tapahtuneiden muutoksien jälkeen. KA.

Augustin Ehrensvärdin aika

Torcken jälkeen tilan omistajana oli vuodesta 1664 vuoteen 1701 asti Rosendalin suku. Ensin Turun hovioikeuden asesorina toiminut Erik, joka omisti myös Rosendalin kartanon. Sen jälkeen hänen poikansa kapteeni Anders Eriksson Rosendal ja hänen kuoltuaan tämän vaimo Kristina Claesdotter Lillieström ja heidän jälkeläisensä. Tilan omistajaksi tuli vuonna 1701 rovasti Laurentius Frisius, joka hallinnoi tilaa kuolemaansa asti (v. 1732).

C.J. Garbergin mukaan ”isovihaan asti säterien maanviljelyä hoitivat yleisesti tilanhoitajat ja pehtoorit omistajan ollessa sodassa tai työskennellessään virkamiehenä Tukholmassa tai Turussa.”¹³ Suuren Pohjan sodan (1700–1721) aikainen Venäjän miehitys Suomessa 1713–1721 (isoviha) koetteli kartanoita ehkä pahemmin kuin muita tiloja. Tilat autioituivat ja miehityksen päätyttyä useimmat Helsingin pitäjän vanhoista kartanoista olivat raunioina tai hyvin heikossa kunnossa. Asukkaat palasivat tiloille vasta sodan päätyttyä, ja kesti aikansa ennen kuin vanhat rakennukset oli korjattu tai uudisrakennukset pystytetty.¹⁴ Tuolloinkin tiloilla asuivat pääosin tilanhoitajat tai lampuodit torppareineen. Näin oli muun muassa Brändöössä.¹⁵ Vauraat kauppiat ja porvarit käyttivät sodan jälkeen tilaisuuttaan hyväksi ja hankkivat useita tiloja ja maata kaupungin lähistöltä, mutta asuivat itse kaupungissa. Yksi heistä oli tullitarkastaja ja Herttoniemen tilan omistaja Peter Wetter, joka lunasti köyhtyneiltä velallisiltaan vähitellen Herttoniemen lähitilat, myös Kulosaaren, ja yhdisti ne yhtenäiseksi Herttoniemen kartanoksi.¹⁶ Wetter luovutti vuonna 1725 Herttoniemen kartanon pojalleen Helsingin pormestari Abraham Wetterille, joka jatkoi kartanon pitoa vuoteen 1737 asti.

Brändön tilan vaiheista tai elämästä ei tarkemmin ole tässä vaiheessa tietoa, tiedetään kuitenkin, että pikkuvihan aikana (1742–43) Brändön säteriratsutila poltettiin.¹⁷ On todennäköistä, että tässä vaiheessa tilan uusi päärakennus rakennettiin etelämmäksi (kartan 1754 mukaiselle paikalle). Herttoniemeä ja siten myös Brändöötä isännöi Wetterin kuoleman jälkeen ensin Wetterin perikunta vuoteen 1746 asti, sitten lääninrahastonhoitaja Anders Hellenius vuoteen 1752 asti. Hellenius hallitsi kartanoita panttioikeuksin vaikka virallisesti kartanon omistivat edelleen Wetterin jälkeläiset. Vuonna 1752 molemmat kartanot siirtyivät Augustin Ehrensvärdin omistukseen.

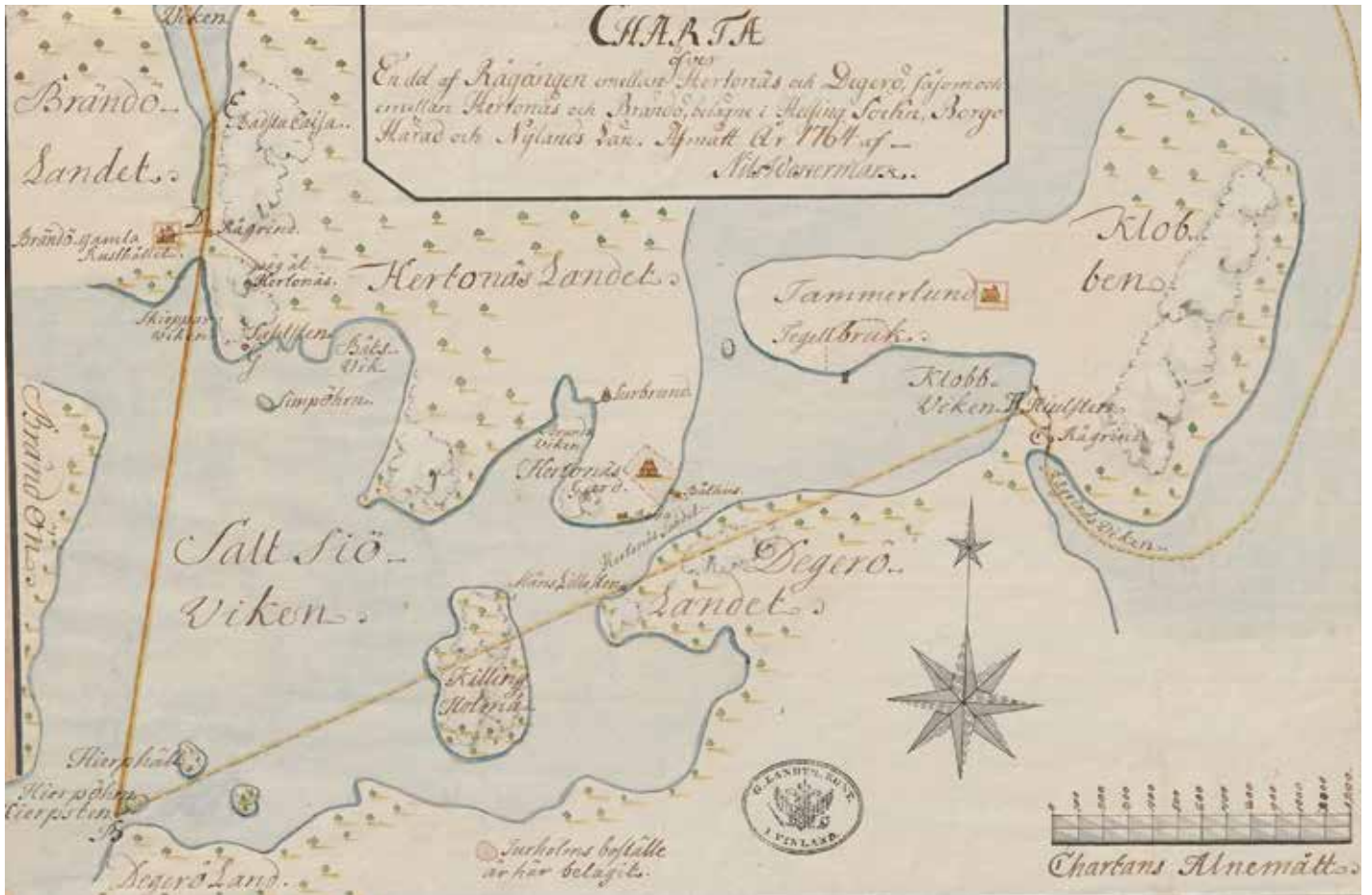
Viaporin linnoituksen rakentaminen alkoi vuonna 1748. Tykistöupseeri Augustin Ehrensvärd nimitettiin vuonna 1749 tykistöpäälliköksi, vuosi linnoituksen rakentamisen aloituksesta.¹⁸ Kuten monet muutkin linnoitukseen komenetuista, Ehrensvärd osti itselleen vuonna 1751 Herttoniemen kartanon ja siihen kuuluneet Båtsvikin säterin, Mäkelän kruunutilan ja Brändön säteriratsutilan.¹⁹ Vaikka Ehrensvärdillä oli maatilansa, joista Brändö ja Herttoniemi olivat aivan Viaporin läheisyydessä, hän asui Viaporin rakentamisaikana suurimmaksi osaksi linnoituksessa Susisaarella, ensin vaatimattomasti puutalossa, ja lopulta arvolleen sopivassa asunnossa Komendantin talossa.²⁰ Tykistön päällikkönä hän sai virka-asunnon myös Ruotsista, mutta kesät hän asui Suomessa. Puoliso Catharina Adlerheim viihtyi paremmin heidän Tukholman kodissaan.²¹

Ehrensvärdin huoli tykistörykmentinsä sotilaiden ja upseerien hyvinvoinnista, erityisesti virkansa jättäneistä ja kerjuuseen turvautuvista sotilaista, heidän lapsien kuolintapauksista ja riittämättömästä koulutuksesta johti vapaaehtoisen lapsi- ja eläkekassan perustamiseen vuonna 1750.²² Ehrensvärdin henkilöhistoriaa tutkinut Oscar Nikula kirjoittaa Ehrensvärdin aikaansaamasta lapsi- ja eläkekassasta seuraavasti: Lapsi- ja eläkekassan ohjesäännön mukaan avustusta nauttivien lasten tuli saada opetusta kristinuskossa mutta oppia myös jotain ”tehdastyötä”, mieluiten kehruuta. Niiden, joilla ei ollut taipumuksia käsityöhön tai tehdastyöhön tuli värväytyä tykistöön ja palvella kunnes täyttivät kolmekymmentä vuotta.²³ Ehrensvärdin huoli lasten kohtaloista johti myöhemmin myös Suomen ensimmäisen lastenkodin perustamiseen. Tykistöpataljoonan lastenkodin toiminta alkoi vuonna 1753 Brändöön säteriratsutilalla Ehrensvärdin suojeluksessa.²⁴ Ehrensvärd siirsi Viaporista Brändööseen vanhan puumakasiinin, jota kaavailtiin alun perin keripukki-sairaalaksi Viaporin sotilaille.²⁵ Makasiiniin perustettiin kuitenkin lastenkoti. Lastenkoti sijoittui tilan länsiosiin, rannan tuntumaan säteriratsutilan päärakennuksesta luoteeseen. Lastenkodin käytössä oli kaksi rakennusta.

Lastenkodin huollettavana oli alussa noin 30, myöhemmin 50 lasta.²⁶ Lastenkodissa toimi myös koulu, jossa lapsille opetettiin kristinoppia, lukemista, kirjoittamista, laskentaa, historiaa ja maantietoa. Myös puutarhanhoidon opetus oli tärkeässä osassa, minkä takia lastenkodin yhteyteen perustettiin laaja hyötypuutarha. Se oli jaettu yhdeksään kortteliin. On mahdollista, että Suomessa samana aikakautena yleistyneet Pehr Kalmin ajatusten mukaiset korttelipuutarhat ovat vaikuttaneet Brändöön puutarhan sommitteluun.²⁷ Ehrensvärd oli kiinnostunut puutarhanhoidosta, ja oli kokeillut Saaren kartanossa jopa riisin viljelyä.²⁸ Ehrensvärd on kirjoittanut ”Tätä taitoa olen pitänyt mitä välttämättömimpänä Suomelle - ei ole kauan siitä, kun kaikki vihannekset ja juurekset piti hankkia Liivinmaalta.”²⁹ Puutarhassa kasvoi muun muassa tupakkaa ja raparperia. Raparperin Ehrensvärd oli saanut vuosina 1757 ja 1758 Carl von Linnéltä, jolle Ehrensvärd kirjoitti: ”Olet ylen ystävällinen, kun haluat edistää puutarhaani Suomessa – tai oikeastaan se ei ole minun vaan sotilaitteni alaikäisten lasten lähes ainut ruoan ja kasvun lähde.” Tupakan kuivausta varten tilalle rakennettiin tupakankuivauslato.

Lähtiessään Pommerin sotaan vuonna 1757 Ehrensvärd myi Herttoniemen, Båtsvikin ja Mäkelän veljelleen, mutta piti Brändön säterirusthollin itsellään.³⁰ Lastenkoti lakkautettiin 1765-66 valtiopäivien seurauksena, mutta Ehrensvärd huolehti edelleen suojateistaan. Ehrensvärdin sanoin "mutta mitä omaisuuteeni tulee, pidän sen itselläni, kun olen todennut, ettei yksikään sotilaani lapsi ole omaani köyhempi."³¹ Vuonna 1766 kartanon omistus siirtyi Ehrensvärdin ystävälle ja lastenkodin johtajana toimineelle eversti Jakob Gerdesille, joka jatkoi lastenkotitoimintaa ainakin jossain muodossa.³² Gerdesin aikaan puutarhassa viljeltiin ainakin sipulia.³³ 1760-luvulla Abraham Hülpers vieraili Gerdesin luona, ja hänen kerrotaan ihastelleen rusthollin laajoja ja kaikesta päätellen hyvin menestyviä sipuliviljelmiä.³⁴ Gerdesin omistus jatkui vuoteen 1784 asti. Lastenkodin lakkautuksen jälkeen rusthollin päärakennus siirtyi lastenkodin paikalle. Vuoden 1764 kartalle on merkitty Brändö gamla rusthåll, eli vanha rustolli. Tämä viittaa siihen, että rusthollin päärakennus on siinä vaiheessa ollut jo muualla. Vanhan rusthollin paikalla nähdään ainakin vuoden 1779 kartalla krouvi (Brändö krog).³⁵

Gerdesin jälkeen kartanon omistajaksi tuli Viaporissa vaikuttanut Petter Bernhard Piper (1785 – 1799). Piper toimi Viaporin "placemajorina"³⁶ vuonna 1772 ja komendanttina vuosien 1780-1784 ajan. 1790-luvulla hän toimi sotakollegion eli Ruotsin maavoimia johtaneen keskusviraston presidenttinä. Piperin kuoleman jälkeen hänen leski Elsa Maria de la Motte omisti kartanon vuoteen 1811 asti. Hän oli ottanut vuonna 1805 tilan rakennuksille palovakuutuksen. Palovakuutusasiakirjoihin kirjattiin tarkka selostus rakennuksista sekä liitettiin piirros rakennusten sijoittumisesta toisiinsa nähden.³⁷ Asiakirjan mukaan tilalla oli 11 rakennusta. Niistä seitsemän oli puisia kaksikerroksisia rakennuksia, joissa oli joko puu- tai turvekatto, "Päärakennus oli silloin puinen, kaksikerroksinen, mansardikattoinen, punaiseksi maalattu rakennus."³⁸

Kuva 8, viereisellä sivulla ylhäällä. Ote Nils Westermarkin rajankäynti kartasta vuodelta 1764. Charta öfver en del af rågången emellan Herttonäs och Degerö, såsom och emellan Herttonäs och Brändö. KA.

Kuva 9, ylhäällä. Ote kartasta Charta öfver Hamnen wid Helsingfors som tillika visar så denne stads som Sweaborg och Ulricas Borgwärckens belägenhet 1767. Utländska stads- och fästningsplaner, Helsingfors, KRA.

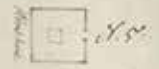
Kuva 10, alhaalla. Maanmittaaja Fredr. Joh. Christéenin Herttoniemen säterin alueen kartta vuodelta 1779. Brändön rusthollin kohdalle merkitty Brändö Krog. KA

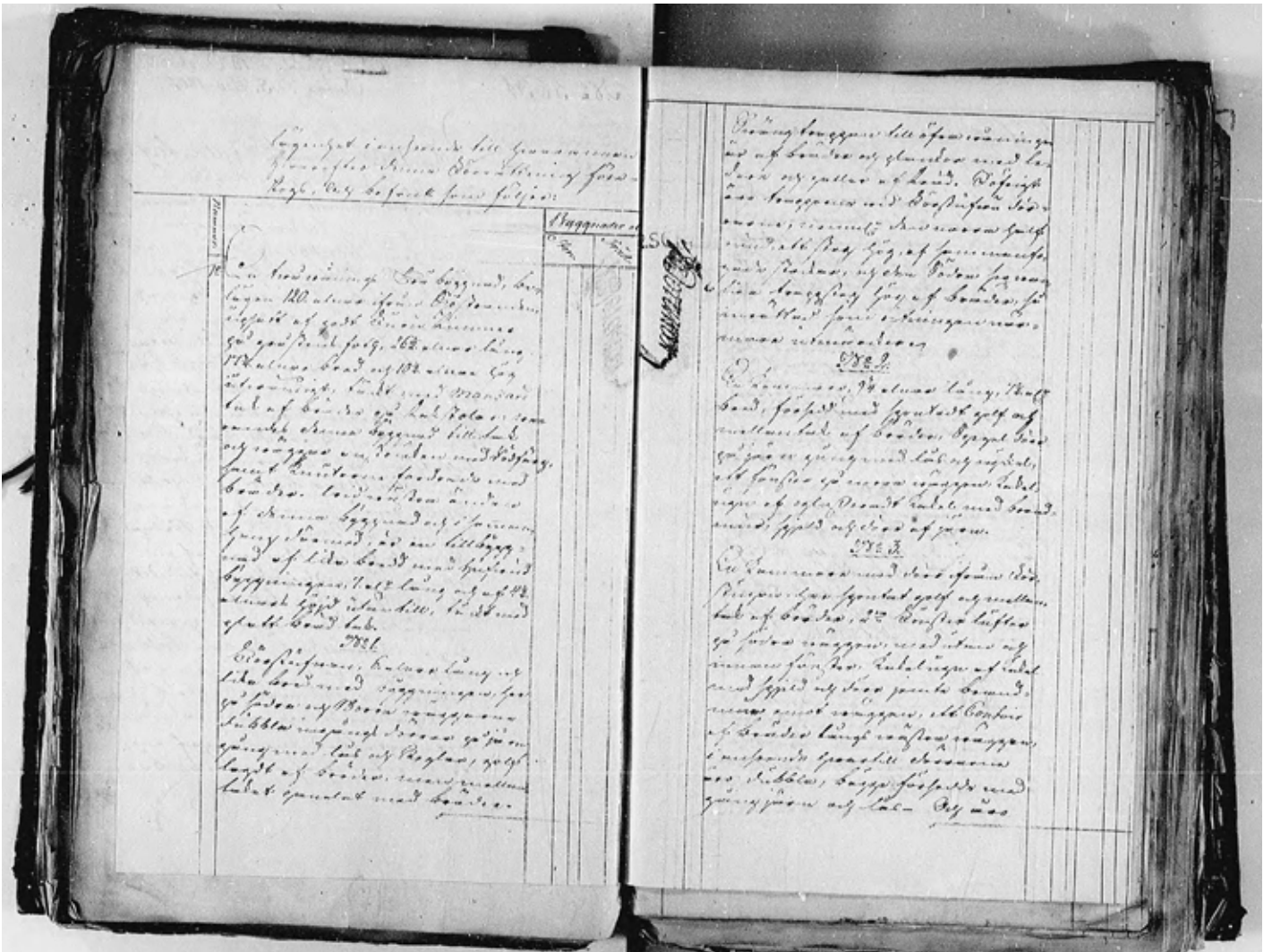
N:o 5631.

Samt en Grund Ritning för
Linn. och Laitingårds Nyggnadens
i Brändö Gård.

□/

Sten, här vid den källaren.

Kuva 10. Tomt och grund ritning öfver mann och ladugårds byggnaderne på Brändö gård. Kartanon rakennukset palovakuutusasiakirjan liitepiirustuksessa vuodelta 1805. Numero 1 on päärakennus ja nro 2 nykyinen pehtoorinrakennus. Nro 3 viittaa kellariin (asiakirjan mukaan hvälft källare eli holvattu kellari), jota ei ole piirretty kartalle. Nro 4:n pohjoispäähän merkitty työkaluvaja. Nro 5 on kanala ja rakennuksessa nro 6 oli navetta, talli ja lampola. Navettarakennuksen pohjoispuolella sijaitsee kaivo ja päärakennuksen itäpuolella kasvihuone. RA.

Kuva 11. Ote palovakuutusasiakirjasta. RA.

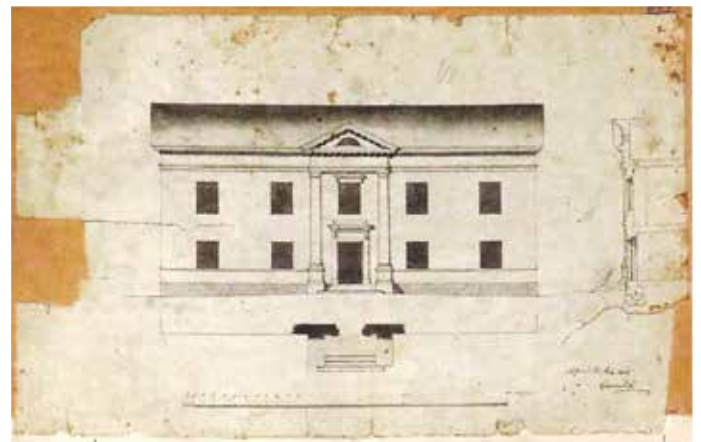
Kuva 12. Mittauspiirustus kartanon päärakennuksesta vuodelta 1922-23. Piirtäjä D.Dahlberg. AKR.

Kartano 1800-luvulla

Kartanon omistajaksi tuli vuonna 1811 eversti Lars Johan Jägerhorn af Storby. Armeijan yli-intendentin virasta eronnut Jägerhorn keskittyi tilan hoitoon ja ryhtyi pian päärakennuksen korjaus- ja laajennustöihin. Piirustukset hän tilasi ruotsalaissyntyiseltä arkkitehti Pehr Grandstedtilta (1764-1828), joka oli 1790-luvun alussa komennettu Hangon linnoitukseen rakennustöihin ja ryhtynyt sivutyönään tekemään suunnittelutöitä yksityisille.³⁹ Hangosta Granstedt siirtyi Viaporiin, ja Suomen sodan jälkeen Viaporin siirryttyä venäläisille Granstedt jäi pysyvästi Suomeen. Koska Helsingissä oli tuohon aikaan vain muutamia arkkitehdin ammattia harjoittaneita henkilöitä, työtilanne oli hyvä ja Granstedt suunnitteli muun muassa 1810-luvulla toistakymmentä rakennusta Helsingin keskustaan.⁴⁰ Viaporin linnoituksen päällikkönä aiemmin toiminut Carl Olof Cronstedt tilasi Granstedtilta piirustukset Herttoniemen kartanon päärakennuksen uudistamiseksi vuonna 1815.⁴¹ Brändön päärakennuksen kunnostuksen piirustukset eivät ole säilyneet, mutta päärakennuksen laajennus- ja korjaustyöt ajoittuvat samalle ajalle Herttoniemen kartanon päärakennuksen kunnostuksen kanssa. Brändön 1700-luvulla rakennettua puista päärakennusta laajennettiin itään päin. Näin 1700-luvulla rakennettu sisäänkäynti asetui rakennuksen keskelle (ks. kuva 10) ja rakennuksen julkisivusta tuli pääsisäänkäynnin suhteen symmetrinen. Rakennus sai tällöin nykyisen empire-asun, julkisivurappauksen ja vaaleanpunaisen värinsä.⁴² Yhdennäköisyys Herttoniemen kartanoon on ilmeinen.

Rakennukseen liittyvästä puutarhasta ei ole käsillä olevista lähteistä löytynyt mainintaa. Suomen kartanoita tutkineen kansantieteilijä Bo Lönnqvistin mukaan Jägerhornin aikaan

tilalta myytiin maitoa, voita, vasikoita, läskiä, viljaa ja viinaa, ja että myös kalavedet oli annettu vuokralle kuten myös puutarha.⁴³ Jägerhorn ehti nauttia uudesta päärakennuksesta todennäköisesti vain muutaman vuoden ennen kuolemaansa. Jägerhornin leski Fredrika Lovisa jäi hoitamaan tilaa vuoteen 1824 asti, jonka jälkeen tilan omistajaksi tuli majuri Konstantin Wulisma ja myöhemmin hänen leskensä ja perillisensä. Kartano siirtyi vuonna 1864 eversti Karl Thesleffille.

Kuva 13. Asuinrakennukseksi kunnostetun polttorakennuksen julkisivupiirros. Pehr Granstedt 1815. Skannaus kirjasta Herttoniemen kartano, alkuperäinen lähde SOV (Svenska Odlingens vänner).

Kuva 14. Ote senaattikartasta vuodelta 1870-luvulta. Kartanon päärakennuksen edustalle on merkitty laaja puutarha. KA.

Kartanon seuraava omistaja aatelin Johan Cronstedt, alkuperäiseltä nimeltään Johan Frans Andreas Galindo oli mennyt naimisiin vuonna 1867 Olga Cronstedtin kanssa. Olga oli 1800-luvun alussa Herttoniemen omistaneen aatelin Carl Olaf Cronstedtin pojan Carl Olaf Cronstedtin nuoremman ainoan hengissä säilynyt jälkeläinen. Olga kuoli vain 35-vuotiaana vuonna 1870. Jotta vapaaherrallinen Cronstedt-suku ei sammuisi, Venäjän keisari hyväksyi, että Carl Olof Cronstedt nuorempi adoptoi Johanin keisarin siunauksella vielä samana vuonna. Johan avioitui vielä kahdesti, ensin vuonna 1875 Julia Fanny Mechelinin kanssa, ja myöhemmin vielä Eva Mathilda Charlotta Aminoffin kanssa vuonna 1883. Kerrotaan, että kun Suomen Yhdyspankin toimitusjohtajana (1872-1907) toiminut Johan Cronstedt osti Brändön kartanon kesäpaikakseen vuonna 1877, päärakennuksen edusta oli kokonaan perunapeltoa.⁴⁴ Cronstedt kunnosti puutarhan kartanon mukaiseen arvoonsa, jolloin se sai pitkälti nykyisen muotonsa. Puutarhan reunoille istutettiin lehmuksia ja puutarhaan tehtiin kuvioistutuksia. Piirustusta tai kuvausta puutarhan ulkomuodosta ei ole säilynyt.

Cronstedtin perheeseen kuului runsaasti väkeä; paroni oli jäänyt kahdesti leskeksi, ja lapsia oli kahdesta avioliitosta. Niinpä päärakennuksen pohjoispuoliselle metsäkumpareelle rakennettiin puinen huvila, Tallbacka, jossa asui Cronstedtin tyttären perhe. Samoihin aikoihin lienee rakennettu myös lounaisrannan valkoinen huvila, jossa viettivät kesäänsä Cronstedtin tytär Hedvig sekä hänen miehensä taiteilija ja Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulun opettaja Gunnar Berndtson.⁴⁵ Huvila tunnetaan edelleen Gunnarstorp-nimellä.

Kerrotaan, että kuten muuallakin Helsingin ympäristöjen kartanoissa, myös Brändössä elettiin vilkasta herraskartanoelämää koko 1800-luvun ajan. Lönnqvist kuvailee, kuinka Kulosaarelaiseen kesänviettoon kuului kuistielämää, romaanien lukemista, tenniksen ja krocketin pelaamista, ratsastusta, purjehdusta, vierailuja ja sieniretkiä. Välistä soudettiin Stuguön saarelle, jolla Kulosaaren kaupunginosa nykyisin sijaitsee, ihaillemaan Frimurarbergetin kalliolta avautuvaa näköalaa.⁴⁶

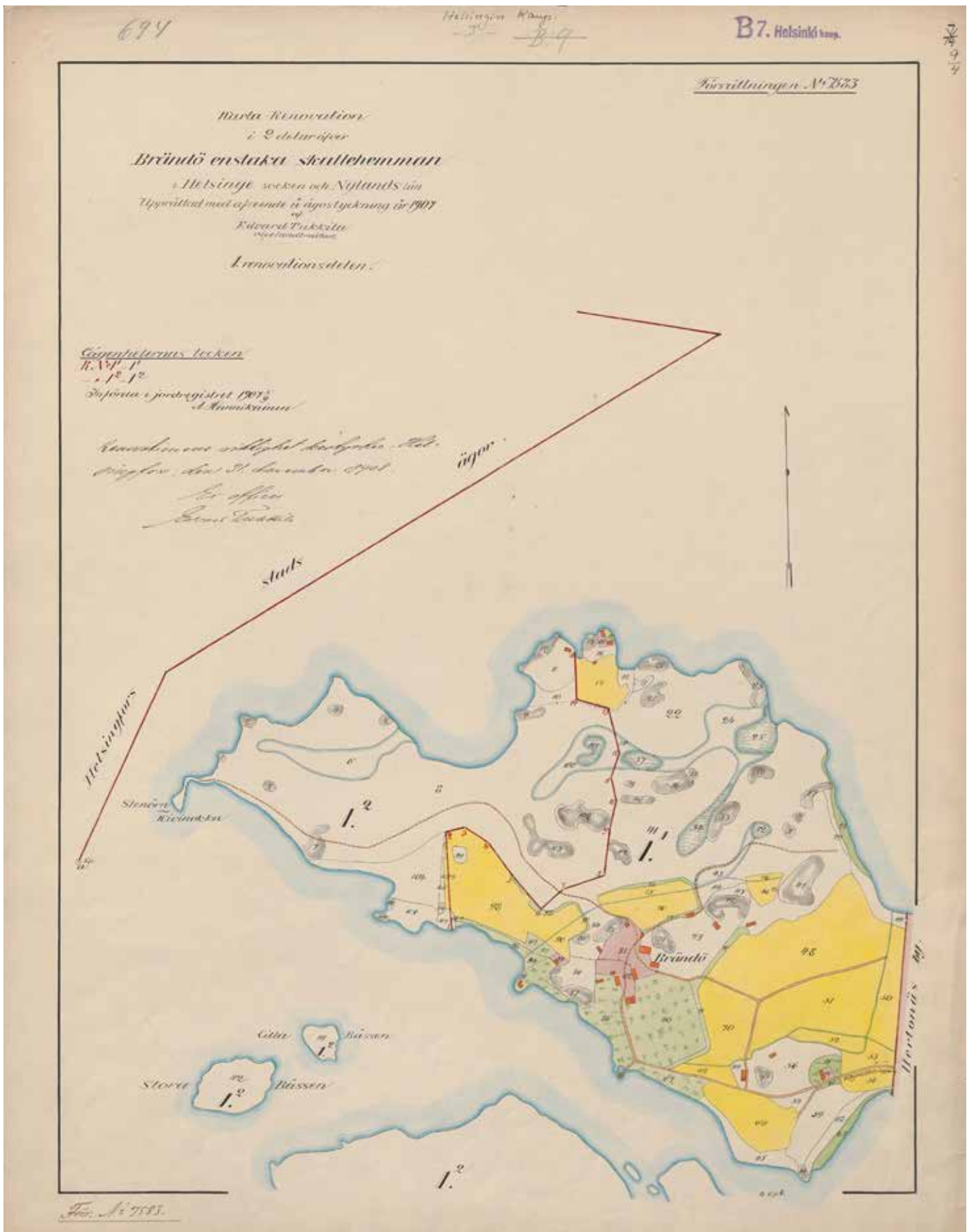
Kartano 1900-luvun alussa

Johan Cronstedtin kuoltua vuonna 1907 suurin osa kartanon maista myytiin AB Brändö Villastad -yhtiölle. Stuguö eli nykyinen Kulosaari sekä nykyisen Kivinokan alue siirtyivät uuden perustettavan huvilakaupungin omistukseen, ks. oheinen kartta. Kartanon ydinalueet jäivät Cronstedtin vaimon Eva Cronstedtin ja heidän lapsiensä Johanin, Evan ja Nilsin omistukseen. Myynnin yhteydessä laaditussa tiluskartassa on kartanon puutarhaksi merkitty päärakennuksen etelä- ja kaakkoispuoliset alueet sekä laaja ranta-alue (ks. kuva 16).

Ensimmäiset säilyneet historialliset valokuvat kartanon alueesta ovat 1900-luvun alusta, jolloin muun muassa valokuvaaja Daniel Nyblin kuvasi kartanoa ja sen ympäristöä.⁴⁷ Kuvien perusteella puutarha on 1900-luvun alussa ollut jakautunut kahteen osaan. Päärakennusta lähinnä on sijainnut rakennukseen nähden symmetrinen koristeistutus-sommitelma, jota on rajannut kaareva käytävä. Istutukseen

on liittynyt ajalle tyypilliset eksoottiset kasvit, kuten agavat. Sommitelman kohokohtana näyttää toisinaan olleen puutarhauurna. Kaarevaa käytävää näyttää reunustaneen vapaasti sommiteltuja koristepensaita. Rakennuksen vierellä on kasvanut kukkivia pensaita ja runsaasti köynnöksiä. Puutarhan eteläosassa on ollut laajempi avoin nurmi-alue, jossa on kasvanut vapaasti kasvavia puita. Puutarhaa reunustivat 1800-luvulla istutetut lehmukset ja ilmeisesti sisääntulotien puolella rajaava pensasaita. Päärakennuksen takana, talouspihan puolella on kasvanut mm. syreeniä.

Kulosaaren kartano sijaitsi lähellä Helsingin keskustaa, mutta maateitse matka Helsinkiin oli pitkä. Yhteyttä Helsinkiin pidettiin yllä laivalla. Kulosaaren huvilakaupungin ja Kulosaaren kartanon maat yhdistänyt Naurissaaren silta valmistui vuonna 1916. Puusilta varustettiin portilla ja porttia vartioimaan palkattiin siltavahti. Silta Kulosaaresta Sörnäisiin valmistui kolme vuotta myöhemmin, vuonna 1919.

Kuva 15, viereisellä sivulla. Maalaus Kulomaan kartanosta. Vuosi ja taiteilijan nimi ei ole tiedossa. Maalaus kuvaa todennäköisesti kartanon maisemaa 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa. MVKA.

Kuva 16. Tiluskartta vuodelta 1907 liittyy kartanon tilusten myyntiin. Karttaan liittyvässä asiakirjassa todetaan, että vuosien 1754 ja 1792 kartat tiluksista ovat vanhentuneet, minkä takia uusi kartoitus oli syytä tehdä tässä vaiheessa. Kartalla vihreällä värillä on merkitty puutarha, keltaisella värillä pellot, pelkällä vihreällä niityt, punaisella tontit ja pihat sekä valkoisella metsät (kuivat mäntyvaltaiset kangasmetsät). Sinisellä

rajattu valkoinen alue tarkoittaa alavaa metsää, sinisellä rajattu raidoitettu alue suota tai kosteikkoa, harmaa kalliota ja haalean sininen viiva oja. Rakennukset ovat merkitty oranssilla värillä. Punaisella näkyy tiluksia jakava raja, josta No:11 on Cronstedtin perheen omistuksessa ja No: 12 on Brändö Villastadin omistama alue. Rakennuksia on tiluskartan mukaan 21 kappaletta. KA.

Kuva 17, yllä. Kulosaaren kartano 1900-luvun alussa. Kuvassa näkyy päärakennuksen edustan koristeistutuksia, eksotisia palmuja ja agaveja, keskellä kukkaistutus ja kuvan reunoilla pensastutuksia. Julkisivua peittää runsaat köynnökset, villiviinit ja piippuköynnökset. Ks. myös kuva 71. HKMKA.

Kuva 18, vieressä. Näkymä kartanon ikkunasta kohti talouspihaa. Kuvan vasemmalla reunalla on pehtorintalo. Taustalla näkyy mahdollisesti tallin pääty ja aidattu karjapiha. Pohjoiseen kulkeva tie on kulkenut talouspihan läpi. HKMKA.

Kuva 19, viereisellä sivulla ylhäällä. Kulosaaren kartanon päärakennus nähtynä lounaasta 1900-luvun alussa. Kuvasta voi tarkastella päärakennuksen edustan istutuksia. Rakennuksen vierellä on köynnösten lisäksi myös kukkivia pensaita. Pensasaita sekä matala piikkilanka-aita rajaavat puutarhaa sisääntulotiestä. Koristeistutuksia kiertävä kaareva käytävä näkyy etualalla. Kuvan keskellä kasvaa pylväsmäinen puu, ehkä syressi, sekä matalia pensaita. HKMKA.

Kuva 20, viireisellä sivulla alhaalla. Näkymä peltojen yli kohti Naurissalmea noin 1910-luvulta, ennen vuotta 1916. Rantaan laskeutuva pelto (tiluskartassa nro 66) kasvaa ilmeisimmin perunaa. Rannassa näkyy useita rakennuksia, joita ei vielä vuoden 1907 kartalla ole. Vrt. kuva 23. HKMKA.

Kuva 21, ylhäällä. Johan Cronstedtin tytär vapaa-herratar Eva Cronstedt enonsa vapaaherra Björn Aminoff kanssa Kulosaaren kartanon kasvihuo-
neen edustalla n. 1905-1907. On jäänyt epäsel-
väksi, missä kasvihuone tuolloin sijaitsi. Toden-
näköisesti se kuitenkin sijaitsi samassa paikassa
kuin vuonna 1805, ks. kuva 10. MVKA.

Kuva 22, viereisellä sivulla ylhäällä. Vuonna 1916
valmistunut silta kuvattuna Naurissaaresta kohti
Kulosaaren kartanoa. Taustalla kuvassa näkyy
kartanon puuaitoja, jotka rajaavat tilan peltoja
maantiestä. HKMKA.

Kuva 23, viereisellä sivulla alhaalla. Naurissaaren
silta 1910-luvun loppupuolella. Sillalla oli portti ja
sillanvahdin koppi. HKMKA.

Eva Cronstedtin kuoltua vuonna 1919 kartanon osti Brändö Gårds Aktiebolag. Yhtiön osakkaina olivat muun muassa Johan Cronstedtin tytär Eva Linder ja hänen miehensä C.Linder. Yhtiö oli perustettu kartanon alueelle suunnitellun huvilakaupungin perustamista varten. Huvilakaupungin asemakaava tilattiin arkkitehti Eliel Saariselta vuonna 1919 (ks. kuva 23). Alue oli kaavailtu rakennettavan pääosin väljästi ja huvilakaupungin tyyliä mukaillen. Vanha kartanon päärakennus ja kartanopuisto oli säilytetty osana kaupunkirakennetta ja niille oli annettu keskeinen asema. Aika ei kuitenkaan ollut otollinen tonttien myynnille ja yhtiön osakkaat ryhtyivät tarjoamaan osakkeitaan kaupungille heti vuonna 1919.⁴⁸ Asemakaavaa ei myöskään koskaan vahvistettu.⁴⁹ Kartanon käytöstä Brändö Gårds aktiebolagin omistuksessa ei ole löytynyt tietoa. Hyvin todennäköisesti kartano rakennuksineen ja viljelysmaineen on ollut vuokrattuina.

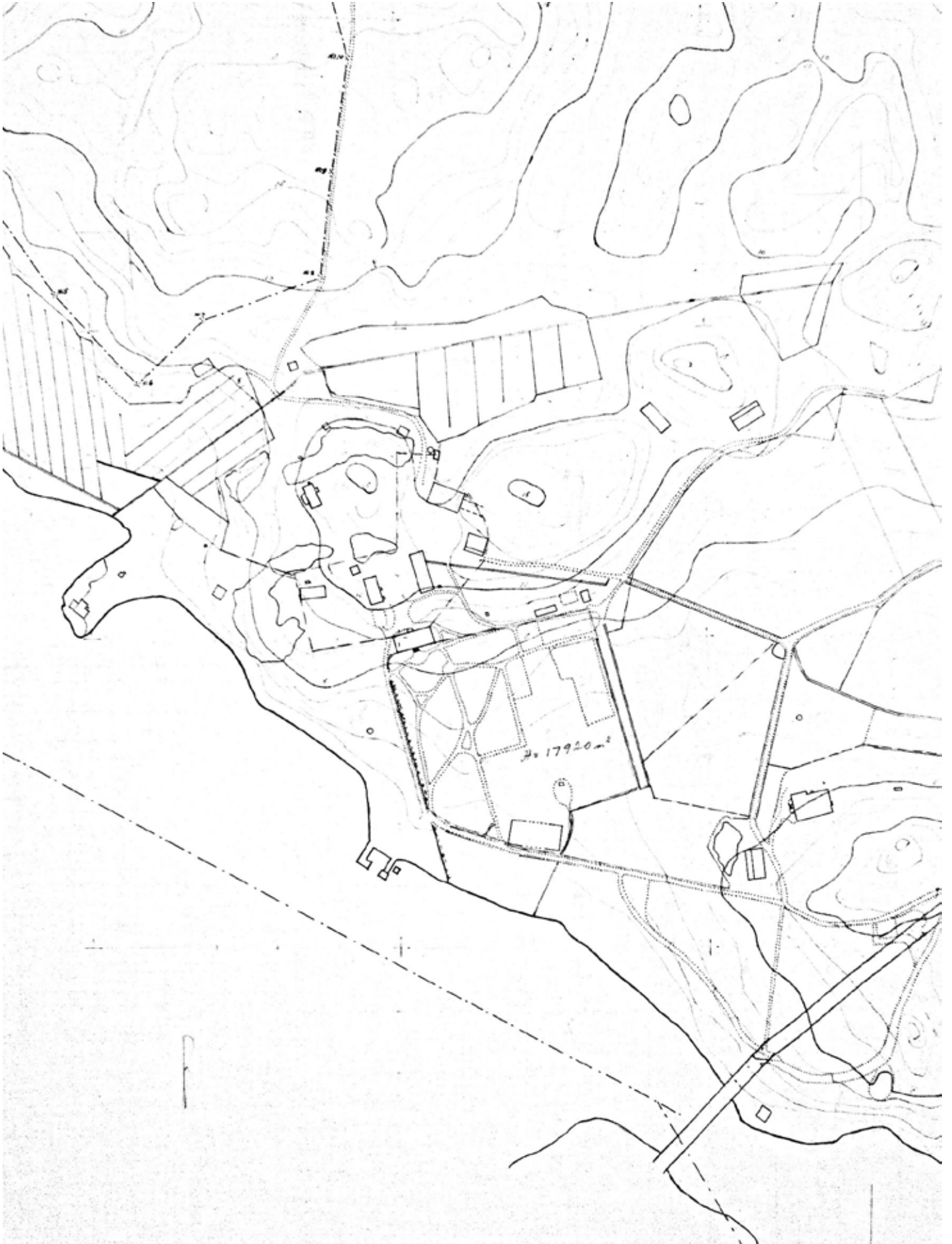
Valtioneuvosto teki vuonna 1922 päätöksen Kulomaan taajaväkisen yhdyskunnan järjestämisestä Brändön kartanon alueelle.⁵⁰ Päätöksen mukaan alueelle tuli vahvistaa rakennusjärjestys ja asemakaava. Toimenpiteisiin ei kuitenkaan ryhdytty ja vuonna 1938 valtioneuvoston antoi päätöksen Kulomaan taajaväkisen yhdyskunnan lakkauttamisesta.⁵¹

Kuva 24. Stadsplan för Brändö gård Eliel Saarinen 1919. Toteutumattomassa suunnitelmassa Brändön kartanon alue oli rakennettu pääosin väljästi ja huvilakaupungin tyyliä mukaillen. Herttoniemeen johtavan tien varteen oli sijoitettu umpikortteleita. Asemakaavasuunnitelmaan hahmoteltu kaupunkirakenne tukeutui pitkälti kartanon päärakennuksen ja kartanopuiston aksiaaliseen sommitelmaan. Päärakennus ympyröity. HKA.

Kuva 25. Kulosaaren kartano vuonna 1924. Kartanon päärakennuksen edustan nurmikko kasvaa pitkänä. Kuvan oikeassa alanurkassa kukkauurna. Kuva Signe Brander. MVKA.

Kuva 26. Näkymä kartanopuistosta vuodelta 1927 alueen siirryttyä kaupungin omistukseen. Näkymä pitkin itäistä puistokäytävää, jota rajaa puukujanne. Puiston keskiakselilla kasvaa kookkaita pensaita ja taustalla pilkottaa Naurissalmi. Käytävät ovat osin nurmettuneita. Käytävän vasemmalla puolella näkyy hedelmäpuita ja niiden taustalla tenniskentän aidat, vrt. kuva 27. Kuva Eric Sundström. HKMKA..

Kuva 27. Ote mittauskartasta vuodelta 1927. Kartta laadittiin tilan omistuksen siirtyessä kaupungille. Kartassa olevat rajaviivat kuvaavat mahdollisesti vuokra-aluetta. Kartano-puistoa lännessä rajaava pensasaita ulottuu rantaviivaan asti. HKA.

Kuva 28, vireisellä sivulla. Kuva kartanosta vuodelta 1927. Köynnökset on poistettu päärakennuksen seiniltä, eikä rakennuksen edustan koristeistutuksia ole enää havaittavissa. Kuva Eric Sundström. HKMKA.

Omistus siirtyy Helsingin kaupungille

Helsingin kaupunki oli neuvotellut uuden omistajan kanssa Brändön tilan ostosta jo vuodesta 1919 lähtien.⁵² Kaupunki oli jo aiemmin hankkinut Herttoniemen kartanon maita ja tilan ostoa pidettiin tarpeellisena etenkin sujuvan liikenneyhteyden turvaamiseksi Sörnäisten ja Herttoniemeen kaavaillun satama-alueen välillä. Kaupunki sai tilasta useita eri myyntitarjouksia, mutta piti niitä liian kalliina ja hankalina.⁵³ Vuonna 1925 kaupunki ei tarttunut tarjoukseen sen korkean hinnan takia, ja koska "ei niitä [maita] välittömästi tarvinnut".⁵⁴ Kaupungin rahatoimikamari huomautti kaupunginvaltuustolle lähettämässään kirjelmässään vuonna 1927, "miten tärkeätä kaupungille oli saada omakseen Helsingin pitäjässä sijaitseva Brändön yksinäinen verotalo R. N. 11". Samana vuonna kaupunki ja Brändö Gårds aktiebolag pääsivät viimein yhteisymmärrykseen tilan hinnasta, ja Helsingin kaupunki osti Brändön yksinäisen verotalon 3 200 000 markalla Brändö gårds Ab:lta.⁵⁵ Seuraavana vuonna kaupunki osti Brändö Villastad Ab:lta Kivinokan ja suuren alueen Kulosaaren sisäosista.⁵⁶ Huomattavaa on, että tässä vaiheessa kaupunki vielä suunnitteli Kivinokan mahdollista hyödyntämistä satamatoimintoihin.⁵⁷

Hankittujen alueiden tulevan käytön suunnittelun ajaksi kaupunki antoi tilan vuokralle. Ensimmäiseksi kuudeksi vuodeksi osa tilasta vuokrattiin ravintoloitsija R. Joffssille, joka perusti kartanon päärakennukseen pensionaatin.⁵⁸ Vuokra-alueena olivat rakennukset, puisto ja tiet sekä vuodesta 1928 myös viljelykset, joita vuokraajan veloitettiin

hoitamaan hyvin. Uuden vuokraajan vastuulle kuului viljelysalueiden pitäminen "täysin hyvässä kunnossa". Metsän kaatamiseen lupaa ei annettu.⁵⁹

Muutama vuosi tilan hankinnan jälkeen, alueen tuleva käyttö alkoi vähitellen muotoutua. Kivinokan satamasuunnitelmat oli kuopattu ja tieyhteys Herttoniemeen muodostuvalle teollisuusalueelle ja öljysatamaan oli varmistettu. Kartanon vanhoille ja kivikkoisille metsäalueille oli perustettu Kivinokan kansanpuisto ja kartanon pellot oli annettu siirtolapuutarha-alueeksi. Kymmenen vuotta kartanon oston jälkeen alue vuokrattiin "Helsingin kunnantyöntekijäin keskuustoimikunnalle kaupungin viran- ja toimenhaltijain sekä työntekijäin lepo- ja virkistyspaikaksi."⁶⁰ Vuokra-alueeseen kuului "Kulosaaren kartanon päärakennus, 2 irrallista leikitupaa, n.s. punainen huvila saunoineen, kesämaja ja kartanoon kuuluva puutarha kesäkuun 1 p:stä toistaiseksi 1 kuukauden irtisanomisajoin 2,400 markan kuukausivuokrasta erinäisin ehdoin".⁶¹ Sen lisäksi yhdistyksen käyttöön "luovutettiin alue Kulosaaren kartanon läheisyydestä telttojen pystyttämistä varten ehdoin, etteivät teltat ylittäneet kansanpuistoissa sallittuja mittoja".⁶² Jossain vaiheessa kartanopuiston viereiselle peltoalueelle perustettiin viljelypalstoja kesämaja-alueen asukkaiden käyttöön. Suurin osa kartanon pihapiiriin kuuluneista talousrakennuksista, kuten navetta ja talli sekä kalustovaja, purettiin vähitellen 1900-luvun alkuvuosikymmeninä hyödyttöminä ja huonokuntoisina. Kartanon tiluksineen liitettiin suuressa alueliitoksessa Helsingin kaupunkiin vuonna 1946.

Kuva 29, viereisellä sivulla ylhäällä. Tallbackan huvila 1920-luvun lopulla. Kuva Daniel Nyblin. MVKA.

Kuva 30, viereisellä sivulla alhaalla. Näkymä kohti kartanon päärakennusta 1920-luvun lopulla. Kuva Daniel Nyblin MVKA.

Kuva 31. Kartanon leivintupa 1920-luvun lopulla. Taustalla nähtävissä navetan katto. Kuva Daniel Nyblin. MVKA.

Kuva 32. Keltainen huvila, eli nykyinen "Kirstika" 1920-luvun lopulla. Kuva Daniel Nyblin. MVKA.

Kuva 33, ylhäällä. Kuva kartanon uimahuoneesta ja laiturista vuodelta 1927. HKMKA.

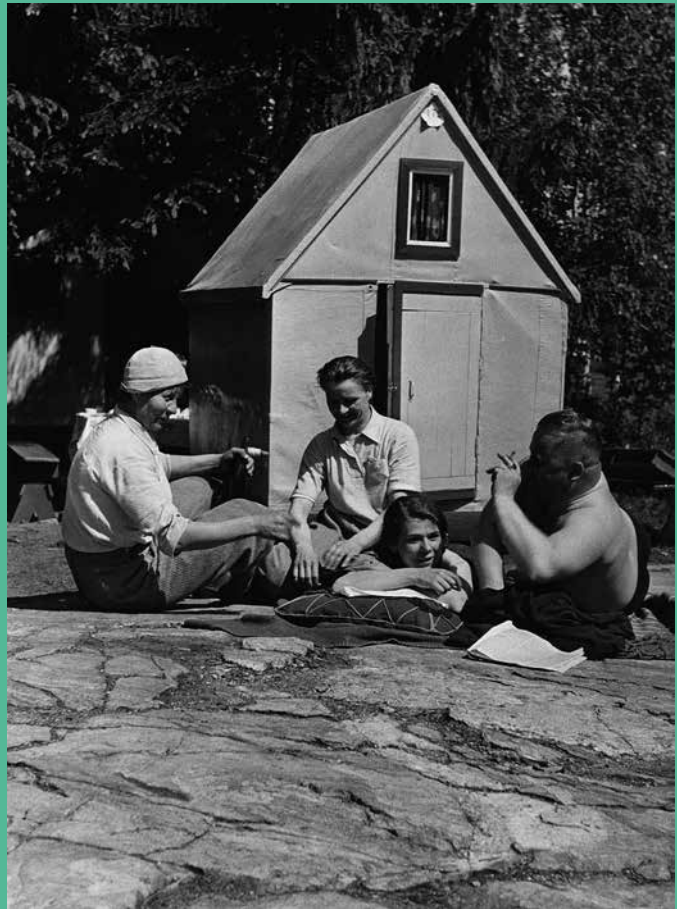

Kuva 34, alhaalla. Kuva vasta valmistuneelta Herttoniementieltä vuodelta 1932. Oikealla kartanon peltoja, ja vasemmalla näkyy Herttoniemeen johtanut vanha tie. HKMKA.

Kivinokan kansanpuiston perustaminen

Kivinokan aluetta oli vuokrattu useita vuosia eri järjestöille kesäviettäpaikaksi, jo ennen alueen siirtymistä kaupungin omistukseen. Ensimmäinen vuokraaja oli Sörnäisten työväenyhdistys, joka vuokrasi Brändö Villastad Ab:ltä erinäisiä alueita Kivinokalta vuosien 1916-25 aikana. Samoihin aikoihin niemen länsipuolta vuokrasi vuonna 1887 perustettu urheiluseura Helsingin Ponnistus.⁶³ Kesäiltaisina ja -viikonloppuisin Kivinokka kerääntyi täyteen nuoria. Alueella myös yövyttiin, aivan aluksi havu- ja risumajoissa ja pian teltoissa.⁶⁴ Kun Kivinokka siirtyi kaupungin omistukseen ja kun sataman perustamisaikeista lopulta luovuttiin, alueelle päätettiin perustaa kansanpuisto. Työläisten virkistysalueena toimineesta Kivinokasta tuli suosittu helsinkiläisten retkeily- ja telttailualue vuonna 1931, kun 27 hehtaarin suuruinen Kivinokan kansanpuisto varsinaisesti perustettiin. Kansanpuiston rajana ainakin alkuun lienee toiminut kiinteistörajat. Ne olivat muodostuneet vuonna 1907 tehdyissä kaupoissa, jolloin Kivinokka irrotettiin Brändön kartanosta.⁶⁵ Ensimmäisenä toimintavuonna 1931 kansanpuistossa tehtiin mm. metsänraivaustöitä⁶⁶ ja puiston pohjoisosissa sijainneen kalastajatorpan yhdestä huoneesta tehtiin kansanpuiston kesäpartioille yöpymispaikka.⁶⁷

Kansanpuiston järjestyssääntö vahvistettiin kolme vuotta myöhemmin, minkä mukaan ”alueelle sai pystyttää kiinteiden lautapohjien päälle kangastelttoja ja pahvista ja puukuitulevyistä tehtyjä majoja. Majat oli purettava talven ajaksi, ja ne koottiin uudelleen nurkkiin kiinniteillä hakasilla”.⁶⁸ Alkusysäys kiinteiden mökkiasumusten rakentamiselle kerrotaan olleen sotatalvi 1940-41, jolloin rintamamiehet eivät olleet purkamassa perheidensä kesäasumuksia. Majojen rakentamiselle saatiin tarkat ohjeet vuonna 1946, kun kaupunginarkkitehti Hilding Ekelund laati tyyppimajan piirustukset.⁶⁹

Kuva 35. Ihmisiä lomailmassa mökillä Kivinokassa vuonna 1957. Valokuva István Rác. HKMKA.

Kuva 36. Ilmakuva vuodelta 1932. Kartanoaluekokonaisuus näkyy hyvin tässä ilmakuvassa. Kartanon tilakeskusta ympäröi pohjoisesta ja idästä pellot ja lännestä meri ja ruovikkoiset rannat. Kartanoalueen eteläosassa on nähtävissä edelleen viljelyksessä oleva peltoalue, jonka läpi suoraviivainen Herttoniemeen johtava tie kulkee. Helsingin kaupunki.

Herttoniemen siirtolapuutarha perustetaan

Herttoniemen Siirtolapuutarhayhdistys perustettiin 17.2.1934. Kaupunki osoitti yhdistykselle noin seitsemän hehtaarin alueen kartanon peltomailta. Palstoja muodostettiin 182 ja niiden keskikoko oli 350 neliötä. Siirtolapuutarhasuunnitelman laati puutarhaneuvoja Elisabeth Koch yhdessä Arnold Erikssonin kanssa syksyllä 1930. Pääsuunnittelijana toimi kuitenkin asemakaava-arkkitehti Birger Brunila. Brunilan signeeraamissa suunnitelmissa toistuukin Kochin ja Erikssonin perusratkaisu, jonka mukaan alue pääosin toteutui.

Toteutumatta jäi ainoastaan keskusaukion vesilammikko.⁷⁰ Siirtolapuutarha sijoittui kartanon vanhalle peltoalueelle, kahden metsäisen kumpareen väliin jäävään loivapiirteiseen laaksoon. Kartanoon kuulunut tupakkalato ja sinne johtavan tien varren puukujanne otettiin osaksi siirtolapuutarha-alueita. Kaupunginmuseon historiaselvityksessä todetaan, että ratkaisu sijoittaa Herttoniemen siirtolapuutarha rinnemaastoon on harvinainen.⁷¹

Kuva 37. Siirtolapuutarhasuunnitelma, vuodelta 1930. HKA.

Kuva 38. Näkymä Herttoniementieltä kohti rakentuvaa siirtolapuutarhaa vuonna 1934. Taustalla kartanon päärakennus ja tupakkalato. Kuva Pietinen. MVKA.

Kuva 39, viereisellä sivulla ylhäällä. Ilmakuva vuodelta 1934. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy kartanon talouspihan navetta rakennus ja talouspiha läpi Kivinokkaan kulkeva tie. Kuvan alareunassa, Herttoniementien varrella näkyvä rakennus ja sen pihapiiri on sillä samaisella paikalla, missä kartanon päärakennus sijaitsi 1750-luvulla. Rakennuksessa toimi 1960-luvulla Herttoniemen poliisiasema. Rakennus ja historiallinen rakennuspaikka jäi metroradan alle 1970-luvulla. HKMKA.

Kuva 40, viereisellä sivulla alhaalla. Ilmakuva vuodelta 1934. Siirtolapuutarhaa rajaa etelästä Herttoniementien korkea valli. Kuvan etualalla kartanoalueeseen kuuluneita metsäalueita. HKMKA.

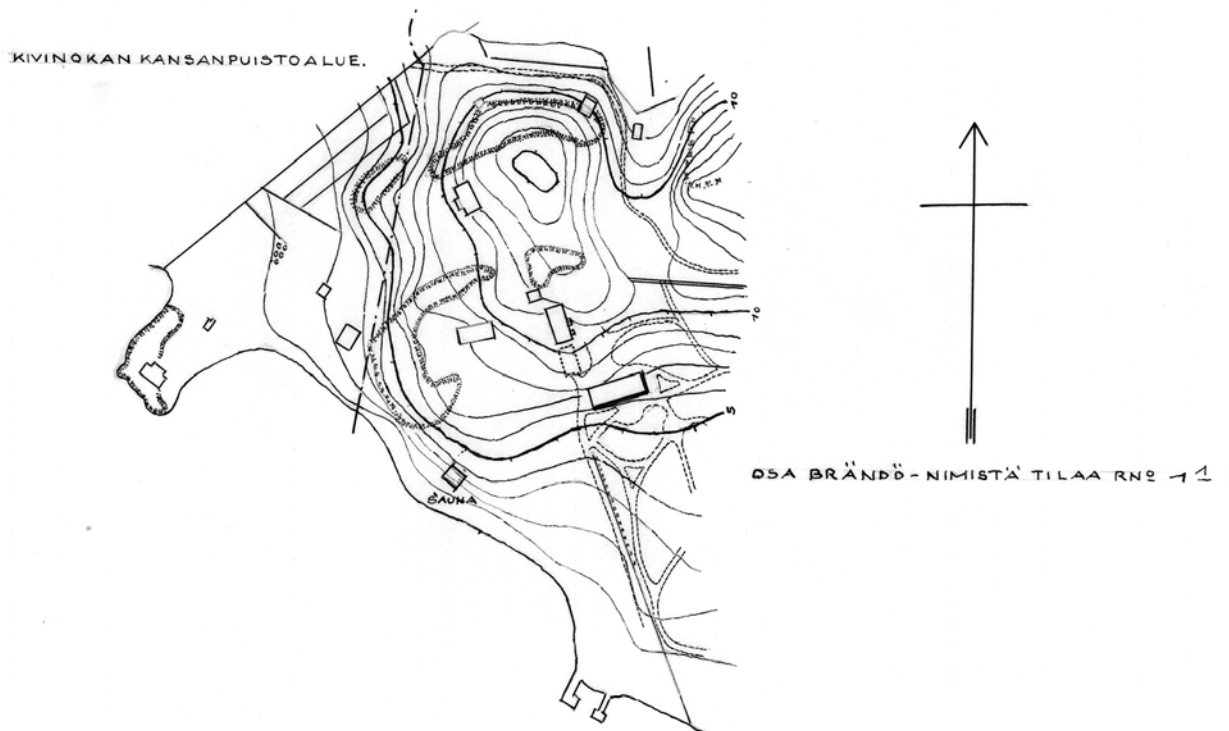
Kuva 41, ylhäällä. Näkymä kohti kartanoa 1940-luvulla. Kartanopuiston keskellä näkyy laaja puu- ja pensasryhmä. MVKA.

Kuva 42, alhaalla. Pohjoismaisten naisten kokous. Ryhmäkuva Kulosaaren kartanon edessä vuonna 1939. Kansan Arkisto.

Kuva 43, vireisellä sivulla ylhäällä. Kartanon päärakennus vuona 1946. Kartanon edustan istutukset ovat pelkistyneet. MVKA.

Kuva 44, viereisellä sivulla alhaalla. Ote Kulosaaren kartanon asemapiirroksesta vuodelta 1948. Kartanoalueelle rakennettiin uusi sauna vuonna 1948, joka merkitty on karttaan. Kartasta on nähtävissä osa kartanopuiston käytäväverkostosta sekä sisääntulotietä rajaava pensasaita. Kivinokan kansanpuistoalueen raja näyttää kulkevan kartanon tilakeskuksen poikki, jättäen mm. niemellä sijaitsevan Gunnarstorpin kansanpuiston alueen sisälle. HKA.

Kartanoalue 1950-luvulta nykypäivään

Kartanon päärakennus kunnostettiin vuonna 1956. Kunnostustöiden yhteydessä Kulosaaren kartanon sisustus ja rakenteet kuvattiin. Rakennuskorjausten yhteydessä kartanon rakenteellisista yksityiskohdista laadittiin myös mittapiirustuksia.⁷² Samana vuonna aloitettiin myös kaksi vuotta kestäneet kartanon puiston perusparannustyöt.⁷³ Kunnostuksessa puiston keskiakselille levinneitä vanhoja pensaita poistettiin ja nurmi uusittiin. Päärakennuksen edustalle tehtiin liuskekin reunustettu kukkapenkki. Viimeistään tässä vaiheessa puiston ja viljelyalueen välille perustettiin rajaava pensasaita. Puistotöiden yhteydessä tehtiin kartanoalueella myös kunnallisteknisiä töitä ja rakennettiin päärakennuksen läheisyyteen uusi isompi sauna alueen vuokranneen yhdistyksen käyttöön.⁷⁴

Alueen käyttö virkistysalueena vahvistui edelleen venesatamatoiminnan alkaessa kartanoalueella. Kartanon Venekerho perustettiin vuonna 1962. Laitureiden rakentamisen lisäksi satamatoimintoja varten rantaa jouduttiin täyttämään. Kartanon vanha laituri säilytettiin osana satamatoimintoja. Kartanoalue sai toisen sataman, kun kaupunki perusti Naurissalmen venesataman lähemmäksi siltaa 1970-luvulla. Satama käsitti T-mallisen laiturin. Sitä ennen alueelle oli ollut runsaasti pieniä laitureita (ks. kuva 51). 1960-1970-luvulla autojen määrän ja vapaa-ajan lisääntyminen toi muutoksia kartanoalueen toimintoihin. Tarvittiin veneiden säilytysalueita, leveämpiä kulkuväyliä, pelikenttiä ja pysäköintialueita. Venetoiminnot työntyivät kartanopuiston reunoille ja kartanopuiston viereen tehtiin pysäköintialue. Lisäksi kartanoalueen pohjoispuolelle rakennettiin

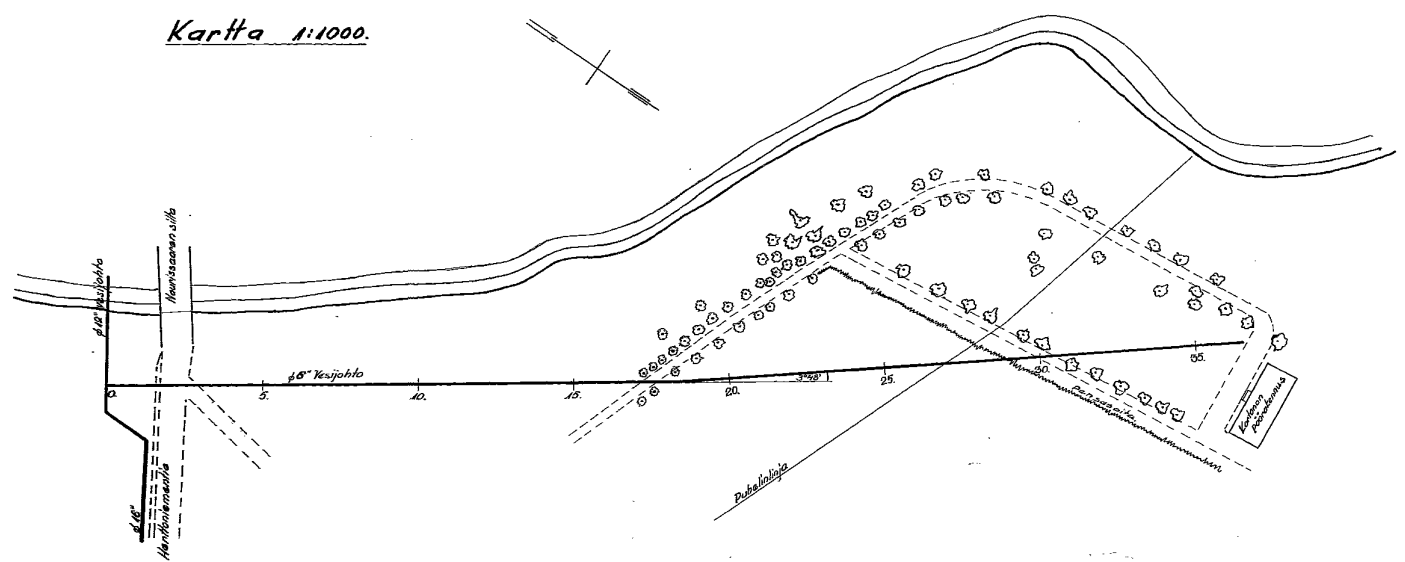
Kivinokan kansanpuiston käyttäjille laaja pysäköintikenttä. Kartanon vanhat niityt otettiin osin viljelypalstakäyttöön osin pelikentiksi ja vapaiksi nurmialueiksi.

Vuonna 1986 alueelle laadittiin maisemasuunnitelma, jota ei tiettävästi kuitenkaan koskaan toteutettu. Suunnitelmassa esitettiin mm. venesatamatoimintojen laajentamista ja kartanopuiston kunnostamista. Kartanopuisto oli kuntatyöntekijäin yhdistyksen sekä kartanon päärakennuksen vuokraajan yksityisessä käytössä 1990-luvulle asti ja vasta vuonna 1997 Kartanopuisto avautui suurelle yleisölle.⁷⁵

Kuva 45, yllä. Näkymä kartanon päärakennukselle keväällä 1957 puiston kunnostuksen aikaan. HKMKA.

Kuva 46, viereisellä sivulla ylhäällä. Näkymä kunnostetulle kartanon päärakennukselle kesällä 1957. Myös puiston kunnostus on valmis. Päärakennuksen edustalla näkyy liuskekin tehty latomus ja puistosohvat. HKMKA.

Kuva 47, viereisellä sivulla alhaalla. Ote kartasta Vesijohtolinja Kulosaaren kartanoon vuodelta 1956. HKYA.

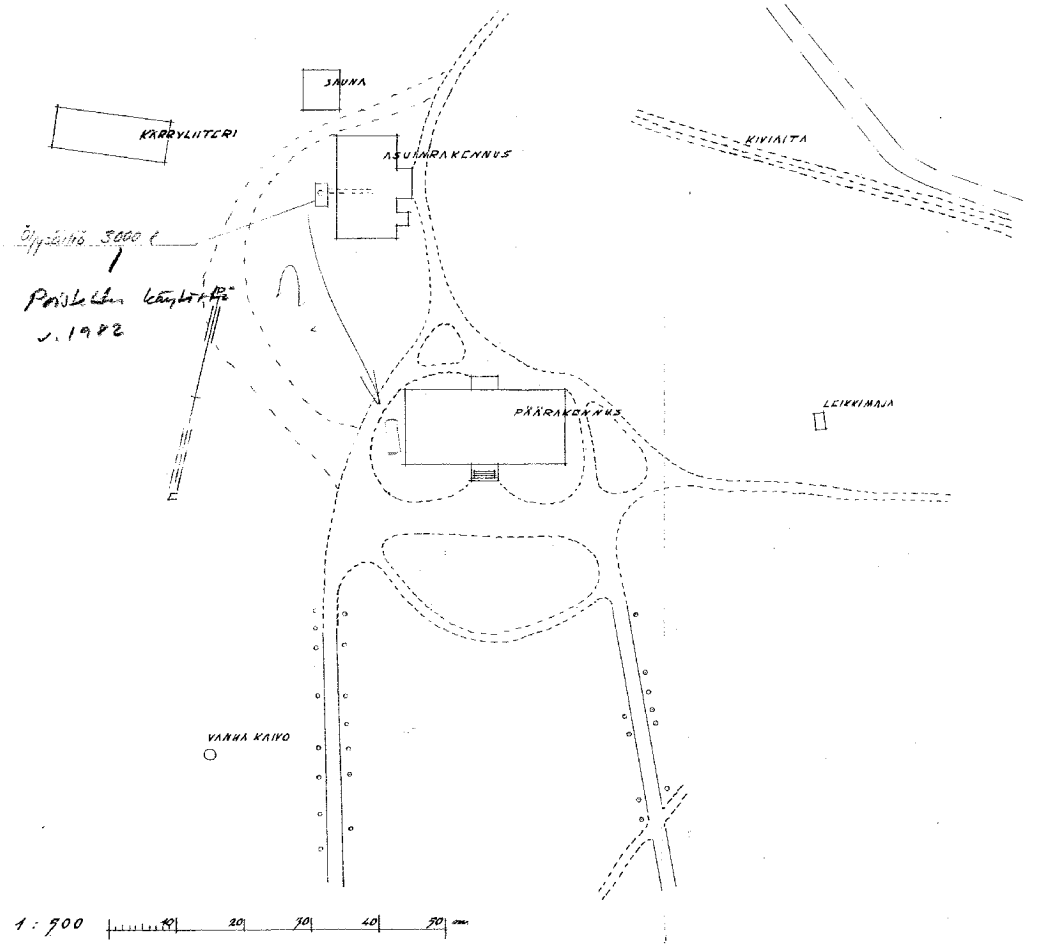

Kuva 48, ylhäällä. Kulosaaren kartano, asemapiirros, päärakennuksen lähiympäristö. 1956. HKYA.

Kuva 49, alhaalla. Näkymä Kulosaaresta Naurissalmen yli kohti Kulosaaren kartanoa 1950-luvulta. Rannan tiheä puusto peittää näkymän kohti päärakennusta. Rantaviivassa näkyy kartanon uimahuone ja laituri sekä Gunnars-torp. Kuva C.Grünberg. HKMKA.

Kuva 50, viereisellä sivulla ylhäällä. Uuden Naurissalmen sillan rakennustyöt on käynnissä. HKMKA.

Kuva 51, viereisellä sivulla alhaalla. Näkymä Herttoniementieltä 1959. Kuvassa oleva rakennus sijaitsee paikalla, jossa kartanon päärakennus sijaitsi 1750-luvulla. HKMKA.

Kuva 52, viereisellä sivulla ylhäällä. Naurissalmen länsiranta vuonna 1965. Rantaa on täytetty satamatoimintoja varten. Sataman ja Naurissalmen sillan välissä on vielä yksittäisiä laitureita. Gunnarstorpinniemen ranta-alue on niitetty ja niemelle kulkeva tie näkyy puiden lomasta. Kuva B. möller. HKMKA.

Kuva 53, viereisellä sivulla alhaalla. Kulosaaren kartanon rengintupa vuonna 1969. Kuvassa kartanoaluetta Kivinokkaan johtavasta tiestä rajaava kivimuuri. Avoin rinne on jo umpeen kasvamassa. Kuva Kari Hakli. HKMKA.

Kuva 54, ylinnä. Näkymä kohti kartanon pää-rakennusta 1970-luvulla. HKMKA.

Kuva 55, alinna. Viistoilmakuva 1970-luvulta. Kuva Simo Rista. HKMKA.

MERKINTÖJEN SELITYKSET

	lehti-/havupuu		kosteikko
	pensas		kesäkukkaistutus
	metsikkö		avokallio
	nurmi		käytävä
	luontainen pohjakasvillisuus		rakennus
	niitty		valaisin
	pelto		

Kuvat 56. Nykytilanteen illustraatio. Näkymä Oy.

3 Nykytila ja säilyneisyys

Kartanon 1700-luvulta peräisin oleva päärakennus sai nykyisen asunsa 1810-luvulla Pehr Gransteadtin suunnitelmien mukaan. Rakennusta on sittemmin korjattu ainakin 1950- ja 1800-luvuilla. Kartanon vanhin säilynyt rakennus on tupakankuivausräikkö 1750-luvulta. Päärakennuksen lisäksi 1800-luvulta ovat peräisin pehtorin talo, leivintupa, rengintupa, vaja, Tallbackan huvila, Gunnarstorp sekä uimahuone. 1900-luvun alun rakennuksiin kuuluvat mm. kartanoalueen pohjoisosissa oleva vartiotupa ja Kipparlahdensilmukan kupeessa sijaitseva ”Kirstika. Muut rakennukset, kuten esimerkiksi rannan tuntumassa sijaitsevat saunat ovat uudempaa rakennuskantaa. Vuonna 1805 rakennuksia oli yksitoista, vuoteen 1907 mennessä määrä oli tuplaantunut. Laajasta 1800-luvun lopun puistosta on jäljellä päärakennuksen edessä suorakaiteen muotoinen nurmialue. 1800-luvun lopussa päärakennuksen edustalle perustettu kaareva käytäväsommitelma ei ole säilynyt. Nurmialuetta reunustavat vanhat puukujanteiden jäänteet. Kujanteissa kasvaa nykyään tammia, lehmuksia ja saarnia. Kujanteen vanhimmat lehmukset ovat 1800-luvun alusta, vanhimmat säilyneet runkojen jäänteet mahdollisesti jopa Ehrens-värdirin ajalta. Uusimmat puut on istutettu 1950-luvun kunnostuksessa. Varsinaisen kartanopuiston muut istutukset ovat hävinneet muutamia vanhoja koristepensaita lukuun ottamatta. Puistossa on viime aikoina ylläpidetty kesäisin koristeistutuksia, joista toinen sijaitsee päärakennuksen edustalla ja toinen puiston sisään tulon yhteydessä. Puiston itäreunalla kasvaa 1950-luvulla istutettu hernepensasaidanne. Tuuhea ja leveä aidanne muodostaa selkeän rajan puiston ja palstaviljelyalueen välille. Kyseinen, 1750-luvulla lastenkodin puutarhana toiminut alue on säilynyt viljelyksessä. 1750-luvulta peräisin olevaa sisään tulotietä reunustavat puurivit ovat lähes kokonaan hävinneet. Tien varressa kasvaa nykyään pientareelle riveihin kylväytyneitä vaahteroita. Päärakennuksen ja nykyisen kartanopuiston länsipuoliset alueet olivat vielä 1900-luvun alussa osa kartanopuistoa. Nykyään alueella sijaitsee sorapintainen pysäköintialue sekä 1950-luvulla rakennettu saunarakennus. Siellä kasvavat kookkaat lehmukset ja nurmipinnat ovat edelleen muistumana puistosta. Päärakennuksen itäpuolinen rinne on myös ollut osa kartanopuistoa. Alun perin puistomainen ja avoimena hoidettu kartanopuiston osa on nyt kasvamassa umpeen.

Kartanoalueeseen olennaisesti kuulunut asuin- ja talousrakennusten muodostama pihapiiri ei ole säilynyt. Pihapiiri on ollut laajahko; se on ulottunut aina tilan keskiosissa sijainneelle niittyalueelle saakka ja sijoittunut osin läheisen metsäkumpareen laelle. Tilan talouspiha on sijannut

asuinpihan jatkeena päärakennuksen pohjoispuolella. Työväenrakennukset sijoittuivat pihapiiriin reunamille ja ovat pääosin säilyneet. Suurin osa pihapiiriin kuuluneista talousrakennuksista, kuten navetta ja talli sekä kalustovaja, purettiin vähitellen 1900-luvun alkuvuosikymmeninä tilan maataloustoiminnan vähitellen loppuessa. Nykyään talouspiha on osin metsittynyt ja alueen historiasta on jäljellä ainoastaan vanhan kaivon paikka, navetan perustukset, jäänteitä 1900-luvun puurakenteista sekä ruostunut pyykinkuivausteline. Avoimesta pihapiiristä on jäljellä vain pehtorin talon edustan nurmialue sekä pienialaiset kallioniityt pihan keskiosissa. Vanhan talouspihan alueella on nykyisin myös mm. hiekkakuoppaan sijoitettu kuntoilupaiikka, joka palvelee kesämaja-alueen asukkaita. Päärakennuksen ja talouspihan yhdistänyt kulkureitti on säilynyt vain osin. Lähinnä päärakennusta, jyrkässä rinteessä sijaitseva 1800-luvulta peräisin oleva pehtorin talo on nykyään asuinkäytössä. Sen ympäristössä on paljon erilaisia asuinkäyttöön liittyviä kalusteita ja varusteita. Pehtorin talon edustalla on hoidettua nurmea ja sitä vastapäätä sijainneen talousrakennuksen paikalla on jo kookkaksi kasvanutta puustoa. Pehtorin talon pohjoispuolella on muun muassa leivintupana toiminut pieni rakennus. Rengintupa sijaitsee kauempana pihapiiristä, lähellä siirtolapuutarhaa. Alun perin talouspihan läpi kulkeneen ja nykyään kesämaja-alueille johtavan tien varrella on rengintuvalta alkava kiviaita, joka lienee peräisin 1900-luvun alkupuolelta. Kiviaita rajasi kartanon pihapiiriä Kivinokan alueelle johtavasta tiestä. Tieyhteys avautui yleiseen käyttöön viimeistään tilan siirtyessä kaupungin omistukseen, mahdollisesti jo vuonna 1919 kartanoalueen siirtyessä Brändö Gårds aktiebolagin omistukseen.

Kartanon pihapiiriin kuului myös 1800-luvun lopulla rakennettu Tallbackenin huvila, jota nykyään kutsutaan myös Marttamajaksi. Kartanoalueen pohjoisosassa sijaitseva, kartanon pihapiiriin rajoittuva metsäkumpare on säilynyt metsäisenä 1600-luvulta lähtien. Kumpare on mäntyvaltainen ja sen pohjoisreunalla on laajahko avokallioalue. Sen laelle sijoittuneelta huvilalta on alun perin avautunut näkymiä puiden välistä kohti merta. Kookkaiden mäntyjen väliin on sittemmin kasvanut runsas ja tiivis lehtipuusto ja rinteiden alaosa on pensoittunut. Metsäkumpareen länsipuolinen vanha niittyalue on pensoittumassa ja umpeen kasvamassa. Niitty säilyi avoimena pitkälle 1990-luvulle asti. Siinä on jossain vaiheessa toiminut Kivinokan kesäteatteri, mutta ainakin vuonna 2019 alue näytti hyljätyltä. Alueella on sijainnut 1900-luvun alussa jokin kartanon talousrakennuksista. Kartanoalueeseen kuuluneelle niemelle rakennettiin 1800-luvun loppupuolella puinen huvila, joka sai nimekseen

Kuva 57, ylinnä. Osa kartanopuiston puustosta on varsin iäkästä. Kuvassa etualalla vanha lehmus, sekä nuorempia, puiston keskiakselille itsestään kylväytyneitä puita..

Kuva 58, keskimäinen. Tallbackan huvilaa ympäröivä männikkö on umpeen kasvamassa.

Kuva 59, alinna. Näkymä tieltä, joka johtaa tupakankuivausriiheltä kohti kartanoa. Tietä reunustaa kookkaat tammet ja vaahterat. Tammet ovat mahdollisesti osa vanhaa kujannetta.

Kuvat 60, viereisellä sivulla. Näkymä vanhalta talouspihalta kohti päärakennusta. Asuin- ja talouspihaa ei enää hahmota. Talousrakennusten paikalla kasvaa nykyään tiheä puusto. Avokalliot pitävät edelleen osan pihasta avoimena.

Gunnarstorp. Vuoden 1907 kartan mukaan kartanopuisto ulottui niemellä olleeseen pihapiiriin asti. Nykyään pihapiiriä ympäröivät laajat ruovikkoalueet eikä aluetta enää hahmota mereen työntyväksi niemeksi. Rakennus pihapiireineen on nykyisellään vuokrattu asuinkäyttöön ja tontti on osin aidattu. Niemeltä aukeaa laajat näkymät meren yli Vanhan-kaupunginlahden toiselle puolelle.

1750-luvulta peräisin oleva tupakankuivausräikkö tai tupakkalato on kartanoalueen vanhin säilynyt rakennus. Se on nykyään osa Herttoniemen siirtolapuutarha-alueita ja käytössä kokoontumis- ja juhlatilana. Tupakkalato kuuluu olennaisena osana historialliseen kartanoalueeseen. Se asettuu maisemallisesti metsäselänneen ja laaksoalueen rajalle, etelään aukeavalle rinteelle. Alueella kasvaa useita komeita vaahteroita. Tupakkaladon vierellä on historialliseen arkimiljööseen sopimattomia istutuksia ja rakenteita, kuten kivetty grillipaikka ja nykyaikaiset perennaistutukset. Siirtolapuutarhaa kesämaja-alueista rajaava aita sekä kesämaja-alueen reunalle sijoittuvat mökit ovat hyvin lähellä riiheä. Rengintuvalta tupakkaladolle johtava tammirivi on vaikuttava. Alun perin kujanteena kasvaneesta puuistutuksesta on toinen puurivi jossain vaiheessa kaadettu ja jäljellä on vain kantojen rivi. Tammien väliin on kasvanut vaahteroita ja rivi on nykyisellään liian tiivis.

Kartanoalueen nykyiset kulkureitit, sisääntulotietä ja Kivinnokkaan johtavaa tietä lukuun ottamatta, ovat peräisin pääosin 1960-luvulta, jolloin kartanoalueen käyttöaste lisääntyi tehtyjen kunnostusten ja uusien toimintojen myötä.

Kartanoalueeseen kuuluneet avoimet niityt ja pellot ovat lähes kadonneet. Kartanon pelloille perustettiin 1930-luvulla siirtolapuutarha, joka jatkoi satoja vuotta vanhan viljelysmaiseman perinteitä uudella tavalla. Matalat mökit ja siirtolapuutarhoille tyypillinen matalahko kasvillisuus mahdollistavat edelleen pitkien näkymien aukeamisen ympäröiviltä metsäkumpareilta. Kartanon alun perin avoimena rantaniittynä tai -peltona olleet ranta-alueet kasvavat nykyään tiheästi eri-ikäistä tervaleppää, vaahteroita ja koivua. Nykyään etelästä Naurissalmen siltaan rajoittuva ranta on ollut puustoinen aina 1700-luvulta lähtien ja aivan rannassa on säilynyt vanhempaa puustoa, mm. tervaleppiä ja kookkaita vaahteroita. Kartanon pohjoisilla vanhoilla niityillä on kesämajatoimintaan liittyviä viljelypalstoja. Toinen pohjoisista niityistä on vapaana nurmialueena ja pelikenttänä.

Kartanoalueella sijaitsevat metsäselänneet ja -kumpareet ovat säilyneet metsäisinä. Mäntyvaltaisten metsät kärsivät kuitenkin rehevöitymisestä. Pienet, mutta tiheään perustetut kesämajat ovat sijoittuneet kartanoon alun perin kuuluneille metsäalueille. Kartanon pohjoispuolella sijaitsevat Kivinnokkalaiset ry:n kesämajat ovat pääosin sijoittuneet vuonna 1931 perustetun Kivinnokan kansanpuiston alueelle ja sen raja kulkee edelleen vuonna 1907 tehdyn maakaupan rajojen mukaan. JHL:n kesämajat sijoittuvat lähemmäs kartanon tilakeskusta, kartanoaluetta rajaaville metsäkumpareille.

Kuva 61, ylinnä. Kivinokkaan johtavan tien vierellä olevassa kivimuurissa on portti kartanoalueelle. Muurin ikä on jäänyt epäselväksi.

Kuva 62, keskellä. Satamatoiminnot ovat leivittäytyneet laajasti entisen kartanopuiston ranta-alueelle.

Kuva 63, alinna. Näkymä kartanon sisääntulotieltä kohti Kipparlahdensilmukkaa.

Kuva 64, viereisellä sivulla. Pehtorintalon länsipuolella oleva rinne kasvaa nuorta puustoa. Rinteessä on myös pehtorintalon asukkaiden varustusta.

Kulosaari on merenranta-kartano, mutta nykytilanteessa kohteen maisemallinen asema on hämärtyneenä ympäristön umpeenkasvun takia. Kartanon päärakennuksen ja kartanopuiston yhteys mereen on heikentynyt tämän takia. Rantaniityt ovat kasvaneet umpeen, minkä takia näkymät kartanolta merelle ovat osin umpeutuneet. Kartanoalueen eteläosassa ollut kapea ja historiallisesti puoliavoin puustoinen rantakaistaleen maisemallinen merkitys on kadonnut, kun rantaniityt- ja pellot ovat kasvaneet umpeen. Tiheä rantapuusto suojaa kartanoaluetta kuitenkin melulta, sekä sulkee näkymän massiivista Naurissaaren sillaa kohti. Umpeenkasvun lisäksi myös ranta-alueen venesatamatoiminnot ja niitä varten 1960-luvulla tehdyt täytöt ovat erottaneet kartanopuiston merestä. Rannan ja kartanon pysäköintialueen välissä oleva puustoinen nurmikaista on pidetty kuitenkin puoliavoimena ja meri pilkottaa paikoitellen sen läpi. Huonokuntoisen uimahuoneen ympäristö on umpeenkasvanut. Vanha kivilaituri ja hevosenkengän muotoinen satama-allas on Kartanon venekerhon käytössä, kuten myös 1960-luvulla pengerrytetty ranta-alue kartanopuiston kohdalla. Tasaiset mereen pengerrytetyt nurmialueet toimivat veneiden talvisäilytyspaikkana. Kartanoalueen luonnontilaisesta rantaviivasta on edelleen jäljellä uimahuoneen ja Naurissaaren sillan välinen alue sekä Gunnarstopista pohjoiseen olevat ranta-alueet.

Kartanoympäristö, päärakennuksen ympäristöä ja kartanopuistoa lukuun ottamatta on paikoin hoitamaton, paikoin umpeenkasvanut. Erilaisiin vuokra-alueisiin ja toiminta-alueisiin jakautunut kartanoalue on entisestään heikentynyt kartanoympäristön luonteenomaista hierarkiaa ja maisemallista tilarakennetta.

4 Kuvaparivertailu

Historiallisen kuvamateriaalin perusteella on selvitetty kartanoalueella tapahtuneita muutoksia. Tärkeimmät vanhojen kuvien esittämät näkymät kuvattiin uudelleen vuonna 2019. Seuraavat kuvaparit kertovat konkreettisesti niistä muutoksista, joita Kulosaaren kartanon alueella on tapahtunut sitten 1900-luvun alun.

Kuva 65. Vanha tupakankuivausräikkö sijaitsee muista kartanon rakennuksista erillään nykyisen siirtolapuutarhan alueella.

KUVASARJA 1

Kuva 66, ylinnä. Kulosaaren kartanon päärakennus nähtynä lounaasta, sisään-tulotienlä 1900-luvun alussa. Kuvasta voi tarkastella päärakennuksen edustan istutuksia. Rakennuksen vierellä on köynnösten lisäksi myös kukkivia pensaita. Pensasaita sekä matala piikkilanka-aita rajaavat puutarhaa sisään-tulotiestä. Koristeistutuksia kiertävä kaareva käytävä näkyy etualalla. Kuvan keskellä kasvaa pylväsmäinen puu, ehkä sypressi, sekä matalia pensaita. HKMKA.

Kuva 67, keskellä. Sama näkymä vuonna 1927. Kartanon edustan istutukset ovat yksinkertaistuneet. Sisään-tulotietä rajaava pensasaidan tilalla on vapaasti kasvavia pensaita. Rakennuksen vierustalta ovat istutukset kokonaan hävinneet. Kuva Eric Sundström. HKMKA.

Kuva 68, alinna. Sama näkymä vuonna 2019. Vanha puusto ei ole säilynyt ja nurmialuetta reunustaa 1950-luvulla istutettu puurivi. Kartanon edustan istutukset ja kaarikäytävä ovat hävinneet.

KUVAPARI 2

Kuva 69, ylhäällä. Näkymä kartanopuiston itäistä käytävää pitkin vuonna 1927. Kuvan oikeassa reunassa näkyy kartanon päärakennuksen edustalle kaartuvan kaarikäytävän alku. Käytävää reunustavien puurivien puut ovat selvästi eri-ikäisiä. Käytävän kulmauksessa kasvaa saniaisia. Vasemmassa reunassa avautuu avoin hyötypuutarha, ja oikeassa reunassa pilkottaa meri. Kuva Eric Sundström. HKMKA.

Kuva 70, alhaalla. Sama näkymä vuonna 2019. Käytävän linjaus on säilynyt, vaikka käytävän reunat ovat ruohottuneet. Osa 1920-luvun kuvassa näkyvistä puista on edelleen säilynyt. Puistoa reunustaa korkea pensasaidanne eikä näkymiä kohti etelää enää avaudu. Myös näköyhteys mereen on hävinnyt. Puiston keskiakselilla ei kasva enää pensasistutuksia.

KUVASARJA 3

Kuva 71, ylhäällä. Näkymä kohti kartanon pää-rakennusta 1900-luvun alusta. Päärakennuk-sen edustalla on runsaat koristeistutukset ja julkisivua peittää köynnökset. HKMKA.

Kuva 72, keskellä. Sama näkymä noin 20 vuotta myöhemmin, vuonna 1924, viisi vuotta Eva Cronstedtin kuolemasta. Edustan koristelututukset ovat hävinneet, kuvan oikeassa alakulmassa näkyy vielä kukkauurna. Rakennusta peittää vielä köynnökset ja rakennuksen vierustalla on istutuksia. Nurmikko kukkii valkoisena. Rakennuk-sen taakse, asuin ja talouspihalle on kasvanut 20 vuodessa puu. Kuva Signe Brander. MVKA.

Kuva 73, alhaalla. Sama näkymä kolme vuotta myöhemmin, vuonna 1927. Istutukset ovat enti-sestään vähentyneet. Julkisivun köynnökset on poistettu. Kuva Eric Sundström. HKMKA.

Kuva 74, viereisellä sivulla ylhäällä. Sama näkymä tasan 30 vuotta myöhemmin, vuonna 1957. Kartanon päärakennuksen ja puiston kunnostus on juuri valmistunut. Nurmea reunustaneista puista ja pensaista osa on säilynyt. Rakennuksen vierustalla on matalia ruohovartisia istutuksia. Kuva Kauko Laitila. HKMKA.

Kuva 75, viereisellä sivulla keskellä. Näkymä pää-rakennukselle 1970-luvulla. Rakennuksen vierus-talla näkyy nyt pensasistutuksia. Kuva Simo Rista. HKMKA.

Kuva 76, viereisellä sivulla alhaalla. Sama näkymä lähes 50 vuotta myöhemmin, vuonna 2015. Kartanon päärakennuksen edustalle on palautettu kesäkukkaistutus. Rakennuksen vierustan pensaat on lähes kokonaan poistettu.

KUVAPARI 4

Kuva 77, ylhäällä. Näkymä lännestä kohti kartanon päärakennusta 1920-luvulla. Kuvan etualalla huonokuntoisia pensasitutiuksia. MVKA.

Kuva 78, alhaalla. Sama näkymä noin sata vuotta myöhemmin, vuonna 2019. Nyt etualalla kasvaa pensasruusuja.

KUVAPARI 5

Kuva 79, ylhäällä. Näkymä lounaasta pääraennukselle vuonna 1957, pian kunnostuksen jälkeen.. Rakennuksen vierustalla on luonnonkivin reunustettu kukkaistutus. Kuva Kauko Laitila. HKMKA.

Kuva 80, alhaalla. Sama näkymä vuonna 2019. Rakennuksen vierustan istutukset ja reunukset ovat muuttuneet nurmipintoihin. Puistosohvat ovat vaihtuneet erilaiseen penkkiin. Rakennuksen kulmalla vanha yli satavuotias lehmus on tuettu.

KUVAPARI 6

Kuva 81, ylhäällä. Näkymä kohti päärakennusta vuonna 1957. Kunnostustyöt ovat vielä käynnissä. Kuvan vasemmassa reunassa pensastutus, jonka seassa kasvaa nuoria puita. Kuva C.Grünberg. HKMKA.

Kuva 82, alhaalla. Sama näkymä vuonna 2019. Nurmialuetta reunustava puusto on kasvanut täyteenmittaansa ja osa siitä on poistettu.

KUVAPARI 7

Kuva 83, ylhäällä. Näkymä etelästä kohti pää-rakennusta vuonna 1967. Kuvan vasemmassa reunassa vastaistutetut tammen taimet (4 kpl). Rakennuksen edustalla yksi lipputanko. Kuva M. Lampinen. HKMKA:

Kuva 84, alhaalla. Sama näkymä vuonna 2019. Nurmialuetta reunustava puusto on kasvanut täyteenmittaansa ja yksi tammista on poistettu. Rakennuksen edustalla on nykyään kolme lippu-tankoa.

KUVAPARI 8

Kuva 85, ylhäällä. Näkymä kohti pehtorintaloa 1920-luvulla. Asuin- ja talouspiha on varjainen, ja rakennuksen edusta on kulunut. Rakennuksen päädyssä on pensasistutuksia. MVKA.

Kuva 86, alhaalla. Sama näkymä vuonna 2019. Jyrkkä käytävä on kaventunut ja sitä reunustaa metallinen putkikaide. Rakennuksen päädyn pensasistutukset ovat hävinneet, mutta ympäristö on nurmettunut. Rakennuksen edustalla on asumiseen liittyvää varustusta.

KUVAPARI 9

Kuva 87, ylhäällä. Näkymä kohti pehtorintaloa vuonna 1937. Taloa ympäröi vanhoja puita ja pensaaita. Kuva A.W. Rancken. HKMKA.

Kuva 88, alhaalla. Sama näkymä vuonna 2019. Taloa ympäröi nyt nuorempi puusto, pensaait ovat hävinneet. Rakennuksen taustalla, asuin- ja talouspihalla kasvaa nykyään runsaasti lehtipuustoa.

Kuvat 89. Näkymä kohti päärakennusta kesällä 2019. Päärakennuksen edustalla on ylläpidetty kesäkukkaistutuksia usena vuonna.

5 Arvot ja vaalittavat ominaispiirteet

Kulosaaren kartano on maakunnallisesti ja helsinkiläisittäin merkittävä 1700-luvulta peräisin oleva historiallinen kartanomiljö. Historiallisesti kerroksellisen kartanoalueen historia alkaa jo 1500-luvun alusta, mutta kartanoalueen rakennetun ympäristön säilynyt vanhin kerrostuma on 1750-luvulta. Uusimmat kerrokset ovat peräisin 1950- ja 1960-luvulta.

Kulosaaren kartano ei ole koskaan ollut suurtila, mutta sen sijainti meren äärellä ja Helsingin kantakaupungin lähellä on ollut merkityksellinen. Kartano on kuulunut Suomenlinnan vaikutuspiiriin ja sen omistajina ovat olleet Suomen ja Helsingin historiasta tutut merkkihenkilöt. Tunnetumpia heistä ovat sotamarsalkka Augustin Ehrensvärd ja vapaaherra Johan Cronstedt.

Kartanopuisto sijaitsee rannalla Naurissalmen suulla kapeikossa kahden merenselän välissä, maisemallisesti keskeisellä paikalla. Kulosaari edustaakin tylogialtaan helsinkiläisiä merenrantakartanoita, jotka ovat leimallisia erityisesti itäiselle Helsingille.⁷⁶ Kartanon historiallinen maisematila on osin säilynyt. Kartanoalueen pellot ja niityt ovat vain osin säilyneet avoimina ja viljelyksessä, mutta 1600-luvulta asti metsäisinä säilyneet selänteet ja kumpareet muodostavat edelleen kartanoalueen maisematilan rungon. Metsäkumpareet ovat maisemallisesti ja historiallisesti merkittävä ja olennainen osa Kulosaaren kartanoaluetta ja tarjoavat myös rauhallisen taustan kartanon päärakennukselle avautuvilla näkyville.

Kartanoalueen sydämenä on säilynyt 1810-luvulta peräisin oleva päärakennus ja Johan Cronstedtin aikainen kartanopuisto puukujanteineen. Kartanopuiston keskiakselin perushahmo on edelleen havaittavissa, vaikka päärakennuksen edustalle sijoittunut edustuspuutarha kaarevine käytäväsommitelmineen ja istutuksineen ei ole säilynyt. Päärakennukselta avautuvaa keskiakselia kehystävät puukujanteet sen molemmilla puolilla. Puiston vanhimmat puut ovat peräisin 1800-luvun alusta. 1800-luvulla perustetun puutarhan suunnitelma ei ole säilynyt, mutta on todennäköistä, että säilyneen aksiaalisen kartanopuiston lisäksi kartanoalueeseen kuului myös laajempi ja luonnonmukaisempi maisemapuisto (ks. kartta vuodelta 1907). Sisääntulokujanne on olennainen osa kartanoaluetta. Kaupunkikuvallisesti merkittävä sisääntulokuja kertoo lähestyvistä kartanosta ja luo saapumiseen juhluvuutta.

Kulosaaren kartano muodostaa yhdessä Kivinokan ja Herttoniemen siirtolapuutarhan kanssa yhden kaupunginosansa merkittävistä lähivirkistysalueista. Helposti saavutettavan alueen tapahtumiin saavutaan myös kauempana. Kartanolla on ollut suuri merkitys koko lähitienoon

kehittymiselle ja nykyisen virkistysaluekokonaisuuden syntyyn. Kartanoalueen siirryttyä kaupungin omistukseen alkoi alueen tuleva käyttö vähitellen hahmottua, kun sinne alkoi vakiintua virkistystoimintoja; ensin kansanpuisto, sitten siirtolapuutarha ja kesämaja-alueet, ja myöhemmin myös venesatamatoiminnot. Kartanon pitkäaikainen vuokraaminen kuntatyöntekijöiden yhdistykselle on osaltaan säilyttänyt ja turvannut alueen virkistyskäyttöä.

Kartanoalue on myös luontoarvoiltaan arvokas. Kartanoalue on sekä arvokas lintukohde (lk. II) ja osa tärkeää Kivinokan itäosan lepakkoaluetta (lk. II). Ranta-alueella, venesataman ja Kipparlahdensilmukan välillä on silmälläpidettäväksi luontotyyppiä luokiteltu vaahteralehto. Kivinokan vanha metsä on nykyään luonnonsuojelualueena.

Vaalittavat ominaispiirteet

- Kartanon päärakennuksen asema maisemassa
- Kartanon päärakennuksen ja kartanopuiston yhteys mereen
- Kartanoympäristön rakennusten välinen hierarkia: kartanoalueen muiden rakennusten tulee olla alisteisia kartanon päärakennukselle.
- Kartanopuiston merkittävät historialliset kasvillisuussommitelmat
  - o sisääntulokujanne
  - o aksiaalisen kartanopuiston puukujanteet
  - o kartanon edustan koristeistutukset
- Kartanon tilakeskuksen asuin- ja talousrakennusten muodostama kokonaisuus (myös tupakkalato ja rengintupa ympäristöineen ovat osa kartanoaluekokonaisuutta)
- Kartanopuistoa ympäröivä puistomainen ympäristö
- Metsäselänteet ja -kumpareet
- Avoimet maisematilat
- Kartanopuisto julkisena viheralueena

MAISEMATILA

- 1700-luvulta ASTI AVOIMENA SÄILYNYT MAISEMATILA
Osa niityistä oleeet käytössä niityinä tai peltona jo 1600-luvulla
- UMPEEN KASVANUT TAI RAKENNETTU HISTORIALISESTI AVOIN MAISEMATILA
Jopa 1600-luvulta 1930-luvulle avoimena säilynyt alue
- METSÄISINÄ SÄILYNEET SELÄNTEET
Maisemallisesti merkittävät 1600-luvulta asti metsäisinä säilyneet metsäalueet

RAKENNUKSET JA PIHAPIIRIT

- BRÄNDÖN RÄLSSITILAN PÄÄRAKENNUKSEN PAIKKA 1650-1743
Paikka oli käytössä mahdollisesti jo 1540-luvulla.
- BRÄNDÖN RUSTHOLLIN PÄÄRAKENNUKSEN PAIKKA 1743-1770-l
Näkyvä vielä vuoden 1764 kartalla, mutta vuoden 1779 kartalle kys. paikalle on merkitty Brändön krouvi.
- EHRENSVÄRDIN 1753 PERUSTAMAN LASTENKODIN PIHAPIIRI
Vuoden 1754 kartan mukaan.
- ASUIN- JA TALOUSPIHA
vuoden 1907 kartan mukaan

VANHIMMAT SÄILYNEET RAKENNUKSET

1. Kartanon päärakennus, vanhimmat osat mahdollisesti 1700-luvun lopulta
2. Pehtoorin talo, 1800-luku
3. Leivintupa, 1800-luku
4. Uimahuone, 1800-luku
5. Vaja, navetta, 1800-luvun loppu?
6. Rantahuvila, 1800-luvun loppu?
7. "Marttamaia", 1800-luvun loppu, laajennettu 1900-luvun alku
8. Rengintupa, 1800-luvun loppu
9. Vartiotupa, 1920-l
10. Vanha tupakankeuhkausriihi, 1750-luku
11. "Kirstika", 1920-l

HÄVINNEET RAKENNUKSET (liikimääräiset sijainnit)

1. Ehrenswardin perustaman lastenkodin rakennukset 1750-1770-l
2. Lastenkodin saunarakennus 1750->
3. Kalusto- ja työkaluvaja? 1790-1930
4. Talli ja navetta n. 1790-1870
5. Navetta n. 1870-1940
6. Pesutupa n. 1970-1980
7. Kasvihuone, 1800-1930
8. Riini n. 1850-1930-l, 1934-2000-l alku Elannon kesämyymälä

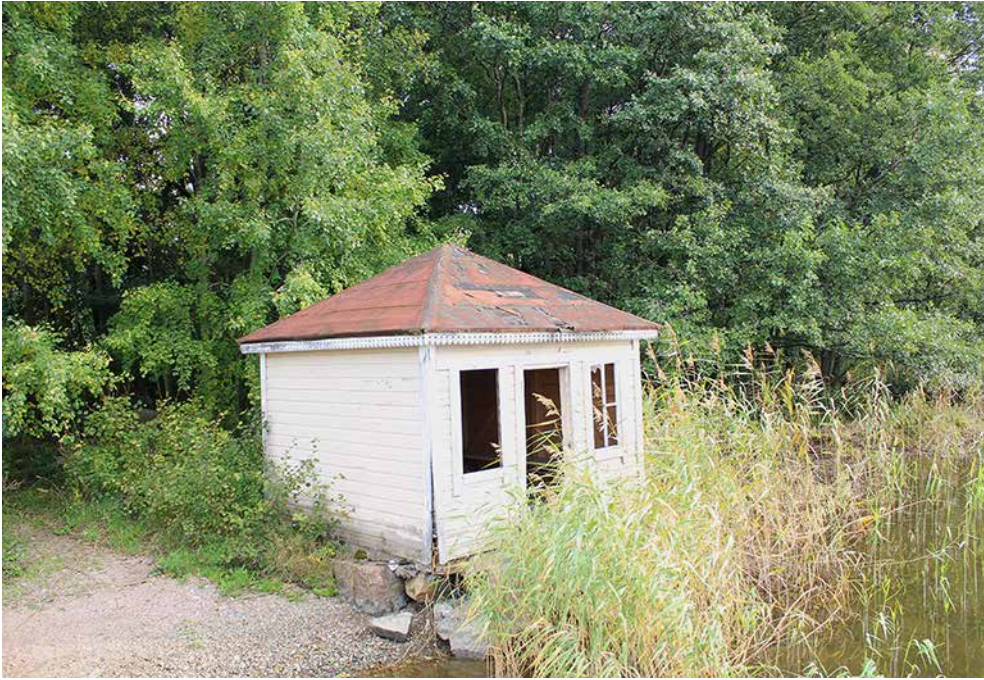
Kuvat 90. Kartanoalueen historialliset kerrostumat. Näkö Oy.

KARTANOPIIUSTO

- VANHIMMAN TUNNETUN PUUTARHAN ALUE
Vuoden 1754 kartan mukainen Ehrensvaridin lastenkodin hyötypuutarhan rajat
- 1800-LUVUN KARTANOPIIUSTON ALUE
Vuoden 1872 senaatin kartan mukaan, puisto perustettiin todennäköisesti 1810-luvun jälkeen
- 1900-LUVUN ALUN KARTANOPIIUSTON ALUE
Vuoden 1907 kartassa puutarhaksi merkitty alue
- NYKYISEN KARTANOPIIUSTON ALUE
- HÄVINNEET KARTANOPIIUSTON KÄYTÄVÄT
Vuoden 1927 mittauksen mukaan, käytävälinjaukset peräisin todennäköisesti 1800-luvun alusta.
- SÄILYNEET KARTANOPIIUSTON KÄYTÄVÄT
Perustuu vuoden 1927 mittaukseen, käytävälinjaukset peräisin todennäköisesti 1800-luvun alusta.

TIELINJAUKSET

- SÄILYNYT TIELINJAUS 1750-luvulta
- HÄVINNYT TIELINJAUS 1750-luvulta (n. 1750 - 1930)
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1870-luvulta
- HÄVINNYT TIELINJAUS 1870-luvulta
- 1920-luvulta PERIYTYVÄ TIELINJAUS
- 1930-luvulta PERIYTYVÄ TIELINJAUS
- RANTAVIIVAN MUUTOKSET**
- RANTAVIIVA v. 1754
- RANTAVIIVA v. 1907
- VENESATAMATOIMINTOJEN MYÖTÄ 1960-luvulta alkaen TÄYTETTY RANTA-ALUE
- 1934 RAKENNETTU SIIRTOLAPUUTARHA-ALUE
RKY-alueen rajat.

Kuvat 91, ylhäällä. Kartanon vanha uimahuone on huonossa kunnossa ja sen ympäristö hoitamaton. Kuva vuodelta 2015.

Kuvat 92, keskellä. Kartanon historiallinen rantaniitty on umpeen kasvamassa. Alueella on jossain vaiheessa 2000-luvulla ollut kesäteatteritoimintaa.

Kuvat 93, alinna. Näkymä Kivinokkaan johtavalta tieltä. Kuvan keskellä pensaikossa on kartanon vanha kaivo. Kaivon vierellä on sijainnut pesutupa ei ole säilynyt.

Kuvat 94, viereisellä sivulla. Näkymä JHL:n saunalta kohti luodetta. Varastokäytössä nykyään oleva vanha punainen torppa on ilmeisimmin ollut 1900-luvun alussa asuin-käytössä. Ranta-alue on umpeenkasvanut eikä niemessä olevaa Gunnarstorpin huvilaa näy laisinkaan.

Arvoja heikentäviä tekijöitä ja ristiriitoja

Kulosaaren kartanon maisema on kokenut suuria muutoksia historiansa aikana. Kartanoalue on pienentynyt vähitellen 1900-luvulta lähtien eikä kartanon alkuperäistä aluekokonaisuutta ei enää hahmota maisemassa. Leveä Itäväylä halkaisee nykyään vanhaa kartanomaisemaa, rantojen täytöt ovat muuttaneet kartanon suhdetta mereen, avointen niitty- ja peltoalueiden umpeenkasvu on sulkenut näkymiä ja sulkenut kartanoaluetta ulospäin. Kartanon vanhimmille pelloille perustettiin 1930-luvulla siirtolapuutarha. 1950-luvulla kesämaja-alueet levittäytyvät kartanon tilakeskukseen kiinni ja 1960-luvulla satamatoiminnot levittäytyvät kartanon ranta-alueille. Metsät ovat kuitenkin pääosin säilyneet ja osa vanhoista pelloista ja niityistä on säilynyt avoimina ja pääosin viljelyssä. Nykytilanteessa kohteen maisemallinen asema on kuitenkin hämärtnyt ympäristön umpeenkasvun takia. Kohteen kaupunkikuvallinen arvo kohoaisi muun muassa rantapuustoa raivaamalla, jolloin kartanopuisto päärakennuksineen näkyisi ympäristöönsä. Sisääntulokujanteen merkitys maisemassa on osin hävinnyt sen reunan umpeen kasvettua.

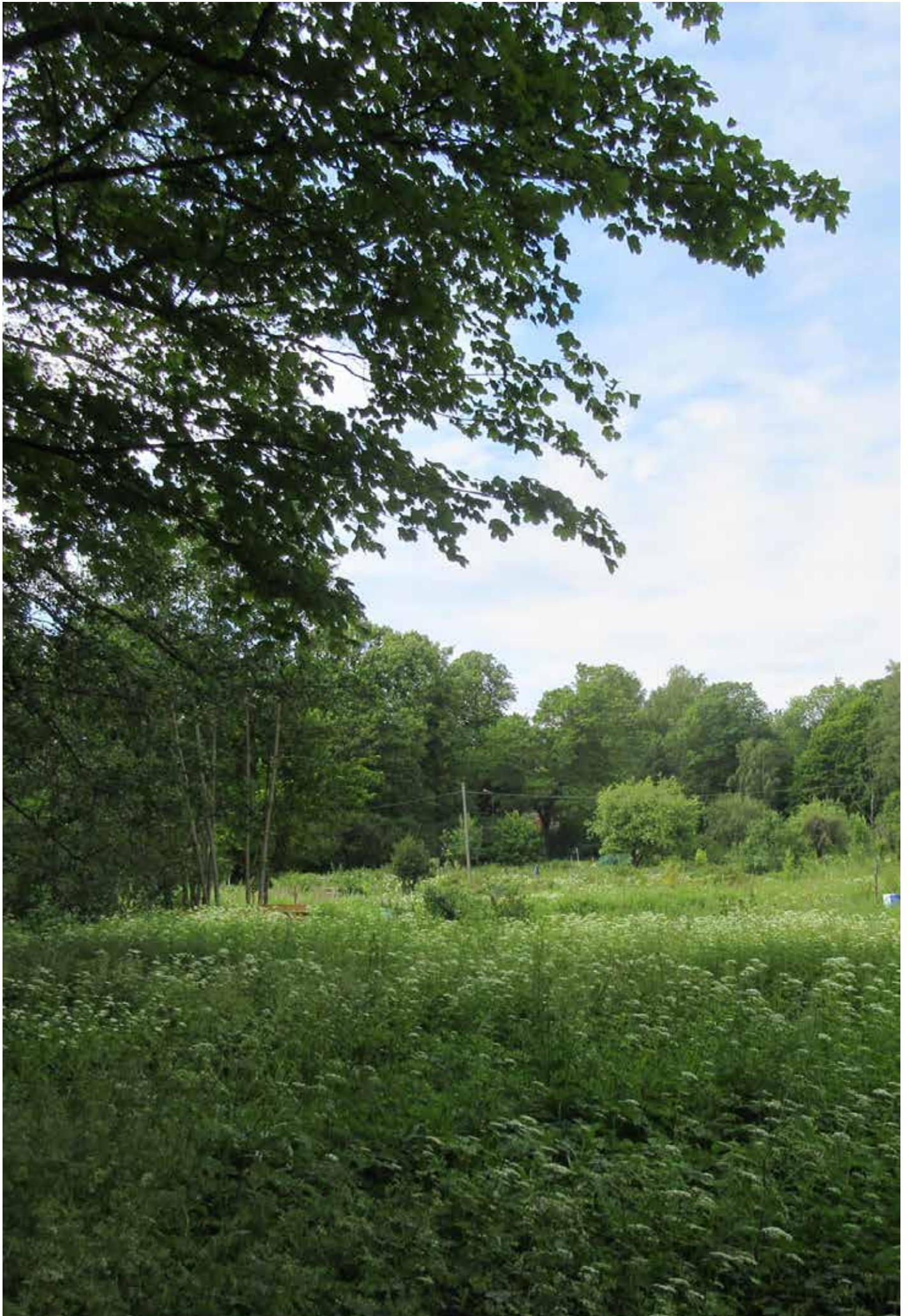
Kartanoalueella vain kartanon päärakennuksen edusta ja kartanopuisto ovat kohteen arvon mukaisessa kunnossa ja asussa, mutta näitäkin kuten koko kartanoympäristöä

vaivaa osin arkipäiväistyminen. Se näkyy muun muassa puistokäytävien reunojen nurmettumisena, itsestään kylväytyneenä puustona, palsta-alueen ja reuna-alueiden ruohovartisen kasvillisuuden hoitamattomuutena sekä venesatama-alueen varusteissa ja varastoalueilla. Suurin osa vanhoista istutuksista on kadonnut viimeisen 70 vuoden aikana hoitamattomuuden ja kunnostustöiden seurauksena. Kartanopuiston alkuperäisistä istutuksista on jäljellä enää vain rippeitä.

Kartanoympäristö on osa laajaa viheraluekokonaisuutta, mutta virkistyskäyttöä heikentää eri yhdistysten alueiden yksityisalueluonne. Julkisen ja yksityisen tilan raja on häilyvä ja epäselvä. Vuokra-asukkaiden yksityiset asuinpihat varastoalueineen ovat levittäytyneet rakennusten ympärille.

Venesatamatoiminnot ja talvisäilytys ovat levittäytyneet laajasti kartanon ranta-alueille. Venekerhon alue ei ole kohteen arvon mukaisessa kunnossa ja asussa.

6 Kehittämisperiaatteet ja herkkyystarkastelu

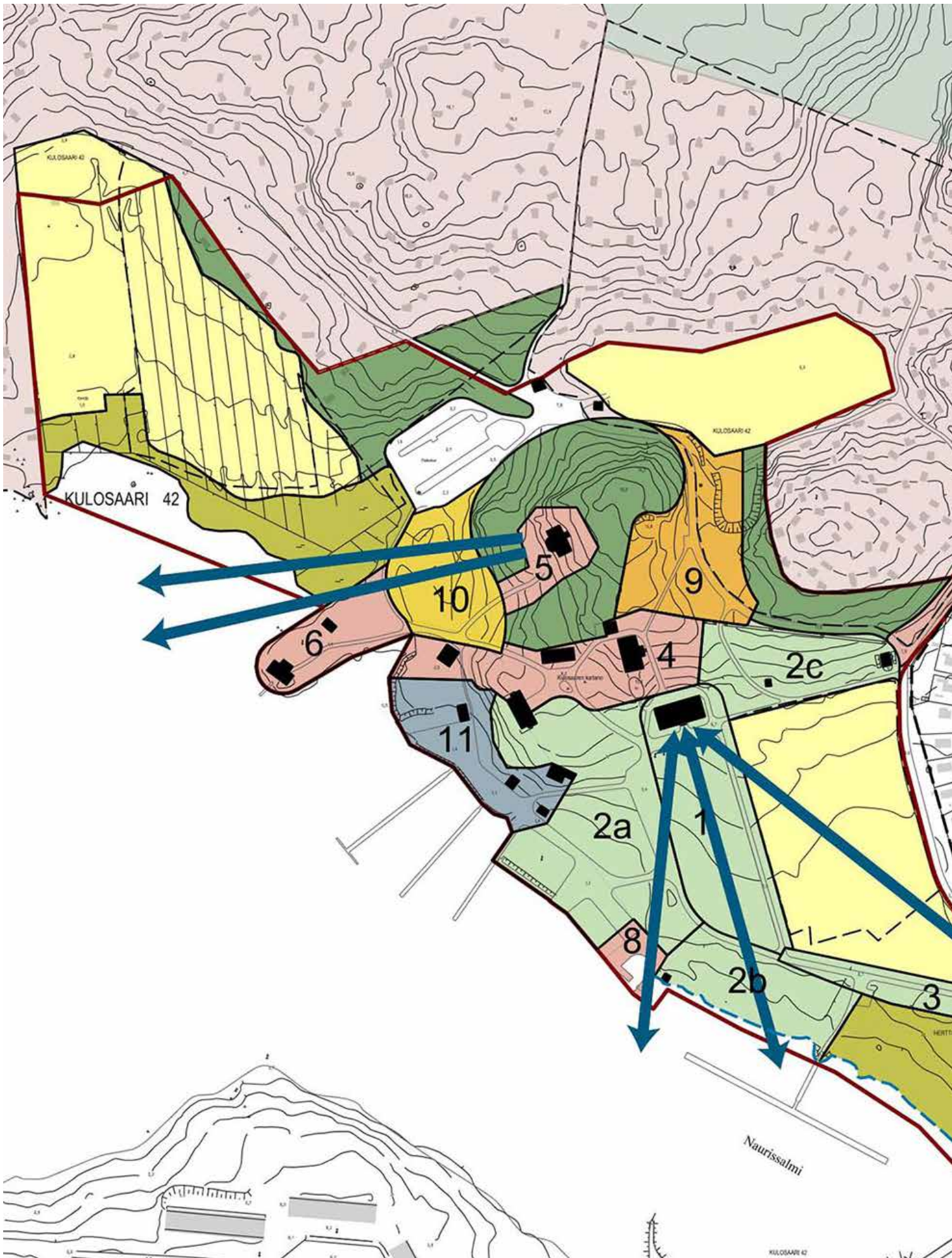
Suosituksukset alueen kehittämiseksi ja jatkosuunnittelulle perustuvat tässä työssä määriteltyihin kulttuurihistoriallisiin ja maisemallisiin arvoihin sekä vaalittaviin ominaispiirteisiin. Esitetyt kehittämisperiaatteet- ja tavoitteet pyrkivät säilyttämään ja turvaamaan em. arvot ja määrittelemään reunaehdot alueen kehittämiseksi. (Numerot viittaavat kehittämisperiaate-karttaan.)

Kartanoalueen kehittäminen kulttuurihistoriallisesti merkittävänä kokonaisuutena. Kulosaaren kartano on maakunnallisesti ja helsinkiläisittäin merkittävä 1700-luvulta peräisin oleva historiallinen kartanomiljö. Tärkeimpänä kehittämistavoitteena on alueen kehittäminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaana kokonaisuutena sekä historiallisen kartanomiljöön ominaispiirteiden säilyttäminen ja vahvistaminen. Alueen kehittäminen ja alueella tehtävien toimenpiteiden tulee olla alisteisia päärakennuksen ja kartanopuiston sekä ympäröivän historiallisen kartanoalueen muodostamalle kokonaisuudelle. Toimenpiteet tulee sopeuttaa kulttuurihistorialliseen miljööseen. Alueen kehittämisessä tulee huomioida kartanoympäristön rakennusten, puutarhan, piha-alueiden ja teiden historiallinen hierarkia ja luonne, jotka tulee säilyttää ja joita tulee vahvistaa.

Kartanoalueen tilarakenteen selkiyttäminen. Kartanoalue on nykyisellään toiminnallisesti jakautunut eikä kokonaisuus ole helposti hahmotettavissa. Kartanoalueen sisälle on syntynyt eriluonteisia alueita, joista osa ei ole kohteen arvon mukaisessa kunnossa tai käytössä. Myös kartanon maisemallinen asema on hämärtyntä mm. ympäristön umpeenkasvun takia. 1870-luvulla perustetusta kartanopuistosta on jäljellä vain murto-osa.

- Kartanoalueen maisemallista ja toiminnallista tilarakennetta tulee selkiyttää. Satamatoiminnoille ja pysäköinnille varattuja alueita sekä umpeenkasvaneita ranta-alueita palautetaan osaksi kartanopuistoa (ks. kohta Kartanopuiston kunnostaminen). Kartanoalueen asuin- ja talousrakennusten ympäristöjä sekä muita toiminnallisia alueita jäsenellään ja kunnostetaan (ks. alla).
- Päärakennuksen asema alueen maamerkinä tulee säilyttää ja sitä tulee vahvistaa. Päärakennukselle avautuvia näkymiä palautetaan karsimalla puustoa. Kartanopuiston itäpuoliset viljelyalueet pidetään avoimina, jotta merkittävä näköyhteys sisääntulokujalta kohti kartanon päärakennusta turvataan.
- Kartanoalueen maisemallinen asema merenrantakartanona tulee palauttaa vahvistamalla päärakennuksen ja kartanopuiston yhteyttä mereen. Rannan tiheäksi kasvanutta puustoa harvennetaan alkuperäisen kartanopuiston alueelta ja merkittävien näkymälinjojen kohdilta. Lähinnä Itäväylää olevalta ranta-alueelta poistetaan puita vain sisääntulokujanteen viereltä vanhalta pelloilta, jotta sen maisemallisen asema vahvistuu (ks. kohta Sisääntulokujanne). Rannan arvokas lehtomainen puusto toimii suojavyöhykkeenä Itäväylän melua vastaan. Lisäksi näkymäyhteys vanhaa uimahuonetta ja laituria kohti päärakennukselta ja puistosta palautetaan.

Kuvat 95. Näkymä sisääntulotietä kohti päärakennusta. Viljelypalsta-alueita rajaava pensasaita estää rakennuksen näkymisen lähes kokonaan. Viljelypalsta-alueella kasvaa vielä omenapuita jäänteinä kartanon puutarhasta.

KARTANOALUEEN KEHITTÄMINEN KULTTUURIHISTORIALLISTESTI MERKITTÄVÄNÄ KOKONAISUUTENA

KARTANOPIUISTON KUNNOSTAMINEN

- 1 Kartanopuiston restaurointi 1800-luvun asuun
- 2 Kartanopuiston osaksi palautettava alue
- 3 Historiallisen sisäntulokujanteen palauttaminen

ALKUPERÄISTEN KARTANON RAKENNUSKANTAAN KUULUVIEN RAKENNUSTEN JA YMPÄRISTÖN KUNNOSTUS

- 4 Kartanon asuinpihan jäsentely ja kunnostus
- 5 Tallbackan huvilan ympäristön kunnostus
- 6 Gunnarstorpin ympäristön kunnostus
- 7 Vanhan tupakkaladon (riihen) ympäristön ja tammikujanteen kunnostaminen
- 8 Kartanon venelaiturin- ja sataman kehittäminen

KARTANOALUEEN TOIMINTOJEN KEHITTÄMINEN

- 9 Kartanon vanhan talouspihan jäsentely ja kehittäminen
- 10 Entisen kesäteatterin alueen kehittäminen
- 11 Satamatoimintojen kehittäminen, jäsentely ja keskittäminen

SÄILYTETTÄVÄT NYKYISET TOIMINNOT

- Säilyvät kesämaja-alueet
- Kesämaja-alueiden nykyiset vuokratrajat
- Säilyvän siirtolapuutarhan raja

SÄILYTETTÄVÄT JA KEHITTETTÄVÄT MAISEMA- JA LUONTOALUEET

- Säilytettävä metsäalue tai puustoinen suojavyöhyke
- Avoimena säilytettävät kartanon historialliset niitty- ja peltoalueet
- Ranta-alueiden puuston harvennus
- Rakentamattoman rantaviivan säilyttäminen

NÄKYMÄT

- Avattava näkymäyhteys/akseli

Kuvat 96. Kehittämisperiaatteet. Näkymä Oy

Kartanopuiston kunnostaminen (1, 2a-c). Päärakennuksen ympäristö ja kartanopuisto restauroidaan 1800-luvun lopun loistoonsa. Kartanopuiston laajuus palautetaan vastaamaan 1870-luvulla vallinnutta tilannetta, jolloin puisto ulottui lännessä ja etelässä rantaan asti. Nykyisen kartanopuiston (1) ja satama-alueen välille jäävä viheralue (2a) sekä eteläpuolella sijaitseva umpeenkasvanut ranta-alue (2b) palautetaan kartanopuiston osaksi. Myös päärakennuksen itäpuolella sijaitseva puustoinen rinne (2c) otetaan osaksi kartanopuistoa. Kartanopuiston tulee jatkossakin olla kaikille avoin, julkinen viheralue. Alueelle tulee laatia kasvillisuusinventointi ja mahdollisesti muita tarvittavia luontoselvityksiä sekä restaurointisuunnitelma.

- Kartanopuiston ja päärakennuksen edustan käytäväsommitelma ja koristeistutukset palautetaan.
- 1870-luvulla toteutettuun sommitelmaan kuuluneet puurivit- ja kujanteet säilytetään ja tarvittaessa uusitaan.
- Kartanoympäristön tyyppillistä kasvilajistoa säilytetään, palautetaan ja ylläpidetään.
- Nykyisen kartanopuiston länsipuoliset alueet tulee säilyttää puistomaisina ja ne tulee palauttaa osaksi kartanopuistoa. Alueella on säilynyt 1870-luvulla istutettua puustoa, jota tulee vaalia. Restaurointisuunnitelman yhteydessä tutkitaan, onko alueella säilynyt jäänteitä vanhasta puistosommitelmasta, esimerkiksi polkujen pohjia.
- Suunnitelmassa tulee tutkia kartanon pysäköintialueen siirtämistä kartanorakennuksen viereltä toisaalle. Pysäköintialue sijaitsee 1870-luvulla perustetun kartanopuiston paikalla.
- Ranta-alueelta harvennetaan puustoa alueen luontoarvot huomioiden. Rannan saavutettavuutta parannetaan ottamalla se osaksi hoidettua kartanopuistoa ja palauttamalla tai perustamalla puistokäytävä rantaan. Ranta-alueen rantaviiva säilytetään rakentamattomana.

Sisääntulokujanteen palauttaminen (3). Kartanon 1750-luvulta peräisin oleva sisääntulotie on edelleen käytössä. Sisääntulotien puukujanteen puista on jäljellä enää vain murto-osa. Kujanteen reuna on kasvanut umpeen, mikä on heikentänyt puukujanteen vaikuttavuutta maisemassa. Kujanteen puut uusitaan ja sen maisemallista asemaa vahvistetaan rantavyöhykkeen puustoa poistamalla. Puukujanteen ensimmäiset puut tulee sijoittaa heti sisääntulotien alkuun, niin että kujanne alkaa Kipparlahdensilmukasta.

Kartanon asuinpihan jäsentely ja kunnostus (4). Päärakennuksen ja pehtorintalon rajaamalle piha-alueelle tulee laatia kunnostussuunnitelma restaurointisuunnitelman yhteydessä. Alue kaipaa jäsentelyä sekä maisemanhoidollisia toimenpiteitä. Alueen tulee olla tulevaisuudessa julkista viheraluetta.

Tallbackan huvilan ympäristön kunnostus (5). Komeat männyt ympäröivät 1800-luvun lopulla rakennettua huvilaa. Huvila rakennettiin alun perin osaksi kartanon pihapiiriä, mutta nykyisin mäntyjen väliin kasvanut runsas ja tiivis lehtipuusto on ympäröinyt rakennuksen. Ainakin 1900-luvun alussa kartanon pihapiiri ja talouspiha ovat ulottuneet huvilalle asti. Metsäkumpareen laelle sijoittuneelta huvilalta on 1800-luvulla avautunut näkymiä puiden välistä kohti merta. Nykyään huvilan länsipuolisessa rinteessä kasvaa mäntyjen lisäksi runsaasti lehtipuustoa, ja etenkin rinteiden alaosa on pensoittunut. Huvilan ympäristö palautetaan mäntyvaltaisiksi: mäntyjen ympäriltä poistetaan lehtipuustoa niiden säilymisen mahdollistamiseksi ja näkymien avaamiseksi.

Gunnarstorpin ympäristön kunnostus (6). Kartanoalueen luoteisosassa sijaitsevalle niemelle 1800-luvun loppupuolella rakennettu puinen huvila, Gunnarstorp pihapiireineen on nykyisellään vuokrattu asuinkäyttöön ja pihapiiri on osin aidattu. Rakennus on erittäin huonossa kunnossa. Pihapiiri ja rakennus kunnostetaan ja palautetaan osaksi kartanoaluetta. Rajaavat aidat poistetaan ja näköyhteyttä huvilalta kartanoalueelle parannetaan. Alue voidaan ottaa osaksi mahdollista matkailutoimintaa, esimerkiksi vuokrahuvilana tai kahvilana.

Vanhan tupakkaladon ympäristön ja puukujanteen kunnostaminen (7). 1750-luvulta peräisin oleva tupakkalato on kartanoalueen vanhin säilynyt rakennus. Se on nykyään osa Herttoniemen siirtolapuutarha-aluetta ja käytössä kokoontumis- ja juhlatilana. Rengintuvalta tupakkaladolle johtava tammikujanteen jäänteinä säilynyt tammirivi on vaikuttava. Tupakkalato kuuluu olennaisena osana historialliseen kartanoalueeseen, mikä tulee huomioida alueen kunnostuksessa. Tavoitteena on historiallisen talousrakennuksen ympäristöön soveltuva eleettömyys, johon sopimatomat nykyaikaiset kukkaistutukset ja varusteet poistetaan. Puustutus tulee kunnostaa poistamalla tammien väliin kylväytyneet ja kookkaiksi kasvaneet vaahterat. Laadittavassa suunnitelmassa tutkitaan kujanteen alkuperäistä laajuutta ja mahdollisuutta palauttaa se.

Kartanon venelaiturin- ja sataman kehittäminen (8). Rantaan, vanhan kivilaiturin ja uimahuoneen yhteyteen kehitetään kartanon matkailu- ja virkistystoimintaa ja mahdollista reittiveneliikennettä palveleva laituri. Uimahuone kunnostetaan.

Kartanon vanhan talouspihan jäsentely ja kehittäminen (9). Kaikki kartanon talouspihaan kuuluneista rakennuksista purettiin vähitellen 1900-luvun alkuvuosikymmeninä maataloustoiminnan vähitellen loppuessa. Nykyään talouspiha on osin metsittyä ja alueen historiasta on jäljellä kasvillisuuden valtaamia perustuksia. Alue kaipaa jäsentelyä sekä maisemanhoidollisia toimenpiteitä. Alue kestää pienimuotoista täydennysrakentamista, joka tulee olla sopusoinnussa ympäröivän kartano- ja kansanpuistomiljöön kanssa. Rakennusten tulee palvella kartanoalueen mahdollista matkailutoimintaa. Rakennukset tulee sijoittaa luontevasti maastonmuotoja mukailien ja niiden masoittelu tulee soveltua vanhan talouspihan mittakaavaan. Kesämaja-alueiden suuntaan tulee jättää selkeä metsäinen suojavyöhyke.

Entisen kesäteatterin alueen kehittäminen (10). Kesäteatterin alueena toiminut vanha niittyalue on pensoittumassa ja kasvamassa umpeen. Kesäteatterin rakenteet ovat ränstytneet eikä toimintaa näytä ainakaan olleen vuonna 2019. Vanha niittyalue kaipaa maisemahoidollisia toimenpiteitä, mm. vieraslajin (jättipalsami) kitkentää. Alue kestää pienimuotoista täydennysrakentamista, joka tulee olla sopusoinnussa ympäröivän kartano- ja kansanpuistomiljöön kanssa. Rakennusten tulee palvella kartanoalueen mahdollista matkailutoimintaa. Rakennusten massoittelu ja sijoittelu tulee soveltua kartanoympäristön mittakaavaan. Tallbackan huvilan suuntaan tulee jättää selkeä metsäinen suojavyöhyke.

Satamatoimintojen kehittäminen, jäsentely ja keskittäminen (11). Venesatama perustettiin kartanon ranta-alueelle 1960-luvulla. Sen jälkeen toiminta on vähitellen laajentunut. Toiminnot sijoittuvat pääosin täytetylle ranta-alueelle. Nykyään venesatamatoiminnot levittäytyvät koko keskeisen kartanoalueen rantaviivan pituudelle, minkä vuoksi kartanopuisto on menettänyt yhteyden mereen. Toiminta on nykyisellään jäsentymätöntä ja alue ei ole arvonsa mukaisessa asussa. Toimintoja tulee kehittää, jäsenellä ja keskittää siten, että ranta-alueella on tilaa myös puistomaiselle ympäristölle ja alueen läpi kulkevalle rantaraitille. Veneiden talvisäilytys tulee siirtää alueelta pois.

Säilytettävät kesämaja-alueet. 1930-luvun alussa perustettuun Kivinokan kansanpuistoon ryhdyttiin rakentamaan kiinteitä kesämajoja 1940-luvulla. Kesämajatoiminnot laajentuivat kartanon päärakennuksen läheisyyteen 1950-luvun alkuun mennessä, kun kartanon talouspihaan ja niittyalueille rajautuville metsäkumpareille ryhdyttiin pystyttämään kesämajoja kaupungin työntekijöille. Kesämaja-alueet säilytetään osana historiallista kansanpuistoaluetta.

Herttoniemen siirtolapuutarha-alue. Vuonna 1934 perustettu siirtolapuutarha-alue säilytetään.

Säilytettävät metsäalueet ja puustoiset suojavyöhykkeet. Kulosaaren kartanoalueeseen kuuluu olennaisena osana mäntyvaltaiset metsäkumpareet, joiden lomaan kartanotoiminnot sekä pellot ja niityt ovat sijoittuneet. Maisemallisesti merkittävät metsäalueet ovat säilyneet metsäisinä kartanon alkuajoista lähtien. Metsäalueet tulee säilyttää osana kartanoaluetta myös jatkossa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää kartanon päärakennuksen taustalla olevaan metsäalueeseen sekä kumpareille sijoittuvien kesämaja-alueiden reuna-alueisiin, joiden tulisi jatkossakin olla metsäisiä. Mäntyvaltaiset metsät ovat vähitellen muuttumassa lehtipuuvallaisiksi. Alueille tulee kohdistaa maisemahoidollisia toimenpiteitä, kuten mäntyjen kasvua heikentävien lehtipuiden poistamista.

Avoimena säilytettävät kartanon historialliset niitty- ja peltoalueet. 1600-luvulta asti avoimena säilyneet pelto- ja niittyalueet ovat aikojen saatossa muuttuneet viljelypalsata-alueiksi tai nurmialueiksi. Ne ovat usein reunoiltaan vähitellen umpeenkasvaneita tai vaarassa kasvaa umpeen. Niiden tulee vastaisuudessakin säilyä avoimena, mikä pitää yllä kartanoalueen historiallista maiseman tilarakennetta. Niitty- ja peltoalueiden tulee jatkossakin säilyä ainakin osin viljelyssä ja viljelytoimintaa tulee kehittää kartanoympäristöön soveltuvaksi. Niille sopivia toimintoja ovat mm. kaupunkiviljely, hedelmätarha tai maisemapelto. Alueiden käyttö määritellään kartanopuiston restaurointisuunnitelman yhteydessä.

Kartanoalueen historialliset tielinjaukset ja reitit. Kartanoalueen nykyisten teiden ja reittien linjauksista vanhimmat ovat peräisin 1700-luvun puolesta välistä. Tiet ovat vähitellen leventyneet, mutta ne ovat säilyneet sorapintaisina ja suhteellisen kapeina. Tiet ja reitit tulee jatkossakin olla eleettämiä kartanoympäristön kulkuyhteyksiä. Kartanoalueen teiden kunnostus tulee tehdä historiallisen kartanoympäristön ehdoilla.

Kartanoalueen hoito. Restaurointisuunnitelman yhteydessä koko kartanoalueelle tulee laatia hoito- ja kehittämissuunnitelma. Kartanoalueen nykyinen asu ei vastaa alueen arvoa. Kartanoalueen ja etenkin kartanopuiston hoidon tulee vastaisuudessakin olla kaupungin tehtävänä, vaikka alue annettaisiinkin vuokralle. Kartanoaluetta tulee hoitaa yhtenäisenä ja historiallisena kokonaisuutena, siten, että hoitamattomia välialueita ei synny eivätkä hoitorajat näy maastossa. Kartanoalueeseen olennaisesti liittyneet metsäalueet tulee ottaa hoidon piiriin.

Herkkyystarkastelu

Herkkyystarkastelussa on arvioitu selvitysalueen eri osien muutostensietokykyä erityisesti alueen maiseman näkökulmasta ja sen lähtökohtana ovat maiseman ja kulttuuriympäristön arvot. Muutosherkkyyteen vaikuttaa alueen säilyneisyys ja sijainti kaupunki- ja maisemarakenteessa sekä pitkä historia sekä toimivana kartanon tilakeskuksena että virkistysalueena vaikuttavat muutostensietokykyyn. Herkkyyttä on tarkasteltu alueittain. Kartta herkkyystarkastelusta löytyy seuraavalta aukeamalta.

Kuvat 97. Herkkyystarkastelu. Näkymä Oy

MERKINTÖJEN SELITYKSET

- Alue on herkkä muutoksille / Alue ei kestä muutoksia.
- Alue kestävä vähäisiä muutoksia, alueen ominaispiirteisiin sovitettavat muutokset mahdollisia / Alue kaipaa kohennusta. Muutosten tulee olla palauttavia tai historiallista ilmettä yhtenäistäviä.
- Alue kestävä muutoksia. Muutosten tulee olla sopusoinnussa ympäröivän historiallisen miljöö kanssa ja parantaa alueen yleisilmettä.

Kuva 98. Ilmakuva vuodelta 2018. Veneiden talvisäilytysalueet ja umpeenkasvaneet ranta-alueet erottavat kartanon päärakennuksen ja kartanopuiston merestä. Helsingin kaupunki.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

HKA = Helsingin kaupunginarkisto, Kokoelmatietokanta Sinetti, digitoidut aineistot

KYMP = Kaupunkiympäristö toimialan arkisto

HKMKKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto

Helsingin kaupungin karttapalvelu

KA = Kansallisarkisto

KNA= Kansanarkisto

MVKA = Museovirasto historian kuva-arkisto

Painamattomat lähteet

Arfman, Siiri. Vanhat palovakuutusasiakirjat paljastavat 1700-luvun asumismuodot Turussa. 12.3.2015 Yle uutiset. <https://yle.fi/uutiset/3-7131411>

Granqvist, Juha-Matti. Viikon vainaja: arkkitehti Pehr Granstedt 19.8.2012. Sveaborg-Viapori – projekti. Suomen Akatemian tutkimusprojekti 2010–2013 <https://blogs.helsinki.fi/sveaborg-project/2012/08/19/viikon-vainaja-arkkitehti-pehr-granstedt/> 22.9.2019

Hautajärvi, Harri. Kesänvietto Kivinokassa. <http://www.kivinokka.fi/teksteja> 22.9.2019

Hämäläinen, Jukka ja Saara Pelttari. Herttoniemen siirtolapuutarhan historiikki. Helsinki 2006.

Lappalainen, Inka. Kivinokka – a cultural landscape in transision. Master's Thesis. Aalto University. 2017.

<http://www.elisanet.fi/matti.ruostela/Talot5> Räyskälän Kyttälän sukuseura ry:n internetsivut 22.9.2019

https://fi.wikisource.org/wiki/Valtioneuvoston_päätös_Kulomaan_taalajakise_yhdyskunnan_lakkauttamisesta 13.11.2019

https://fi.wikisource.org/wiki/Valtioneuvoston_päätös_Kulomaan_taalajakisen_yhdyskunnan_lakkauttamisesta 13.11.2019

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Backman Sigbritt. Herttoniemen kartano – Säteritiloista museoksi. Helsinki 2016.

Björkman, Sten. Träskändan kartano ja puisto. Teoksessa Aurora Karamzin – Aristokratian elämää. Espoon kaupunginmuseo. Keuruu 2006.

Esitys Helsingin pitäjässä olevan Brändön yksinäisen verotilan No 1 ostosta. Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat no1 1927.

Esitys Herttoniemen tilan ja Turholmanselän rakentamiskysymyksestä. Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat no 36 1930.

Gardberg, C. J ja Kaj Dahl. Suomen kartanoita. Keuruu 2005.

Grotenfelt, Kustavi. Gustaf Finckes register över adelns gods och gårdar 1562, Asiakirjoja, jotka valaisevat Suomen kamerallisia oloja, 2 vihko. Julkaissut Suomen historiallinen seura. Helsinki 1899.

Grotenfelt, Kustavi. Jaakko Teitin valitusluettelo Suomen aatelista vastaan v. 1555-1556, teoksessa Todistuskappaleita Suomen historiaan. Suomen historiallinen seura. Helsinki 1894.

Haikonen, Iris ja Erkki Teräväinen. Kartanon mailla – sätereitä ja rälssimiehiä. Karttakeskus. 2011.

Hakkila, Esko. Lakiasiain käsikirja. Helsinki 1938.

Halminen, Erkki: Kulosaaren kartano vuosina 1937-1987. Helsinki. 1987.

Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, päämietintö 1. Helsinki 1936.

Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, mietintö no 9. Erikoisselvitys Herttuanien liitosalueesta: Herttuanien kylä, Båtvikin yksinäistalo, Puodinkylä ja Brändön kartano Helsingin maalaiskunnassa. Helsinki 1936.

Hautamäki, Ranja. Kartanot kaupungissa. Aalto-yliopisto 2016.

Helsingin kadunnimet 1. Helsingin kaupungin julkaisuja 24. Helsinki 1981.

Helsingin pitäjän historia 1550-1713 (II). 1990.

Helsingin pitäjän historia 1713-1865 (III). 1991

Impola, Henrik. Frälset och dess rusttjänst i Finland på 1500-talet.

Jutikkala, Eino, Gabriel Nikander. Suomen kartanot ja suurtilat I. 1939

Kerkkonen, Gunvor. Helsinge, medeltid. Borgå 1965.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1924. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1927.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1925. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1927.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1927. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1929.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1931. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1933.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1939.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1956, jälkimmäinen osa. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1959.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1957, jälkimmäinen osa. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1960.

Kolbe, Laura. Kulosaari – Unelma paremmasta tulevaisuudesta. 1988

Kulosaaren ja Stansvikin kartanopuistot avattiin yleisölle - Kulosaaren nurmikolle voi mennä piknikille ja pääraennuksen sivuitse kulkea Kivinokan suuntaan. Itä Helsingin uutiset 4.6.1997

Lehtinen, Leena. Karttojen kertomaa – vanhojen karttojen kautta maiseman historiaan. Ympäristöministeriö. Porvoo 2005.

Lönnqvist, Bo. Vanhoja kartanoita Helsingin seudulla. 1995.

Nikander, Gabriel. Byar och gårdar i Helsinge. 1975.

Nikula, Oscar. Augustin Ehrensvärd 1710-1772. Ehrensvärd seura ry. 2011.

Pulma, Panu. Fattigvård i frihetstidens Finland: en undersökning om förhållandet mellan centralmakt och lokalsamhälle. Historialliska Tutkimuksia 129. Suomen historiallinen seura. Jyväskylä 1985.

Putkonen, Lauri. Herttoniemen rakennettu ympäristö. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 1994:23.

Rancken, A,W. Helsingfors - stad och landsbygd. 1937.

Ruoff, Eeva: Vanhoja suomalaisia puutarhoja, Helsinki 2001

Snellman, Alex ja Anna Ripatti. Munkkiniemen kartano – Maaseudun aristokraattiasunnosta Koneen kaupunkikonttoriksi. Helsinki 2015.

Tuohimaa, Pasi. Kulosaaren kartano eli loistonsa päiviä 1800-luvun lopulla. Helsingin Sanomat 6.9.1998

Viitteet

- 1 Kerkkonen, s.164.
- 2 Helsingin kadunimet 1, s. 17. *Nimi sisältänee partiippiimuodon bränd 'poltettu' verbistä bränna 'polttaa'. Saaren nimen merkityksen suhteen voidaan viitata Pohjanmaan ruotsalaismurteiden sanoihin brändland 'kaskimaa; maa, metsäalue tai saari, missä metsäpalo on raivonnut' ja brändskog 'metsä, jonka kulovalkea on hävittänyt'. Alkuperäinen lähde: Ivar Westman, Nyländska önamn I s. 85 ja siinä mainittu kirjallisuus.*
- 3 Vuonna 1345 kuningas Maunu Eerikinpoika julkaisi ns. Täljen säädöksen, joka merkitsi, että ratsupalvelukseen ilmoittautunut talonpoika korotettiin rälssimieheksi ja hän sai verovapauden tilaansa, jota sen jälkeen vähitellen alettiin kutsua säteriksi. Rälssitila oli siis maaveron maksusta vapautettu maatila ja rälssitilan keskus oli asuinkartano, jota kutsuttiin säteriksi. Gardberg, s. 7.
- 4 Impola, s. 102. On epäselvää, liittyykö maininta luettelossa hänen omistamaansa vanhaan rälssitilaan Bockbackassa vai Brändööseen. Vuonna 1555-56 laaditussa valitusluettelossa hänet mainitaan perintötilallisenä ja rälssimiehenä, ja luettelossa on selvä viittaus Brändööseen. Grotenfelt 1894, s. 168. Tämän perusteella voisi päätellä Brändön tilasta muodostuneen rälssitila jo 1550-luvulla. Helsingin pitäjän historia - teoksen mukaan Brändöön tilasta muodostui rälssitila vasta 1560-luvulla. Helsingin pitäjän historia 1550-1713. s. 338. Filpusson mainitaan rälssimiehenä myös vuoden 1562 Suomen ratsupalvelus- ja läänitysluettelossa. Grotenfelt 1899, s. 80, Kymmenysluettelossa vuonna 1558-1579 tila mainitaan Herttoniemen alaisena. Filpussonia yhdisti aatelissäytyyn avioliitto, eli hän ei ollut varsinainen aatelismies.
- 5 Impola, s. 102
- 6 Helsingin pitäjän historia 1550-1713. s. 200. Kirjassa kerrotaan, että hän oli Filpusonin tyttären mies, tosiasiassa hän lienee ollut Filpusonin pojan tyttären mies. Myös Malmin tila ja Bockbacka siirtyi samalla Mårtenssonille. Simonsson oli kruunun virkamies, joka 1500-luvun lopulla toimi Helsingin laivanveistämöiden kirjurina. Helsingin pitäjän historia 1550-1713. s. 337.
- 7 Impola, s. 300. ”Täyden rälssin oikeuksia nauttiville sätereille oli ominaista, että aatelisten erioikeuksien perusteella ne vapautettiin sekä valtiolle maksettavasta verosta, että ratsupalveluksen suorittamisesta (=säterivapaus). Säterin piti rakentaa ja ylläpitää päärakennus.” Hakkila, s. 598–599.
- 8 Helsingin pitäjän historia 1550-1713 s. 64.
- 9 Torcken tytär oli tietävästi naimisissa Henrikin sisaren pojan kanssa. <http://www.elisanet.fi/matti.ruostela/Talot5>
- 10 Helsingin sockens historia 1550-1713, s. 203
- 11 Gardberg, s. 7.
- 12 Helsingin pitäjän historia 1550-1713 s. 344. Tämä tarkoitti sitä, että kartanon täytyi vapauksien vastapalvelukseksi ylläpitää rakuunaa. Rakuuna oli sotilas, joka taisteli jalan, mutta liikkui ratsastaen. Gardberg, s. 8. ”Kuningas Kaarle XI:n toimeen panema iso reduktio jatkui vuodesta 1680 toimeen 1710-luvulle asti. Siinä aatelille läänitettyjä maita siirrettiin takaisin kruunulle. Isossa reduktiossa valtiolle jäi peruuttamatta aineoastaan aatelisten vanha rälssi, minkä takia suurtilat eivät pienentyneet. Reduktion ja ruotujakolaitoksen seurauksena Ruotsi-Suomen geometrisia kartoituksia alettiin tekemään uudestaan. Maanmittaustoitminnan kasvusta kertoo maanmittauslaitoksen perustaminen vuonna 1683.” Lehtinen, s. 29
- 13 Gardberg, s. 8.
- 14 Helsingin pitäjän historia 1713-1865, s. 66
- 15 Helsingin pitäjän historia 1713-1865, s. 66. Lampuoti oli koko tilan vuokraaja.
- 16 Hämäläinen, s. 52
- 17 Helsingin pitäjän historia 1713-1865. s. 66
- 18 Nikula, s. 41.
- 19 Nikula, s. 430.
- 20 Nikula, s. 431.
- 21 Hämäläinen, s. 52.
- 22 Nikula s. 44-45. Nikula kirjoittaa, että ”ajan hengen mukaan Ehrensvärdin huoli lähimmäisistään oli pohjimmitaan käytännöllistä. Hän oli todennut, että värvättyjen sotilaiden lapsista jopa 60-75 % eli 6000-7000 lasta kuoli puutteeseen ja riittämättömän hoidon vuoksi jo imeväisiässä. Tämä oli valtava menetys maalle ja sen taloudelle. Sotilaiden pojista olisi saanut parhaat alokkaat, mutta nyt nälkä ja puute saivat heidän kaihtamaan sotilasuraa. Kassaa kerrytettiin mm. vuokratuloilla ja säästyneillä palkkaroilla.”
- 23 Nikula s. 45.
- 24 Pulma, s. 135-136. Joissakin lähteissä puhutaan (esim. Backman, s. 31), että Ehrensvärd perusti lastenkodin ensin Herttoniemeen vuonna 1753, mutta Pulman tekstissä tästä ei ole mainintaa ja jo vuoden 1754 kartassa lastenkoti on merkitty Brändööseen.

- 25 Nikula s. 45.
- 26 Nikula. s. 46. *"Lastenkodille kerättiin varoja muista varuskunnista ja mm. Espoon Mäkkylän ja Strömforssin Tessjön Holmgårdin virkatalojen tuotoista. Lastenkodin joutokunnan haltuun vuonna 1762 otettu Holmgård annettiin lopulta vuokralle lastenkodin hyväksi [=vuokratulot annettiin lastenkodille]. Voidakseen ylläpitää lastenkotia Ehrensvärd oli jo kahdentoista vuoden ajan (1753-65) luopunut Brändön rusthollinsa tuotoista ja jopa maksanut käteisellä rytimaasta saamansa tulot."*
- 27 Björkman, s. 105.
- 28 Hämäläinen, s. 55.
- 29 Nikula. s. 46.
- 30 Nikula s. 430.
- 31 Nikula. s. 46.
- 32 Helsingin pitäjän historia 1713-1865, s. 354
- 33 Hämäläinen, s. 55.
- 34 Halminen. s. 4.
- 35 Backman, s. 53.
- 36 Placemajor = Korkeampi upseeri, joka oli komendantin lähin apulainen linnoituksessa. Piper toimi vuoden aikana ensin Ehrensvärdin alaisuudessa ja Ehrenvärdin kuoleman jälkeen komendatti Johan Sparren alaisuudessa.
- 37 *"Tapa ottaa palovakuutuksia levisi Suomeen Ruotsista 1790-luvulla Saadakseen palovakuutuksen piti tontinomistajan ensin laatia hyvin yksityiskohtainen kuvaus rakennuksestaan ja tontistaan. Siinä täytyi kuvata rakennuksen ulkomuoto ja mitat, eri huonetilojen mitat ja kiinteän sisustuksen yksityiskohdat kuten kaakeliuunit, lattialankut sekä useimmiten myös tapettien väritys." Arfman 2015.*
- 38 Jutikkala, s. 384. Palovakuutusasiakirja on vaikealukuinen, eikä sitä ole tämän työn yhteydessä käännetty tai tulkittu kuin vain osaksi.
- 39 Granqvist.
- 40 *"..eikä kenelläkään heistä ollut arkkitehdin akateemista koulutusta eli tutkintoa jonkin Euroopan suurkaupungin taideakatemiasta. Helsingin uudelleen rakennuskomitean puheenjohtaja Johan Albert Ehrenstöm piti Pehr Granstedtia kaupungin parhaana käytettävissä olevana arkkitehtina ja taitavana rakennushankkeiden toteuttajana, joskin häneltä puuttui Ehrenstömin mukaan taiteellinen näkemys. Granstedt tunsu uusklassisen arkkitehtuurin muotokielen ja periaatteet ja seurasi niitä omista suunnitelmissaan." Snellman, s.30*
- 41 Snellman, s.30. Samaan aikaan Granstedt suunnitteli myös Munkkinimen kartanoa. Pehr Granstedt suunnitteli myös Riilahden (1804), Stensbölen (1814), Fiskarsin (1815) ja Orisbergin (1819) kartanot.
- 42 Hämäläinen, s. 53. Kuvaus rakennuksesta löytyy mm. Lauri Putkosen Herttoniemen rakennettu ympäristö teoksesta, sivuilta 9-10.
- 43 Lönnqvist, s. 22
- 44 *"Wulisman aikaiset laajat perunaviljelmät viittaavat melko selvästi viinanpolttoon. 1800-luvun alussahan perunanviljely pohjoismaissa yleisty, kun siitä opittiin polttamaan viinaa. Vielä myöhemminkin kartanosta myytiin paitsi vilja- ja maitotuotteita myös viinaa". Hämäläinen, s. 53.*
- 45 Hämäläinen, s. 53.
- 46 Lönnqvist s. 25
- 47 Kartanopuutarhaa kuvaava teksti perustuu pitkälti näihin kuviin.
- 48 Harvia, päämietintö 1, s.116.
- 49 Harvia, mietintö no 9, s. 14.
- 50 *Valtioneuvoston Suomen asetuskokoelma 49/1922. Valtioneuvoston päätös. Kulomaan taajaväkisen yhdyskunnan järjestämisestä. Annettu Helsingissä, 15 päivänä helmikuuta 1922. Valtioneuvosto on, Sisäasiainministeriön esittelyssä, määrännyt, että asutus sillä Helsingin pitäjässä sijaitsevan Brändön yksinäisen säteritilan N:o 1 osalla, joka maarekisterissä on merkitty RN:olla 11, on järjestettävä taajaväkisten maalaisyhdyskuntain järjestämisestä eräissä tapauksissa 15 päivänä kesäkuuta 1898 annetun asetuksen mukaan sekä että Uudenmaan läänin maaherran tulee puheenalaiselle yhdyskunnalle, jonka nimi on oleva Kulomaa (ruotsiksi Brändölandet), vahvistaa rakennusjärjestys ynnä asemakaava. Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot. Helsingissä, 15 päivänä helmikuuta 1922. V. t. Sisäasiainministeri Heimo Helminen. https://fi.wikisource.org/wiki/Valtioneuvoston_päätös_Kulomaan_taajaväkise_yhdyskunnan_lakkauttamisesta*
- 51 *Suomen asetuskokoelma 370/1938. Valtioneuvoston päätös. Kulomaan taajaväkisen yhdyskunnan lakkauttamisesta. Annettu Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 1938. Valtioneuvosto on sisäasiainministeriön esittelystä määrännyt, että Kulomaan taajaväkinen yhdyskunta on lakkauttamisesta 1 päivästä tammikuuta 1940 lukien. Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 1938. Sisäasiainministeri Urho Kekkonen. Vanhempi hallitussihteeri Erkki O. Mantere. https://fi.wikisource.org/wiki/Valtioneuvoston_päätös_Kulomaan_taajaväkisen_yhdyskunnan_lakkauttamisesta*
- 52 *"Kulosaaren kartanon mannermaalla sijaitseva kantaosa, Brändön yksinäinen verotila, R.N:o 1, siirtyi tarkoitusta varten perustetun yhtiön Brändö Gärds Aktiebolag'in haltuun v. 1919. Yhtiön osakepääoma oli 3,200,000 markkaa. Siihen asti olivat tilan omistaneet aikaisemmin mainitun vapaaherra J. Cronstedtin oikeudenomistajat. Yhtiön omistama alue käsitti 48.03 ha maata ja 35.91 ha vettä. Yhtiö suunnitteli alueen järjestämistä huvilakaupungiksi, missä tarkoituksessa aluetta varten hankittiin asemakaavakin, jonka laati arkkitehti Eliel Saarinen. Kun kuitenkin tonttien kysyntää ei ilmaantunut, rupesivat yhtiön*

osakkaat tarjotaan osakkeitaan kaupungille. Ensimmäinen tarjous tehtiin v. 1919, jolloin kaupungin olisi ollut 4 milj. markalla ostettava yhtiön 3,250 osakkeesta 2,950, mikä vastasi noin Smk. 8: 30 m²:ltä [= 8,30 suomen markkaa per neliö]. V. 1923 tarjottiin kaupungille 10 ha käsittävä ranta-alue tilan kaakkoisosasta. Hinta tästä ynnä siihen liittyvästä vesialueesta arvioitiin 873,800 markaksi. V. 1925 tarjottiin kaupungille koko tila sekä lisäksi Kivinokka, joka, kuten edellä on mainittu, silloin jo kuului Brändö Villastadille. Hinta arvioitiin 4 milj. markaksi. Vihdoin tehtiin tilasta ilman Kivinokkaa uusi tarjous v. 1927, jolloin yhtiön pääosakkaina esiintyivät Kansallis-Osake-Pankki ja Liitto-pankki OY. Tilasta vaadittu hinta oli nyt 3,200,000 markkaa. Tästä laskettiin rakennusten arvoksi 200,000 markkaa, maa-alueen arvoksi 2,610,000 markkaa eli Smk. 5: 40 m²:ltä [= 5,40 suomen markkaa per neliö] ja vesialueen arvoksi 1 mk. m²:ltä [= 1 suomen markkaa per neliö]. Koko hinta oli maa-alueen m²:ä kohti Smk. 6: 67 [= 6,67 suomen markkaa per neliö]. Nyt kauppa solmittiin. Kaupunginvaltuuston päätös tehtiin helmikuun 9 päivänä 1927. (P. A. n:o 1 v:lta 1927.) Kun yhtiön omaisuus näin oli muutettu rahaksi, purettiin yhtiö v. 1929." Harvia, päämietintö 1, s. 116.

53 Vuoden 1924 myyntitarjouksen jälkeen kaupunginhallitus lausui, "että huomioon ottaen mainitun maan ja vesialueen aseman m. m. kaupungin omistaman Herttonäsin kartanon rajoihin nähden, periaatteellisesti olisi tärkeätä, että kaupunki omistaisi ne. Kuitenkin oli epävarmaa, jos ne koskaan satamateknilliseltä kannalta tulisivat olemaan kaupungille suuremmasta merkityksestä. Kivinokan alue ei ainakaan sopisi öljysatamaksi. Tähän nähden ja kun hallituksen mielestä kaupungille tarjottua aluetta lähimmässä tulevaisuudessa ei voitu edullisesti käyttää muunlaatuisten tavarain satamapaikkana, varsinkin kun sen käyttäminen olisi omiaan ehkäisemään satamaliikenteen keskittämistä, ei hallitus, ottaen huomioon sen hinnan, katsonut voivansa puoltaa mainittua ostoa". Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1924, s. 10

54 Eräiden tilusten ostotarjousten epäminen. Osakeyhtiö Pohjoismaiden yhdyspankin haaraosasto Privatbanken sekä puoliset C. ja E. Linder [Eva Linder os. Cronstedt] olivat tarjonneet kaupungille lunastettavaksi kaikki 3,250 Brändö gård aktiebolag nimisen yhtiön osaketta 1,250 markan hinnasta osakkeelta eli yhteensä 4,062,500 markasta, ja Aktiebolaget Brändö villastad oli ilmoittanut olevansa suostuvainen myymään Kivinokka nimisen niemen 2,900,000 markan hinnasta, mutta rahatoimikamari päätti myyjäin tiluksille määräämään korkeaan hintaan katsoen sekä koska kaupunki ei niitä välittömästi tarvinnut, evätä tarjoukset. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1925, s. 153

55 Brändön kartanon kantatila käsittää 47,95 ha maa- ja 39,0 ha vesialuetta. Tilalla on useita rakennuksia, joista muutamat ovat hyvässä kunnossa, toiset taas enemmän tai vähemmän rappiotilassa. Tilaan kuuluu osin viljelyksiä ja tasaista viljelyskelpoista maata, osin mäkistä metsämaata, joskaan ei mainittavia tasoeroja ole olemassa. Tilan omistaa Brändö Gårds Aktiebolag yhtiö, jonka osakkeet nykyään ovat yhtymän hallussa, jossa pääosakkaina ovat Kansallis-Osake-Pankki ja Liittopankki OY. Merkittävää oli myös, että nyt kaupungille tarjottiin kiinteistöä, eikä yhtiön osakkeita. Esitys Helsingin pitäjässä olevan Brändön yksinäisen

verotilan No 1 ostosta, s. 1. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1927, s. 11-12

56 Esitys Aktiebolaget Brändö Villastad yhtiön omistamien maa- ja vesialueiden sekä Brändö Spårvägsaktiebolag yhtiön laitteiden ja muun omaisuuden ostamisesta.

57 "Kaupungin öljyntuonnin keskuksiksi on ehdotettu Sörnäisten nientä, Hietanientä, Herttonientä heti Brändön kartanon itäpuolella, Kivinokkaa, Pohjoissatamaa, Sompasaarta, Nihtisaarta, Kana- ja Kukkosaaaria sekä Herttoniemen itäistä lahtea. Kun Brändönkartanon ja Kivinokan ostokysymystä käsiteltiin vuonna 1925 ehdotti kaupungininsinööri Lindqvist, että viimeainittu alue järjestettäisiin öljyn tuontisatamaksi. Kivinokan suhteellisesti keskeinen asema keskellä Vanhankaupunginlahtea, pitkä purjehdusväylä Pohjois- ja Sörnäisten sataman kautta ja Kulosaaren silta, vaikeus järjestää suljettu purkamisallas ja saada hyvä rautatieyhteys sekä alueen vaikea, epätasainen maasto, joka tosin helpottaisi yksinäisten öljyn kokoomalaaksojen järjestämistä, mutta suurella määrällä kallistaisi rautatieraitteitten piteitten rakentamista ovat tehneet sen, että satamaosasto ei ole voinut puoltaa ehdotusta." Esitys Herttoniemen tilan ja Turholmanselän rakentamiskysymyksestä.

58 Kolbe 1988, s.30.

59 "Brändön tilan päärakennus ynnä se osa sitä ympäröivää puistoa, joka siihen aikaan ei ollut annettu vuokralle, samoin kuin pienehkö, kahdeksan huonetta käsittävä asuinrakennus ja päärakennuksen vieressä sijaitseva talousrakennus vuokrattiin ravintoloitsija R. Joffsille viideksi vuodeksi kesäkuun 1 p:stä lukien 36,000 markan vuosivuokrasta." Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1927, s. 146-147. Vuodesta 1928 alkaen vuokra-alueeseen kuului myös viljelykset, jotka olivat olleet puutarhuri O. Sirenin vuokraamina edellisenä vuonna.

60 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937, s. 47

61 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937, s. 286

62 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937, s. 286

63 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1931, s.311

64 Hautajärvi

65 Karttaa kansanpuiston rajoista ei tämän työn yhteydessä ole vielä löytynyt. Kansanpuisto-osaston vuosikertomukset eivät ole vuosilta 1930-31 säilyneet.

66 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1931, s.41

67 "Kalastajatorpan vuokraaminen. Lautakunta päätti vuokrata Kivinokan kansanpuistoalueella sijaitsevan kalastajatorpan konttoristi G. Berlinille seuraavilla ehdoilla: 1) vuokra-aika on 5 vuotta; 2) alue käsittää noin 1.4 hehtaaria, josta noin 0.6 hehtaaria on viljelysmaata (tätä nykyä

niittyä); 3) herra Berlinille luovutetaan heti kyseessäoleva alue lukuunottamatta niittyä, joka on toistaiseksi vuokrattu ravintoloitsija R. Joffsille 6 kuukauden irtisanomisajalla, joten herra Berlin saa haltuunsa tämän alueen 7 kuukauden kuluttua; sekä 4) herra Berlin suorittaa 500 markan vuosivuokran ja sitoutuu kunnostamaan alueella olevan kalastajatorpan sekä siihen kuuluvan saunarakennuksen; saunarakennuksessa oleva huone on heti kunnostettava ja luovuttaa herra Berlin sen Kivinokan kansanpuiston kesä-vartijoille yöpymis- ja aterioimis- y.m. tarkoituksiin.” Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1931, s.311

- 68 Hautajärvi
- 69 Hautajärvi
- 70 Hämmäläinen, s. 4.
- 71 Hämmäläinen, s. 5.
- 72 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1956, jälkimmäinen osa s. 241
- 73 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1956, jälkimmäinen osa s. 262 ja s. 277
- 74 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1957, jälkimmäinen osa s. 81
- 75 Kulosaaren ja Stansvikin kartanopuistot avattiin yleisölle. - Kulosaaren nurmikolle voi mennä piknikille ja päärakennuksen sivuitse kulkea Kivinokan suuntaan. Itä Helsingin uutiset 4.6.1997
- 76 Hautamäki, s. 145.

Kuvailulehti

Tekijät:	Niina Alapeteri, Tiina Perälä
Julkaisun yhteyshlö:	Johanna Himberg
Julkaisun nimi:	Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet
Sarja:	Helsingin kaupunkiympäristön julkaisuja
Sarjanumero:	2019:31
Julkaisuaika:	2019
ISBN:	ISBN 978-952-331-696-6(verkkojulkaisu)
ISSN:	ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
Kieli, koko teos:	Suomi

Tiivistelmä:

Kulosaaren kartano on maa–kunnallisesti ja helsinkiläisittäin merkittävä 1700-luvulta peräisin oleva historiallinen kartanomiljö. Kartanoalueen historia alkaa jo 1500-luvun alusta, mutta sen vanhinta kerrostumaa edustaa 1750-luvulta peräisin oleva ja edelleen käytössä oleva sisäntulotie sekä samalta ajalta peräisin oleva tupakkalato. Kartanoalue on ollut Helsingin kaupungin omistuksessa vuodesta 1927 lähtien.

Kartanoalueen maisema on kokenut suuria muutoksia historiansa aikana. Kartanon ydinalueen muodostavat nykyään kartanon päärakennus, säilyneet asuin- ja talousrakennukset sekä kartanopuisto puukujanteineen. Historiallisesti kerrostunut kartanoympäristö on pienentynyt 1900-luvulta lähtien vähitellen, eikä alkuperäisen kartanon aluetta enää hahmota maisemassa. Kartanoalueen pellot ja metsäalueet on pitkälti otettu virkistyskäyttöön siirtolapuutarha- ja viljelypalsta- sekä kesämaja-alueiksi ja ranta-alueet ovat satamatoimintojen käytössä. Kaikki kartanon talouspihaan kuuluneista rakennuksista purettiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä maataloustoiminnan vähitellen loppuessa.

Selvityksen tavoitteena on ollut kartoittaa kartanoalueen maisematilan ja kartanopuiston kehitysvaiheet sekä arvioida kohteen nykytilaa, säilyneisyyttä ja merkittävyyttä. Lopuksi on annettu suositukset alueen kehittämiseksi siten, että alueen kulttuurihistorialliset arvot säilyvät. Laadittu selvitys toimii kartanoalueen asemakaavoituksen ja kehittämisen lähtöaineistona.

Sammanfattning:

Brändö gård är en landskapsmässigt och lokalt betydande gårdsmiljö från 1700-talet. Gårdsmiljöns historia började redan i början av 1500-talet, men gårdsområdets äldsta bevarade skikt består av entrévägen från 1750-talet, som fortfarande är i bruk, och tobaksladan från samma tidsperiod. Gårdsområdet har ägts av Helsingfors stad sedan år 1927.

Gårdsområdets landskap har under sin historias gång präglats av stora förändringar. Gårdens centrala del består i dess nuläge av gårdens huvudbyggnad, de bevarade bostads- och ekonomibygnaderna samt gårdsparken med alléer. Den historiskt skiktade gårdsmiljöns omfång har så småningom krympt fr.o.m. 1900-talet, och gårdsområdets ursprungliga omfattning uppfattas inte längre i landskapet. Gårdens åkermarker och skogsområden har i stor mån tagits i bruk som fri-luftsområden och består numera av koloniträdgårdar, odlingslotter och sommarstugeområden. Gårdens strandområden är i hamnbruk. I och med att jordbruket så småningom upphörde, revs alla de byggnader som hörde till ekonomigården under 1900-talets första årtionden.

Utredningens mål har varit att kartlägga utvecklingsskedena för gårdens landskapsstruktur och gårdspark samt värdera området nuläge, hur väl området bevarats samt dess signifikans. På basis av dessa har rekommendationer för områdets utvecklande formats, med målet att bevara områdets kulturhistoriska värden. Utredningen fungerar som utgångsmaterial för gårdsområdets detaljplanering och utveckling.

Avainsanat:

Kulosaaren kartano, Kivinokka, ympäristöhistoriallinen selvitys, kehittämisperiaatteet

Helsinki

Helsinki

KIVINOKAN YLEISSUUNNITELMA

10.2.2021

maisema-arkkitehtitoimisto
NÄKYMÄ Oy

Työn tilaaja: Helsingin kaupunki/ Kaupunkiympäristön toimiala
Vastuhenkilö: Johanna Himberg, Maija Lounamaa
Työn laatija: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy
Teksti: Niina Alapeteri, Tiina Perälä, Elina Renkonen, Ronja Rajamäki / Näkymä Oy
Taitto: Niina Alapeteri, Elina Renkonen / Näkymä Oy
Nykytilan valokuvat: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy ellei toisin mainittu
Suunnitelmakuvat: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy ellei toisin mainittu
Kansikuva: Näkymä Kivinokan kärjestä toukokuussa 2020.

Sisällysluettelo

Johdanto	5
Työn lähtökohdat	7
Alueen historiaa	7
Kivinokan kulttuurihistorialliset arvot, vaalittavat ominaispiirteet ja kehittämisperiaatteet	10
Luontoarvot	13
Kaavoitustilanne ja laaditut suunnitelmat	14
Rastilan leirintätoimintojen siirtäminen Kivinokkaan	15
Nykytila ja ongelmakohdat	16
Yleissuunnitelma	18
Tavoitteet - Visio Kivinokasta	18
Yleissuunnitelman selostus	21
Kulosaaren kartanoalueen viitesuunnitelma	37
Viitesuunnitelman tavoitteet	37
Kulosaaren kartanoalueen kehittämisen visio -	39
Merellisen virkistyksen ja matkailun konsepti	39
Viitesuunnitelman selostus	42
Loppuviitteet	50
Lähdeluettelo	51

Näkymä Kivinkkalaisten kesämaja-alueen luoteisosasta merelle toukokuussa 2020.

Johdanto

Kivinokka sijaitsee Itä-Helsingissä, Kulosaaren ja Herttoniemen kaupunginosissa, Vanhankaupungin selälle työntyvällä niemellä, Kulosaaren ja Herttoniemen metroasemien välissä. Suunnittelualue rajautuu etelässä Kipparlahdensilmukaan ja pohjoisessa Vanhankaupungin selän merialueisiin, idässä Herttoniemen siirtolapuutarha-alueeseen ja Kivinokan vanhaan metsään, lännessä Naurissalmeen. Kivinokan yleissuunnitelman suunnittelualueeseen kuuluvat kesämaja-alueet sekä niiden väliin jäävät metsä- ja ranta-alueet, Kulosaaren kartano-alue rakennuksineen, viljelypalsta-alueet ja venesatama-alueet. Viitesuunnitelman suunnittelualue on Kulosaaren kartano-alue. Suunnittelualueiden rajaukset on esitetty oheisessa kartassa.

Kulosaaren kartanon entisille maille muodostunut Kivinokan merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Kivinokka on osa Helsingin merellistä kansanpuistojen ketjua ja sen kesämaja-alueet ovat osa ainutlaatuisia helsinkiläistä kesämajakulttuuria. Kivinokka toimii Kulosaaren ja Herttoniemen asukkaiden lähivirkistysalueena, mutta on osa laajempaa Vanhankaupungin selän rantoja kiertävää viheraluekokonaisuutta sekä lisäksi osa Helsingipuistoa ja Viikki-Kivikko -vihersormea. Alue on helposti saavutettava ja on virkistyspalveluineen vetovoimainen kohde, joka houkuttelee kävijöitä ympäri Helsinkiä ja pääkaupunkiseutua. Sen keskeinen sijainti tiivistyvän kaupungin äärellä tekee siitä poikkeuksellisen tärkeän virkistysalueen. On odotettavaa, että tulevaisuudessa sen kävijämäärät kasvavat huomattavasti.

Kivinokka on siirtolapuutarhaa lukuun ottamatta asemakaavoittamatonta aluetta. Helsingin kaupunki on käynnistänyt asemakaavatyön, jossa Kivinokan aluetta suunnitellaan virkistys- ja viheralueeksi ja monipuolisesti merellistä virkistystä ja matkailua palvelevaksi alueeksi.

Kivinokan yleissuunnitelma ja Kulosaaren kartanoalueen viitesuunnitelma on laadittu asemakaavoituksen tueksi. Työn lähtökohtana on ollut alueen luontoarvojen, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kartanomiljöön ja perinteisen kesämajatoiminnan säilyminen sekä yleisen virkistyskäytön ja merellisen virkistykseen ja matkailun kehittäminen alueella yleiskaavan mukaisesti. Suunnitelman tärkeänä lähtökohtana on ollut myös Kivinokan omaleimaisuuden ja ominaispiirteiden säilyminen.

Yleissuunnitelmassa on tutkittu Kivinokan rantojen virkistyskäytön lisäämistä sekä virkistyskäyttöä tukevia palveluita ja niiden sijoittumista alueelle. Työssä on kartoitettu Vanhankaupunginlahtea kiertävän yhtenäisen rantareitin Kivinokalle sijoittuvien puuttuvien osuuksien linjausvaihtoehtoja. Lisäksi suunnitelmassa on selvitetty kesämajojen siirtoa ja tutkittu uusien kesämaajapaikkojen sijoittelua rantojen vapaan virkistyskäytön mahdollistamiseksi.

Viitesuunnitelmassa on hahmoteltu alueelle sopiva merellisen virkistykseen ja matkailun konsepti, jonka pohjalta aluetta, sen virkistyskäyttöä ja matkailupalveluja ja sitä tukevia toimintoja on suunniteltu. Ehdotetut suunnitelmaratkaisut ovat historiallista kartanomiljöötä ylläpitäviä ja kokonaisuutta säilyttäviä ja kehittäviä sekä alueen matkailua ja virkistyskäyttöä tukevia. Suunnitelmassa on otettu kantaa

matkailupalveluita varten rakennettavan uudisrakentamisen sijoittumiseen sekä sen mittakaavaan ja käyttötarkoitukseen.

Suunnitelmat on laadittu huhtikuun 2020 ja tammikuun 2021 välisenä aikana Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan toimeksiannosta Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:ssä, jossa työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehdit Niina Alapeteri, Elina Renkonen ja Tiina Perälä sekä maisema-arkkitehtiopiskelija Ronja Rajamäki. Työtä on kaupunkiympäristön toimialan maankäyttö ja kaupunkirakenneyksikössä ohjanneet maisema-arkkitehti Maija Lounamaa, maisema-arkkitehti Johanna Himberg ja liikennesuunnittelija Markus Ahtiainen.

Suunnittelualan rajaus vuoden 2019
ilmakuvan päällä. Helsingin kaupunki.

Suunnittelualan sijainti vuoden 2020
ilmakuvan päällä. Helsingin karttapalvelu.

Työn lähtökohdat

Alueen historiaa

Kulosaaren kartano

Kulosaaren kartano on maakunnallisesti ja helsinkiläisittäin merkittävä 1700-luvulta peräisin oleva historiallinen kartanomiljö. Historiallisesti kerroksellisen kartanoalueen historia alkaa jo 1500-luvun alusta, mutta kartanoalueen rakennetun ympäristön säilynyt vanhin kerrostuma on 1750-luvulta. Uusimmat kerrokset ovat peräisin 1950- ja 1960-luvuilta. Kulosaaren kartano ei ole koskaan ollut suurtila, mutta sen sijainti meren äärellä ja Helsingin kantakaupungin lähellä on ollut merkityksellinen. Kartano on kuulunut Suomenlinnan vaikutuspiiriin ja sen omistajina ovat olleet Suomen ja Helsingin historiasta tutut merkkihenkilöt. Tunnetumpia heistä ovat sotamarsalkka Augustin Ehrensvärd ja vapaaherra Johan Cronstedt.

Kartanopuisto sijaitsee rannalla Naurissalmen suulla kapeikossa kahden merenselän välissä, maisemallisesti keskeisellä paikalla. Kulosaari edustaakin tyypologialtaan helsinkiläisiä merenrantakartanoita, jotka ovat leimallisia erityisesti itäiselle Helsingille.¹ Kartanon historiallinen maisematila on osin säilynyt. Kartanoalueen pellot ja niityt ovat vain osin säilyneet avoimina ja viljelyksessä, mutta 1600-luvulta asti metsäisinä säilyneet selänneet ja kumpareet muodostavat edelleen kartanoalueen maisematilan rungon. Metsäkumpareet ovat maisemallisesti ja historiallisesti merkittävä ja olennainen osa Kulosaaren kartanoaluetta ja tarjoavat myös rauhallisen taustan kartanon päärakennukselle avautuvilla näkyville.

Kartanoalueen sydämenä on säilynyt 1810-luvulta peräisin oleva päärakennus ja Johan Cronstedtin aikainen kartanopuisto puukujanteineen. Kartanopuiston keskiakselin perushahmo on edelleen havaittavissa, vaikka päärakennuksen edustalle sijoittunut edustuspuutarha kaarevine käytäväsommitelmineen ja istutuksineen ei ole säilynyt. Päärakennukselta avautuvaa keskiakselia kehystävät puukujanteet sen molemmilla puolilla. Puiston vanhimmat puut ovat peräisin 1800-luvun alusta. 1800-luvulla perustetun puutarhan suunnitelma ei ole säilynyt, mutta on todennäköistä, että säilyneen aksiaalisen kartanopuiston lisäksi kartanoalueeseen kuului myös laajempi ja luonnonmukaisempi maisemapuisto. Sisäätulokujanne on olennainen osa kartanoaluetta. Kaupunkikuvallisesti merkittävä sisäätulokuja kertoo lähestyvistä kartanosta ja luo saapumiseen juhlavuutta.

Kartanolla on ollut suuri merkitys koko lähitieneen kehittymiselle ja nykyisen virkistysaluekokonaisuuden syntyyn. Kartanoalueen siirryttyä kaupungin omistukseen alkoi alueen tuleva käyttö vähitellen hahmottua, kun sinne alkoi vakiintua virkistystoimintoja; ensin kansanpuisto, sitten siirtolapuutarha ja kesämaja-alueet, ja myöhemmin myös venesatamatoiminnot. Kartanon pitkäaikainen vuokraaminen kuntatyöntekijöiden yhdistykselle on osaltaan säilyttänyt ja turvannut alueen virkistyskäyttöä.

Kulosaaren kartanolle saavutaan lehmuskujaa pitkin.

Kansanpuisto

Kivinokka on osa Helsingin kansanpuistojen historiaa. Helsingin ensimmäiset kansanpuistot perustettiin 1880-luvulla, ja 1900-luvun alussa kansanpuistoaate yleistyi. Helsingissä oli kansanpuistoja jo 1800-luvulla, jolloin niitä ylläpitivät anniskeluyhtiöt. Kansanpuistot kunnallistettiin vasta 1919, josta lähtien kaupunki vastasi niistä. Kansanpuistot olivat ulkoasultaan melko luonnonmukaisia, tyypillisesti kevyesti rakennettuja laajoja niitty- ja metsäalueita, jotka sijaitsivat kaupungin laidalla, kuten Helsingin ensimmäiset kansanpuistot Seurasaaari ja Korkeasaari. Kansanpuistot tarjosivat monenlaista virkistystoimintaa, ja telttailu oli sallittua viikonloppuisin. Helsingin kansanpuistoihin kuuluivat 1930-luvulla edellä mainittujen vanhimpien kansanpuistojen lisäksi Lauttasaaren eteläosa, Mustikkamaa, Pihlajasaari, Satamasaari ja Tullisaari sekä Varsasaari Espoossa.

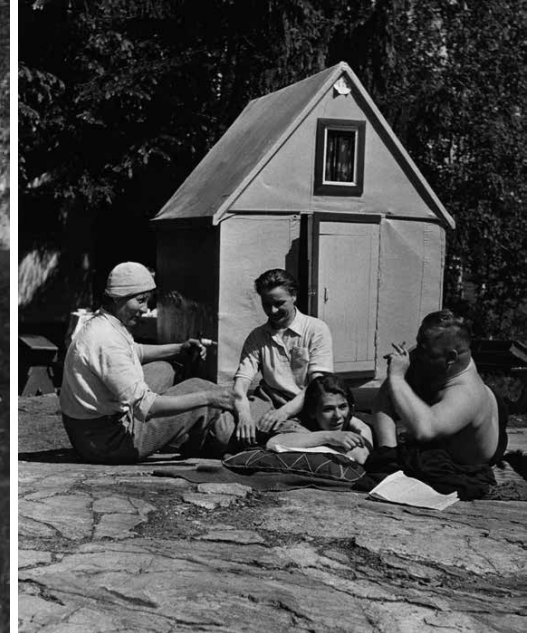
Kivinokasta muodostui kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään työväestön kesäretkeilyalueena. Helsingin yleiskaavassa todetaan historiallisista kansanpuistoista seuraavasti: "Kansanpuistot ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kaupunkilaisten virkistys- ja lomailualueita. Kansanpuistot tulee säilyttää ja kehittää alueita merellisen Helsingin keskeisinä tukikohtina nykypäivän "kansanpuistoina". Alueiden virkistyspalveluja ja -toimintaa ja saavutettavuutta tulee parantaa. Lomamaja-alueiden julkisuusastetta tulee lisätä." ²

Kuvat vasemmalta oikealle:

Telttailua Kivinokassa.
Museovirasto, 1932.

Pahvimaja.
Helsingin kaupunginmuseo, 1957.

Kivinokkalaiset ryhmäkuvassa.
Museovirasto, 1935.

Kesämaja-alueet

Helsingiläinen kesämajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. Helsingissä on yhteensä noin 1600 kesämajaa. Kivinokka on Helsingin kesämaja-alueista suurin, alueella on yli 600 majaa. Kesämaja-alueiden ja Kivinokan julkisen virkistyskäytön juuret ovat 1910-luvulla, jolloin Sömäisten työväenyhdistys vuokrasi Kivinokan alueen yhdistyksen jäsenilleen vapaa-ajan viettopaikaksi ja kesäretkelyalueeksi. Kivinokasta haettiin helpotusta kivi kaupungin melun, pölyn ja ahtaiden asuntojen vastapainoksi. Siellä vietettiin kesäöitä ensin teltoissa ja myöhemmin kevytrakenteisissa majoissa. Pysyvät majat sallittiin 1940-luvulla. Maalta kaupunkiin töihin tulleet nauttivat Kivinokassa maaseudun rauhasta, luonnosta ja yhteisöllisyydestä, mikä helpotti sopeutumista kaupunkielämään. Kesämajojen voidaan nähdä olevan edelleenkin elävä esimerkki työväen vapaa-ajanvietto-avoista 1900-luvun alusta. Nykyisin Kivinokka tunnetaan erityisesti kesämajoistaan ja suuri osa Kivinokan alueesta on vuokrattu yhdistyksille kesämaja-alueiksi. Niitä hallinnoi kolme yhdistystä. Yhteensä majoja on noin 600, ja kesämaja-asukkaita alueella on noin 2000. Kesämajat levittyivät tasaisesti koko alueelle ja sijoittuvat pääosin väljästi Kivinokan metsäalueille ja kallioille sekä rannoille, vaikka paikoin majat ovat hyvin lähellä toisiaan.

Alueen kesämajat ovat eri-ikäisiä ja -värisiä. 1940-luvun alun ensimmäisiä kevytrakenteisempia kiinteitä kesämajoja ei ole säilynyt. Eri yhdistysten alueilla on käytössä erilaiset majatyyppit. Kivinokassa on säilyneet 1940-50-luvulla kaupunginarkkitehti Hilding Ekelundin tyyppiirustuksilla rakennettuja majoja. Kesämajoilla ei sääntöjen mukaan ole pihaa, vaan rakennuksia ympäröi yleinen virkistysalue, joka pitää luonnontilassa. Suurella osalla majoista on rajoituksista huolimatta laajojakin puutarhamaisia piha-alueita sekä terasseja.

Kesämaja-alueet ovat luonteeltaan metsäisiä.

Kivinokan kulttuurihistorialliset arvot, vaalittavat ominaispiirteet ja kehittämisperiaatteet

Kivinokan yleissuunnitelman kanssa samanaikaisesti on laadittu Kivinokan ympäristöhistoriallinen selvitys, jossa on käyty läpi alueen historiaa sekä maisematilan kehitystä. Selvityksessä on pyritty tunnistamaan kesämaja-alueiden kulttuurihistorialliset ja paikallisen maisemakuvan kannalta arvokkaat, vaalittavat ja kehitettävät piirteet sekä määrittelemään suosittu alueen jatkosuunnittelulle ja alueen kehittämiseksi siten, että alueen kulttuurihistorialliset arvot säilyvät.

Oheessa on tiivistetysti kerrottu selvityksessä tunnistetut arvot ja ominaispiirteet ja lueteltu määritellyt jatkosuositukset, jotka ovat toimineet tämän yleissuunnitelman lähtökohtina. Tarkemmin nämä on kuvattu edellä mainitussa selvityksessä.

Kuvat: Museovirasto, 1932.

Kulttuurihistorialliset arvot

- Kivinokkaan, Kulosaaren kartanon entisille maille on muodostunut aikojen saatossa kerroksellinen, omaleimainen, vihreä ja merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi.
- Kivinokka eri osa-alueineen muodostaa yhden kaupunginosansa merkittävistä lähivirkistysalueista. Kivinokka on osa Helsingin puistoa ja Viikki-Kivikko -vihersormea.
- Kivinokka on lähialueensa, mutta myös koko Helsingin identiteettiä.
- Kulosaaren kartanolla on ollut suuri vaikutus koko lähitieneen kehittymiselle ja nykyisen virkistysaluekokonaisuuden syntyyn.
- Helsingiläinen kesämajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. Kesämajojen voidaan nähdä olevan elävä esimerkki työväen vapaa-ajanviettotavoista 1900-luvun alusta.
- Kivinokka on osa Helsingin kansanpuistojen historiaa. Kivinokasta muodostui virallisesti kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään työväestön kesäretkeilyalueena. Kivinokka säilyi virallisesti kansanpuistona 1960-luvulle asti.
- Alueen pitkä historia työväen ja myöhemmin kaikkien kaupunkilaisten virkistysalueena on omalta osalta vaikuttanut Kivinokan alueen säilymiseen ja sen muotoutumiseen omalaatuiseksi viheralueeksi. Pitkän virkistys- ja kansanpuistoperinteen lisäksi lähialueiden asukkaiden ja alueen käyttäjien pitkäjänteinen aktiivisuus on myötävaikuttanut siihen, että alueen metsät ja

rannat ovat säilyneet pääosin rakentamattomina ja alue on säilynyt kaikille avoimena virkistysalueena.

- Kivinokka on säilyttänyt metsäisen yleisilmeensä.
- Kivinokan rannoilta ja Kivinokan kärkestä avautuvat avarat näköalat Vanhankaupunginlahdelle ja rakentuvan Kalasataman suuntaan. Avarat merinäköymät ja meren yli aukeavat kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinokan identiteettiä.
- Kivinokan rakentamaton ranta ja niemen metsäinen siluetti on merkittävä osa Vanhankaupunginlahden maisemaa ja tärkeä vastapaino kantakaupungin puoleiselle tiiviisti rakennetulle ranta-alueelle.

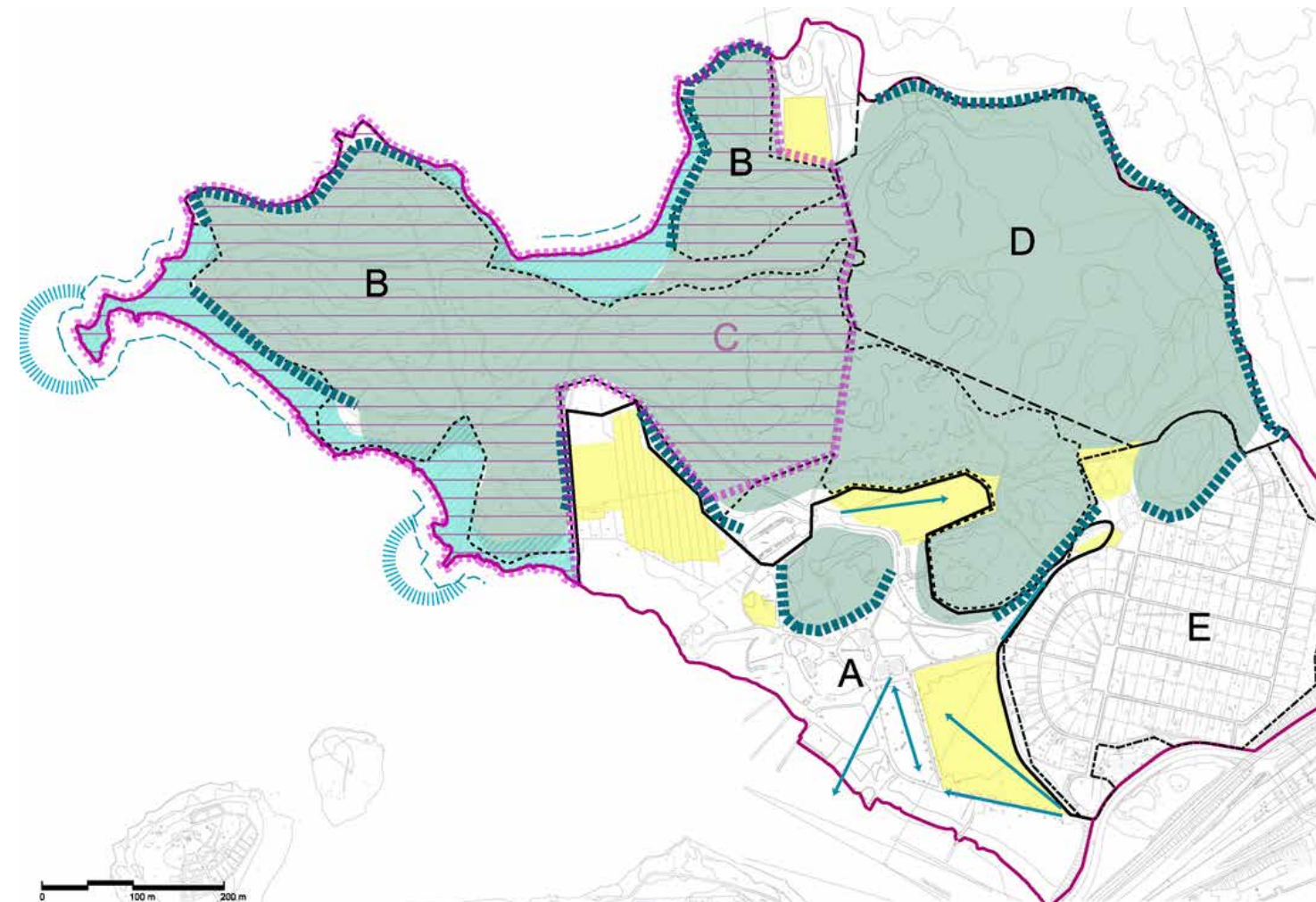
Vaalittavat ominaispiirteet

- metsäiset selänteet ja avoimet laakson maisematilat ja niityt
- maiseman pienipiirteisyys
- väljästi metsäiseen maastoon ja maisemaan sijoittuneet puurakenteiset kesämajat
- kesämajojen ympäristön rakentamattomuus
- kaikille avoimet ranta-alueet, näköalapaikat, näköymät merelle
- sorapintaiset ja eleettömät reitit ja pienemmät polut
- rakentamattomat luonnonalueet (kalliot, ruovikot jne.) ranta-alueilla

Näköalapaikka

Kivinkolan kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot kartalla
 Kartassa on kuvattuna sekä kulttuurihistorialliset arvot että vallittavat ominaispiirteet, muttei luontoarvoja. Kuva: Kivinkolan ympäristöhistoriallinen selvitys 2021.

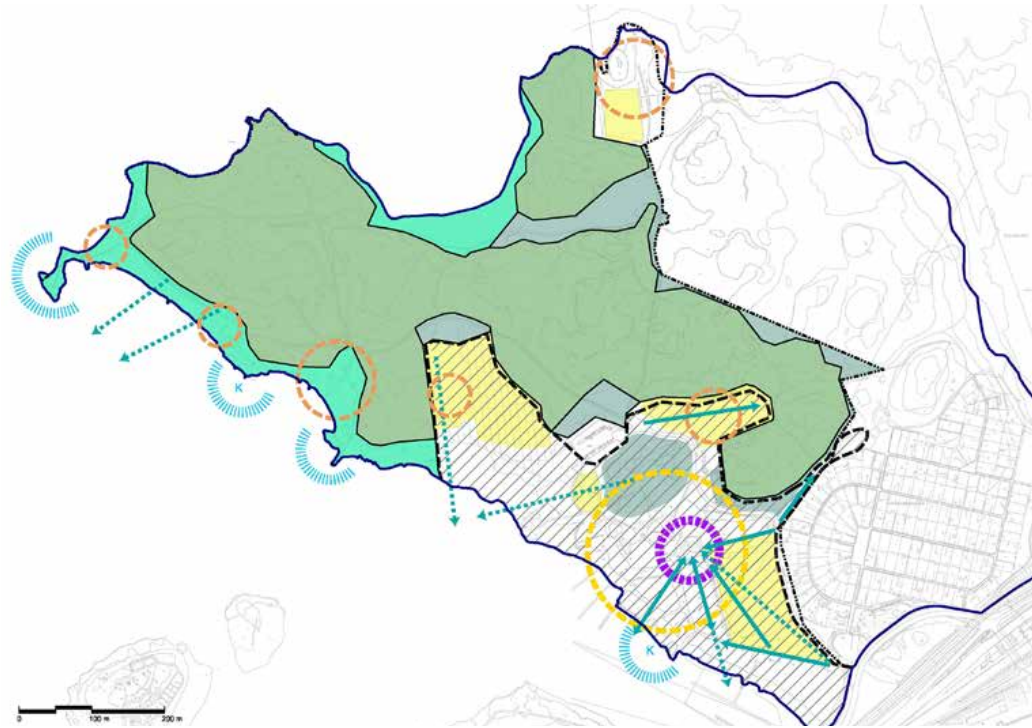
MERKINTÖJEN SELITYKSET

- OMALEIMAINEN MERELLINEN JA KULTTUURIHISTORIAALISESTI MERKITTÄVÄ VIHHER- JA VIRKISTYSALUEKOKONAISUUS
- **A** KULOSAAREN KARTANOYMPÄRISTÖ
Kulosaaren kartano on maakunnallisesti ja helsinkiläisittäin merkittävä 1700-luvulta peräisin oleva historiallinen kartanomiljö. Kerroksellisen kartanoalueen historia alkaa jo 1500-luvun alusta, mutta kartanoalueen rakennelman ympäristön säilynyt vanhin kerrostuma on 1750-luvulta. Kulosaaren kartanolla on ollut suuri vaikutus koko lähteen kehitymiseen ja nykyisen virkistysaluekokonaisuuden syntyyn. Kulosaaren kartanon arvot on kuvattu tarkemmin omisessa Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallisessa selvityksessä.
- **B** KESÄMAJA-ALUEET
Helsinkiläinen kesämajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. Kivinkola on Helsingin kesämaja-alueista suurin alueella on yli 600 majaa. Kesämaja-alueiden ja Kivinkolan julkisen virkistysalueen juuret ovat 1910-luvulla. Kesämajojen voidaan nähdä olevan edelleenkin elävä esimerkki työväen vapaa-ajanviettoavista 1900-luvun alusta.
- KANSAPUISTON ALUE 1930-1960-I
Kivinkola on osa Helsingin kansanpuistojen historiaa. Helsingin ensimmäiset kansanpuistot perustettiin 1930-luvulla, ja 1900-luvun alussa kansanpuistoaste yleisty. Kivinkolasta muodostui virallisesti kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään työväestön kesäreikäläalueena. Kivinkola säilyi virallisesti kansanpuistona 1960-luvulle asti.
- **D** KIVINKOLAN VANHAN METSÄN LUONNONSUOJELUALUE
E HERTTONIEMEN SIIRTOLAPUUTARHA
- MAISEMALLISESTI JA VIRKISTYKSELLISESTI MERKITTÄVÄT RANTA-ALUEET
Kivinkolan rakentamaton ranta ja niemen metsäinen siluetti on merkittävä osa Vanhankaupunginranta-alueen maisemaa ja tärkeä vastapaino kahtakapungin puoleiselle rakennetulle ranta-alueelle.
- MAISEMALLISESTI MERKITTÄVÄT METSÄNREUNAT / METSÄN SILUETTI
- JULKINEN RANTA-ALUE, JOSTA AVALTUU LAAJA KAUPUNKINÄKYMÄ
Avarat merinäkyvät ja kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinkolan identiteettiä.
- MERKITTÄVÄ NÄKYMÄLINJA
- NÄKÖALAPAIKKA
- SÄILYNEET METSÄISET SELÄNTEET
- AVOIMENA SÄILYNEET LAAKSOTALUEET

Kehittämisperiaatteet

Suosituksien alueen kehittämiselle ja jatkosuunnittelulle perustuvat Kivinokan ympäristöhistoriallisessa selvityksessä määritettyihin kulttuurihistoriallisiin ja maisemallisiin arvoihin sekä vaalittaviin ominaispiirteisiin. Esitetyt kehittämisperiaatteet ja tavoitteet pyrkivät säilyttämään ja turvaamaan em. arvot sekä määrittelemään reunaehdot alueen kehittämiseksi. Kulosaaren kartanoaluetta koskevat kehittämisperiaatteet on esitelty omassa raportissaan: Kulosaaren kartano - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet.

- Kivinokan kehittäminen kulttuurihistoriallisesti merkittävänä viher- ja virkistysaluekokonaisuutena - nykypäivän kansanpuistona, joka on kaikille avoin.
- Rannat pidetään vapaina yksityisestä rakentamisesta.
- Kivinokan rantaviiva (satama-alueita lukuun ottamatta) säilytetään luonnonmukaisena.
- Kivinokkaa säilytetään metsäisenä alueena.
- Historiallisesti avoimet maisematilat säilytetään jatkossakin avoimina.
- Kesämaja-alueet säilytetään osana historiallista kansanpuistoaluetta.
- Kulosaaren kartano säilyy kansanpuiston sisäntulomaiseman maamerkinä.
- Kivinokan tiet ja reitit säilytetään eleettöminä, sorapintaisina kulkuyhteyksinä.
- Kivinokan ympäristön hoitoa yhtenäistetään.

Kivinokan kehittämisperiaatteet
Kivinokan ympäristöhistoriallinen selvitys 2021.

MERKINTÖJEN SELITYKSET

SÄILYTETTÄVÄ JA KEHITETTÄVÄ VIHHER- JA VIRKISTYSALUEKOKONAISSUUS, NYKYPÄIVÄ
Kivinokkaan, Kulosaaren kartanon entisille maille on muodostunut aikojen saatossa omaleimainen vihreä ja merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvoksi kulttuuriympäristöksi. Tärkeimpänä kehittämistavoitteena on alueen kehittäminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaana ja monipuolisena virkistysalueena sekä alueen ominaispiirteiden säilyttäminen ja vahvistaminen.

KEHITETTÄVÄ KULOSAAREN KARTANOKOKONAISSUUS, KS. KULOSAAREN KARTANON YI
Kulosaaren kartanon aluetta kehitetään kulttuurihistorialliset arvot huomioiden. Osa-alue kohtaisesti on esitelty kartanoaluetta koskevassa ympäristöhistoriallisessa selvityksessä.

MAISEMALLISESTI JA VIRKISTYKSELLISESTI MERKITTÄVÄT KAIKILLE AVOIMET RANTA-ALUEET
Rantaviiva säilytetään rakentamattomana ja kaikille julkisena virkistysalueena.

SÄILYTETTÄVÄ METSÄINEN KESÄMAJA-ALUE
Kesämaja-alueet säilytetään osana historiallista kansanpuistoa. Kesämaja-alueilla säilytetään metsäinen tunnelma.

SÄILYVÄ METSÄALUE
Metsäisyys kuuluu Kivinokan kansanpuiston alkuperäiseen luonteeseen ja vahvasti alueen identiteettiä edustavaan osaan. Metsäisyys kuuluu olennaisena osana nähtävyyksiä ja maisemaa.

SÄILYVÄ AVOIMENA KEHITETTÄVÄ MAISEMATILA
1600-1700-luvulta asti avoimena säilyneet entiset viljely- ja niittyalueet säilytetään avoimina.

SÄILYTETTÄVÄ JA KEHITETTÄVÄ TOIMINNALLINEN PAIKKA
Historiallinen kokoontumispaikka / toiminnallinen paikka säilytetään, toimintoja kehitetään alueen ominaispiirteet ja maisemalliset arvot huomioiden.

KEHITETTÄVÄ KARTANON TILAKESKUS

Kartanoympäristön toiminnallinen ydin, jota kehitetään alueen kulttuurihistorialliset arvot huomioiden.

SÄILYTETTÄVÄ MAAMERKKI

SÄILYTETTÄVÄ NÄKÖALAPAIKKA

KEHITETTÄVÄ NÄKÖALAPAIKKA

SÄILYTETTÄVÄ NÄKYMÄ

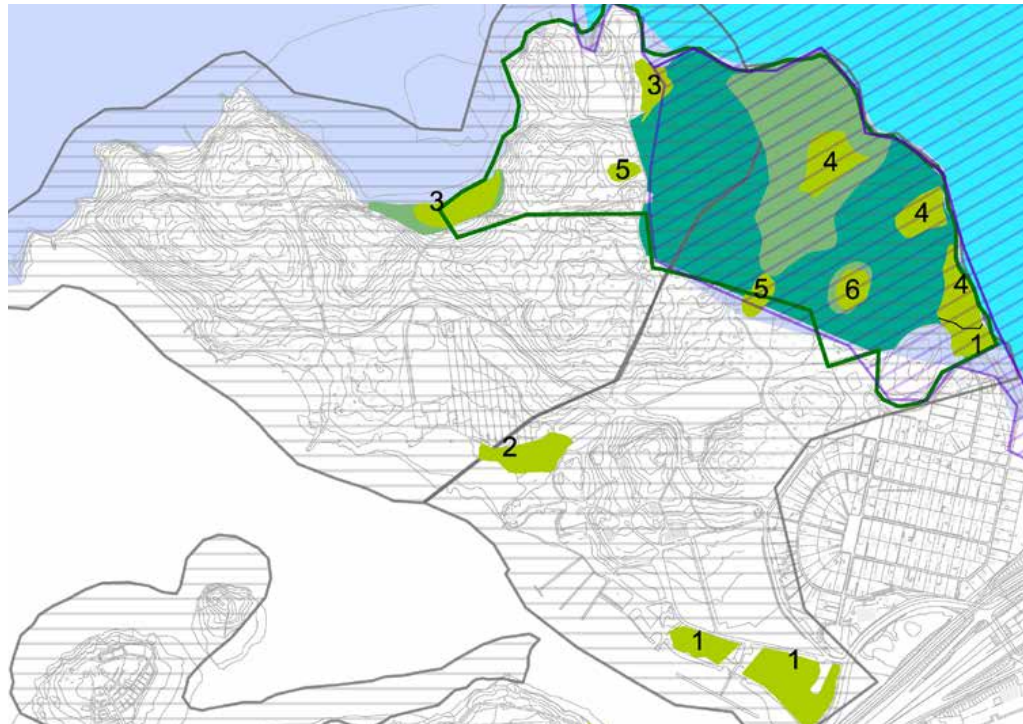

AVATTAVA NÄKYMÄ

SELVITYSALUEEN RAJA

Luontoarvot

Kivinokan luontoarvot
Aluerajaukset: Helsingin kaupunki 2021.

- Arvokkaat kääpälueet
- Arvokkaat lintualueet
- Suomen - ja kansainvälisesti tärkeät lintualueet
- Arvokkaat lepakoalueet
- Luonnonsuojelualue Kivinokan vanha metsä
- Natura-alue
- Arvokkaat kasvikohteet
- Uhanalaiset ja silmälläpidettävät luontotyypit
  1. Vaahterelehto
  2. Tervaleppäluhta
  3. Kosteaa, keskiravinteinen lehto
  4. Tuore, keskiravinteinen lehto
  5. Ruohokorpi
  6. Saraneva

Virkistys- ja kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi Kivinokassa on merkittäviä luontoarvoja. Kivinokan luonnonympäristö on monipuolinen ja alueella on useita arvokkaita ja uhanalaisia luontotyyppieitä. Monimuotoisten puoliavointen metsä- ja kesämaja-alueiden, pienten avokallioiden, rantakallioiden ja ruovikkorantojen sekä kartanoalueen vanhojen jalopuiden ja pienialaisten nurmi- ja niittyalueiden muodostama vaihteleva ja pienipiirteinen ympäristö tarjoaa monille lajeille suotuisia elinympäristöjä. Vanhat metsät ja puut sekä kesämajat tarjoavat mm. lepakoille suojaisia piilo- ja lisääntymispaikkoja. Kivinokan viljelyalueet ja niityt ovat osa pölyttäjien kannalta tärkeää niittyverkostoa. Kivinokka on Helsingin parhaita lepakoalueita. Lisäksi kartanoalue sekä Kivinokkaan rajautuvat merialueet ovat merkittävää lintualueita. Kivinokassa on arvokkaita metsäalueita, kuten rantalehtoja, tervaleppäluhtia ja vanhaa kuusimetsää. Kivinokan koillisosan vanha metsä on luonnonsuojelualuetta, jossa Suomen oloissa on poikkeuksellisen rikas kääpä- ja orvokka- sekä orakaslajisto.

Kivinokan vanha metsä.

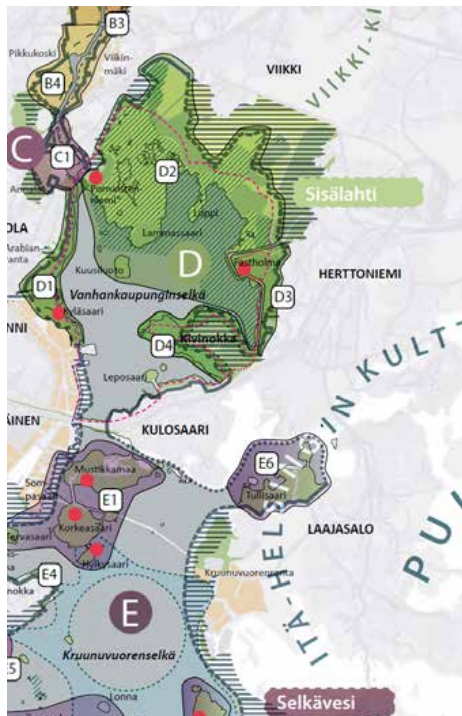
Kivinokan neva.

Kaavoitustilanne ja laaditut suunnitelmat

Suunnittelualueella ei ole tällä hetkellä voimassa olevaa asemakaavaa. Alueen asemakaavoitus on käynnistynyt syksyllä 2019. Alueelle laaditut suunnitelmat ja kaavat on tässä lueteltu läpi aikajärjestyksessä

- Kivinokka oli osa Helsingipuistoa vuonna 2011 laaditussa yleisuunnitelmassa. Siinä vaiheessa Kivinokan tulevaisuus oli vielä auki, ja suurin osa Kivinokasta oli esitetty tarkastelualueena puiston rajan ulkopuolella.

Kivinokka osana Helsingipuistoa. Helsingin kaupunki 2012.

- Yleiskaavaa edelsi Kivinokan osayleiskaavatyö, jonka yhteydessä alueelle laadittiin useita erilaisia maankäyttö- vaihtoehtoja. Vuonna 2014 kaupunkisuunnitteluviraston laatimien Kivinokan suunnitteluperiaatteiden tavoite oli tehdä Kivinokasta n. 6000 asukkaan tiivisti rakennettu, puukerrostalovaltainen, ekologisesti kestävä kaupunginosa, jossa on asumista, virkistystoimintaa ja historiallisesti arvokkaita alueita sekä tiiviimpi liittyminen naapurikaupunginosiin meren ylittävän kävely- ja pyöräily sillan sekä Itäväylän ja metroradan peittävän kannen avulla. Kaupungin laatimat Kivinokan rakentamiseen perustuvat suunnitelmat synnyttivät Kivinokka kaikille –kansanliikkeen. Se laati oman suunnitelman, jonka tavoitteena oli säilyttää Kivinokan virkistyskäytössä. Suunnitelma sai laajalti tukea, ja se esiteltiin samassa kaupunkisuunnittelulautakunnassa, jossa päätettiin suunnitteluperiaatteista vuonna 2014. Lautakunnassa ja myöhemmin myös kaupunginhallituksessa päätettiin, että Kivinokan osayleiskaavan jatkosuunnittelu tutkii Kivinokan kehittämistä virkistysalueena.

Viitesuunnitelma. Helsingin kaupunki 2014.

- Yleiskaavassa vuodelta 2016 pääosa selvitysalueesta on merkitty virkistys- ja viheralueeksi. Kaavamääräyksiin on kirjattu, että "aluetta kehitetään merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy seudulliseen viherverkostoon ja merelliseen virkistysvyöhykkeeseen. Lähtökohdانا on säilyttää verkoston metsäinen luonne." Kulosaaren kartanoalue on yleiskaavassa merkitty merellisen virkistysalueen ja matkailun alueeksi. Kaavamääräyksen on kirjattu, että "aluetta on tarkoitettu kehittää merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy mantereen virkistys- ja viheralueisiin. Merkintä sisältää loma-asumisen ja matkailun alueita." Merellisen virkistysalueen ja matkailun alue poikkeaa virkistys- ja viheralueesta siten, että sen alueella sallitaan myös laajempaa matkailuun ja loma-asumiseen liittyvää rakentamista ja toimintaa. Sekä virkistys- ja viheralueelle että merellisen virkistysalueen ja matkailun alueelle on annettu seuraava lisämääräys:

Yleiskaava. Helsingin kaupunki 2016.

Suunnittelussa tulee turvata kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen sekä ottaa huomioon ja turvata luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemipalvelujen kehittämisen, luonnonsuojelun ja ekologisen verkoston sekä metsäverkoston kannalta tärkeät alueet. Yleiskaavan baanaverkko sekä kantakaupunkialue C2 sivuavat etelästä selvitysalueita. Kantakaupunkimerkintä tarkoittaa aluetta, jota kehitetään toiminnallisesti sekoittuneena asumisen, kaupungin ja julkisten palvelujen, toimitilojen, hallinnon, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä kaupunkikulttuurin alueena.

- Helsingin viher- ja virkistysalueiden strategisessa suunnitelmassa (2016) Kivinokka on esitetty osana keskeistä vihersormea ja Helsinki-puistoa.
- Kivinokasta on laadittu maisema-arkkitehtuurin diplomityö vuonna 2017 Aalto-yliopistossa. Inka Lappalaisen Kivinokka – a cultural landscape in transition –työssä laaditussa suunnitelmassa hahmotellaan, miten 1900-luvun alun kansanpuisto muuntautuu 2000-luvun yhteisölliseksi virkistysalueeksi.
- Kivinokka on mukana Herttoniemen aluesuunnitelmassa, joka on valmistunut 2020. Aluesuunnitelmassa Kivinokka on merkitty vaalittavaksi arvoympäristöksi (Kivinokan kesämaja-alue ja siirtolapuutarha) ja Kulosaaren kartanoalue kunnostettavaksi kartanoympäristöksi. Kivinokan vanhan metsän ja Naurissalmen rantametsikön välille on merkitty metsä- ja puustoisien verkoston vaalittava paikallinen yhteys. Kivinokan nykyisiä reittejä on merkitty Rantareitin kokonaisuuden / täydennettävien ja vaihtoehtoisten reittien kehittäminen – merkinnällä.

Rastilan leirintätoimintojen siirtäminen Kivinokkaan

Rastilan asemanseudulle on osoitettu yleiskaavassa lisää asumista. Vartiokylänlahden suunnitteluperiaatteet hyväksyttiin kaupunkiympäristölautakunnassa 20.10.2020. Niiden pohjalta Rastilan leirintäaluetta kehitetään sekä kartanoon kytkeytyvänä kestävä matkailun alueena että tulevaisuudessa asuinalueena noin 2000 asukkaalle. Leirintäalueen asemakaavoitus asuntoalueeksi ei päätöksen mukaisesti ala ennen kuin sille on löytynyt korvaava paikka Helsingissä. Kivinokka on osoittautunut tarkasteluissa saavutettavuudeltaan ja käytettävyydeltään leirintäalueelle hyvin soveltuvaksi. Kivinokan alue ei kuitenkaan mahdollista Rastilan leirintäalueen matkailuautoille varatun alueen kokoista tilavarausta. Kivinokan leirintätoimintojen suunnittelun lähtökohdina on yleiskaavan mukaiset pienimuotoiset kaupunkileirintäaluepalvelut.

Telttailua Rastilassa 1970-luvulla. Helsingin kaupunginmuseo, 1978.

Rastilan kartano 2016. Mika Lappalainen.

Nykytila ja ongelmakohdat

Kivinokan nykyisiin virkistystoimintoihin kuuluu laajat kesämaja-alueet, uimaranta, kaksi pelikenttää, leikkipaikka, viljelypalsta-alue, luontopolku ja venesatamatoimintoja. Lisäksi alueella on huvimajoja, tanssilava, kaksi saunaa, useita käymälärakennuksia ja muita huoltorakennuksia sekä kaksi asuinkäytössä olevaa rakennusta. Kartanon päärakennusta voi vuokrata juhlatilaisuuksiin. Vaikka Kivinokka on Helsingin kaupungin omistuksessa, suuri osa siitä on vuokrattu kesämajakäyttöön kolmelle yhdistykselle. Yhdistykset ovat osin vuokranneet alueitaan eteenpäin. Näin ollen suuri osa edellä mainituista nykyisistä virkistystoiminnoista sijoittuu vuokratuille alueille ja on käytännössä suunnattu vain aluetta vuokraavien yhdistysten jäsenille. Yleisellä alueella toiminnoista sijaitsevat vain isompi pelinurmi, uimaranta ja luontopolku.

Kivinokan alueella on kesämajoja noin 600 ja ne levittäytyvät tasaisesti koko alueelle ja sijoittuvat pääosin väljästi Kivinokan metsäalueille ja kalliille sekä rannoille. Paikoitellen majat muodostavatkin tiiviitä ryppäitä. Kesämajoilla ei sääntöjen mukaan saa olla piha-alueita, vaan mökkien ympäristön pitäisi olla luonnontilassa. Kansanpuiston alkuperäisen idean ja sääntöjen vastaisesti kesämajojen ympärille on kuitenkin paikoin muodostunut laajoja puutarhamaisia pihapiirejä rakenteineen ja istutuksineen. Tämän vuoksi kesämaja-alueilla on vahva yksityisyyden tunne.

Kesämaja-alueiden vuokra-alueet ulottuvat rantaan asti, ja kesämajoja on aikoi-

naan rakennettu aivan rantaviivaan kiinni. Kesämajojen lisäksi ranta-alueilla on useita veneiden säilytysalueita sekä pienvenesatama-alue rakennuksineen ja talvisäilytyskenttineen. Satamatoiminnot ovat keskittyneet kolmeen paikkaan, Naurissalmen laituriin, Kartanon venekerholle sekä kivinokkalaisten venesatamaan Kivinokan pohjoisosissa. Sen lisäksi alueella on muutamia rantoja, joita käytetään soutuveneiden säilyttämiseen. Kesämaja-rakentamisen ja satamatoimintojen takia vain pieni osa Kivinokan niemen pitkästä rantaviivasta on säilynyt rakentamattomana ja vapaassa virkistyskäytössä. Huomioitavaa on kuitenkin se, että vapaat oleskeluun sopivat ranta-alueet, kuten nokka, sijoittuvat vuokra-alueelle.

Alueella kulkee kapeita majoille vieviä kinttupolkuja, kapeita jalankulkuun ja pyöräilyyn soveltuvia polkuja sekä leveämpiä sora- ja hiekkapintaisia teitä. Reittejä on runsaasti, mutta niiden opastus on osin puutteellista. Reitit saattavat myös loppua kesken tai muuttua polkumaisiksi ja vaikeakulkuisiksi. Polut ja reitit kulkevat osin ahtaasti kesämajojen väleissä. Ajoneuvoliikenne on sallittu alueen keskellä olevalle pysäköintialueelle asti. Siitä eteenpäin tiet on varattu jalankululle ja pyöräilylle sekä huoltoajolle. Teiden alussa olevat puomit pidetään kuitenkin pääosin auki, ja ajoneuvoliikennettä on alueella paljon paikallista huoltoajoa enemmän. Kivinokassa on kaksi pysäköinnille osoitettua aluetta. Kesämaja-alueiden keskelle rakennettu pysäköintialue palvelee sekä kesämajalaisia että alueen uimarannalla kävijöitä

Kivinokalle tunnusomaista ovat historialliset kesämajat, viljelypalstat ja meren läheisyys.

Kivinokan ongelmakohtiin lukeutuu muunmuassa paikoin epämääräiset polut ja puuttellinen opastus, rantavyöhykkeen yksityinen tuntu sekä hylätyt soutuveenet rannan tuntumassa. Osa rakennuksista, kuten uimahuone kaipaa kunnostusta.

ja muita virkistyskäyttäjiä. Kartanon pää-rakennuksen läheisyydessä oleva pysäköintialue palvelee pääosin kartanossa pidettäviä yksityisfilaisuuksia ja virkistyskäyttöä sekä venesatamaa. Kipparlahdensilmukasta Kivinokkaan johtavan tien varrella on epävirallisia levennyksiä, joissa kesäaikaan näkyy autoja pysäköityinä.

Metsäiset selänteet muodostavat Kivinokan maiseman rungon, jonka lomaan laaksoalueiden alavat lehtipuuvaltaiset ja avoimet alueet sijoittuvat. Avoimet maisematilat ovat reunoiltaan umpeen kasvamassa. Vanhoilla pelto- ja niittyalueilla sijaitsee avoimuutta ylläpitäviä toimintoja kuten viljelypalstoja, pelikenttiä ja -nurmia. Niittyinä säilyneet alueet ovat pienialaisia, ja vaarassa kasvaa umpeen. Kartanon vanhat avoimina rantaniittyinä tai -peltoina aikaisemmin olleet alavat ja kosteat ranta-alueet kasvavat nykyään tiheästi eri-ikäistä tervaleppää, vaahteraa ja koivua. Avoimien ranta-alueiden umpeenkasvu on sulkenut ja sulkee edelleen Kivinokan reiteiltä avautuvia merinäkyelmiä.

Kivinokan metsät ovat monimuotoisia ja puuston koko, ikä ja lajisto alueella on vaihtelevaa. Alueella esiintyy sekä kalliisia mäntymetsäitä että kuusivaltaisia vanhoja metsiä, mutta suurin osa selvitysalueesta on hoidettua sekametsää. Kalliisilla ranta-alueilla kasvaa paikoitellen komeita mäntyjä. Painanteissa ja alavilla rannoilla esiintyy myös lehtomaisia metsälaikkuja. Kivinokan itäreunassa suunnittelun ulkopuolella on Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualue. Tiiviisti rakennetuista kesämaja-alueista huoli-

matta Kivinokan metsäalueet ovat säilyneet metsäisinä, ja alueella on edelleen myös rakentamattomia metsälaikkuja. Ne sijoittuvat usein rakentamisen kannalta epäsuotuisille alueille, alaville ja soisille paikoille. Kivinokan mäntyvaltaiset metsät ovat kasvamassa umpeen lehtipuuston takia kuten myös avoimet ranta-alueet sekä selänteen kallioalat.

Kivinokan uhanalaisista luontotyypeistä suunnittelualueelle sijoittuvat pohjoisrannan silmälläpidettävä saniaisvaltainen kostea lehtoalue, länsirannan erittäin uhanalainen tervaleppäluhta ja Naurissalmen rannan silmälläpidettävät vaahteralehdot sekä Kivinokan vanhaan metsään liittyvät uhanalaiset ruohokorvet.

Yleissuunnitelma

Tavoitteet - Visio Kivinokasta

Kivinokan suunnittelua on ohjannut seuraavat kolme päätavoitetta.

1 Yleisen virkistyskäytön mahdollistaminen ja turvaaminen

Nykypäivän kansanpuisto

Kivinokka on kulosaaresien, herttoniemeläisten, helsinkiläisten, matkailijoiden, kesämajalaisten ja eri yhdistysten yhteisessä käytössä oleva virkistysalue. Kivinokka on myös historiallinen kansanpuisto, jota kehitetään oman aikakautensa virkistysalueena. Aluetta kehitetään sen ominaispiirteet huomioiden. Kivinokan luonne metsäisenä virkistysalueena säilyy ja alueen reitit ovat sorapintaisia ja esteettömiä.

Rantareitti Kivinokkaan

Kivinokka on osa Vanhankaupunginlahden kiertävää rantareittiä Helsingin kaupungin merellisen strategian mukaisesti. "Helsingin 130 kilometriä pitkällä rantareitillä ja lähes 300 saarella voi jokaisella helsinkiläisellä olla oma "mökkiranta", josta jatkossa pääsee yhä paremmin uimaan, kalastamaan, laskemaan venettä vesille ja nauttimaan kesäpäivistä." ³

Ranta-alueet yleiseen virkistyskäyttöön

Kivinokan länsirannan rantavyöhyke on julkinen vihervalu. Rantavyöhykkeellä on rantareitin lisäksi erilaisia virkistystoimintoja ja rannan saavutettavuutta on parannettu, esim. lisäämällä laiturimaisia oleskelupaikkoja. Rantaviiva säilytetään

luonnonmukaisena. Rannoilta avautuu laajoja näköaloja kohti vastarantaa. Rannan avaaminen yleiseen virkistyskäyttöön tarkoittaa joidenkin rannoille sijoittuneiden kesämajojen siirtämistä.

Monipuoliset toiminnot ja virkistystä tukevat palvelut

Kivinokka tarjoaa kaikille avoimia ulkoilun ja virkistyskäytön peruspalveluita, joita ovat monipuoliset reitit, valaistus ja talvikunnossapito pääreiteillä, wc:t, piknik- ja grillauspaikat, kahvilapalvelut, saunat, uimapaidat ja pukukopit. Kaupungin omistuksessa olevissa rakennuksissa on vuokralla sellaisia toimijoita, joiden palvelut ovat kaikille avoimia, tällaisia ovat esimerkiksi kahvila- ja ravintolapalvelut. Rantavyöhykkeellä on uusia rakennuspaikkoja kaikkien käytössä oleville palveluille, kuten saunoille. Uudet rakennukset on sijoitettu nykyisten kulkuyhteyksien varaan. Toimintojen sijoittamisessa on huomioitu saavutettavuus ja huoltoajon tarpeet. Palvelut ovat saavutettavissa kävellen ja pyörällä. Kivinokassa kuljetaan pyörällä ja kävellen, ja ajoneuvoliikennettä on karsittu.

Referenssikuvia.

2 Metsäisten kesämaja-alueiden säilyttäminen

Kesämaja-alueilla on pitkä historia Kivinkassa ja ne kuuluvat alueen ominaispiirteisiin. Kivinkassa tarjoaa kaupunkilaisille mahdollisuuden vaatimattomaan mökkielämään julkisella paikalla, joukko-liikenneyhteyksien päässä. Kesämajat sijoittuvat väljästi metsäiseen maastoon ja maisemaan. Kesämaja-alueiden luonnetta kehitetään julkiseksi virkistysalueeksi. Puurakenteisten kesämajojen ympäristö on rakentamaton, eikä majoilla ole selkeää pihapiiriä.

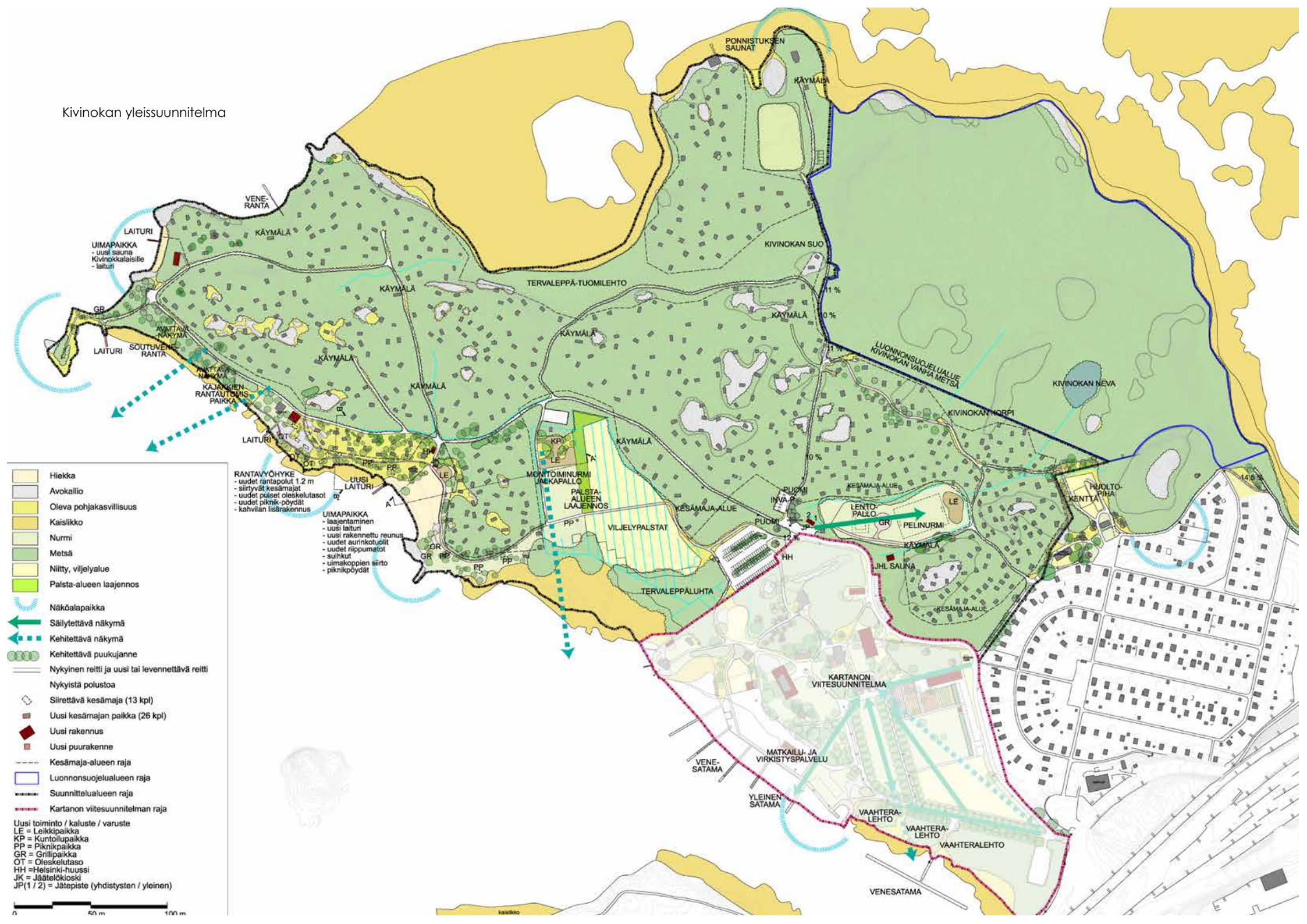
3 Luonnonalueiden ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen

Kivinkassa on merkittäviä luontoarvoja sekä hyvinvoivia ja monipuolisia luonnonympäristöjä, joissa elää runsas kasvi- ja eläinlajien kirjo. Kivinkassa on rakentamattomia metsä- ja ranta-alueita. Ulkoilijat ohjautuvat opastetuille reiteille ja oleskelupaikoille. Herkille luontoalueille ei ohjata kulkua. Ruovikot säilyvät osana Kivinkan maisemaa.

Kivinkan metsäisiä kesämaja-alueita, luonnonalueita ja luonnon monimuotoisuutta vaalitaan.

Kivinokan yleissuunnitelma

- Hiekka
- Avokallio
- Oleva pohjakasvillisuus
- Kaislikko
- Nurmi
- Metsä
- Niitty, viljelyalue
- Palsta-alueen laajennos
- Näköalapaikka
- Säilytettävä näkymä
- Kehitettävä näkymä
- Kehitettävä puukujanne
- Nykyinen reitti ja uusi tai levennettävä reitti
- Nykyistä polustoa
- Siirettävä kesämaja (13 kpl)
- Uusi kesämajan paikka (26 kpl)
- Uusi rakennus
- Uusi puurakenne
- Kesämaja-alueen raja
- Luonnonsuojelualueen raja
- Suunnittelun alueen raja
- Kartanon viitesuunnitelman raja
- Uusi toiminto / kaluste / varuste
- LE = Leikkipaikka
- KP = Kuntolupaikka
- PP = Piknikipaikka
- GR = Grillipaikka
- OT = Oleskelutaso
- HH = Helsinki-huussi
- JK = Jäätelökioski
- JP(1/2) = Jätepiste (yhdistysten / yleinen)

RANTAVYÖHYKE
 - uudet rantapöydät 1,2 m
 - siirytävät kesämajat
 - uudet puiset oleskelutasot
 - uudet piknik-pöydät
 - kahvian isäarakennus

UIMAPAIKKA
 - laajentaminen
 - uusi laiturit
 - uusi rakennettu reunus
 - uudet aurinkotuolit
 - uudet riippumatot
 - suihkut
 - uimakkopien siirto
 - piknikpöydät

Yleissuunnitelman selostus

Kivinokan yleissuunnitelma on ensisijaisesti Kivinokan tulevan virkistyskäytön suunnitelma. Suunnitelmassa on otettu kantaa myös maisematilaan ja maiseman hoitoon. Yleissuunnitelma perustuu edellä mainittuihin lähtökohtiin sekä suunnitteluperiaatteisiin. Selostuksessa kuvataan yleissuunnitelman sisältö ja esitettyjen ratkaisujen perustelut tekstin, suunnitelma-karttojen, kaavioiden ja leikkausten avulla.

Reitit ja liikenne

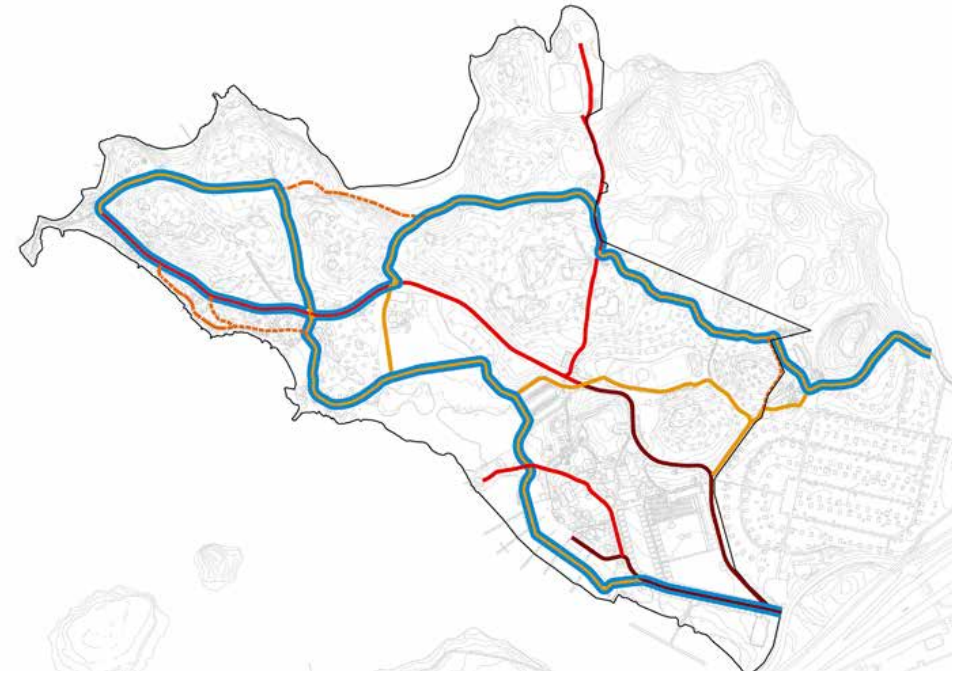
Rantareitti ja rantapolut

Kivinokan ranta- ja metsäalueille on suunniteltu Kivinokan niemeä kiertävä reitti, joka yhdistää Kivinokan Vanhankaupunginlahtea kiertävän reitin osaksi ja muodostaa Kivinokkaan merellisen, monipuolisen ja autoista vapaan virkistysreitit. Uusi rantareitin osuus yhdistää monia Kivinokan uusia ja nykyisiä toimintoja toisiinsa. Reitti on osa Helsingin merellisen strategian mukaista rantareittiä. Linjauksen periaatteena on ollut rantareitin jatkuvuus ja kulun sujuvuus, merellisyys, riittävä etäisyys säilyvistä kesämajoista, teknistaloudellinen toteutettavuus, rannan uhanalaisten ja arvokkaiden luontotyyppien suojeleminen sekä rakentamaton rantaviiva.

Rantareitti on ehdotettu toteutettavaksi 3,5 metriä leveänä sorapintaisena reitinä. Kivinokassa reitin linjaus kulkee pääosin alueen nykyisiä polkuja pitkin, joita levennetään tarvittaessa. Uudet reitiosuudet sijoittuvat Kivinokan eteläosiin, länsirannalle, kartanon venesatamaan ja Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualueen tuntumaan, kesämaja-alueille. Vaikka tavoitteena on ollut rannassa kulkeva reitti ja meren läheisyys, Kivinokan arvokkaat ja uhanalaiset luontotyypit sijoittuvat ranta-alueille. Rantareittiä ei voida ohjata näiden kautta vaan reitti linjataan kauemmaksi ranta-alueen säily-

tettävistä luonnonsuojelualueista. Reitin linjauksessa on pyritty välttämään myös mittavien laiturimaisten reittien rakentamista tai merkittäviä pohjanvahvistus-, täyttö- tai louhimistöitä, jollaisia olisi vaadittu Kivinokan kallioiseen rantaviivaan sekä alaville ja pehmeille ranta-alueille rakennettaessa. Tällaiset rakentamistoimenpiteet ovat liian järeitä, mutta myös sopimattomia Kivinokan luonteeseen ja maisemaan. Alavilla kohdilla reitti on linjattu kauemmaksi rannasta, jotta reitti ei heti ole tulvatilanteessa veden alla. Kivinokan nykyiset pääreitit kulkevat tulvarajan yläpuolella, joten pahan tulvatilanteen yllättäessä alueella pääsee kulkemaan kuivin jaloin. Rantareittiä ei voida sijoittaa luonnonsuojelualueelle tai sen välittömään läheisyyteen, joten yhteys Herttoniemen suunnasta on esitetty linjattavaksi Herttoniemen siirtolapuutarha-alueen reunaan pitkin ja kesämaja-alueiden läpi kohti nokkaa. Maaston korkojen takia rantareitti on sekä uusilla rakennettavilla että nykyisillä polkuja hyödyntävillä osuuksilla paikoitellen jyrkkä eikä täyty perustason esteettömyyden kriteerejä.

Ranta-alueen vaikeakulkuisiin kohtiin on ehdotettu kapeampia kulkuyhteyksiä, leveydeltään 1,2 metrisiä ja pääosin sorapintaisia rantapolkuja. Kyseiset polkujaksot eivät ole osa virallista rantareittiä eivätkä sovi esimerkiksi lastenvaunuilla kuljettavaksi, mutta parantavat rannan saavutettavuutta. Kapeiden polkujen linjaukset tarkentuvat seuraavissa suunnitteluvaiheissa. Kapeat polut kulkevat osin kallioiden ja kivien välissä kiertäen säilytettävissä puita ja osin avokallioita pitkin. Suunnitelmaan on ehdotettu pienelle osuudelle rantakalliolla kulkevaa korotettua laiturimaista polkuyhteyttä vaihtoehtoisena reitinä. Ranta-alueiden kapeat polut toteutetaan siten, ettei suuria maaleikkauksia tai pengertäyhtiä synny (ks. oheiset periaateleikkaukset).

MERKINTÖJEN SELITYKSET

- kadut (autolla ajettavat)
- huoltoajo
- pääulkoilureitti (pyöräiltävissä)
- polku / rantapolku

- rantareitti 3,5 m
- suunnittelualueen raja

Uudet reitit on linjattu maastokäyntien, la-serkelluksen sekä alueelta tehtyjen mitausten avulla. Reittien jatkosuunnittelussa tulee huomioida ranta-alueen maisemallisesti merkittävät puut, kuten vanhat kakkärämännyn ja tervalepät.

Kivinokassa rantareitillä saa myös pyöräillä, mutta ajonopeudet tulee sovittaa muiden kulkijoiden mukaan. Rantareitin

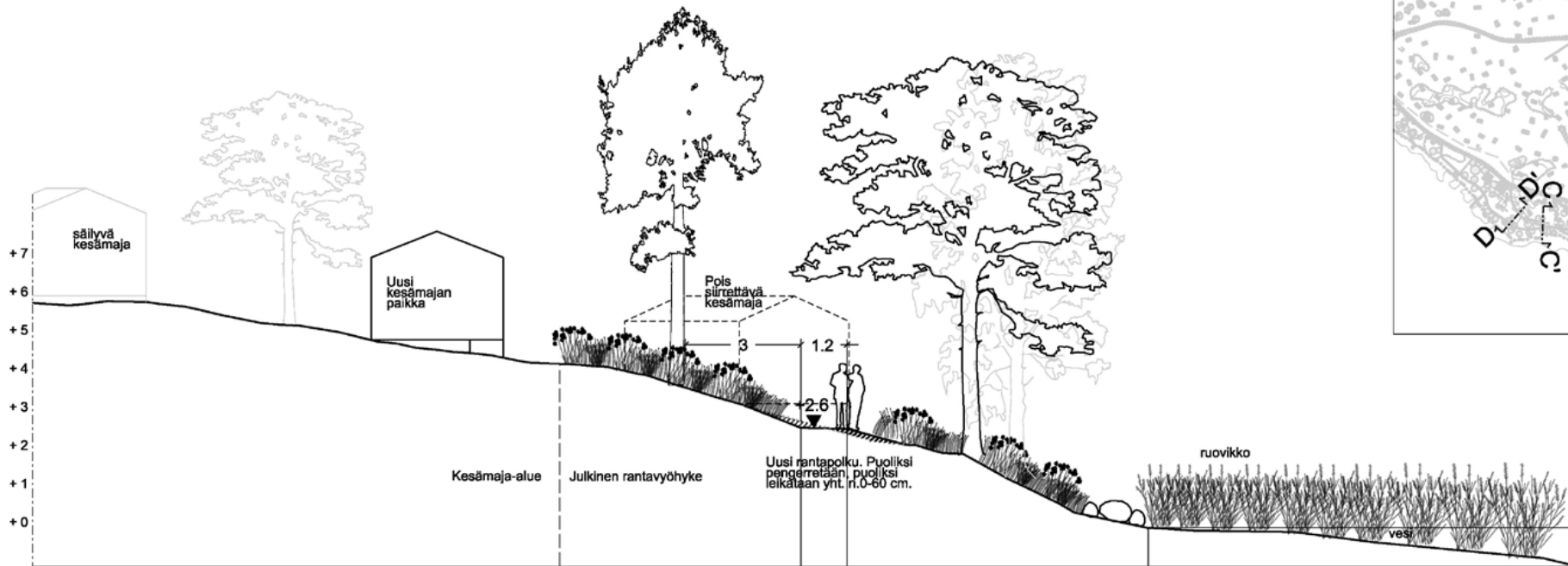
loiva mutkittelu ja kapeus tukee hitaampaa kulkemista ja pitkien suorien muodostamista on pyritty välttämään. Nopeampi pyöräily ohjataan muille pääreiteille. Kivinokkaan laaditaan asemakaavoitustyön yhteydessä myös liikennesuunnitelma, jossa mm. pyöräilyn ohjaaminen määritellään. Reitihierarkia on esitetty oheisessa kartassa.

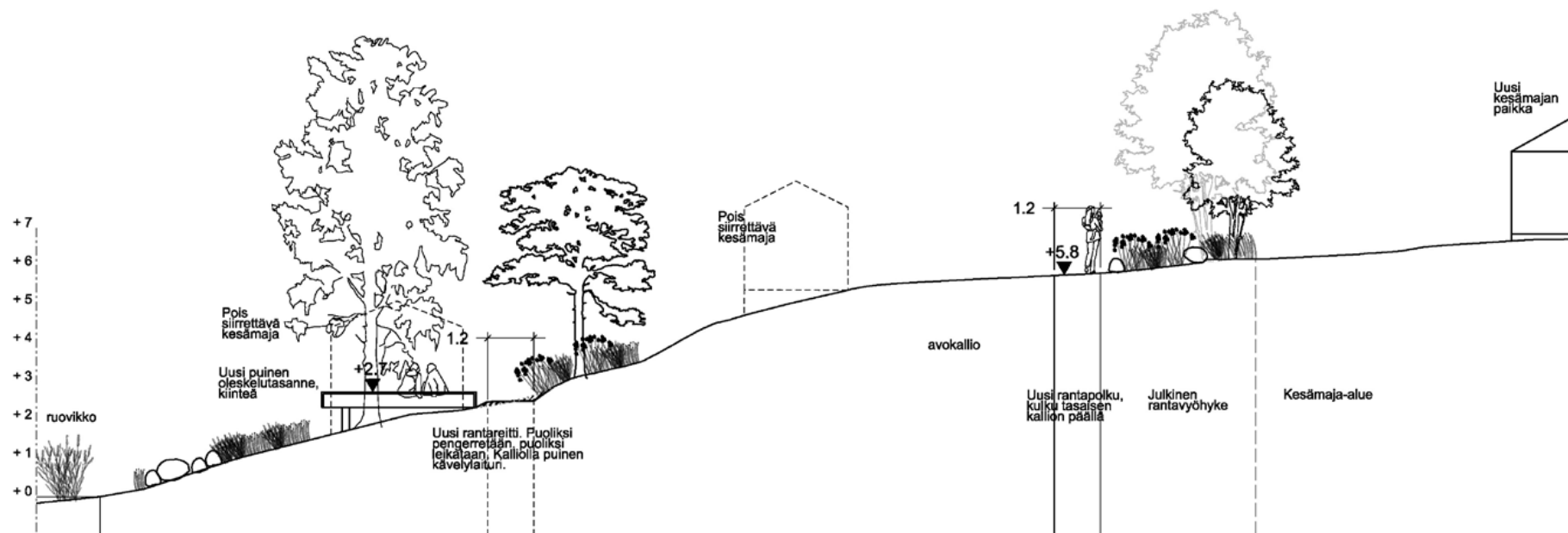

maisema-arkkitehtitoimisto
NAKYMÄ Oy

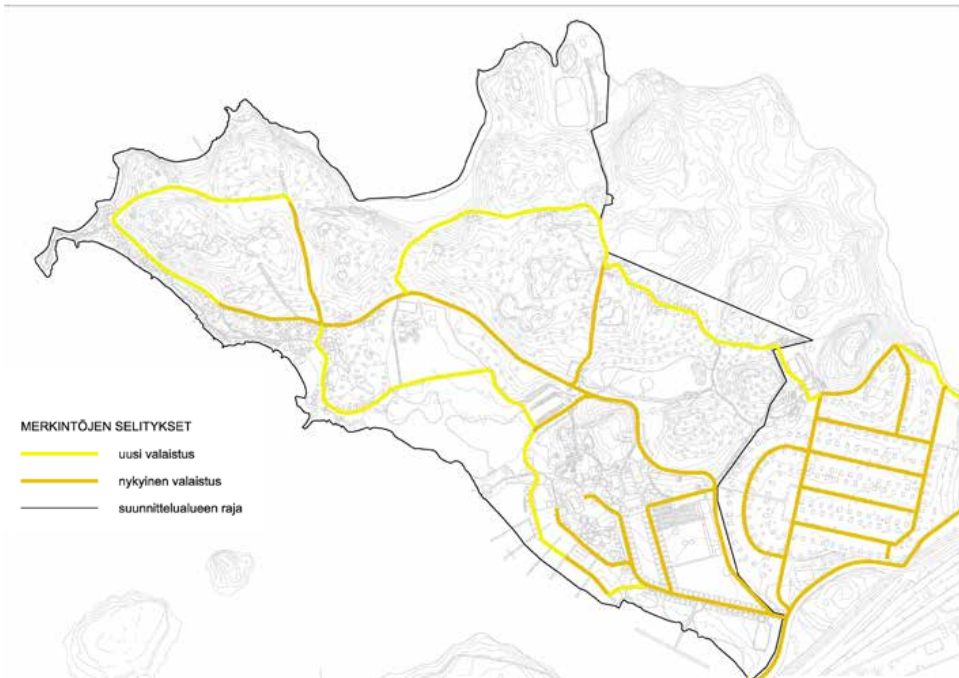
Näkymäkuvassa uusi rantapolku katsottuna rantakallioilta kaakkoon. Rantapolun varrelle on esitetty puisia oleskelutasoja.

Leikkaus CC'

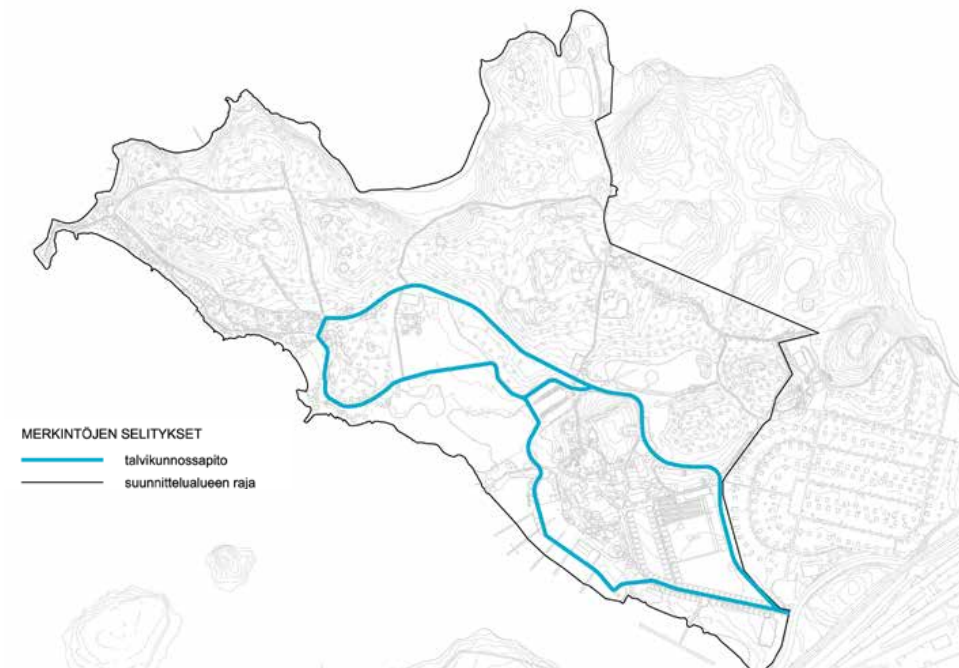
Leikkaus DD'

Kartano on valaistu.

Pysäköintipaikka.

Talvikunnossapito ja valaistus

Kivinkaan toteutettava rantareitti valaistaan (ks. oheinen kartta). Kapeampia rantapolkuja ei valaista. Valaistavat reitit ovat talvikunnossapidettäviä reittejä. Valaistusta säädetään lepakoiden esiintymisalueella siten, että valot sammutetaan 1.6-31.8. välisenä aikana Helsingin ranta-alueiden valaistuksen periaatteet-linjan mukaan.⁴

Ajoneuvoliikenne ja pysäköinti

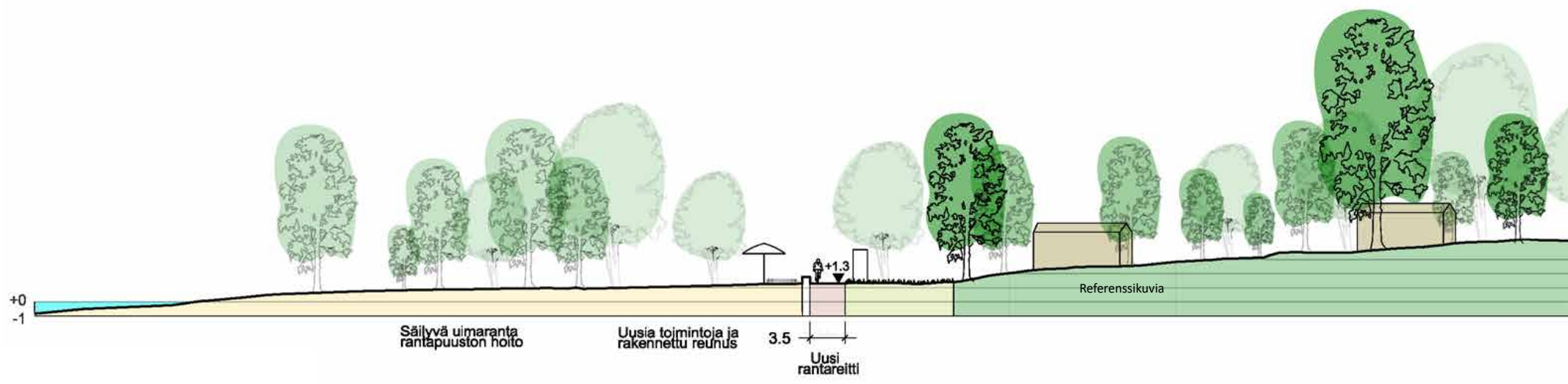
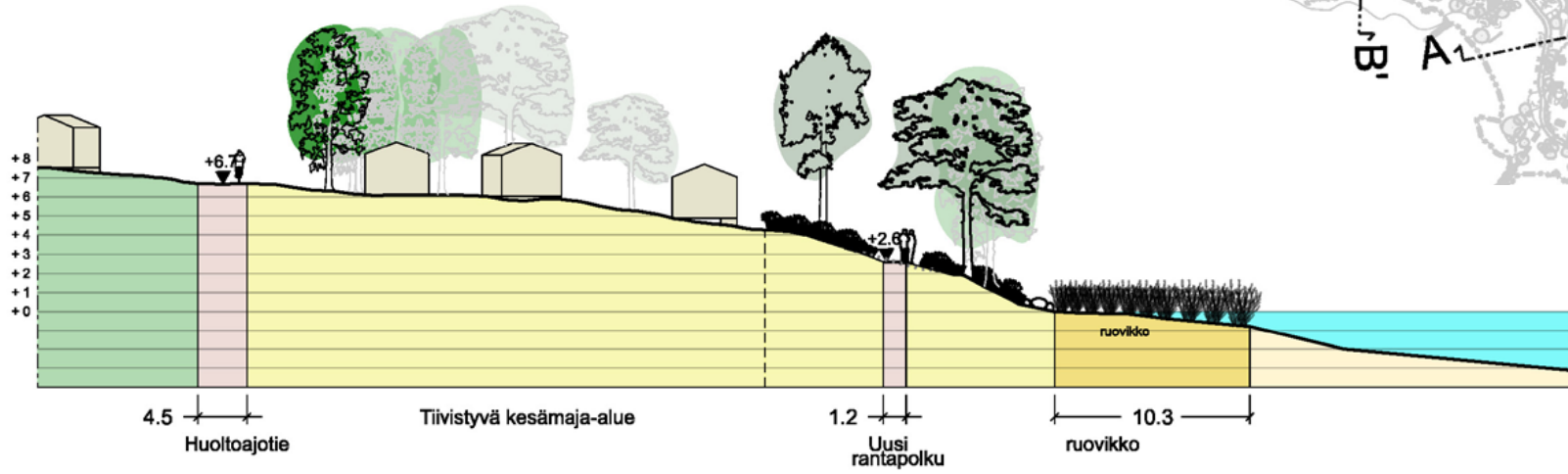
Kivinkaan laaditaan asemakaavoituksen yhteydessä liikennesuunnitelma, jonka tavoitteena on tarpeettoman autoilun vähentäminen ja liikenneturvallisuuden parantaminen. Suunnitelmassa määritellään tarvittavat nopeusrajoitukset ja liikennemerkit. Ajoneuvoliikenne sallitaan Kivinkaan pysäköintialueelle asti. Siitä eteenpäin vain pelastus- ja huoltoajo on sallittu (ks. oheinen kartta). Reitit varustetaan puomeilla.

Nykyinen suuri pysäköintialue Kivinkaan keskellä, vartiotuvan läheisyydessä säilyy. Jäsentämällä aluetta tehokkaammin, sinne saadaan mahtumaan lisää pysäköintipaikkoja. Satamaa ja kartanon päärakennusta palvelevaa pysäköintialuetta jäsenellään uusiksi, ks. viitesuunnitelma. Sen lisäksi uusia pysäköintipaikkoja tulee jonkin verran alueen sisäänajon yhteyteen. Liikuntaesteisille varattuja uusia pysäköintipaikkoja sijoitetaan esteettömälle luontopolulle johtavan tien alkuaan, puomin läheisyyteen. Pysäköintipaikkojen määrä tarkentuu liikennesuunnitelmassa

maisema-arkkitehtitoimisto
NÄKYMÄ oy

Näkymäkuvassa uusi rantareitti uimarannan kaakkoispuolella. Rantareitin ja meren väliselle vyöhykkeelle on esitetty virkistyskäyttöä, kuten piknik- ja grillipaikkoja.

Toiminnot ja virkistyspalvelut

Kivinokan palvelut ja yleisen virkistyskäytön mahdollisuudet paranevat. Yleissuunnitelmassa Kivinokan alueelle sijoitetaan mm. uusia grilli- ja piknikpaikkoja sekä leikki- ja kuntoilupaikkoja. Uudet toiminnot sijoittuvat etenkin Kivinokan läntisiin osiin, rantavyöhykkeelle, satamaan ja kartanomiljööseen. Kartanoalueen ja sataman toiminnoista kerrotaan tarkemmin viite-suunnitelman yhteydessä.

Piknik- ja grillipaikat, kalusteet

Rantavyöhykkeelle, lähelle uimarantaa, siirtyvien majojen paikalle sijoitetaan piknikpöytiä. Majojen ympäristön tasainen, valmiiksi kulunut tai nurmipintainen alue soveltuu hyvin piknikpaikaksi. Piknikpöytien sijoittelussa voidaan hyödyntää

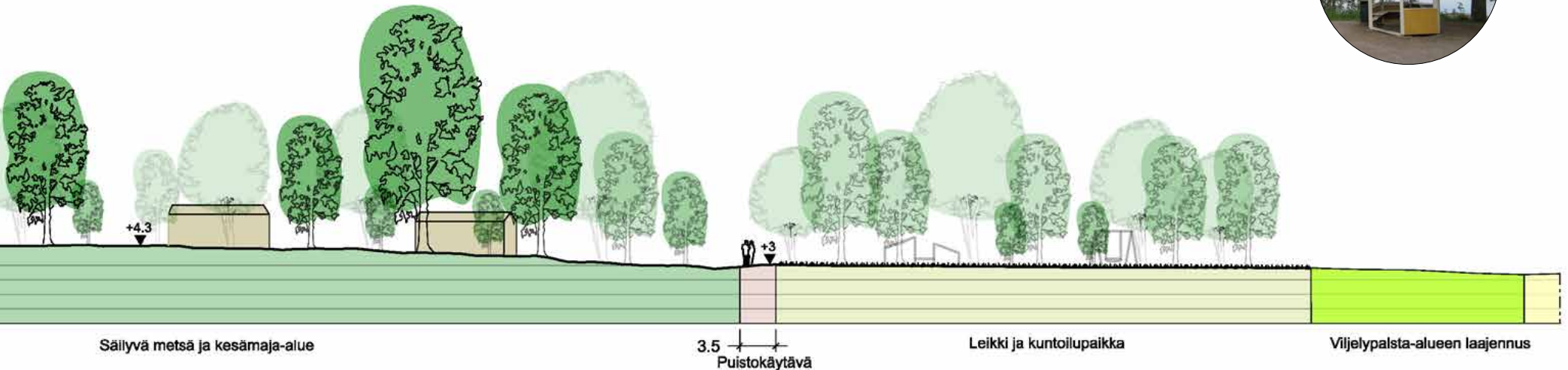
majojen mahdollisia perusrakenteita korotettuina tasanteina. Piknikpöytiä sijoitetaan myös monitoiminurmien ja pelikenttien läheisyyteen sekä leikkipaikoille. Piknikpaikat on merkitty suunnitelmakarttaan.

Kivinokkaan sijoitetaan kolme uutta grillipaikkaa. Grillipaikoille asennetaan 1 tai 2 kiinteää puistogrilliiä sekä piknikpöydät ja tarvittavat roskikset.

Pohjoisin grillipaikka sijoittuu nokkaan, paikkaan, jossa on jäänteitä laiturin perustuksesta. Piknikpöydät sijoitetaan sen läheisyydessä sijaitsevalle rannalle sekä niemen kärkeen kulkevan polun varrelle. Uimarannan eteläpuolisille kallioille sijoitettava grillipaikka palvelee etenkin uimarannan käyttäjiä. Grillipaikalle asennetaan kaksi kiinteää puistogrilliiä sekä

niiden läheisyyteen muutamia yksittäisiä penkkejä ja piknikpöytiä. Grillit asennetaan joko laakeiden kallioiden päälle tai sora-alueelle. Kolmas grillipaikka on sijoitettu Kivinokan keskelle sijaitsevalle avoimelle nurmialueelle. Tämä paikka toteutetaan esteettömänä katoksellisena grillipaikkana, johon tulee useita grillejä ja piknikpöytiä.

Yleisellä virkistysalueella sijaitsevat kalusteet ja varusteet yhdenmukaistetaan. Penkkeinä ja piknikpöytinä käytetään yksinkertaisia ja eleettömiä kalusteita, jotka soveltuvat Kivinokan metsäiseen luonteeseen ja rantamaisemaan. Vanhat huvimajat säilytetään.

Säilyvä metsä ja kesämaja-alue

3.5
Puistokäytävä

Leikki ja kuntoilupaikka

Viljelypalsta-alueen laajennus

Yleissuunnitelman tarkennus rantavyöhykkeestä

Uimaranta

Kivinokan uimaranta tulee jatkossakin olemaan valvomaton uimapaikka. Suositua uimarantaa kuitenkin laajennetaan pohjoisen suuntaan ja sen palveluita parannetaan. Uimarannan läheisyyteen sijoitetaan grillipaikka, leikkipaikka sekä paikka jäätelökioskille. Uimarannalle sijoitetaan myös yksi alueen yleisistä käymälöistä, Helsinki-huussi. Uimarannalla säilyvät pukukopit, joiden sijaintia tarkastetaan. Säilyvän tanssipaviljongin ympärille sijoitetaan useita piknikpöytiä. Suihkut säilytetään ja uimarannan kalustusta parannetaan lisäämällä mm. aurinkotuoleja. Rantareitti kulkee uimarannan reunaa pitkin. Reitti erotetaan uimarannasta matalan tukimuurin avulla.

Referenssikuvia

Kivinokan kioskki, tanssilava, uimapaikka ja rantavyöhykettä.

Pelikentät ja kuntoilu

Nykyiset pelikentät säilyvät, mutta niitä jäsenellään ja muutetaan yleiseen virkistyskäyttöön monitoiminurmiksi. Läntisimmän kentän, nk. rantaniityn monitoiminurmen viereen on sijoitettu leikkipaikan yhteyteen tuleva kuntoilupaiikka. Leikki- ja kuntoiluvälineet sijoittuvat pelinurmen pohjoispuoliselle kumpareelle puiden lomaan. Eteläiset kesämaja-alueiden ympäröivät kentät kunnostetaan nurmipintaisiksi. Alueelle mahtuu uuden grillipaikan lisäksi lentopallokenttä sekä monitoiminurmi. Kenttien yhteyteen sijoittuu myös pieni leikkipaikka. Pohjoisosassa, Ponnistuksen alueella säilyy nurmipintainen jalkapallokenttä, mutta se on jatkossa yleisessä käytössä. Pelinurmet toimivat myös tapahtumakenttäkäytössä.

Leikkipaikat

Kivinokka saa kolme erilaista leikkipaikkaa. Isoin ja monipuolisin leikkipaikka sijoittuu keskeisesti kesämaja-alueiden, viljelypalstojen ja nk. rantaniityn monitoiminurmen läheisyyteen, pääreittien varrelle palvelen näin sekä ulkoilijoita että kesäasukkaita. Leikkipaikka sijoittuu osin puiden varjoon metsäiselle kumpareelle ja on luonteeltaan kaikenikäisille suunnattu metsäleikkipaikka. Leikkipaikan turva-alustana käytetään turvahaketta ja välineinä puisia leikki- ja toimintavälineitä.

Kahdesta muusta pienemmästä leikkipaikasta toinen sijoittuu uimarannalle ja toinen alueen keskelle pelikenttien ja grillipaikan läheisyyteen. Uimarannan leikkipaikka koostuu yhdestä monitoimivälineestä ja keinuista ja on meri- ja rantateemainen. Kolmas leikkipaikka on perinteisempi keinuinen ja hiekkalaatikkoineen.

Saunat

Yleissuunnitelmassa on esitetty alueelle kolme uutta saunan paikkaa, minkä lisäksi osa nykyisistä saunoista säilyy. Uusista saunoista kaksi on tarkoitettu pääosin kesämajayhdistysten käyttöön. Ne sijoittuvat kesämaja-alueiden läheisyyteen, toinen pohjoisen uimarannan yhteyteen ja toinen alueen keskelle grillipaikan läheisyyteen. Uimarannan yhteyteen tulevaan saunaan liittyy myös uusi uimalaituri. Yleinen sauna sijoittuu Gunnarstorpin niemelle. Saunaniemeä on tarkasteltu tarkemmin viitesuunnitelmassa.

Referenssikuvia

Rantaniitty ja eteläisten kesämaja-alueiden ympäröimä kenttä.

Pohjoiselle uimarannalle on ehdotettu saunarakennukselle paikkaa.

Nykyinen kioskirakennus säilyy.

Kartanon venesatama säilyy.

Rantaniityn viljelypalstat säilyvät.

Kulttuuri- ja kaupalliset palvelut

Kivinokassa, Kulosaaren kartanon luoteispuolelle on varattu alue kesäteatteritoiminnalle. Alueella toimi kesäteatteri vuosina 2011-2014. Kesäteatterille rakennetaan kiinteä katettu katsomo sekä muita toimintaa tukevia rakennuksia teatterin toimesta.

Uimarannan pohjoispuolella sijaitsevan suosittuun kahvilakioskin paikalla tulee jatkossakin toimimaan kahvilakioski. Toiminta turvataan mahdollistamalla nykyisistä täyttävän kioskin rakentaminen nykyisen kioskin läheisyyteen. Viitesuunnitelmassa on tarkasteltu vanhojen kartanoalueen rakennusten käyttöä mm. majoitus-, ravintola- ja kahvilapalveluihin sekä satama-alueelle sijoitettavaa uutta rakennusta, johon voisi sijoittaa satamaa tukevia palveluita sekä ravintolapalveluita.

Veneily ja laiturit

Alueella säilyvät nykyiset venesatamat sekä soutuveneranta. Uusi soutuveneranta on sijoitettu laajennettavan ja uudelleen järjestettävän kartanon venesataman yhteyteen, ks. viitesuunnitelma. Siellä on myös yhteysvenelaituri, joka sijoituu vanhalle höyrylaivalaiturille. Kartanoalueella oleva vanha uimahuone kunnostetaan.

Alueelle tulee neljä oleskeluun, uintiin ja onkimiseen sopivaa pienempää uutta laituria. Uintiin soveltuvat laiturit sijaitsevat uusien saunojen yhteydessä. Sen lisäksi satama-alueelle tulee uusi venelaituri. Nykyiset laiturit säilyvät. Kanoottien ja kajakkien rantautumispaikka tulee kahvilakioskin kohdalle.

Viljely

Kivinokan keskellä säilyy viljelypalsta-alue, jota laajennetaan pohjoiseen ja lännen suuntaan. Viljelyalueen läpi kulkee rantareitti. Kulosaaren kartanoalueella sijaitseva viljelypalsta-alue muutetaan yhteisöviljelyalueeksi.

Käymälät ja jätehuolto

Kivinokkaan on suunniteltu kaksi yleistä kuivakäymälää, jotka helpottavat kesämajajyhdistysten käymälöiden kuormitusta. Uudenlaiset Helsinki-huussit sijoitetaan uimarannan läheisyyteen ja isolle pysäköintialueelle.

Alueen jätehuolto keskitetään vartiotuvan läheisyyteen. Alueelle toteutetaan yleinen jätekeräyspiste ja sen yhteyteen siirretään Kivinokkalaisten jäteposte tulevan rantareitin varresta. Alueella sijaitsee jo nykyisin JHL:n jäteposte. Sen lisäksi yleisille virkistysalueille sijoitetaan useita roska-astioita.

Helsinkihuussin visualisointi.
Kuva: Arkkitehdit NRT Oy 2020.

Maisema ja luonto

Maisematila ja näkymät

Kivinokka säilyy metsäisenä. Metsän vastapainona säilyvät avoimet maisematilat, kuten monitoiminurmet ja viljelypalsat sekä avoin rantamaisema kalliineen. Puoliavoimet puistomaiset alueet ja puistometsät keskittyvät avointen maisematilojen reunoille ja kartanoalueelle, ks. viitesuunnitelma.

Näkymiä rantareitiltä meren suuntaan avataan poistamalla yksittäisiä puita ja harventamalla pensaskerrostoa. Yksittäisiä puita poistetaan muun muassa rantareitin varrelta kahvilakioskin ja nokan väliltä sekä rantaniityn tervaleppävyöhykkeeltä. Kivinokan nokassa sijaitseva luonnonmukainen rantamaisema ja sieltä avautuvat näkymät säilytetään. Näkymiä avataan myös kartanoalueella, ks. viitesuunnitelma.

Luontoalueet ja maisemanhoito

Kivinokan arvokkaat ja uhanalaiset luontotyytit säilyvät ja niiden elinolosuhteet paranevat, kun kulkua ohjataan pääreiteille. Luonnonsuojelualueelle ei osoiteta virallisia reittejä luontopolkua lukuun ottamatta. Maisemahoitotoimenpiteitä ei ulota

teta näille alueille ja yleisillä virkistysalueilla noudatetaan puuston luonnonmukaista säilyttävää ja luonnon monimuotoisuutta ylläpitävää hoitoa. Metsien hoidossa tulee etenkin kesämaja-alueilla kiinnittää huomiota monimuotoisuuden ja elinvoimaisuuden lisäksi myös turvallisuuteen sekä metsän uusiutumiseen. Kulttuuri- ja luontoarvojen päällekkäisyys luo haasteita etenkin kartanoalueen maisemanhoitotoimenpiteiden määrittelyyn. Kivinokan ja kartanoalueen pienialaisten kulttuurivaikutteisten avointen luontotyyppien umpeenkasvua hillitään vesakon poistolla ja reunavyöhykkeiden hoidolla. Ranta- ja kalliioalueiden pienialaisten katojen kasvillisuutta säilytetään. Avoimien kallioiden lakialueiden umpeenkasvua hillitään maisemahoidolla. Rantojen ruovikot säilytetään suurelta osin. Sataman laajentaminen ja saunaniemen toiminnot vaativat pienialaista ruovikon ruoppausta.

Kesämaja-alueisiin liittyvää maisemanhoitoa on esitelty kappaleessa Kesämaja-alueet. Kivinokan alueelle laaditaan erillinen hoitosuunnitelma seuraavassa suunnitteluvaiheessa, jossa hoitotoimenpiteet määritellään.

Kesämaja-alueet

Kesämaja-alueet säilytetään osana historiallista kansanpuistoaluetta. Kesämajat sijoittuvat väljästi metsäiseen maastoon ja maisemaan. Kesämaja-alueiden luonnetta kehitetään julkiseksi virkistysalueeksi. Tämä tarkoittaa vuokrasopimuksen vastaisten piha-alueiden ja rakenteiden (portaat, terassit, aidat) purkamista. Myös pihapiirien puutarhamaisia istutuksia karsitaan. Kesämaja-alueiden maisemanhoidollisia toimenpiteitä ovat myös metsän elinvoimaisuuden säilyttäminen ja metsien uudistaminen. Kesämaja-alueilla on huolehdittava myös turvallisuudesta.

Siirrettävä kesämajat

Yleisen virkistyskäytön lisäämiseksi 13 kesämajaa on esitetty siirrettäväksi. Siirrettävät majat sijaitsevat pääsääntöisesti Kivinkan yleiseksi virkistysalueeksi suunnitellulla Kivinkalaiset ry:n lounaisella rantavyöhykkeellä, jonne suunnitellaan yleistä rantareittiä. Sen linjauksen alle tai sen lähelle osa kesämajoista on jäämässä.

Korvaavat paikat siirrettäville kesämajoille on kartoitettu maasto- ja karttatyöskentelyllä, jossa mahdolliset kesämajojen paikat on tutkittu yksitellen maastossa ja varmistettu, että ne täyttävät majapaikan vähimmäiskriteerit ja niissä on lisäksi joitakin paikan laatua lisääviä tekijöitä.⁵

Parhaat paikat kesämaja-alueilla Kivinkassa on jo rakennettu. Uusien paikkojen löytämistä vaikeutti jo tiheästi rakennetut maja-alueet, sekä suuret korkeuserot ja jyrkät rinteet. Kivinkassa on paikoin myös hyvin kosteita alavia alueita sekä tiheitä kuusikoita, jotka eivät sovellu majojen paikoiksi.

Kivinkassa siirrettäville majoille ehdotettujen korvaavien kesämajapaikkojen vähimmäiskriteerit ovat tässä työssä olleet seuraavat.

- korvaava paikka on vähintään 8 metrin etäisyydellä säilyvistä nykyisistä kesämajoista
- riittävän kuiva paikka
- paikalta ei tarvitse kaataa suuria puita
- paikka ei ole täydessä varjossa, esim. kuusikossa
- paikka ei ole liian lähellä huoltorakennuksia
- paikka ei ole liian jyrkässä rinteessä
- paikka ei ole liian lähellä huoltotietä

Kesämajojen paikkojen laatua lisäävät tekijät ovat tässä työssä olleet seuraavat:

- korkeuserot naapuripaikkoihin ja ulkoilureitteihin
- valoisuus
- paikan tunnistettavuus (esim. kallioiden tai kivien läheisyys, varttunut puuryhmä, puistometsän luonne)
- merinäköala tai muu pitkä tai avara näkymä
- muutos naapureille vähäinen
- tulvarajan yläpuolinen paikka

Oheisissa kartoissa esitetään uudet korvaavat paikat siirrettäville tai uusille kesämajoille (13 kpl). Nämä paikat täyttävät vähimmäiskriteerit, joiden lisäksi niissä on joitakin paikan laatua lisääviä tekijöitä. On huomioitava, että kaikki nykyiset majapaikat eivät täytä edellä mainittuja vähimmäiskriteereitä. Siirrettävää mökkiä ei koskaan sijoiteta maja-alueen huonoimmalle paikalle.

Karttoihin on lisäksi merkitty mahdolliset korvaavien majapaikkojen varapaikat (16 kpl), jotka täyttävät vähimmäiskriteerit.

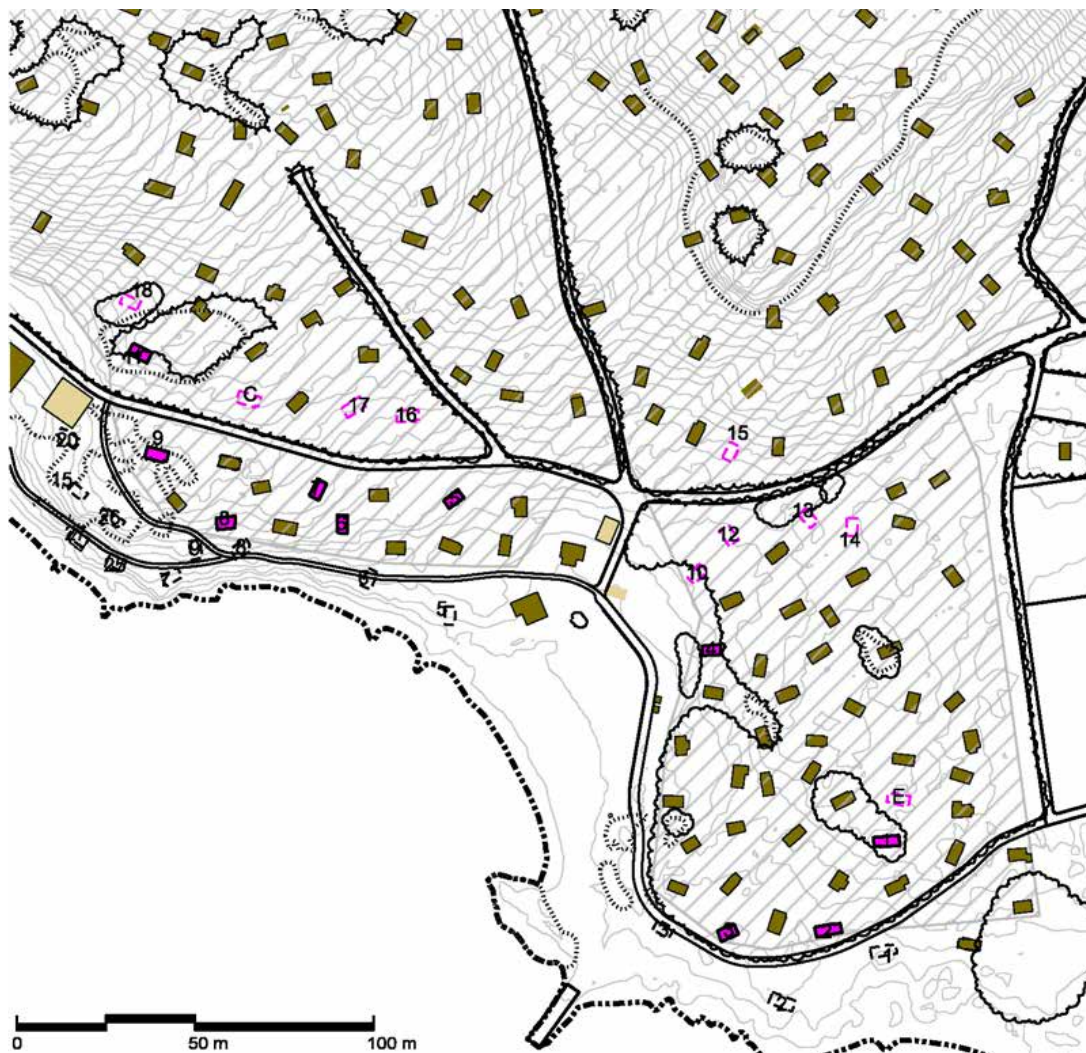
Kesämajan paikat 26-27: Paikoilta aukeaa hieno merinäköala pohjoiseen. Majat sijoitetaan siten, että ne eivät peitä taaempien majojen näkymiä.

Kesämajan paikat 23-25: Paikoilta aukeaa hieno merinäköala, kun vesakkoa hieman raivataan. Eivät häiritse nykyisten majojen näkymiä.

- Uudet kesämajojen paikat (13 kpl)
  - vähimmäiskriteerit ja mahdollisimman paljon laatua lisääviä tekijöitä
- ◊ Kesämajojen varapaikat (16 kpl)
  - vähimmäiskriteerit ja joitain laatua lisääviä tekijöitä
- Siirrettävät / poistuvat kesämajat (13 kpl)
  - rantavyöhykkeeltä yleisen virkistyskäytön tieltä siirrettävät kesämajat

Kesämajan paikat 11, 15-22, C: Korkeuseron ansiosta yksityisyyttä ja näkymät meren suuntaan.

Kesämajan paikat 5-9: Paikoilta aukeaa hienoja merinäköaloja etelään / lounaseen.

Kesämajan paikat 1-4: Sijainti rannan tuntumassa ja merinäköalat etelään / lounaseen.

Kesämajan paikat 10, 12-14: Sijainti rannan tuntumassa, tasainen maasto, ja muuttuu valoisammaksi kun vesakkoa raivataan.

Kulosaaren kartanoalueen viitesuunnitelma

Viitesuunnitelman tavoitteet

Yleiskaavassa Kulosaaren kartanoalue on esitetty merellisen virkistys- ja matkailualueeksi. Viitesuunnitelman tavoitteena on löytää alueelle sopiva merellisen virkistys- ja matkailun konsepti, jonka pohjalta aluetta, sen yleistä virkistyskäyttöä ja matkailupalveluja ja sitä tukevia toimintoja on suunniteltu. Tavoitteena on ollut löytää historiallista kartanomiljöötä ylläpitäviä ja kartanokokonaisuutta säilyttäviä ratkaisuja alueen matkailun ja virkistyskäytön kehittämiseksi.

Viitesuunnitelma perustuu vuonna 2019 historian ja maiseman näkökulmasta laadittuihin kehittämissperiaatteisiin (Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallinen selvitys). Kehittämissperiaatteet ovat lyhyesti:

- Kartanoalueen kehittäminen kulttuurihistoriallisesti merkittävänä kokonaisuutena ja historiallisen kartanomiljöön ominaispiirteiden säilyttäminen
  - Kartanoalueen tilarakenteen selkiyttäminen
  - Kartanopuiston kunnostaminen
  - Sisääntulokujanteen palauttaminen
  - Kartanon asuinpihan jäsentely ja kunnostus
  - Tallbackan huvilan ympäristön kunnostus
  - Gunnarstorpin ympäristön kunnostus
  - Kartanon vanhan talouspihan jäsentely ja kehittäminen
  - Entisen kesäteatterin alueen kehittäminen
  - Kartanon venelaiturin ja -sataman kehittäminen
  - Satamatoimintojen kehittäminen, jäsentely ja keskittäminen
  - Kartanoalueen historiallisten tielinjausten ja reittien säilyttäminen
- Sen lisäksi viitesuunnitelman tavoitteina ovat olleet:
- Kartanoalueen säilyttäminen julkisena kaikille avoimena alueena
  - Matkailupalveluita tukevan uudisrakentamisen mahdollisten paikkojen tarkastelu sekä rakentamisen mittakaavan ja käyttötarkoitusten määrittely
  - Vanhojen rakennusten käyttötarkoitusten ideointi
  - Telttailualueen ja leirintämökkien sekä niitä palvelevien huoltorakennusten sijoittaminen kartanoympäristöön
  - Kaupunkiviljelyn mahdollisuuksien tarkastelu
  - Kartanon venesataman talvisäilytysalueiden laajentaminen ja uudelleen järjestely
  - Satama-alueen eteläosan avaaminen yleiseen käyttöön
  - Kartanoaluetta palvelevien pysäköinti-alueiden uudelleen järjestely sekä uusien pysäköintipaikkojen osoittaminen

Uudisrakentamisen periaatteet

Kartanokokonaisuuteen kuuluneen talouspihan rakennukset ovat pääosin kadonneet. Vanhat rakennuspaikat tarjoavat mahdollisuuden uudisrakentamiselle, jolla voi olla kartanoympäristöä eheyttävä vaikutus, jos rakentaminen on sopusoinnussa ympäröivän kulttuurihistoriallisen kartanomiljöön kanssa. Rakennusten mittakaava ja massoittelu tulee sovittaa kartanoympäristön mittakaavaan. Lisäksi uudisrakentaminen tulee olla alisteinen päärakennukselle ja sen tulee säilyttää kartanoympäristön rakennusten hierarkia ja luonne. Kesämaja-alueiden suuntaan tulee jättää selkeä metsäinen suojavyöhyke.

Talbackan huvila, 'Marttamaja'

Leivintupa

Tupakankuivausräihi

Pehtoorin talo

Kulosaaren kartano

Kulosaaren kartanoalueen kehittämisen visio - Merellisen virkistys- ja matkailun konsepti

Kulosaaren kartanoalue on elinvoimainen historiallinen kartanoympäristö. Kaikille avoin merellinen kartanomiljö muodostaa yhdessä Kivinokan virkistyspalveluiden kanssa helposti saavutettavan käyntikohteen. Sen ympärivuotiset ravintola- ja kahvilapalvelut tarjoavat lähiuokaa ja majoituspalvelut erilaisia korkeatasoisia ja uniikkeja majoitusiloja sekä erilaisia leirintämahdollisuuksia matkailijoille. Kulosaaren kartanolle tullaan yöpymään, tapahtumiin, syömään hyvin, saunomaan, hoitamaan palstaa ja nauttimaan historiallisesta miljööstä ja merimaaisemasta.

Kartanoympäristöt vetovoimakohteina

Kulosaaren kartanoympäristöstä voidaan luoda tavoitteellisen kehityksen avulla vetovoimainen käyntikohte, jossa on ympäri vuoden toimivia palveluita ja mahdollisuuksia myös yöpyä. Ruotsissa monista kartanoalueista on muodostunut elinvoimaisia ja elämyksellisiä ympärivuotisia käyntikohteita. Suomessa tunnettuja elinvoimaisia kartanoalueita ovat muun muassa Mikkelin Tertin kartano sekä pappilamiljö Kenkävero. Pääkaupunkiseudun kartanomiljöistä mainittakoon Tuomarinkylän kartano, Herttoniemen kartano sekä Vantaalla sijaitseva Håkansbölen kartano. Tuomarinkylän kartanossa on mm. ympäri vuoden toimiva kartano-ravintola sekä vaate- ja lifestylemyymälöitä, ratsastustallit ja maneesi sekä maise-mapeltoja. Herttoniemen kartanoalueella on upean julkisen kartanopuutarhan, ravintolan ja kartanomuseon lisäksi puutarhaviljelyä kartanon vanhoilla pelloilla. Håkansbölen kartanoalueella toimii nykyään kahvila-ravintola ja sinne ollaan lähivuosien aikana remontoimassa juhla- ja taidepajatilaa. Kartanoalueiden tarjoamien palveluiden ja toimintojen lisäksi on ympäristön laadulla merkitystä. Yhteistä edellä mainituille kohteille on hyvin hoidetut ympäristöt ja kunnostetut kartanopuistot ja puutarha-alueet, jotka omalta osaltaan luovat niistä houkuttelevia ja viihtyisiä vierailukohteita.

Kulosaaren kartanoalue tunnetaan tulevaisuudessa omaleimaisista tapahtumista, jonne saavutaan pidemmänkin matkan päästä. Kartanoalueen monipuoliset palvelut yhdessä Kivinokan palveluiden kanssa houkuttelevat niin päiväretkelle kuin viipymään pidemmänkin ajan.

Referenssikuvia

Kartanohotellit ja kestävä matkailu

Ruotsissa on useita kartanohotelleja ja ne ovat suosittuja viikonloppumatkakohteita. Majoituspalveluiden lisäksi monet Ruotsin kartanohotellit tarjoavat mm. juhla- ja konferenssituloja, kylpyläpalveluita ja golfkentän. Ne houkuttelevat matkailijoita erilaisilla elämyksillä, esimerkiksi kanoottiretkillä, hevosvaelluksilla ja seikkailupuistoilla. Maaseudun kartanoilla on paljon tilaa erilaisille toiminnoille, mutta myös Tukholman lähellä on useita majoituspalveluita tarjoavia kartanoita. Brommassa sijaitseva Ulfunda slott tarjoaa hotellipalveluiden lisäksi muun muassa ravintolan, taidegallerian, juhla- ja konferenssituloja ja dayspa-palveluita. Ruotsin kolmanneksi parhaaksi hotelliksi valittu Görnvalns Slott sijaitsee noin 10 kilometrin päässä Tukholman keskustasta. Yleisessä kartanohotellissa on ravintolatilojen lisäksi juhla- ja konferenssituloja. Kartanoympäristössä on mm. viljelypalstoja, kanootti- ja soutukenhon tiloja sekä veistospuisto.

Suomessa on joitakin majoituspalveluja tarjoavia kartanoita. Tertin kartanossa hotellihuoneita on alueella kuusi. Hirvihaaran kartanossa ja Mustion linnassa majoituskapasiteettia on jo enemmän. Hirvihaarassa on 30 huonetta ja Mustion linnassa 39 huonetta, viidessä erillisessä rakennuksessa. Helsingissä sijaitsevat Tuomarinkylän ja Herttoniemen kartanoiden muuten elinvoimaiset kartanoympäristöt, mutta alueilla ei ole majoituspalveluita. Rastilan kartanon alueella toimii Rastilan leirintäalue, mutta Helsingistä puuttuu intiimi kartanohotelli, jollainen Kulosaari voisi olla. Kulosaaren kartanohotelli lisärakennuksineen tarjoaisi matkailijoille uudenlaisia majoitusvaihtoehtoja Helsingin keskustan läheisyydessä.

Kartanohotellin lisäksi Kulosaaren kartanoalue voisi tarjota myös muunlaisia majoitusvaihtoehtoja. Kartanoalueen muista vanhoista rakennuksista voisi syntyä uniikkeja majoitustiloja. Lisäksi alueelta löytyisi tilaa myös pienille vuokramajoille sekä telttailualueelle. Modernit metsämajat voisivat tarjota suurkaupungeista tuleville turisteille elämyksellisen majoituksen, kuitenkin muun muassa korkeatasoisten ravintolapalveluiden äärellä ja lähellä kaupunkia. Leirintämatkailun suosio on nousussa ja monet hakevat luksusta myös leirintäalueilta. On syntynyt termi glamping, joka tarkoittaa telttailua, jossa yhdistyvät retkeilyelämä sekä ylelliset palvelut ja puitteet. Kartanoalueelle sijoittuva telttailualue voisi tarjota myös siihen mahdollisuuden.

Huoli ilmastonmuutoksesta on nostanut lähimatkailun suosiota ja vastuullisuutta mietittäen matkapäätöstä tehdessä aiempaa enemmän. ⁶ Elämyksiä haetaan nyt läheltä ja monet viettävät Staycation-lomia, jossa kaupunkilaiset nauttivat oman kotikaupunkinsa tarjonnasta turistin silmin. Yhdessä Kivinokan luonnon ja palveluiden kanssa Kulosaaren kartanoalue voisi olla oiva vastuullinen staycation-kohde monille kaupunkilaisille.

Referenssikuvia

Kaupunkiviljely ja lähiruoka, viljelyä kartanoympäristöissä

Kulosaaren kartanon lähiruoka- ja viljelyn konsepti perustuu suurelta osaltaan kartanon pitkään historiaan maatilana ja ruuan tuotannon paikkana. Kulosaaren kartanolla on viljelty maata todennäköisesti 1500-luvulta asti. Kartoissa ensimmäiset pellot näkyvät 1600-luvun lopulla, jolloin Kulosaaren tilalla oli laajat viljelysalueet nykyisen siirtolapuutarhan paikalla. Kulosaaren kartanossa oli 1700-luvun puolella välissä laaja hyötytarha, jossa kasvatettiin muun muassa raparperia ja tupakkaa. 1800-luvun lopulla kartanon päääräkennuksen itäpuolella sijainneessa hyötytarhassa oli myös kasvihuone. Laajat peltoalueet säilyivät 1930-luvulle. Kartanon hyötytarhasta on säilynyt vain muutamia vanhoja omenapuita. Palstaviljely kartanopuiston ja uuden siirtolapuutarhan väliin jääneellä vanhan hyötytarhan alueella alkoi pian siirtolapuutarha-alueen rakentamisen jälkeen. Alue on säilynyt avoimena ja viljelyssä 1600-luvulta lähtien.

Viljelytoiminnot sopivat usein maataloutta harjoittaneiden kartanoiden maisemaan, eivätkä toiminnot oikein sijoitettuina ja järjestettyinä useinkaan riitele kartanoympäristön arvojen kanssa. Laaja-alaisen peltojen lisäksi kartanoilla on usein ollut keittiöpuutarha tai hyötytarha. Etenkin Ruotsissa monella kartanohotellilla on oma keittiöpuutarha, jonka lisäksi alueella saattaa olla yleisiä viljelypalstoja. Mikkelissä sijaitsevan Tertin kartanon ruutupuutarhasta kerätään satoa suoraan kartanon ravintolaan. Tuomarinkylän kartanonmäkeä rajaavat pellot ovat maisemapeltoina, josta saa loppukesäisin kerätä mm. auringonkukkia. Tullisaaren kartanopuistoon kuuluvilla palstoilla viljellään vain yksivuotisia kasveja ja palstat käännetään joka vuosi kaupungin toimesta maataluskoneilla. Herttoniemen kartanon vanhoilla pelloilla vuodesta 2013 toimineen

Stadin puutarhurin luomutuotteita myydään suoraan kuluttajille, mutta myös lähialueen ravintoloille. Herttoniemessä järjestetään myös puutarhaviljelyyn liittyviä kursseja. Kesällä peltojen keskellä toimii myös Stadin puutarhurin kesäkahvila.

Lähiruuan kysyntä on kasvussa. Pääkaupunkiseudulle on syntynyt mm. useita lähiruokaan perustuvia ravintoloita ja ruokaosuuskuntia, ja viljelypalstoille on tunkua. Yhteisöviljelmää on syntynyt mm. Hermanniiin. "Yhteisöviljelmällä viljellään yhteistä aluetta. Tämä mahdollistaa sen, että voidaan suunnitella kestävä ja toimiva viljelykierto. Lisäksi hoitajia on aina paikalla, vaikka joku olisikin kesälomaa viettämässä. Hoito voidaan tehdä yhteisinä talkoopäivinä tai jokaiselle voidaan jakaa hoitovuoroviikko. Sato ja kustannukset jaetaan viljelijäjoukon kesken."⁷

Lähiruosta on kirjoitettu muuan muassa seuraavasti:

"Lähiruoka koetaan kiinnostavaksi sen alkuperän tuntemuksen, jäljitettävyyden, ruokakulttuurien säilymisen ja paikallisten elinkeinon tukemisen vuoksi. Siihen liitetään oleellisesti myös lyhyet tarjontaketjut kuten erilaiset suoramyyntin muodot ruokapiireistä tilamyymälöihin ja itsepoiminnasta ruokaosuuskuntiin sekä kaupunkiviljelyyn. Lähiruokaan ympärille onkin muotoutunut myös paljon uutta yhteisöllistä toimintaa."⁸

"Lähiruokaan kautta voidaan edistää alkuperäisrotujen ja -lajikkeiden säilymistä ja luonnon monimuotoisuutta, kehittää edelleen suomalaista, alueellisesti rikasta ruokakulttuuria ja vastata nopeastikin kuluttajien tarpeiden muutoksiin."⁹

"Oikea ruoka kasvatetaan kestävin luomumenetelmin, lähellä, rakkautella. Kaupunkiviljely on osa ruuantuotannon muutoksen trendiä, hajautettuun ja vähemmän öljyriippuvaiseen suuntaan. Tulevaisuuden kaupungit vihertävät kattopuutarhoineen, hedelmäpuubulevardeineen ja marjapensaspuistoineen. Vuonna 2030 joka talon pihalla on yhteisöllinen laariviljelämä. Kaupunkiviljelijä kasvattaa mangolia parvekkeella, perunoita sisäpihalla ja lapsia, jotka tietävät, mistä ruoka oikeasti tulee."¹⁰

Referenssikuvia

Viitesuunnitelman selostus

Kulosaaren kartanonaluetta kehitetään kulttuurihistoriallisesti merkittävänä kokonaisuutena kartanomiljöön ominaispiirteitä vaalien. Alueelle kehitetään monimuotoisia matkailupalveluita ja yleistä virkistyskäyttöä mahdollistavia toimintoja huomioiden alueen kulttuurihistorialliset-, maisema- ja kaupunkikuvalliset arvot sekä luontoarvot.

Kulosaaren kartanon monimuotoinen rakennuskanta mahdollistaa erilaisten toimintojen sijoittelun alueelle. Kartanoalueen nykyiseen rakennuskantaan kuuluu yhdeksän erilaista rakennusta, joita on mahdollista hyödyntää alueen kehittämisessä. Tavoitteena on muuttaa rakennusten käyttötarkoituksia paremmin virkistyskäyttöä, matkailua ja niitä tukevaa liiketoimintaa palvelevaksi sijoittamalla niihin erilaisia myymälä-, ravintola- ja majoituspalveluita. Sen lisäksi alueelle on ehdotettu matkailupalveluita tukevaa uudisrakentamista.

Kartanohotelli ja alueen majoituspalvelut

Kartanon päärakennus soveltuu hyvin vuokrattavien juhla- ja kokoustilojen lisäksi lähiruokaravintolaksi sekä pienimuotoiseksi boutiquehotelliksi. Muutaman huoneen hotelli tarvitsee tuekseen muuta majoitusfilaa, jota voisi kunnostaa Tallbackan huvilaan. Majoituskapasiteetin lisäämiseksi ja majoitusliiketoiminnan kannattavuuden parantamiseksi on kartanoalueelle ehdotettu lisäksi kahta majoitustoimintaa osoitettua uudisrakennusta. Toinen niistä sijoittuu 1950-luvulla rakennetun JHL:n saunan paikalle kartanon länsipuolelle. JHL:n kesämajalaisten uudelle saunalle on osoitettu paikka lähempää kesämaja-alueelta. Toinen majoitustoimintaa osoitetuista uudisrakennuksista sijoittuu 1930-luvulla puretun asuin- ja talousrakennuksen pai-

kalle kartanon päärakennuksen taakse rinteeseen, vastapäätä pehtoorintaloo. Molempien rakennuksien arkkitehtuuri, massoittelu, korkeus ja mittasuhteet tulee määritellä sellaisiksi, että ne ovat alisteisia kartanon päärakennukselle ja sopusoinnussa kartanoympäristön muun rakennuskannan kanssa. Rakennusten kerroskorkeus tulisi olla enintään 1,5 kerrosta, jolloin ne eivät kilpaile maisemallisesti päärakennuksen kanssa. Monimuotoinen ja maisemallisesti merkittävä puusto rakennusten läheisyydessä tulee säilyttää. Säilyvän puuston avulla uudisrakennukset asettuvat paremmin maisemaan.

Majoituskapasiteettia ja majoituspalveluiden monipuolisuutta lisäävät vuokrattavat metsämajat sekä telttailualue. Uudet vuokrattavat majat on ehdotettu sijoitettaviksi päärakennuksen läheisyyteen, sen pohjois- ja itäpuolisille metsäisille alueille. Majat sijoitetaan niin, että niistä avautuu näkymät metsään, kartanon pihapiiriin tai keittiöpuutarhaan. Ne tulee sijoittaa siten, että alueella kasvavia komeita mäntyjä ei jouduta kaatamaan. Uudet vuokrattavat majat ovat pienikokoisia, hiilineutraaleja ja verkosta irti oleva yhden huoneen ekologisia rakennuksia, jolloin ne eivät vaadi suuria maatöitä eivätkä tuhoa metsäalueiden luontoa.

Kartanon päärakennuksen kaakkoispuoliselle alueelle sijoitetaan uusi kaupunkileirintäalue. Nurmipintaiselle telttailualueelle mahtuu noin 40-60 telttaa. Telttailualue on autoton. Autoille on esitetty uusi pysäköintialue telttailualueen läheisyyteen. Telttailun vaatimat huoltotilat (wc, suihku, keittiö) sijoittuvat uuteen majoitusrakennukseen kartanon päärakennuksen koillispuolelle. Lisäksi pieni wc-rakennus sijoitetaan telttailualueen läheisyyteen.

Majoitustoimintaa palvelevat uudisrakennukset on ehdotettu sijoitettaviksi perhtoorintaloo vastapäätä entisen talousrakennuksen paikalle sekä JHL:n saunan paikalle.

Uudet vuokramajapaikat sijoittuvat Tallbackan huvilan läheisyyteen mäntyjen lomaan sekä kivimuurin eteläpuolelle.

Referenssikuva

Virkistys- ja ravintolapalvelut

Kartanoalueen muut rakennukset voivat täydentää kartanohotellikokonaisuuden palveluita sekä palvella myös yleistä virkistyskäyttöä.

Pehtoorintalo soveltuu hyvin kesäkahvilaksi. Sen etelä- ja länsipuolelle olisi mahdollisuus sijoittaa kahvilaa palveleva terassi. Leivintupa soveltuu pieneksi ympärivuotiseksi myymälätilaksi ja kartanon vajarakennus kesämyymäläksi. Rengintuvan voi valjastaa viljelijöiden tai kasvihuoneen yrittäjän käyttöön tai majoitustilaksi.

Kesäteatteri

Kesäteatterille on varattu alue kartanon vanhalle umpeen kasvavalle niitylle. Kesäteatteritoiminnan on tavoitteena alkaa jo kesällä 2021. Tallbackan huvilan suuntaan säilytetään selkeä metsäinen vyöhyke. Vanha niittyalue kaipaa maisemanhoidollisia toimenpiteitä, mm. vieraslajin (jättipalsami) kirkentä.

Lähiruokaravintola, keittiöpuutarha ja kasvihuone

Kartanon päärakennuksessa toimii lähiruokaravintola, jolla on oma keittiöpuutarha kartanopuiston yhteydessä. Kartanorakennuksen kaakkoispuolelle perustetaan keittiöpuutarha sekä uusi kasvihuone. Kasvihuoneen palauttaminen kartanoalueelle tukee monipuolisia viljelymahdollisuuksia ja uusi rakennus tuo puutarhayrittäjälle tarvittavan kaluston varasto- ja säilytystilan. Kasvihuone toteutetaan kartanomiljööseen soveltuvana tiilirakenteisena rakennuksena. Kasvihuoneen katteen tulee olla lasinen. Kasvihuoneen yhteyteen voi sijoittaa myös toimintaa tukevaa liiketilaa tai esimerkiksi kahvilan. Kasvihuoneessa voisi toimia esimerkiksi pieni taimi- tai puutarhamyymälä. Viljelytoiminta tukee alueelle sijoituvia lähiruokaan keskittyviä ravintola- ja kahvilapalveluita.

Viljelyalueet

Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallisessa selvityksessä nykyisen viljelypalsta-alueen on todettu olevan aina 1600-luvulta asti avoimena säilynyt, vanhimmin tunnettu puutarha-alue sekä myöhemmin osa 1800- ja 1900-luvun alun kartanopuistoaluetta. Kartanoympäristön kehittämisperiaatteissa ja herkkystarkastelussa alue on merkitty avoimena säilytettäväksi, historialliseksi niitty- ja peltoalueeksi. Alue soveltuu hyvin pienialaiseen viljelyyn ja viitesuunnitelmassa on ehdotettu, että päärakennuksen kaakkoispuolisesta historiallisesta viljelyalueesta eteläosa säilyy palsta-alueena. Viljelyalueen laajuus on 0,5 ha. Kulosaaren kartanoympäristöön sopii Tullisaaressakin käytössä oleva malli, jossa palstoilla viljellään vain yksivuotisia kasveja ja palstat käännetään joka vuosi kaupungin toimesta. Näin palstoille ei kerry varusteita, aitoja tai rakennelmia. Alue voidaan viljellä myös yhteisöviljelmänä, mikä tarkoittaa isompaa yhtenäistä viljelmää, jota hoitaa ja jonka satoa korjaa joukko ihmisiä yhdessä. Yhteisöviljely on kaupunkilaisille avointa toimintaa, johon kuka tahansa voi osallistua. Yhteisöviljely voidaan toteuttaa jonkin järjestön tukena tai toimintaan sitoutuneen asukasryhmän voimin.

Kartanossa oli kasvihuone ainakin 1800-luvun alusta aina 1900-luvulle asti. Kuva vuodelta 1905. (Museovirasto).

Näkymä kartanon sisään tulotieltä kohti kartanoa. Kartanon vanha niitty- ja peltoalue on vuosikymmenten aikana ollut myös kartanon hyötytarhana ja palstaviljelyalueena.

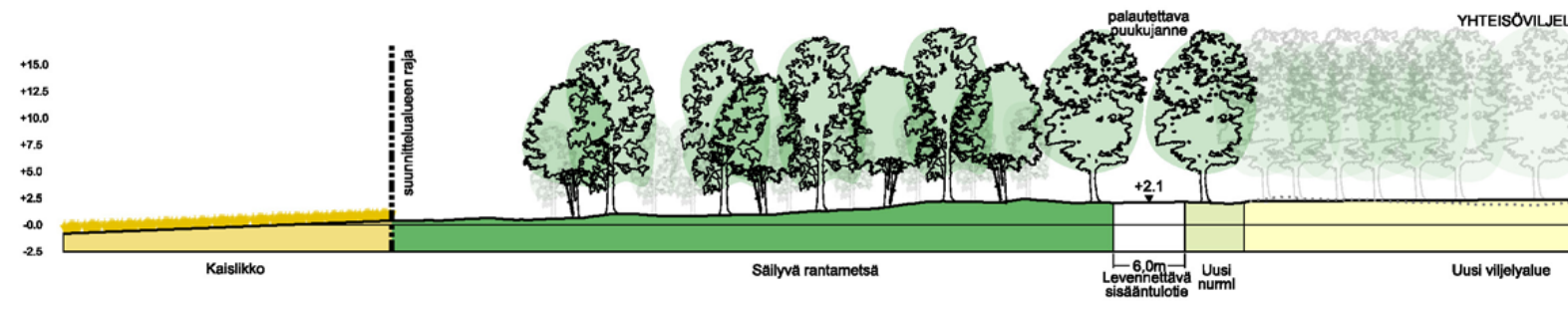
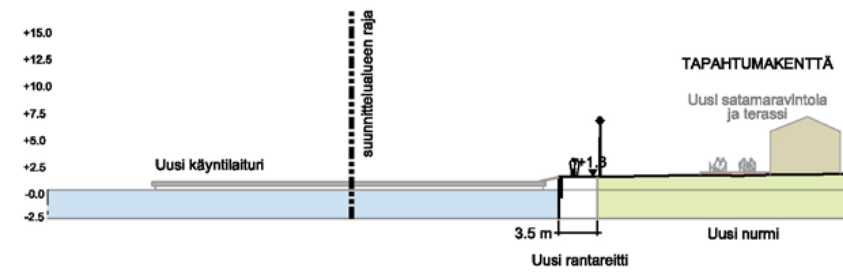
Referenssikuvia

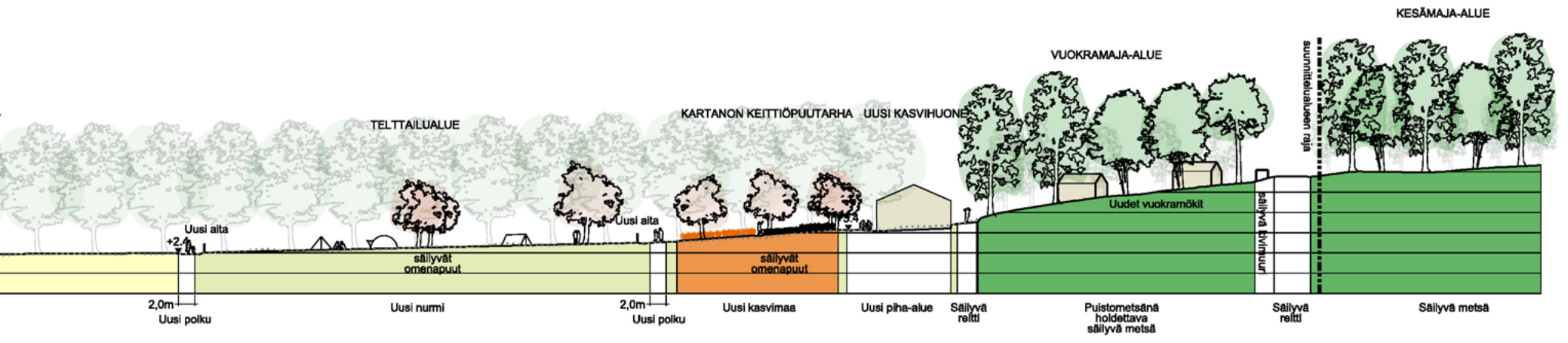
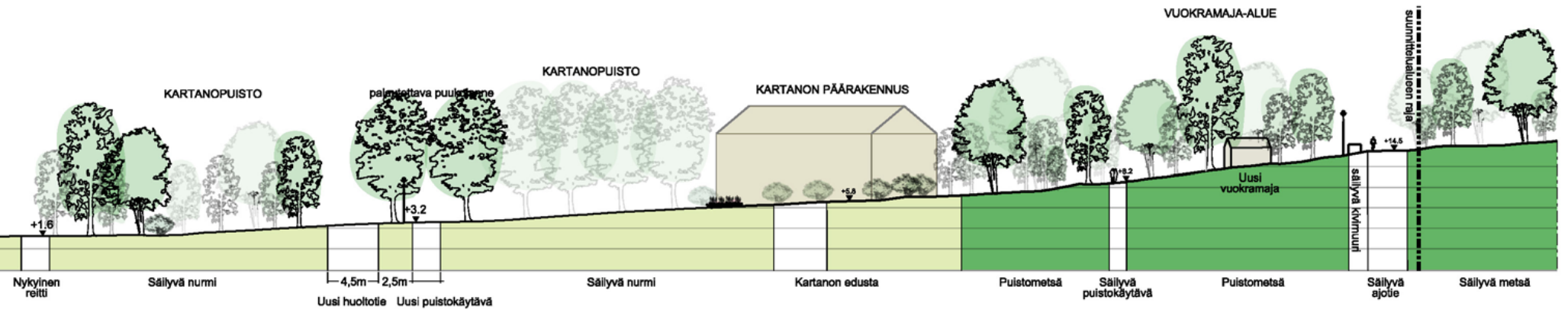
mäisemä-arkkitehtitoimisto
NÄKYMÄ oy

Näkymäkuva uudelta telttailualueelta uuden keittiöpuutarhan suuntaan. Taustalla näkyy Kulosaaren kartano ja uusi kasvihuone.

Alueleikkaukset. Näkömä Oy.

Saunaniemi

Kartanoalueeseen kuuluvalla Gunnarstorpin huvilan niemelle keskitetään kartanoalueen saunatoiminnot. Saunaniemen palvelut ovat avoinna kaikille. Yleiset saunavuorot houkuttelevat sekä lähiseudun asukkaita että muita helsinkiläisiä. Saunaniemen useat erilaiset saunat, kuten savusauna, tarjoavat elämyksiä niin kotimaisille kuin ulkomaalaisille turisteille. Saunoihin kuuluvat myös uimalaiturit. Venesatamaa palveleva 1940-luvun lopulta oleva hirsinen saunarakennus siirretään Gunnarstorpin niemelle. Gunnarstorpin vanha saunaa voidaan laajentaa tai sen paikalle rakentaa uusi isompi ja modernimpi saunarakennus. Niemi sopisi hyvin myös savusaunan sijoituspaikaksi. Gunnarstorpin valkoinen huvila voi toimia kesäisin saunakahvilana sekä saunatoiminnan huoltorakennuksena.

Näkymä Gunnarstorpin niemeltä, jonne on ehdotettu yleisten saunojen sijoittamista. Niemessä oleva Gunnarstorpin huvila on nykyään asuinkäytössä.

Venesatama ja laiturit

Nykyään venesatamatoiminnot levittäytyvät koko keskeisen kartanoalueen rantaviivan pituudelle, minkä vuoksi kartanopuisto on menettänyt yhteyden mereen. Toimintoja kehitetään, jäsenellään ja keskitetään siten, että ranta-alueella on tilaa puistomaiselle ympäristölle ja oleskelulle sekä alueen läpi kulkevalle rantaraitille.

Kartanon venesatamaan varataan laituri-tilaa yhteysveneelle ja vesibussiliikenteelle sekä käyntilaituri alueella vierailuille. Satamaan sijoitetaan uusi ravintola- ja huoltorakennus. Ravintolarakennukselle on varattu myös ilta-aurinkoon avautuva terrassialue. Rakennus sijoitetaan siten, että se ei peitä kartanolta avautuvia merinäköymiä.

Varsinaista venesatama-aluetta on ehdotettu laajennettavaksi tekemällä maatayttöjä. Täytöt mahdollistavat veneiden talvisäilytysalueen siirtämisen kartanopuiston viereltä pohjoisen suuntaan, pois kartanon näkömäkseliltä. Venekerhon käytössä olevia laitureita pidennetään ja lisätään. Venekerhon aluetta ei aidata vaan alueen läpi linjataan yleinen rantareitti. Venekerholle varataan aidattu varasto- ja pukkiensäilytysalue.

Alueen pohjoisosaan varataan alue soutuveneiden säilytystä varten.

Satama-alueelle, rantareitin ja kartanopuiston väliin muodostuu nurmipintainen tapahtumakenttä. Kenttää voidaan käyttää myös lisäpysäköintialueena esim. tapahtumien yhteydessä. Nurmialueelle sijoitetaan oleskeluun sopivaa kalustusta.

Ranta-alueella oleva vanha uimahuone kunnostetaan ja sen yhteyteen voi sijoittaa muun muassa välinevuokrausta.

Liikenne, reitit ja pysäköinti

Kartanoalueen nykyisten teiden ja reitien linjauksista vanhimmat ovat peräisin 1700-luvun puolesta välistä. Tiet ovat vähitellen leventyneet, mutta ne ovat säilyneet sorapintaisina ja suhteellisen kapeina. Alueen kulkureittejä ja pysäköintipaikkoja lisätään, jäsenellään ja selkiytetään. Olemassa olevat reitit kunnostetaan. Kunnostus tehdään historiallisen kartanoympäristön ehdoilla. Uudet reittiyhteydet ja ajoyhteydet toteutetaan eleettöminä ja sorapintaisina.

Alueen läpi linjataan rantareitti, joka kulkee satama-alueen reunassa kohti Kivinkokkaa. Kulkuyhteyksiä lisätään maltillisesti vastaamaan paremmin nykyisten ja uusien toimintojen tarpeita mutta myös alueen läpikulkua. Kartanon sisäntulotie levennetään siten, että siinä kulkee sekä ajoväylä että rantareitti. Ajoreitti venesatamaan säilytetään ja huoltoajoreitti kartanon päärakennukselle ja Saunaniemelle erotetaan kartanopuiston lehmuskujanteista.

Kartanon edustalla oleva pysäköintialue poistetaan ja uusi kartanoa palveleva pysäköintialue sijoitetaan satamaan. Sataman talvipysäköintikentät toimivat kesäisin pysäköintialueena. Kartanoalueen palveluiden ja sitä myötä kävijämäärien lisääntyessä alueelle on suunniteltu kolme uutta pysäköintialuetta. Yksi niistä sijaitsee telttailu- ja viljelyalueen läheisyydessä. Toinen sijoittuu Kivinkokaan johtavan tien varteen kartanon päärakennuksen koillispuolelle ja palvelee majoituspalveluita. Kolmas sijoittuu alueen eteläosiin, rantaraitin läheisyyteen ja palvelee ensisijaisesti Kivinkokan ja koko alueen virkistyskäyttäjii. Pysäköintialueet toteutetaan sorapintaisina. Kartanoalueelle sijoitetaan yksi kaupunkipyöräteline.

Kartanon vanha höyrylaivalaituri on säilynyt. Laituria voitaisiin hyödyntää yhteysvene- ja vesibussiliikenteelle.

Kartanon vanhan sisäntulotien puukujanne ei ole säilynyt. Sisäntulotie on säilynyt kapeana ja sorapintaisena. Sen varrella kasvaa nykyään pääosin itsesään kylväytyntä puustoa.

Kartanopuisto ¹¹

Kartanopuiston on kaikille avoin, julkinen viheralue. Kunnostettu kartanopuisto tarjoaa vihreän ympäristön puistopiknikille ja toimii näyttämönä pienimuotoisille tapahtumille ja juhlille.

Päärakennuksen ympäristö ja kartanopuisto restauroidaan 1800-luvun lopun loistonsa. Kartanopuiston ja päärakennuksen edustan käytäväsommitelma ja koristeistutukset palautetaan. 1870-luvulla toteutettuun sommitelmaan kuuluneet puurivit ja -kujanteet säilytetään ja tarvittaessa uusitaan. Kartanoympäristön tyypillistä kasvilajistoa säilytetään, palautetaan ja ylläpidetään. Nykyisen kartanopuiston länsipuoliset alueet tulee säilyttää puistomaisina ja palauttaa osaksi kartanopuistoa. Alueella on säilynyt 1870-luvulla istutettua puustoa, jota tulee vaalia. Nykyisen kartanopuiston ja satama-alueen välille jäävä viheralue palautetaan kartanopuiston osaksi. Kartanon pysäköintialue siirretään venesataman puolelle. Kartanopuiston eteläpuolella oleva kartanopuistoon alun perin kuulunut ja nykyään umpeenkasvanut ranta-alue kasvaa tiheästi mm. vaahteraa ja on in Hautamäki, s. 145. ventoinneissa todettu olevan uhanalainen/vaarantunut vaahteralehto.

Kartanopuistosta tulee laatia kunnostus- ja restaurointisuunnitelma. Restaurointisuunnitelman yhteydessä tutkitaan, onko alueella säilynyt jäänteitä vanhasta puistosommitelmasta, esimerkiksi polkujen pohjia.

Kartanopuiston keskusnurmea reunustaa monimuotoiset kujanteet.

Kartanon päärakennuksen takana sijaitsevan metsäkumpareen mäntyjä.

Pieni ruovikoiden ruoppausta on ehdotettu venesataman läheisyydessä.

Kasvillisuus

Kartanopuiston ja -pihapiirin sekä sen reuna-alueiden monimuotoinen puusto säilyy ja kartanon sisäauntulotien puukujanne palautetaan.

Kulosaaren kartanoympäristöön kuuluvat olennaisena osana mäntyvaltaiset metsäkumpareet, joiden lomaan kartanotoiminnot sekä pellot ja niityt ovat sijoittuneet. Maisemallisesti merkittävät metsäalueet säilytetään metsäisinä. Mäntyvaltaiset metsät ovat vähitellen muuttumassa lehtipuuvaltaisiksi. Kartanon pohjoispuoliselta mäeltä kookkaiden mäntyjen ympäriltä poistetaan vesakkoa ja nuorta lehtipuu- toa, jotta mäntyjen säilymisen edellytykset paranevat. Kartanopuistoa rajaavia metsäalueita hoidetaan puistometsinä.

Kartanoalueelta kaadetaan puustoa myös umpeutuneiden näkymien avaamiseksi. Kartanopuistoa rajaava pensasaita poistetaan. Muutamia puita kaadetaan myös uusien reittien kohdalla. Historialliselta viljelyalueelta poistetaan itsestään kylväytyneet pensaat ja puusto näkymien avaamiseksi ja alueen säilyttämiseksi avoimena. Naurissalmen rannan arvokkaat metsiköt säilytetään, mutta kartanon päänäkymäkselliltä pensaskerroksesta raivataan varovasti vesakkoa näkymien avaamiseksi kohti merta. Vesakon ja nuoren puuston raivaukset tehdään tärkeät lepakkoalueet huomioiden.

Kartanopuiston puuston hoitotoimenpiteet määritellään erikseen laadittavassa kunnostus- ja restaurointisuunnitelmassa.

Kartanoalueen keskeiset alueet säilyvät nurmipintaisina. Satama-alueelle perustetaan uutta nurmialuetta, ja myös telttailualueelle perustetaan hoidettu nurmi. Kartanopuiston reuna-alueita ja puistometsiä hoidetaan niittyntäisina. Metsäalueilla säilyy luontainen pohjakasvillisuus. Avokallioiden yhteydessä olevat niityt ja kedot säilyvät.

Saunaniemen ympäristöön, venesataman pohjoisosaan ja uimahuoneen edustalle on ehdotettu pienimuotoista ruovikon ruoppausta virkistyskäytön mahdollistamiseksi, muuten ranta-alueen ruovikot säilyvät.

Loppuviitteet

- 1 Hautamäki, s. 145
- 2 Helsingin yleiskaava. Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt. s. 43.
- 3 Helsingin merellinen strategia 2030, s.1.
- 4 Helsingin ranta-alueiden valaistuksen periaatteet, s. 88.
- 5 Kesämajojen uusien korvaavien paikkojen vähimmäiskriteerien määrittämisessä on hyödynnetty Lauttasaaren kesämaja-alueesta tehtyä selvitystä.
- 6 Rastilan leirintäalueen yritys- ja matkailuvaikutusten arviointi, loppuraportti. 16.4.2020.
- 7 Viljellään kaupungissa, s. 10.
- 8 <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/ruoka-ja-ravitsemus/lahiruoka/> 20.10.2020
- 9 <https://mmm.fi/lahiruoka>
- 10 kaupunkiviljely.fi
- 11 Kartanopuiston osalta suunnitelma perustuu Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallisen selvityksen kehittämisperiaatteissa todettuihin toimenpiteisiin. Kartanopuistosta tulee laatia kunnostussuunnitelma.

Lähdeluettelo

Hautamäki, Ranja. Kartanot kaupungissa : Helsingin kartanoympäristöjen kaupunkimaistuminen, säilyttäminen ja yhteensovittaminen kaupunkirakenteeseen. 2016.

Helsingin merellinen strategia 2030. Helsingin kaupungin kanslia 2019.

Helsingin ranta-alueiden valaistuksen periaatteet. Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja 2020:28.

Helsingin yleiskaava. Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014 :17.

Lauttasaaren Särkiniemen, Veijarivuoren ja Länsiulapanniemen kansanpuistot. Kesämajojen siirtosuunnitelma ja kehityskuva. Tengbom Oy 2018.

Rastilan leirintäalueen yritys- ja matkailuvaikutusten arviointi, loppuraportti. 16.4.2020. FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy.

Viljellään kaupungissa. Opas yhteisö- ja pienpalstaviljelmien perustamiseen Helsingissä. 2014.

Internet-lähteet

<https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/ruoka-ja-ravitsemus/lahiruoka/> Lähiruokaa – totta kai.

Luonnonvarakeskus Luke:n lähiruokaa koskeva sivusto. Luettu 20.10.2020

<https://mmm.fi/lahiruoka>

Hallituksen lähiruokaohjelma ja lähiruokasektorin kehittämi sen tavoitteet vuoteen 2020. Luettu 20.10.2020.

<https://kaupunkiviljely.fi/>

Dodo ry ylläpitämä kaupunkiviljelysivusto. Luettu 20.10.2020.

Kuvalähteet

Museoviraston kuva-arkisto. Aarne Pietinen, 1932.

Helsingin kaupungin-
museon kuva-arkisto. Racz Istvan, 1957.

Museoviraston kuva-arkisto. Wolfgang Heine, 1935.

Museoviraston kuva-arkisto. Aarne Pietinen, 1932.

Museoviraston kuva-arkisto. Aarne Pietinen, 1932.

Helsingin kau-
punki 2012.

Helsingin kaupunki 2014.

Helsingin kaupunki 2016.

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto. Harri Ahola, 1978.

Mika Lappalainen.

<https://www.hagerlund.net/fi/westendinranta>

Stadin puutarhuri.

<https://www.cafeamneusee.de/biergarten/>

<https://www.sisustusblogi.fi/page/135/>

https://fi.wikipedia.org/wiki/Merikylpy%C3%A4n_puisto#/media/Tiedosto:Liuhtalaiva.JPG

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-200005825444.html>
KUVVA: HS/Rio Gandara

<https://unsplash.com/photos/s8ebg13PGIM>

<https://www.city.fi/terassiopas/en>

<https://fi.pinterest.com/pin/215891375872586049/>

<https://villaivanfalin.fi/tilaussauna-helsinki/>

Lappset.

Lappset.

Arkkitiedit NRT Oy 2020.

<https://kotiliesi.fi/himahella/tertin-kartano-mikkelin-gastro-nominen-helmi-jo-40-vuotta/>

<http://www.rosenlund.fi/>

<https://www.rosenlundstradgard.se/greenhouse-afternoon-tea-november/>

<https://hirvihaarankartano.fi/tapahtumatilat>

<https://blogit.terve.fi/inspirations/auringonkukkia-tuomaringon-kartanon-pellolla/>

<https://www.gorvalnsslott.se/om-oss/miljopolisy-2/>

<https://www.gorvalnsslott.se/hotelli/room/grand-deluxerum/room-14/>

<https://www.uifundaslott.se/galleri/>

https://shop.mustionlinna.fi_Fi/hotelli/hiihtoloma-comfort-2-pva

<https://tertinkartano.fi/kokoukset-juhlat/juhlat/juhlaravus/>

<https://hirvihaarankartano.fi/galleria>

<https://www.fotosidan.se/blogs/evacentergren/dag-136-rosendals-tradgard.htm>

<https://www.shutterstock.com/fi/image-photo/senior-woman-watering-vegetable-garden-155610788>

<https://fernie.com/blog/prepare-business-for-a-technology-enabled-future/>

<https://www.rosendalstradgard.se/in-english/>

<https://www.latvia.travel/lv/edinasana/skrundas-muizas-restaurantans>

https://hirvihaarankartano.fi/site/assets/files/1033/hotelli_hirvihaaran_kartanon_majoitushuone_11.jpg

<https://fi.pinterest.com/pin/847732329853508582/?d=t&mt=login>

<https://www.ess.fi/art2380276>
Kuva Mira Hussain.

<http://duendehotels.com/tbilisi-hotels/>

Museoviraston kuva-arkisto. 1905.

<https://www.westers.fi/fi/>

<https://www.landetkrokus.se/2012/02/kannerdu-vardet-av-att-satta-din-egen.html>

<http://budeandbeyond.co.uk/magazine/heres-a-mental-health-workout-thats-as-simple-as-abc/>

<https://mapio.net/pic/p-28094467/>

<https://extra.orebro.se/karlslund/kulturrsevatttradgardpark.4.67dc-06801544c4eb9ff17ae6.html>

<https://www.ad-magazin.de/article/sauna-einrichten>

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto. Eric Sundström, 1927.

Muut kuvat:
Näkymä Oy

